ગુજરાત શૈક્ષણિક સંશોધન અને તાલીમ પરિષદ, ગાંધીનગરના પત્ર-ક્રમાંક
જીસીઈઆરટી/સી ઍન્ડ ઈ/૨૦૧૪/૨૨૨૨, તા. ૩-૨-૨૦૧૪-થી મંજૂર

**શિક્ષક અને વાલી માટે અલગથી
શિક્ષક-આવૃત્તિ તૈયાર કરવામાં આવી છે,
જેનો ઉપયોગ અવશ્ય કરશો.**

ગણિત

ધોરણ ૩

(પ્રથમ સત્ર-દ્વિતીય સત્ર)

પ્રતિજ્ઞાપત્ર

ભારત મારો દેશ છે.
બધાં ભારતીયો મારાં ભાઈબહેન છે.
હું મારા દેશને ચાહું છું અને તેના સમૃદ્ધ અને
વૈવિધ્યપૂર્ણ વારસાનો મને ગર્વ છે.
હું સદાય તેને લાયક બનવા પ્રયત્ન કરીશ.
હું મારાં માતાપિતા, શિક્ષકો અને વડીલો પ્રત્યે આદર રાખીશ
અને દરેક જણ સાથે સભ્યતાથી વર્તીશ.
હું મારા દેશ અને દેશબાંધવોને મારી નિષ્ઠા અર્પું છું.
તેમનાં કલ્યાણ અને સમૃદ્ધિમાં જ મારું સુખ રહ્યું છે.

રાજ્ય સરકારની વિનામૂલ્યે યોજના હેઠળનું પુસ્તક

વિદ્યાર્થીનું નામ : ____________________

શાળાનું નામ : ____________________

વર્ગ : ____________ રોલ નંબર : ____________

ગુજરાત રાજ્ય શાળા પાઠ્યપુસ્તક મંડળ
'વિદ્યાયન', સેક્ટર ૧૦-એ, ગાંધીનગર-૩૮૨૦૧૦

© ગુજરાત રાજ્ય શાળા પાઠ્યપુસ્તક મંડળ, ગાંધીનગર
આ પાઠ્યપુસ્તકના સર્વ હક ગુજરાત રાજ્ય શાળા પાઠ્યપુસ્તક મંડળને હસ્તક છે. આ પાઠ્યપુસ્તકનો કોઈ પણ ભાગ કોઈ પણ રૂપમાં ગુજરાત રાજ્ય શાળા પાઠ્યપુસ્તક મંડળના નિયામકની લેખિત પરવાનગી વગર પ્રકાશિત કરી શકાશે નહિ.

લેખન-સંપાદન (SRG)

શ્રી રાધાબહેન યાદવ
શ્રી પરિમલ પટેલ
શ્રી સોનુ ગોહેલ
શ્રી સુકેતુ યાજ્ઞિક
શ્રી ભરત પ્રજાપતિ
શ્રી સુચિત પ્રજાપતિ
શ્રી ચિંતન શાહ
શ્રી જિજ્ઞેશ શાહ
શ્રી હિતેશ પ્રજાપતિ
શ્રી ગૌરાંગ પટેલ
શ્રી પ્રતીક પટેલ
શ્રી પ્રકાશ પ્રજાપતિ
શ્રી સંજય પટેલ
શ્રી ધ્રુવ દેસાઈ
શ્રી અશોક પરમાર
શ્રી પંકજગીર ગોસ્વામી
શ્રી દીપ્તિ ઘોડાસરા
શ્રી કેતન પટેલ
શ્રી પ્રજ્ઞેશ ઉપાધ્યાય
શ્રી નિલેષ નાથાણી
શ્રી રાજેન્દ્રસિંહ પરમાર
શ્રી ધીરુભાઈ પંચાલ
શ્રી કોમલ ઝાબુઆવાલા

સમીક્ષા

શ્રી એમ. એસ. જાજલ
ડૉ. કેશુભાઈ મોરસાણિયા
ડૉ. કાનજીભાઈ વી. પટેલ
શ્રી ભક્તિભાઈ પી. પટેલ
શ્રી જયકૃષ્ણ એન. ભટ્ટ

ભાષાશુદ્ધિ

શ્રી ઓ. બી. દવે

ચિત્રાંકન

શ્રી સ્મિતા રાણા
શ્રી કાનજીભાઈ પરમાર
શ્રી જયંત પ્રણામી
શ્રી ગૌરીશંકર મહેતા
શ્રી અંકુર સૂચક
શ્રી મનીષ પારેખ

સંયોજન

શ્રી આશિષ એચ. બોરીસાગર
(વિષય-સંયોજક : ગણિત)

નિર્માણ-આયોજન

શ્રી હરેશ એસ. લીમ્બાચીયા
(નાયબ નિયામક : શૈક્ષણિક)

મુદ્રણ-આયોજન

શ્રી હરેશ એસ. લીમ્બાચીયા
(નાયબ નિયામક : ઉત્પાદન)

પ્રસ્તાવના

NCF-2005 તેમજ RTE-2009ને ધ્યાનમાં રાખીને દેશમાં પ્રાથમિક શિક્ષણનાં અભ્યાસક્રમ, પાઠ્યક્રમ અને પાઠ્યપુસ્તકો તેમજ સમગ્ર શિક્ષણ-પ્રક્રિયામાં બદલાવ થઈ રહ્યો છે. આ બદલાવ મુખ્યત્વે જે-તે વિષયો તેમજ શિક્ષણ-પ્રક્રિયા સંદર્ભે આપણી સમજ અંગેનો છે. બાળકની સર્જનશીલતા, વિચારશક્તિ, તર્કશક્તિ અને પૃથક્કરણ કરવાની આવડત વિકસે એ આ અભ્યાસક્રમનો મુખ્ય હેતુ છે. આ અભિગમને ધ્યાનમાં રાખીને જી.સી.ઈ.આર.ટી., ગાંધીનગર દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવેલ **ધોરણ ૩નું ગણિત** વિષયનું પ્રસ્તુત પાઠ્યપુસ્તક વિદ્યાર્થીઓ, શિક્ષકો અને વાલીઓ સમક્ષ રજૂ કરતાં મંડળ આનંદ અનુભવે છે.

નવા અભ્યાસક્રમ, પાઠ્યક્રમ અને પાઠ્યપુસ્તક-નિર્માણની સમગ્ર પ્રક્રિયામાં IGNUS-erg ટીમના સભ્યોએ સતત માર્ગદર્શન આપતા રહીને સ્ટેટ રિસોર્સ ગ્રૂપના સભ્યોને સજ્જ બનાવ્યા છે. UNICEFનો સહયોગ પણ આ આખી પ્રક્રિયા દરમિયાન મળ્યો છે. જે-તે વિષયના કોર ગ્રૂપના સભ્યોએ પણ વખતોવખત સહયોગ આપ્યો છે.

આ પાઠ્યપુસ્તકનો સમગ્ર રાજ્યમાં અમલ કરતાં અગાઉ પસંદગીની શાળાઓમાં ત્રણ વર્ષ માટે અજમાયશી ધોરણે મૂકવામાં આવેલ હતું. તે દરમિયાન વિદ્યાર્થીઓને વર્ગમાં શીખવાડતી વખતે જે-જે અનુભવો થયા તેનાં વ્યાપક તારણો, ગુજરાત શૈક્ષણિક સંશોધન અને તાલીમ પરિષદ દ્વારા પ્રાપ્ત કરવામાં આવ્યા અને તે મુજબ સુધારા-વધારા કરવામાં આવ્યા છે.

આ પાઠ્યપુસ્તકના સમગ્ર રાજ્યવ્યાપી અમલ પૂર્વે પાઠ્યપુસ્તક મંડળ દ્વારા આમંત્રિત વિષય-નિષ્ણાતો અને પાઠ્યપુસ્તક તૈયાર કરનાર જી.સી.ઈ.આર.ટી.ના નિષ્ણાતોની સંયુક્ત બેઠક બોલાવીને તેઓનાં સૂચનોને ધ્યાનમાં લઈને આ પાઠ્યપુસ્તકને અંતિમ સ્વરૂપ આપવામાં આવેલ છે.

પ્રસ્તુત પાઠ્યપુસ્તકને ગુણવત્તાયુક્ત તથા બાળભોગ્ય બનાવવા માટે પૂરતી જહેમત ઉઠાવી છે. તેના ચતુરંગી સ્વરૂપ દ્વારા બાળકો હોંશે હોંશે તેનો ઉપયોગ કરે એવું લક્ષ્ય રાખવામાં આવ્યું છે.

આ પાઠ્યપુસ્તકને ક્ષતિરહિત બનાવવા માટે પૂરતા પ્રયત્નો કર્યા છે, તેમ છતાં શિક્ષણમાં રસ ધરાવનાર વ્યક્તિઓ પાસેથી સૂચનો આવકાર્ય છે.

ડૉ. આર. યુ. પુરોહિત	ડૉ. ભરત પંડિત	ડૉ. નીતિન પેથાણી
નિયામક	નિયામક	કાર્યવાહક પ્રમુખ
(જી.સી.ઈ.આર.ટી.)	(પાઠ્યપુસ્તક મંડળ)	(પાઠ્યપુસ્તક મંડળ)

તા.3-3-2015 ગાંધીનગર

પ્રથમ આવૃત્તિ : ૨૦૧૪, પુનઃમુદ્રણ : ૨૦૧૫

પ્રકાશક : ગુજરાત રાજ્ય શાળા પાઠ્યપુસ્તક મંડળ, 'વિદ્યાયન', સેક્ટર 10-એ, ગાંધીનગર વતી
ડૉ. ભરત પંડિત , નિયામક

મુદ્રક :

મૂળભૂત ફરજો

ભારતના દરેક નાગરિકની ફરજ નીચે મુજબ રહેશે :*

(ક) સંવિધાનને વફાદાર રહેવાની અને તેના આદર્શો અને સંસ્થાઓનો, રાષ્ટ્રધ્વજનો અને રાષ્ટ્રગીતનો આદર કરવાની;

(ખ) આઝાદી માટેની આપણી રાષ્ટ્રીય લડતને પ્રેરણા આપનારા ઉમદા આદર્શોને હૃદયમાં પ્રતિષ્ઠિત કરવાની અને અનુસરવાની;

(ગ) ભારતના સાર્વભૌમત્વ, એકતા અને અખંડિતતાનું સમર્થન કરવાની અને તેમનું રક્ષણ કરવાની;

(ઘ) દેશનું રક્ષણ કરવાની અને રાષ્ટ્રીય સેવા બજાવવાની હાકલ થતાં, તેમ કરવાની;

(ચ) ધાર્મિક, ભાષાકીય, પ્રાદેશિક અથવા સાંપ્રદાયિક ભેદોથી પર રહીને, ભારતના તમામ લોકોમાં સુમેળ અને સમાનબંધુત્વની ભાવનાની વૃદ્ધિ કરવાની, સ્ત્રીઓના ગૌરવને અપમાનિત કરે તેવા વ્યવહારો ત્યજી દેવાની;

(છ) આપણી સમન્વિત સંસ્કૃતિના સમૃદ્ધ વારસાનું મૂલ્ય સમજી તે જાળવી રાખવાની;

(જ) જંગલો, તળાવો, નદીઓ અને વન્ય પશુપક્ષીઓ સહિત કુદરતી પર્યાવરણનું જતન કરવાની અને તેની સુધારણા કરવાની અને જીવો પ્રત્યે અનુકંપા રાખવાની;

(ઝ) વૈજ્ઞાનિક માનસ, માનવતાવાદ અને જિજ્ઞાસા તથા સુધારણાની ભાવના કેળવવાની;

(ટ) જાહેર મિલકતનું રક્ષણ કરવાની અને હિંસાનો ત્યાગ કરવાની;

(ઠ) રાષ્ટ્ર પુરુષાર્થ અને સિદ્ધિનાં વધુ ને વધુ ઉન્નત સોપાનો ભણી સતત પ્રગતિ કરતું રહે એ માટે, વૈયક્તિક અને સામૂહિક પ્રવૃત્તિનાં તમામ ક્ષેત્રે શ્રેષ્ઠતા હાંસલ કરવાનો પ્રયત્ન કરવાની.

(ડ) માતા-પિતાએ અથવા વાલીએ ૬ વર્ષથી ૧૪ વર્ષ સુધીની વયના પોતાના બાળક અથવા પાલ્યને શિક્ષણની તકો પૂરી પાડવાની.

*ભારતનું સંવિધાન : કલમ ૫૧-क

અનુક્રમણિકા

પ્રથમ સત્ર

ક્રમ	પ્રકરણનું નામ		પૃષ્ઠ-નંબર
૧.	સંખ્યાજ્ઞાન : ૧ (Numbers : 1)	૧૦૦ ૧૦ ૧	૧
૨.	સંખ્યાજ્ઞાન : ૨ (Numbers : 2)	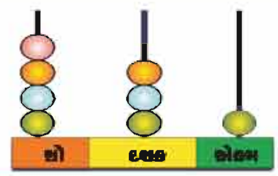	૧૫
૩.	સરવાળા (Addition)	+	૨૧
•	પુનરાવર્તન : ૧ (Revision : 1)		૪૧
૪.	બાદબાકી (Subtraction)	−	૪૪
૫.	ગુણાકાર (Multiplication)	×	૫૭
•	પુનરાવર્તન : ૨ (Revision : 2)		૭૪

દ્વિતીય સત્ર

ક્રમ	પ્રકરણનું નામ		પૃષ્ઠ-નંબર
૬.	સમય (Time)		૭૮
૭.	આકારો (Shapes)		૯૮
૮.	ભાગાકાર (Division)	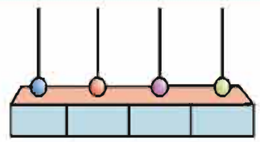	૧૦૮
૯.	અપૂર્ણાંક (Fraction)		૧૩૨
•	પુનરાવર્તન : ૩ (Revision : 3)		૧૪૨
૧૦.	નાણું (Currency)		૧૪૬
૧૧.	લંબાઈ (Length)	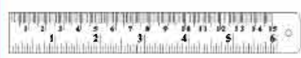	૧૫૮
૧૨.	વજન (Weight)		૧૭૧
૧૩.	ગુંજાશ (Capacity)	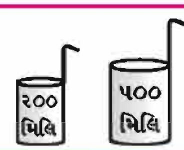	૧૯૦
•	પુનરાવર્તન : ૪ (Revision : 4)		૨૦૪

આ પાઠ્યપુસ્તક વિશે...

ગુજરાત કરિક્યુલમ ફ્રેમવર્ક (GCF)ના આધારે વિદ્યાર્થીઓમાં અપેક્ષિત ગુણોનો વિકાસ થાય એ હેતુથી આ પાઠ્યપુસ્તકનું નિર્માણ કરવામાં આવેલ છે. વિદ્યાર્થીઓને ગોખણપટ્ટી ન કરવી પડે તે બાબત ધ્યાને લઈ જ્ઞાનનું નિર્માણ (Construction of knowledge) સિદ્ધાંત અનુસાર વિદ્યાર્થીઓ જાતે જ્ઞાનનું સર્જન કરે તે બાબત પર વિશેષ ભાર આપેલ છે. વિદ્યાર્થીઓ તાર્કિક રીતે વિચારતા થાય, સમસ્યા ઉકેલે, પ્રાકૃતિક સૌંદર્યમાં ગણિતની ભૂમિકા સમજે અને પોતાના રોજિંદા વ્યવહારમાં ગણિતનો ઉપયોગ કરતાં થાય તેવા ઉદ્દેશો સાથે ગણિતનું વિષયવસ્તુ બાળકો શીખે તેવો મહત્તમ પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે.

પ્રકરણની શરૂઆત બાળકોના પોતાના અનુભવ આધારિત પ્રવૃત્તિથી કરવામાં આવેલ છે. આ પ્રવૃત્તિમાં વિદ્યાર્થીઓ ચિંતન કરવા પ્રેરાય, તેના પર અનુપ્રયોગ કરે અને છેવટે પોતે શું શીખ્યા છે તે ERACની રીત મુજબ શીખે તેવો આશય રહેલો છે.

નવા પાઠ્યપુસ્તકની રચના માટે બાળકોની વયકક્ષા અનુસારનું વિષયવસ્તુ, બે ધોરણ વચ્ચે વિષયવસ્તુની સાતત્યતા અને અનુબંધ, ટૂંકી અને સરળ રજૂઆત, જીવનલક્ષી વિષયવસ્તુ, RTE મુજબના માર્ગદર્શક સૂચનો અને સ્થાનિક સામગ્રીના ઉપયોગ વગેરે માપદંડો નક્કી કરવામાં આવ્યા છે. આ માપદંડોના આધારે આ પાઠ્યપુસ્તક SRGમાં પસંદ થયેલા અને પ્રાથમિક શાળામાં પ્રત્યક્ષ કાર્ય કરતાં શિક્ષકોના બનેલા ગણિત વિષય-જૂથના લેખકો દ્વારા તૈયાર કરી તેની સમીક્ષા કરવામાં આવી. આ ઉપરાંત પાઠ્યપુસ્તક મંડળ દ્વારા પણ ગણિત વિષયના અનુભવી નિષ્ણાતો મારફતે પાઠ્યપુસ્તકની સમીક્ષા કર્યા બાદ ત્રણ વર્ષના અજમાયશી અમલ પછી યોગ્ય સુધારાના અંતે આ અંતિમ પ્રત તૈયાર કરવામાં આવી છે.

પાઠ્યપુસ્તકમાં દરેક પ્રકરણની રજૂઆત 'યાદ કરીએ', 'નવું શીખીએ, 'મહાવરો' અને 'સ્વાધ્યાય' શીર્ષક સાથે કરેલી છે. દાખલાના જવાબો જે-તે પ્રકરણને અંતે જ મૂકવામાં આવેલા છે. ત્રણ કે ચાર પ્રકરણના અંતે બાળકોને ફરીથી મહાવરો પ્રાપ્ત થાય તે હેતુથી પુનરાવર્તન મૂકવામાં આવ્યું છે.

આ પાઠ્યપુસ્તકમાં વિષયવસ્તુનું વિભાજન બે સત્રમાં કરેલું છે. પ્રથમ સત્રમાં પ્રકરણ ૧માં ૯૯૯ સુધીનું સંખ્યાજ્ઞાન-૧ સ્થાન-કિંમત અને સંખ્યાઓની સરખામણી, પ્રકરણ ૨ સંખ્યાજ્ઞાન-૨માં એકી-બેકી સંખ્યાઓ, પ્રકરણ ૩ સરવાળામાં સરવાળો ૯૯૯થી વધે નહિ તેવી બે કે ત્રણ અંકની બે કે ત્રણ સંખ્યાઓના વદી વગરના અને વદીવાળા સરવાળા, પ્રકરણ ૪ બાદબાકીમાં ત્રણ અંકની સંખ્યાઓની દશકા વગરની અને દશકાવાળી બાદબાકી, પ્રકરણ ૫ ગુણાકારમાં ગુણાકાર ૯૯૯થી વધે નહિ તેવા બે અને ત્રણ અંકવાળી સંખ્યાઓના એક અંકની સંખ્યા સાથે ગુણાકાર અને દ્વિતીય સત્રમાં પ્રકરણ ૬ સમયમાં કેલેન્ડરનું અર્થઘટન, કલાક-મિનિટનું પરસ્પર રૂપાંતર અને તેના સરવાળા, પ્રકરણ ૭ આકારોમાં ત્રિકોણ, ચોરસ, લંબચોરસ, વર્તુળ, પંચકોણ અને ષટ્કોણ જેવા ભૌમિતિક આકારો, પ્રકરણ ૮ ભાગાકારમાં બે કે ત્રણ અંકની સંખ્યાનો એક અંકની સંખ્યા વડે ભાગાકાર, પ્રકરણ ૯ અપૂર્ણાંકમાં અંશ અને છેદનો અંક જથી મોટો ન હોય તેવા શુદ્ધ અપૂર્ણાંક, પ્રકરણ ૧૦ નાણુંમાં એક, બે, પાંચ, દસ રૂપિયાના સિક્કા અને નોટનો પરિચય, પ્રકરણ ૧૧ લંબાઈમાં મીટર-સેન્ટિમીટરનું પરસ્પર રૂપાંતર અને તેનાં સરવાળા બાદબાકી, પ્રકરણ ૧૨ વજનમાં કિલોગ્રામ અને ગ્રામ વચ્ચેનો સંબંધ તથા તેનાં સરવાળા-બાદબાકી, પ્રકરણ ૧૩ ગુંજાશમાં લિટર-મિલિ સંબંધિત સરવાળા-બાદબાકી વગેરેની સમજૂતી, ચિત્રો, આકૃતિઓ, પ્રૉજેક્ટ-વર્ક, શૈક્ષણિક રમતો અને વૈવિધ્ય સભર પ્રવૃત્તિઓના માધ્યમથી આપેલી છે.

ધોરણ ૩ના વિદ્યાર્થીઓ માટે નિર્મિત થયેલ આ પાઠ્યપુસ્તક વિદ્યાર્થીઓ, શિક્ષકો અને વાલીગણને ગમશે તેવી શ્રદ્ધા છે.

૧ સંખ્યાજ્ઞાન-૧ (Numbers-1)

- યાદ કરીએ :
- પ્રવૃત્તિ ૧ :

ઉપરના ચિત્રમાં બાળકો કાંકરાથી રમી રહ્યાં છે, ખરુંને ? તો મિત્રો તમે પણ વર્ગબહાર જાઓ અને ખોબામાં સમાય તેટલા નાના-નાના કાંકરા વીણી લાવો. ચાર-ચારનાં જૂથમાં બેસી બધા કાંકરા ભેગા કરી દો. ચિત્રમાં દેખાય છે તે મુજબ અંકકાર્ડ નીચે રાખી રબરને બે વેંત ઉપરથી પડવા દો. જે અંક પર રબર પડે તેટલા કાંકરા ગણીને તમારી પાસે રાખો. કુલ પાંચ વખત આ રીતે રમો. હવે તમારી પાસે ભેગા થયેલ કાંકરા ગણો.

૧. તમારી પાસે ભેગા થયેલ કાંકરાની સંખ્યા લખો :

અંકોમાં .... શબ્દોમાં ....

૨. સૌથી વધુ કાંકરા કોની પાસે છે ? .... કેટલા ? ....

૩. સૌથી ઓછા કાંકરા કોની પાસે છે ? .... કેટલા ? ....

૪. તમારા કરતાં તમારી બાજુવાળા મિત્ર પાસે કાંકરા વધારે આવ્યા કે ઓછા ? ....

કેટલા ? ....

૫. તમને મળેલ સંખ્યાઓને ચડતા ક્રમમાં ગોઠવો :

...................., ..., ..., ..., ...

હવે તમારી પાસેનાં કાંકરાની દસ-દસની ઢગલી કરો. દસ-દસની કેટલી ઢગલી થાય છે ? તેમજ કેટલા છૂટા કાંકરા વધે છે ? તેની વિગતો નીચે કોઠામાં લખો. આવી જ માહિતી તમારા પાંચ મિત્રોને પૂછીને લખો.

મિત્રોના નામ	કાંકરાની સંખ્યા (અંકોમાં)	કાંકરાની સંખ્યા (શબ્દોમાં)	દસની ઢગલી	વધેલા છૂટા કાંકરા
નિલેશ	૧૫	પંદર	૧	૫

તમારા મિત્રો પાસેની ઢગલીઓ ભેગી કરી કુલ દસ-દસની ૧૦ ઢગલીઓ કરો. દસ-દસની ૧૦ ઢગલીઓ એટલે કુલ ૧૦૦ (એક સો) કાંકરા થાય.

- **નવું શીખીએ :**

દસ-દસનાં જૂથ

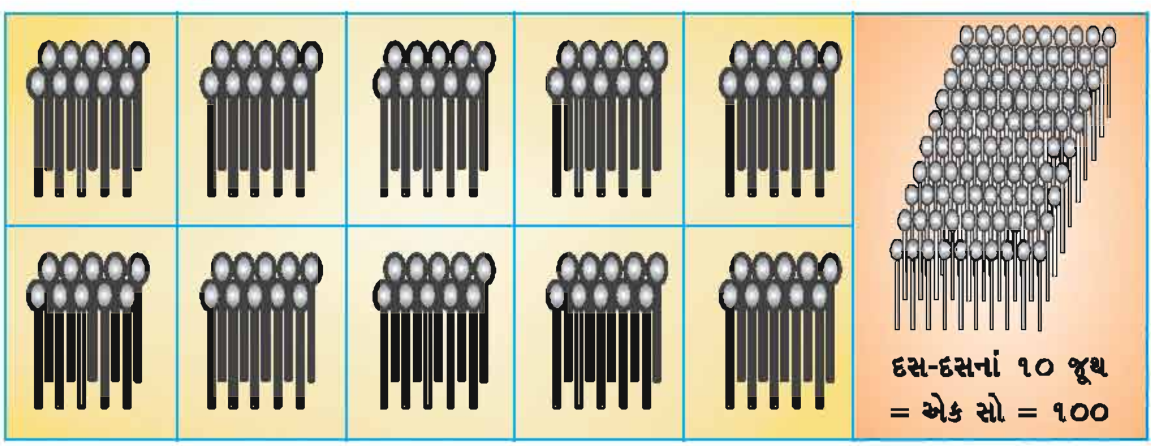

સો-સોનાં જૂથ :

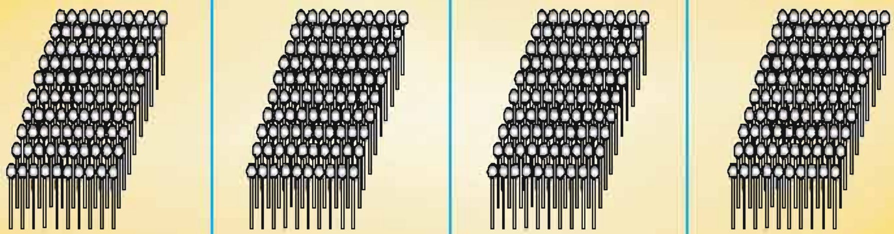

સો-સોનાં ૪ જૂથ
= ચાર સો = ૪૦૦

સો-સોનાં ૫ જૂથ = પાંચસો = ૫૦૦

સો-સોનાં ૭ જૂથ = સાતસો = ૭૦૦

સો-સોનાં ૯ જૂથ = નવસો = ૯૦૦

સો-સોનાં ૧૦ જૂથ = એક હજાર = ૧૦૦૦

◆ ૧૦૧થી ૯૯૯ સુધીની સંખ્યાઓ :

નીચેના કોઠામાં રહેલાં ખાલી સ્થાન સાચાં બને તે રીતે ભરો :

અંકોમાં	શબ્દોમાં	અંકોમાં	શબ્દોમાં
૯૯	નવાણું	....	પાંચસો
૧૦૦	....	૬૩૭	....
૧૦૧	એક સો એક	૭૭૭	....
૧૦૯	....	૬૮૭	છસો સિત્યાશી
....	એક સો બાવન	....	સાતસો આઠ
....	બસો ચોર્યાસી	૮૨૫	....
૭૪૫	....	૯૫૪	....
....	ચારસો ચુંમાળીસ	૮૧૧	....
૪૯૭	....	....	સાતસો ઓગણપચાસ
૫૯૯	....	૮૮૯	....

◆ **ઉદાહરણ સમજો અને તે મુજબ લખો.**

ઉદાહરણ ૧ :

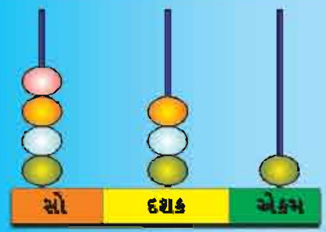

સંખ્યા : ૪૩૧

શબ્દોમાં : ચારસો એકત્રીસ

વિસ્તાર : ..૪... સો ..૩... દશક ..૧... એકમ

સંખ્યા : ....

શબ્દોમાં : પાંચસો ચાળીસ

વિસ્તાર : ..... સો ..... દશક ..... એકમ

સંખ્યા : ....

શબ્દોમાં : ....

વિસ્તાર : ..૬... સો ..૨... દશક ..૦... એકમ

સંખ્યા : ૭૦૪

શબ્દોમાં : ....

વિસ્તાર : ..... સો ..... દશક ..... એકમ

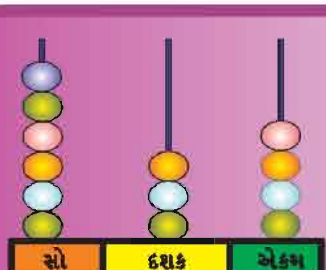

સંખ્યા :

શબ્દોમાં : ....

વિસ્તાર : ..... સો ..... દશક ..... એકમ

◆ નાની-મોટી સંખ્યાનું સાંકેતિક સ્વરૂપ :

નીચેના સંકેતોનો અર્થ સમજો :

- ‘<’થી નાની, નાની સંખ્યા < મોટી સંખ્યા
- ‘>’થી મોટી, મોટી સંખ્યા > નાની સંખ્યા
- ‘=’ સરખી સંખ્યા

ઉદાહરણ ૨ :

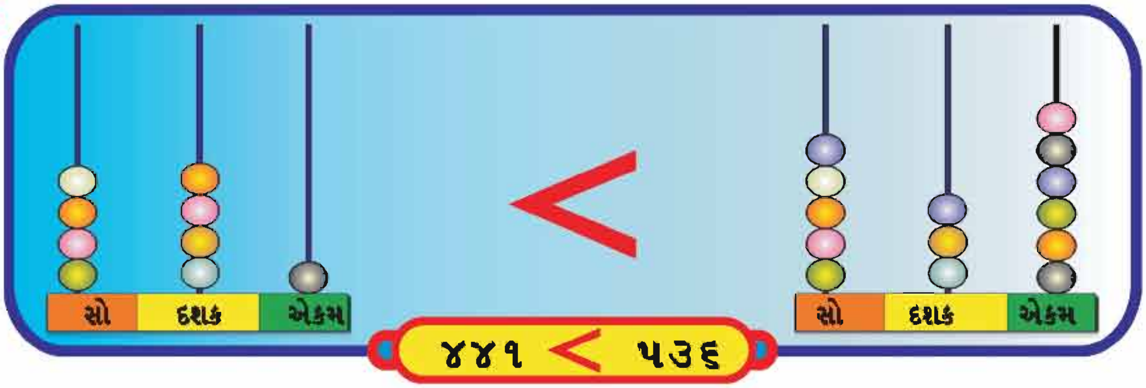

૪૪૧ એ ૫૩૬થી નાની છે.

ઉદાહરણ ૩ :

૬૨૫ એ ૩૫૩થી મોટી છે.

ઉદાહરણ ૪ :

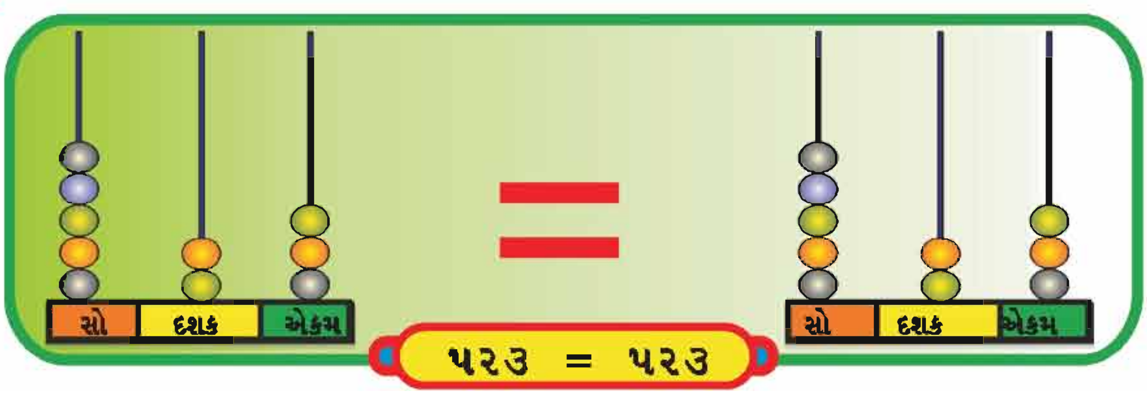

બંને સંખ્યા સરખી છે.

હવે તમે તમારી જાતે રકમ નક્કી કરીને નીચેનાં ચિત્રોમાં નિશાની મુજબ બંને મણકાઘોડીમાં મણકા દોરો અને બનતી સંખ્યા લખો :

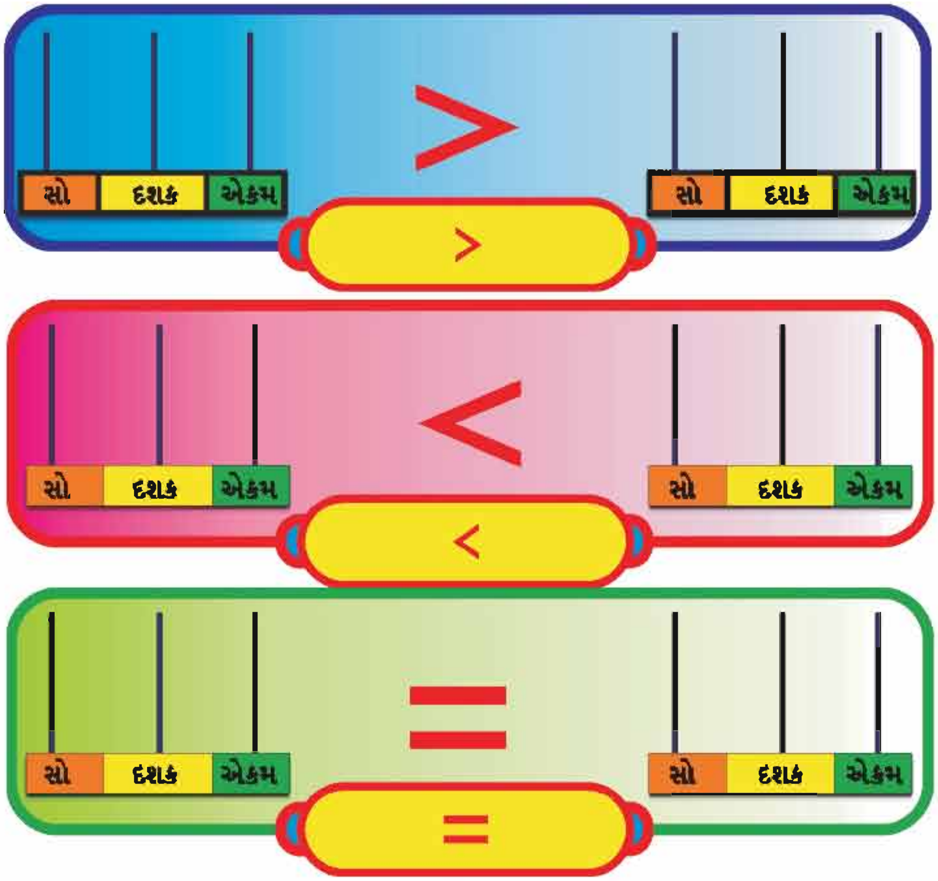

વિધાન સાચું બને તે રીતે >, < કે = નિશાની મૂકો :

૫૦ > ૧૫	૭૮ .... ૭૫	૧૬૦ > ૧૪૫
૪૪૫ .... ૧૪૫	૫૮૮ .... ૩૮૮	૭૭૫ .... ૭૭૫
૫૭૭ .... ૪૬૩	૪૭૮ .... ૪૩૫	૧૬૦ .... ૭૫૦
૨૦૧ .... ૩૦૫	૮૮૮ .... ૪૯૮	૯૭૩ .... ૯૭૯

નીચેના કોઠામાં ખોટી નિશાની હોય તેના પર ○ કરો :

૪૫ = ૫૪	૨૫૨ > ૨૧૫	૭૫૪ > ૭૭૫
૪૩૫ > ૪૩૦	૫૮૮ < ૩૮૮	૬૧૯ < ૮૧૫
૨૦૧ > ૩૦૫	૬૯૯ = ૬૯૯	૭૫૪ < ૫૭૪

મણકાઘોડીના ઉપયોગથી સંખ્યાલેખન અને અંકોની સ્થાનકિંમત :

કોઈ પણ ત્રણ આંકડાની સંખ્યામાં ડાબી બાજુએથી પહેલો અંક સો (શતક)નો બીજો અંક દશકનો અને ત્રીજો અંક એકમનો હોય છે.

ઉદાહરણ ૫ :

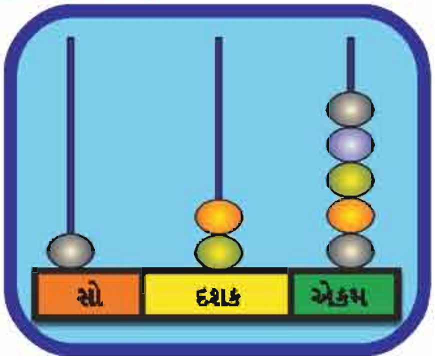

સ્થાન	સો	દશક	એકમ
મણકા	૧	૨	૫
સ્થાનકિંમત	૧૦૦	૨૦	૫

ઉપરના ઉદાહરણ મુજબ નીચેનાં ખાલી સ્થાન ભરો :

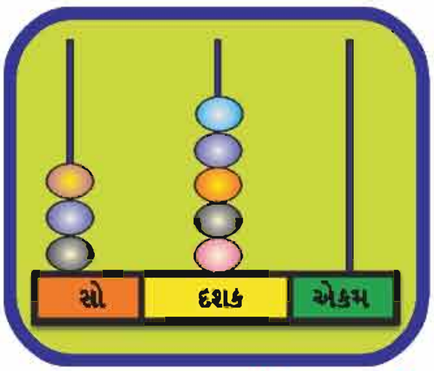

સ્થાન	સો	દશક	એકમ
મણકા	....	....	....
સ્થાનકિંમત	....	....	....

ઉદાહરણ ૬ : સ્થાનકિંમત લખો : ૧૩૫

૧૩૫માં ૧ની સ્થાનકિંમત ૧૦૦, ૩ની સ્થાનકિંમત ૩૦, ૫ની સ્થાનકિંમત ૫ છે.

ઉદાહરણ ૬ મુજબ સ્થાનકિંમત લખો :

૩૪૬	....
૮૫૪	....
૭૦૭	....
૫૧૦	....
૫૫૫	....
૯૦૬	....

◆ ક્રમિક સંખ્યાઓનો ચડતો-ઊતરતો ક્રમ :

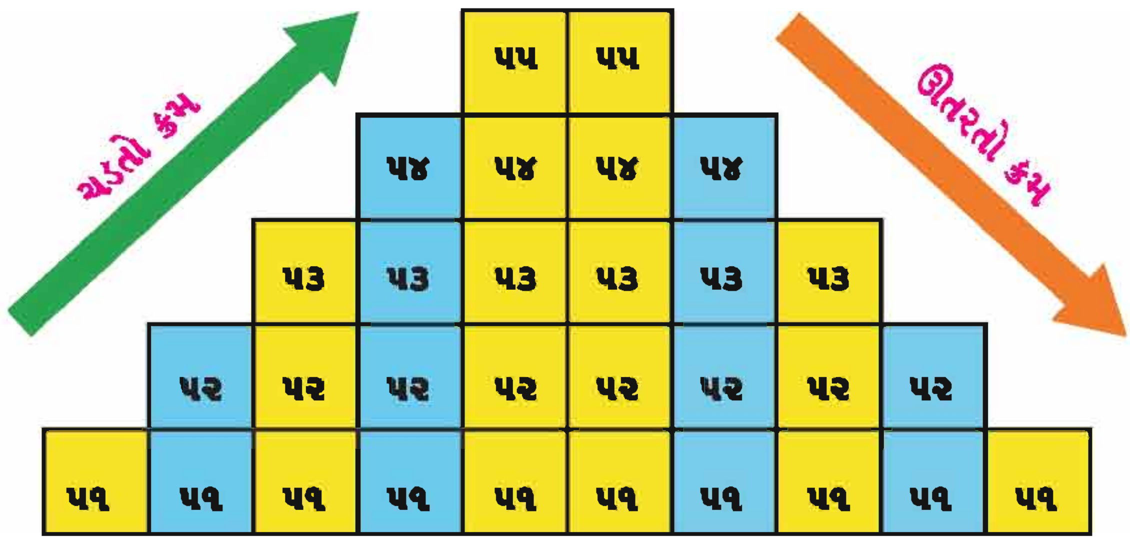

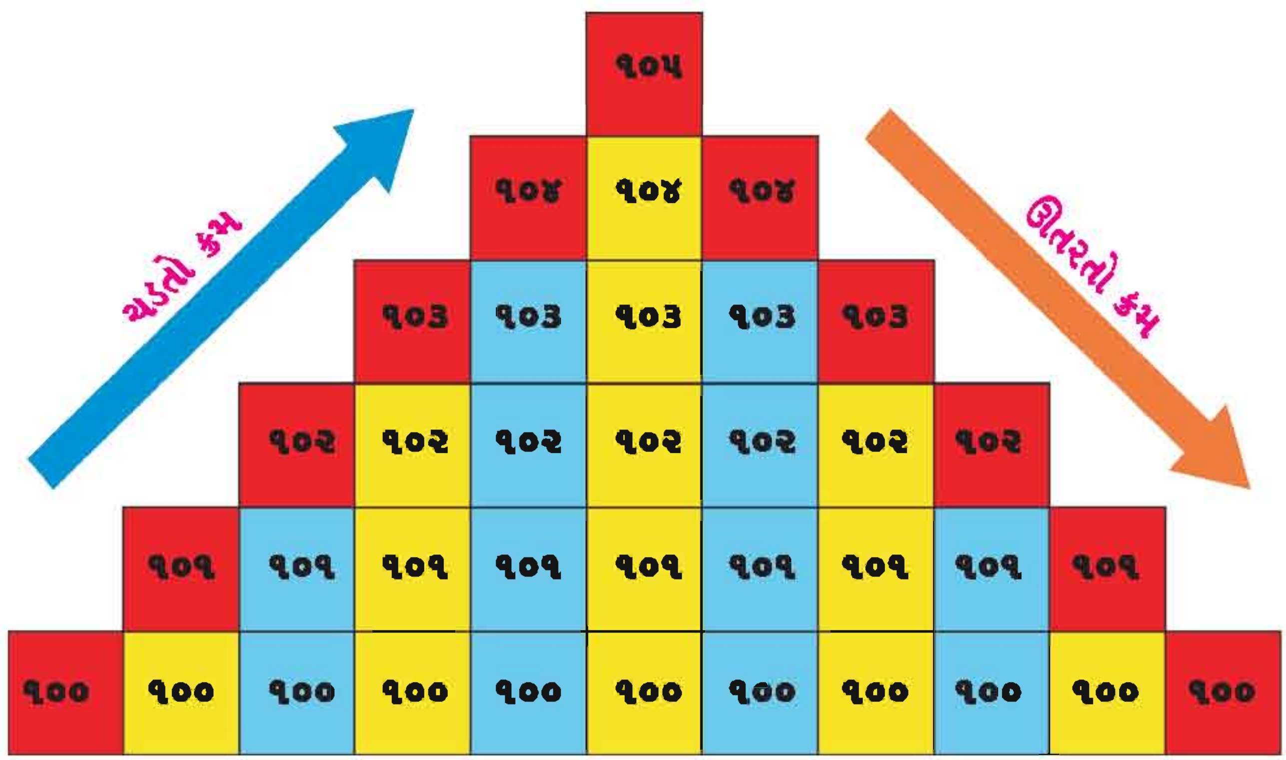

- **જાતે કરો :**

....	ઊતરતો ક્રમ	....	ઊતરતો ક્રમ
....	૪૬૯	....	....
૧૨૧	....	....	....
....	....	....	૯૯૧
....	૪૬૬	૭૦૦	....
૧૧૮	....	૬૯૯	....
૧૧૭	....	....	૯૮૮
ચડતો ક્રમ	....	ચડતો ક્રમ	....

ઉદાહરણ ૭ :

૧૧૧ = ૧ સો + ૧ દશક + ૧ એકમ	૧૧૧ = ૧ સો + ૧ દશક + ૧ એકમ
= ૧૦ દશક + ૧ દશક + ૧ એકમ	= ૧ સો + ૧૦ એકમ + ૧ એકમ
= ૧૧ દશક + ૧ એકમ	= ૧ સો + ૧૧ એકમ

- **જાતે કરો :**

૩૦૫ = ૩ સો + ___ દશક + ___ એકમ	૩૦૫ = ૩ સો + ___ દશક + ___ એકમ
= ___ દશક + ___ દશક + ___ એકમ	= ૩ સો + ___ એકમ + ___ એકમ
= ___ દશક + ___ એકમ	= ૩ સો + ___ એકમ

◆ નીચે આપેલ કોષ્ટકમાં યોગ્ય સંખ્યા મૂકો :

૨૫૬ = ... દશક + ... એકમ
૨૫૬ = ૨ સો + ૫ દશક + ... એકમ
૧૨ દશક + ૩ એકમ = ...
૧ સો + ૨૩ એકમ = ...
૫ સો + ૩ દશક = ...
૬૩૮ = ... સો + ... દશક + ... એકમ
૬૩૮ = ... એકમ
૫ એકમ + ૪૭ દશક = ...
૬૦૧ = ... દશક + ... એકમ
૮૯૪ = ... દશક + ... એકમ
૪ એકમ + ૨ સો + ૩ દશક = ...

◆ જાતે કરો : આપેલી સંખ્યા દર્શાવતા ફુગ્ગામાં સૂચવ્યા મુજબ રંગ પૂરો :

લાલ	લીલો	વાદળી
એક સો છપ્પન	બસો ચાર	નવસો અઢાર
સાતસો પંચોતેર	પાંચસો સાઠ	એક સો ઓગણીસ
૮૦૦	૪૩૫	૬૬૬

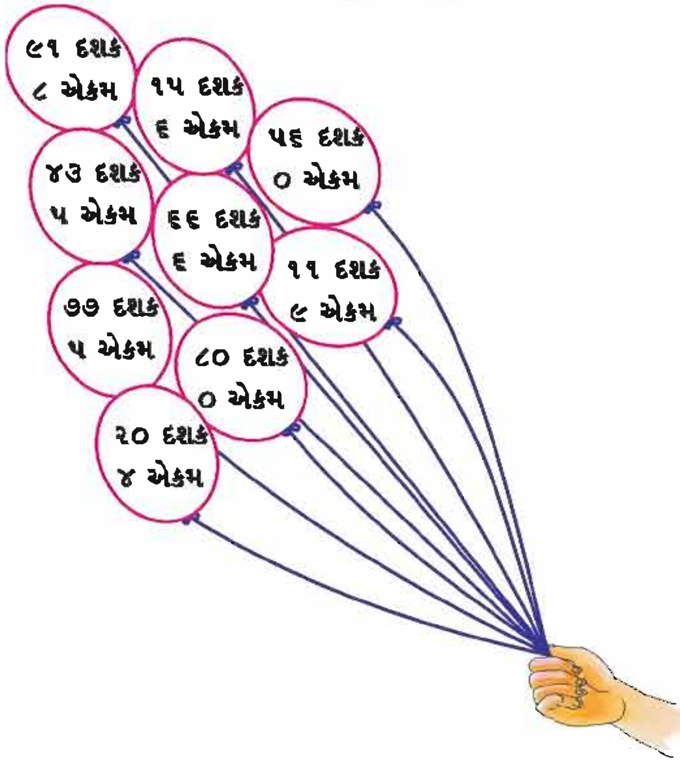

- **પ્રવૃત્તિ ૨ :**

તમારી પાસે ૩, ૪ અને ૦ એમ જુદા-જુદા અંકો લખેલાં કાર્ડ છે. આ કાર્ડને ગોઠવી સંખ્યાઓ મેળવો.

આ કાર્ડને સો, દશક અને એકમના સ્થાનમાં જુદી-જુદી રીતે ગોઠવતાં નીચે મુજબની સંખ્યાઓ મળે છે :

- મળેલ સંખ્યાઓ :

(૧) ૩૪૦ (૨) ૩૦૪ (૩) ૪૦૩

(૪) ૪૩૦ (૫) ૩૪ (૬) ૪૩

- ચડતો ક્રમ : ...., ..., ..., ..., ..., ...
- ઊતરતો ક્રમ : ...., ..., ..., ..., ..., ...
- સૌથી મોટી સંખ્યા .... અને સૌથી નાની સંખ્યા ....
- મળતી સંખ્યાઓના અંકોની સ્થાનકિંમત :

સંખ્યાઓ	૩ના અંકની સ્થાનકિંમત	૪ના અંકની સ્થાનકિંમત	૦ના અંકની સ્થાનકિંમત
૩૪૦			
૩૦૪			
૪૩૦			
૪૦૩			
૦૪૩			
૦૩૪			

- **નીચે જણાવેલ અંક લખેલાં કાર્ડને સો, દશક અને એકમમાં અદલબદલ કરીને સંખ્યાઓ મેળવો :**

(૧) ૧ ૨ ૪

- મળેલ સંખ્યાઓ :

....

- ચડતો ક્રમ :

........, ..., ...

........, ..., ...

- ઊતરતો ક્રમ :

........, ..., ...

........, ..., ...

- સૌથી મોટી સંખ્યા : ....
- સૌથી નાની સંખ્યા : ....

સંખ્યાઓ	૧ના અંકની સ્થાનકિંમત	૨ના અંકની સ્થાનકિંમત	૪ના અંકની સ્થાનકિંમત

(૨)

૬ ૭ ૮

- મળેલ સંખ્યાઓ :

....

- ચડતો ક્રમ :

........, ..., ...

........, ..., ...

- ઊતરતો ક્રમ :

........, ..., ...

........, ..., ...

- સૌથી મોટી સંખ્યા : ....
- સૌથી નાની સંખ્યા : ....

સંખ્યાઓ	૬ના અંકની સ્થાનકિંમત	૭ના અંકની સ્થાનકિંમત	૮ના અંકની સ્થાનકિંમત

(૩) ૫ ૭ ૯

- મળેલ સંખ્યાઓ :

....

- ચડતો ક્રમ :

........, ..., ...

........, ..., ...

- ઊતરતો ક્રમ :

........, ..., ...

........, ..., ...

- સૌથી મોટી સંખ્યા : ......
- સૌથી નાની સંખ્યા : ......

સંખ્યાઓ	૫ના અંકની સ્થાનકિંમત	૭ના અંકની સ્થાનકિંમત	૯ના અંકની સ્થાનકિંમત

(૪) ૩ ૪ ૫

- મળેલ સંખ્યાઓ :

....

- ચડતો ક્રમ :

........, ..., ...

........, ..., ...

- ઊતરતો ક્રમ :

........, ..., ...

........, ..., ...

- સૌથી મોટી સંખ્યા : ....
- સૌથી નાની સંખ્યા : ....

સંખ્યાઓ	૩ના અંકની સ્થાનકિંમત	૪ના અંકની સ્થાનકિંમત	૫ના અંકની સ્થાનકિંમત

૨ સંખ્યાજ્ઞાન – ૨ (Numbers – 2)

- **નવું શીખીએ :**
- **પ્રવૃત્તિ ૧ :**

મિત્રો, તમારા હાજરીપત્રકના ક્રમાંક જેટલા કાંકરા લાવો. બે-બેની જોડ બનાવો :

તમે લાવેલ કાંકરાની સંખ્યા : ....

બધા કાંકરાની બે-બેની જોડ બને છે ?

હા કે ના ? .... કેમ ? ....

મિત્રોનાં નામ	કાંકરાની સંખ્યા લખો	બધા કાંકરાની બે-બેની જોડ બને છે ? હા કે ના ?
લતા	૧૫	ના

- **સમજ :**
  - બે-બેની જોડ બનાવી શકાય, તેટલી વસ્તુઓ દર્શાવતી સંખ્યાઓને બેકી સંખ્યાઓ કહે છે. જેમકે, ૨, ૪, ૬, ૮,... વગેરે બેકી સંખ્યાઓ છે.
  - બે-બેની જોડ બને નહીં અથવા જોડ બનાવતાં એક વસ્તુ વધે, તો તેટલી વસ્તુઓ દર્શાવતી સંખ્યાઓને એકી સંખ્યાઓ કહે છે. જેમકે, ૧, ૩, ૫, ૭, ૯, ૧૧,... વગેરે એકી સંખ્યાઓ છે.
- **વિચારો :**
  - તમારી જન્મતારીખમાં તારીખના અંક મુજબની સંખ્યામાં દીવાસળીઓ લો અને નક્કી કરો કે તે એકી સંખ્યા છે કે બેકી સંખ્યા છે ?

- **પ્રવૃત્તિ ૨ :** ટપકાં ગણો અને સંખ્યા સાથે જોડો :

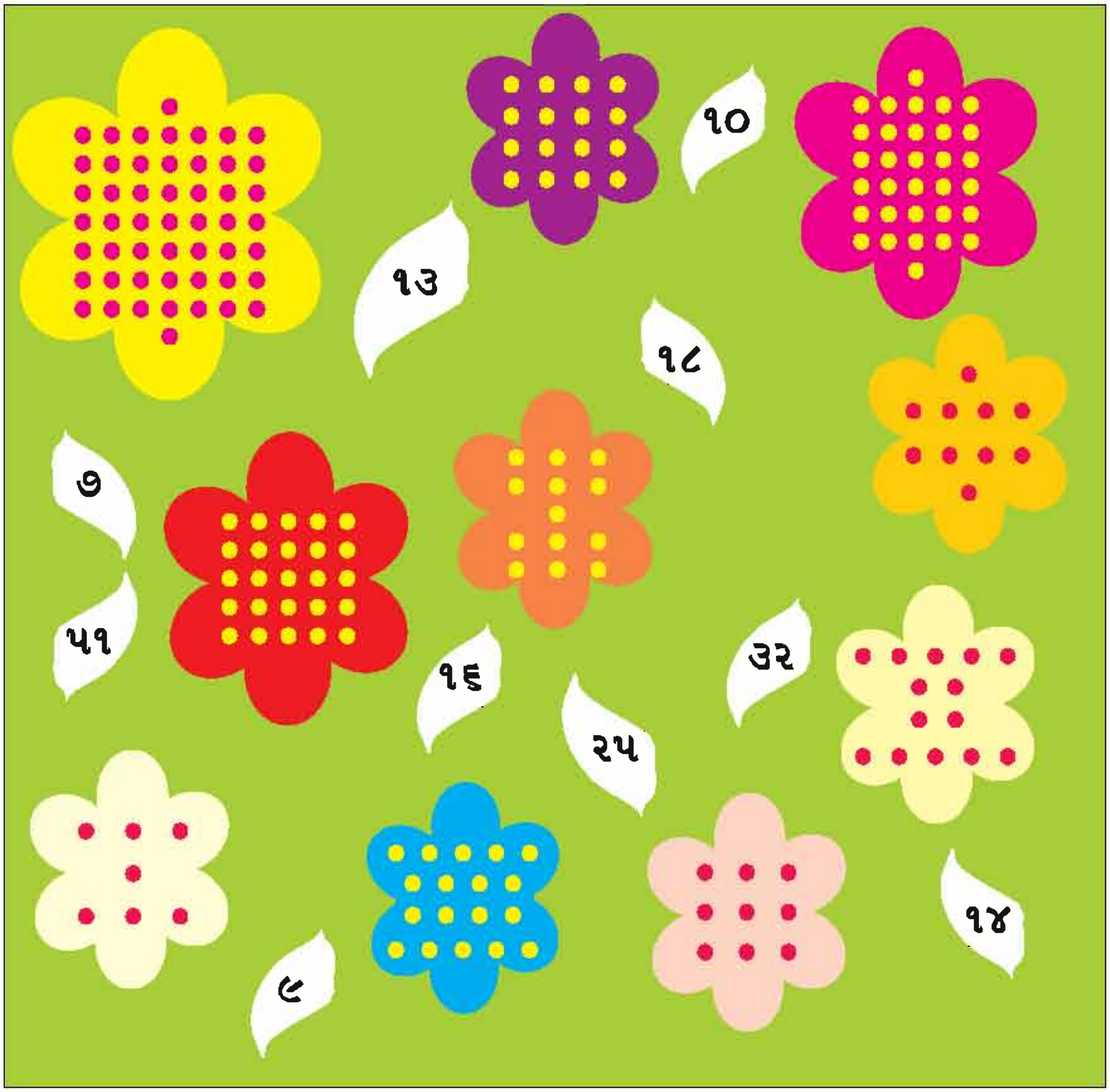

સંખ્યા	૫૧	૭	૧૮	૧૬	૯	૩૨	૧૩	૧૦	૧૪	૨૫
એકી છે કે બેકી	......	એકી	......	બેકી	......	......	......	......	......	......

એકી સંખ્યામાં આવતા અને બેકી સંખ્યામાં આવતા એકમના અંકો જુઓ કે એકી અને બેકી સંખ્યાના એકમના સ્થાનમાં કયા અંકો આવે છે ?

- એકી સંખ્યાના એકમના સ્થાનમાં આવતા અંકો : ૧, ૩, ૫, ૭, ૯
- બેકી સંખ્યાના એકમના સ્થાનમાં આવતા અંકો : ૨, ૪, ૬, ૮, ૦

મહાવરો ૧

નમૂના મુજબ નીચેની વિગતો ભરો :

- ૧૬ : એકમનો અંક ૬ હોવાથી બેકી સંખ્યા છે.

(૧) ૧૧૫ : એકમનો અંક .... હોવાથી .... સંખ્યા છે.

(૨) ૪૬૮ : એકમનો અંક .... હોવાથી .... સંખ્યા છે.

(૩) ૮૫૧ : એકમનો અંક .... હોવાથી .... સંખ્યા છે.

(૪) ૭૩૯ : એકમનો અંક .... હોવાથી .... સંખ્યા છે.

(૫) ૫૯૦ : એકમનો અંક .... હોવાથી .... સંખ્યા છે.

- **પ્રવૃત્તિ ૩ :**

૦થી ૯ લખેલાં અંકકાર્ડમાંથી કોઈ પણ ત્રણ કાર્ડ લો. તેમને જુદી-જુદી રીતે ગોઠવો અને સંખ્યાઓ બનાવી પ્રશ્નોના જવાબ લખો :

- તમે પસંદ કરેલા અંકો : ☐ ☐ ☐
- કેટલી સંખ્યાઓ મળે છે ? ....
- કઈ-કઈ સંખ્યાઓ મળે છે ? ....
- એકી સંખ્યાઓ કઈ-કઈ છે ? ....
- બેકી સંખ્યાઓ કઈ-કઈ છે ? ....
- સૌથી મોટી સંખ્યા કઈ છે ? .... એકી છે કે બેકી ? ....
- સૌથી નાની સંખ્યા કઈ છે ? .... એકી છે કે બેકી ? ....
- સૌથી મોટી એકી સંખ્યા કઈ છે ? ....
- સૌથી મોટી બેકી સંખ્યા કઈ છે ? ....

ઉપરની પ્રવૃત્તિ જુદાં-જુદાં કાર્ડ લઈ ત્રણ વાર કરો.

મહાવરો ૨

નીચે આપેલ કોઠામાં સૂચના અનુસાર કરો :

- એક અંકની એકી સંખ્યાઓમાં લાલ રંગ પૂરો.
- એક અંકની બેકી સંખ્યાઓમાં લીલો રંગ પૂરો.
- એક અંકની સૌથી મોટી એકી સંખ્યા પર ○ કરો.
- એક અંકની સૌથી મોટી બેકી સંખ્યા પર □ કરો.
- બે અંકની સૌથી નાની સંખ્યા પર Δ કરો.
- દશકનો અંક પાંચ હોય, તેવી બેકી સંખ્યાઓ પર કેસરી રંગ પૂરો.
- દશકનો અંક પાંચ હોય, તેવી એકી સંખ્યાઓ પર વાદળી રંગ પૂરો.
- દશકનો અંક સાત હોય, તેવી એકી સંખ્યાઓ પર પીળો રંગ પૂરો.
- જેના દશકના અને એકમના બંને અંકો સરખા હોય, તેવી બેકી સંખ્યાઓ પર ⊕ કરો.
- જેના દશકના અને એકમના બંને અંકો સરખા હોય, તેવી એકી સંખ્યાઓ પર ϕ કરો.

૧	૧૧	૨૧	૩૧	૪૧	૫૧	૬૧	૭૧	૮૧	૯૧
૨	૧૨	૨૨	૩૨	૪૨	૫૨	૬૨	૭૨	૮૨	૯૨
૩	૧૩	૨૩	૩૩	૪૩	૫૩	૬૩	૭૩	૮૩	૯૩
૪	૧૪	૨૪	૩૪	૪૪	૫૪	૬૪	૭૪	૮૪	૯૪
૫	૧૫	૨૫	૩૫	૪૫	૫૫	૬૫	૭૫	૮૫	૯૫
૬	૧૬	૨૬	૩૬	૪૬	૫૬	૬૬	૭૬	૮૬	૯૬
૭	૧૭	૨૭	૩૭	૪૭	૫૭	૬૭	૭૭	૮૭	૯૭
૮	૧૮	૨૮	૩૮	૪૮	૫૮	૬૮	૭૮	૮૮	૯૮
૯	૧૯	૨૯	૩૯	૪૯	૫૯	૬૯	૭૯	૮૯	૯૯
૧૦	૨૦	૩૦	૪૦	૫૦	૬૦	૭૦	૮૦	૯૦	૧૦૦

સ્વાધ્યાય

૧. ખૂટતા અંક લખો :

(૧) ૧, ૩, ૫, ૭, ..., ..., ..., ..., ..., ..., ૨૧, ૨૩

(૨) ૨, ૪, ૬, ૮, ..., ..., ..., ..., ..., ..., ૨૨, ૨૪

(૩) ૩૨, ૩૪, ..., ..., ..., ..., ..., ..., ૪૮, ૫૦

(૪) ૩૧, ૩૩, ..., ..., ..., ..., ..., ..., ૪૭, ૪૯

(૫) ...., ..., ..., ૨૭, ૨૯, ૩૧, ૩૩, ..., ..., ..., ...

(૬) ૩૬, ૩૪, ૩૨, ..., ..., ..., ૨૪, ૨૨, ૨૦, ૧૮

(૭) ૨૯, ૨૭, ૨૫, ..., ..., ..., ..., ..., ..., ૧૧, ૯

૨. ૨૦ અને ૩૦ની વચ્ચે આવતી એકી સંખ્યાઓ લખો :

૩. ૫૦ અને ૬૦ની વચ્ચે આવતી બેકી સંખ્યાઓ લખો :

૪. ૧૦૮થી ૧૨૧ સુધીમાં આવતી એકી સંખ્યાઓ અને બેકી સંખ્યાઓ લખો :

(૧) એકી સંખ્યાઓ : ...., ..., ..., ..., ..., ..., ...

(૨) બેકી સંખ્યાઓ : ...., ..., ..., ..., ..., ..., ...

૫. એકી સંખ્યા પર વર્તુળ કરો :

૨૩	૩૨	૬	૫૬૧	૬૫૭	૬૭૫	૨૩૮	૨૦૯	૩૨૦

૬. બેકી સંખ્યા પર વર્તુળ કરો :

૪૮	૫૧	૭	૨૨૩	૪૬૮	૭૭૨	૮૯૪	૯૧૬	૯૦૦

૭. નીચે આપેલી સંખ્યાઓનું એકી અને બેકી સંખ્યાઓમાં વર્ગીકરણ કરો :

૪૩, ૫૮, ૬૨, ૭૧, ૭૫, ૭૮, ૮૦, ૮૫, ૯૨,
૧૦૩, ૧૧૪, ૧૨૨, ૧૩૪, ૧૩૭, ૨૩૩, ૨૪૨, ૨૬૦, ૨૮૨,
૨૯૩, ૩૦૦, ૩૧૦, ૩૨૦, ૩૪૦, ૩૫૯, ૩૬૯, ૩૮૯, ૪૦૦,
૫૭૨, ૬૮૩, ૭૭૯, ૯૮૦, ૬૭૪, ૭૯૯, ૮૫૮, ૯૯૫, ૮૦૧

જવાબ

મહાવરો ૧

(૧) ૫, એકી (૨) ૮, બેકી (૩) ૧, એકી (૪) ૯, એકી (૫) ૦, બેકી

સ્વાધ્યાય

૧. (૧) ૯, ૧૧, ૧૩, ૧૫, ૧૭, ૧૯ (૨) ૧૦, ૧૨, ૧૪, ૧૬, ૧૮, ૨૦
(૩) ૩૬, ૩૮, ૪૦, ૪૨, ૪૪, ૪૬ (૪) ૩૫, ૩૭, ૩૯, ૪૧, ૪૩, ૪૫
(૫) ૨૧, ૨૩, ૨૫, ૩૫, ૩૭, ૩૯, ૪૧ (૬) ૩૦, ૨૮, ૨૬
(૭) ૨૩, ૨૧, ૧૯, ૧૭, ૧૫, ૧૩

૨. ૨૧, ૨૩, ૨૫, ૨૭, ૨૯ **૩.** ૫૨, ૫૪, ૫૬, ૫૮

૪. (૧) ૧૦૯, ૧૧૧, ૧૧૩, ૧૧૫, ૧૧૭, ૧૧૯, ૧૨૧
(૨) ૧૦૮, ૧૧૦, ૧૧૨, ૧૧૪, ૧૧૬, ૧૧૮, ૧૨૦

૫. ૨૩, ૫૬૧, ૬૫૭, ૬૭૫, ૨૦૯ **૬.** ૪૮, ૪૬૮, ૭૭૨, ૮૯૪, ૯૧૬, ૯૦૦

૭. એકી સંખ્યાઓ : ૪૩, ૭૧, ૭૫, ૮૫, ૧૦૩, ૧૩૭, ૨૩૩, ૨૯૩, ૩૫૯, ૩૬૯, ૩૮૯, ૬૮૩, ૭૭૯, ૭૯૯, ૯૯૫, ૮૦૧

બેકી સંખ્યાઓ : ૫૮, ૬૨, ૭૮, ૮૦, ૯૨, ૧૧૪, ૧૨૨, ૧૩૪, ૨૪૨, ૨૬૦, ૨૮૨, ૩૦૦, ૩૧૦, ૩૨૦, ૩૪૦, ૪૦૦, ૫૭૨, ૯૮૦, ૬૭૪, ૮૫૮

૩ સરવાળા (Addition)

- યાદ કરીએ :

૧. ચિત્ર જોઈ ગણતરી કરીને જવાબ લખો :

(૧) 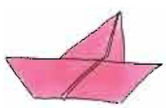 = ...

(૨) = ...

(૩) = ...

(૪) = ...

(૫) 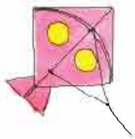 = ...

(૬) 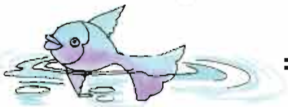 = ...

(૭) = ...

(૮) = ...

૨. કુલ કેટલા છે ?

(૧) તળાવમાં હોડી .... + તળાવની બહાર હોડી .... = ... હોડી

(૨) તળાવમાં ફૂલ .... + તળાવની બહાર ફૂલ .... = ... ફૂલ

(૩) તળાવમાં દેડકાં .... + તળાવની બહાર દેડકાં .... = ... દેડકાં

(૪) ઝાડ ઉપર પોપટ .... + ઊડતા પોપટ .... = ... પોપટ

(૫) ઝાડ ઉપર પતંગ .... + ઊડતા પતંગ .... = ... પતંગ

(૬) ઝાડ ઉપર કેરી .... + નીચે પડેલી કેરી .... = ... કેરી

૩. સરવાળા કરો :

(૧) ૫૪	(૨) ૬૪	(૩) ૭૪	(૪) ૪૧	(૫) ૨૩
+ ૪૫	+ ૨૩	+ ૧૫	+ ૩૭	+ ૫૩

- **પ્રવૃત્તિ ૧ :**

૧થી ૯ અંકનાં કાર્ડમાંથી કોઈ પણ બે અંકકાર્ડ પસંદ કરીને સરવાળો કરો.

(૧) બે અંકકાર્ડ પસંદ કરી સંખ્યા બનાવો. તમારા મિત્રએ બનાવેલી સંખ્યા સાથે સરવાળો કરો.

(૨) શું તમે ત્રણ અંકકાર્ડ પસંદ કરીને તેનાથી બનતી સંખ્યાઓનો સરવાળો કરી શકશો ? કરો જોઈએ.

- **જુઓ અને સમજો :**

બે દશક + એક દશક = ત્રણ દશક

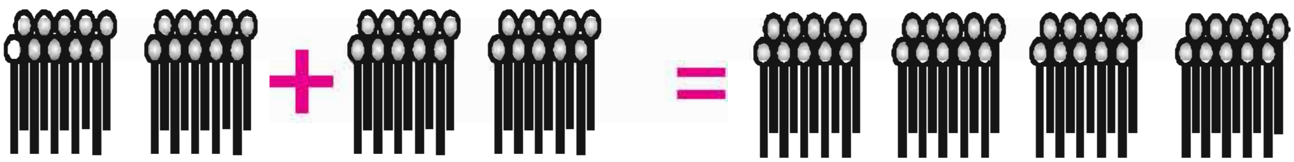

.... દશક + ... દશક = ... દશક

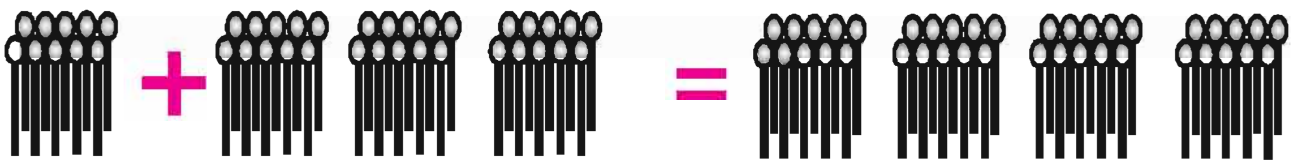

.... દશક + ... દશક = ... દશક

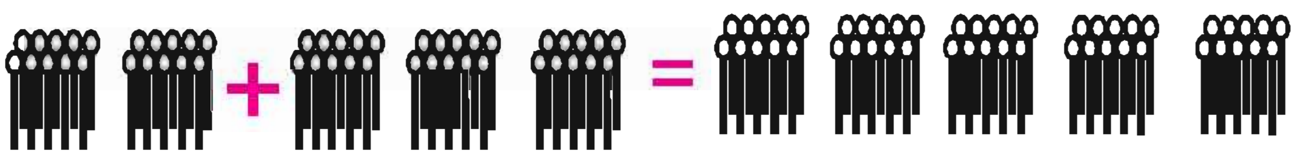

.... દશક + ... દશક = ... દશક

- **બે કે ત્રણ અંકની સંખ્યાના મૌખિક સરવાળા (એકમ કે, એકમ અને દશકના સ્થાનમાં શૂન્ય હોય તેવા) :**

જુઓ અને સમજો :

ઉદાહરણ ૧ : ૩૦ + ૫૦
= ૩ દશક + ૫ દશક
= ૮ દશક
= ૮૦

ઉદાહરણ ૨ : ૨૦ + ૪૦ + ૩૦
= ૨ દશક + ૪ દશક + ૩ દશક
= ૯ દશક
= ૯૦

બે અંકની સંખ્યાના સરવાળામાં જો એકમના સ્થાનમાં શૂન્ય હોય, તો દશકના સ્થાનના અંકોનો સરવાળો થાય છે તથા એકમના સ્થાનમાં શૂન્ય મુકાય છે.

ઉદાહરણ ૩ : ૨૦૦ + ૩૦૦
= ૨ સો + ૩ સો
= ૫ સો
= ૫૦૦

ઉદાહરણ ૪ : ૧૦૦ + ૩૦૦ + ૪૦૦
= ૧ સો + ૩ સો + ૪ સો
= ૮ સો
= ૮૦૦

ત્રણ અંકની સંખ્યાના સરવાળામાં જો એકમ અને દશકનાં સ્થાનમાં શૂન્ય હોય, તો સોનાં સ્થાનના અંકોનો સરવાળો થાય છે તથા એકમ અને દશકનાં સ્થાનમાં શૂન્ય મુકાય છે.

મહાવરો ૧

૧. ભૂલ શોધો :

(૧) ૩૦ + ૫	(૨) ૪૧૫ + ૧૫	(૩) ૫૦૦ + ૨૫	(૪) ૨૦૦ + ૭૫
૩ ૦ + ૫	૪ ૧ ૫ + ૧ ૫	૫ ૦ ૦ + ૨ ૫	૨ ૦ ૦ + ૭ ૫
૮ ૦	૪ ૩ ૦	૫ ૨ ૫	૯ ૦ ૫

૨. સરવાળો ૮૦ થતો હોય તેવાં પાસપાસેનાં બે ખાનાંમાં રંગ પૂરો :

૧૦	૩૦	૨૦	૪૦	૪૦
૨૦	૩૦	૫૦	૧૦	૩૦
૪૦	૧૦	૧૦	૬૦	૧૦
૩૦	૪૦	૩૦	૨૦	૪૦
૪૦	૧૦	૭૦	૪૦	૩૦

૩. સાચો વિકલ્પ પસંદ કરી ખાલી જગ્યા પૂરો :

(૧) .... + ૨૦ = ૩૦
(અ) ૨૦ (બ) ૧૦ (ક) ૩૦ (ડ) ૫૦

(૨) ૨૦૦ + ... = ૭૦૦
(અ) ૭૦૦ (બ) ૪૦૦ (ક) ૫૦૦ (ડ) ૬૦૦

(૩) ૧૦૦ + ... + ૩૦૦ = ૮૦૦

(અ) ૨૦૦ (બ) ૪૦ (ક) ૪૦૦ (ડ) ૩૦૦

(૪) ૩૦૦ + ૨૦૦ + ... = ૯૦૦

(અ) ૪૦૦ (બ) ૨૦૦ (ક) ૯૦૦ (ડ) ૧૦૦

(૫) ૧૦૦ + ૬૦૦ + ૨૦૦ = ...

(અ) ૬૦૦ (બ) ૮૦૦ (ક) ૯૦૦ (ડ) ૧૦૦

◆ ત્રણ અંકની સંખ્યાઓના સરવાળા (વદી વગર) :

ઉદાહરણ ૫ : ૨૧૪ + ૧૨૩

	સો	દશક	એકમ	સરવાળો
	૧૦૦ ૧૦૦	૧૦	૧ ૧ ૧ ૧	૨૧૪
+	૧૦૦	૧૦ ૧૦	૧ ૧ ૧	૧૨૩
	૩ સો	૩ દશક	૭ એકમ	૩૩૭

સરવાળો = ૩૩૭

ઉદાહરણ ૬ : ૩૫૧ + ૧૧૨ + ૨૩

	સો	દશક	એકમ
	૩	૫	૧
+	૧	૧	૨
+	૦	૨	૩
	૪	૮	૬

```
    ૩ ૫ ૧
  + ૧ ૧ ૨
  + ૦ ૨ ૩
  -------
    ૪ ૮ ૬
```

સરવાળો = ૪૮૬

ઉદાહરણ ૭ : ૨૩૪ + ૧૦૨ + ૩૫૧

	૨ ૩ ૪
+	૧ ૦ ૨
+	૩ ૫ ૧
	૬ ૮ ૭

સરવાળો = ૬૮૭

- **સરવાળા કરવા માટે સોનાં સ્થાનના અંક નીચે સોનો અંક, દશકના સ્થાનના અંક નીચે દશકનો અંક અને એકમના સ્થાનના અંક નીચે એકમનો અંક લખવામાં આવે છે.**
- **ત્રણ અંકની સંખ્યા નીચે બે અંકની સંખ્યા લખતાં સોનાં ખાલી સ્થાનમાં શૂન્ય (૦) લખી શકાય છે.**

- **પ્રવૃત્તિ ૨ :**

તમારા શિક્ષકે આપેલા અંક-બિલ્લા લઈને બે-બેનાં જૂથમાં બેસી જાઓ. તમારા બિલ્લાને આધારે બનતી સંખ્યા તમારી નોટબુકમાં લખો. તેની નીચે તમારા મિત્રએ લખેલી સંખ્યા લખો. બંને સંખ્યાઓનો સરવાળો કરો.

હવે અન્ય જૂથ સાથે તમારા બિલ્લાની અદલાબદલી કરીને સંખ્યાઓ બનાવો અને સરવાળા કરો.

મહાવરો ૨

૧. સરવાળા કરો :

(૧)	(૨)	(૩)	(૪)
૩ ૧ ૨	૪ ૦ ૦	૨ ૦	૭ ૦ ૯
+ ૫ ૮ ૨	+ ૨ ૦ ૭	+ ૫ ૩ ૦	+ ૧ ૨ ૦
+ ૧ ૦ ૪	+ ૧ ૪ ૦	+ ૨ ૪ ૫	+ ૬ ૦

૨. સરવાળા કરો :

(૧) ૩૨૫ + ૧૧૨

(૨) ૩૨ + ૧૨૩

(૩) ૧૩૨ + ૩૨૦ + ૨૫

(૪) ૨૨૮ + ૩૦ + ૩૧૦

(૫) ૩૪૭ + ૫૧

(૬) ૨૩૪ + ૧૨૨ + ૪૦૦

◆ ત્રણ અંકની બે સંખ્યાઓના વદીવાળા સરવાળા :

જુઓ, સમજો અને ખાલી જગ્યામાં સંખ્યા લખો.

૧૦ એકમ = ૧ દશક, ૧૦ દશક = ૧ સો

(૧) ૮ એકમ + ૭ એકમ = ૧૫ એકમ = ૧૦ એકમ + ૫ એકમ = ૧ દશક ૫ એકમ
(૨) ૯ એકમ + ૫ એકમ = ... એકમ = ... દશક .... એકમ
(૩) ૫ એકમ + ૩ એકમ = ... એકમ = ૦ દશક .... એકમ
(૪) ૪ એકમ + ૯ એકમ = ... એકમ = ... દશક .... એકમ
(૫) ૮ એકમ + ૮ એકમ = ... એકમ = ... દશક .... એકમ

• દશકના સ્થાને વદી આવે તેવા સરવાળા :

ઉદાહરણ ૮ : સરવાળો કરો : ૧૨૫ + ૨૩૬

	સો	દશક	એકમ
		૧૦	←
	૧૦૦	૧૦ ૧૦	૧ ૧ ૧ ૧ ૧
+	૧૦૦ ૧૦૦	૧૦ ૧૦ ૧૦	૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧
	૩ સો	૬ દશક	૧ એકમ

	સો	દશક	એકમ
		૧	
	૧	૨	૫
+	૨	૩	૬
	૩	૬	૧ ૧

- ૫ એકમ + ૬ એકમ = ૧૧ એકમ
  ૧૧ એકમ = ૧ દશક (વદી) + ૧ એકમ
- ૧ દશક (વદી) + ૨ દશક + ૩ દશક = ૬ દશક
- ૧ સો + ૨ સો = ૩ સો

આમ, ૧૨૫ + ૨૩૬ = ૩૬૧

ઉદાહરણ ૯ : સરવાળો કરો : ૩૪૭ + ૨૨૫

૧
૩૪૭
+ ૨૨૫
૫૭૨

સરવાળો = ૫૭૨

એકમના સ્થાનમાં સરવાળો ૯ કરતાં વધે, તો વદી દશકના સ્થાનમાં ઉમેરાય.

મહાવરો ૩

૧. સરવાળા કરો :

(૧) ૧૩૫ + ૨૪૬	(૨) ૩૪૮ + ૧૦૬	(૩) ૨૦૬ + ૩૯	(૪) ૭૨૭ + ૩૮

(૫) ૪૧૫ + ૨૨૭	(૬) ૫૭૯ + ૩૧૯	(૭) ૪૩૬ + ૨૨૪	(૮) ૬૭૪ + ૨૩૩

૨. સરવાળા કરો :

(૧) ૬૭૫ + ૧૧૭ (૨) ૩૨૪ + ૧૩૯ (૩) ૧૨૮ + ૩૬

(૪) ૭૩૮ + ૨૫૩ (૫) ૪૬૯ + ૩૧૭ (૬) ૮૪૨ + ૧૪૮

• સોનાં સ્થાનમાં વદી આવે તેવા સરવાળા :

ઉદાહરણ ૧૦ : સરવાળો કરો : ૨૬૫ + ૩૭૨

	સો	દશક	એકમ
	①		
	૨	૬	૫
+	૩	૭	૨
	૬	①૩	૭

- ૫ એકમ + ૨ એકમ = ૭ એકમ
- ૬ દશક + ૭ દશક = ૧૩ દશક
  ૧૩ દશક = ૧ સો (વદી) + ૩ દશક
- ૧ સો (વદી) + ૨ સો + ૩ સો = ૬ સો

સરવાળો = ૬૩૭

ઉદાહરણ ૧૧ : સરવાળો કરો : ૩૯૧ + ૪૨૩

	①
	૩ ૯ ૧
+	૪ ૨ ૩
	૮ ૧ ૪

સરવાળો = ૮૧૪

- **દશકના સ્થાનમાં સરવાળો ૯ કરતાં વધે, તો સોનાં સ્થાનમાં વદી ઉમેરાય.**
- **કોઈ પણ સ્થાનમાં સરવાળો ૯ કરતાં વધે, તો તેની આગળના સ્થાનમાં વદી ઉમેરાય.**

મહાવરો ૪

૧. સરવાળા કરો :

(૧) ૨૮૫ + ૨૭૪	(૨) ૫૪૫ + ૨૭૨	(૩) ૨૬૮ + ૧૭૦	(૪) ૪૭૨ + ૫૧	(૫) ૩૨૮ + ૯૧

૨. સરવાળા કરો :

(૧) ૬૭૫ + ૧૩૩ (૨) ૨૧૪ + ૧૯૨ (૩) ૫૬૭ + ૬૨

(૪) ૩૮૬ + ૧૮૨ (૫) ૪૭૩ + ૨૫૫ (૬) ૫૯૦ + ૩૧૨

- **દશક અને સોનાં સ્થાનમાં વદી આવે તેવા સરવાળા :**

ઉદાહરણ ૧૨ : સરવાળો કરો : ૧૮૬ + ૪૫૬

	સો	દશક	એકમ
	૧	૧	
	૧	૮	૬
+	૪	૫	૬
	૬	૧૪	૧૨

- ૬ એકમ + ૬ એકમ = ૧૨ એકમ
  ૧૨ એકમ = ૧ દશક (વદી) + ૨ એકમ
- ૧ દશક (વદી) + ૮ દશક + ૫ દશક
  = ૧૪ દશક
  ૧૪ દશક = ૧ સો (વદી) + ૪ દશક
- ૧ સો (વદી) + ૧ સો + ૪ સો = ૬ સો

સરવાળો = ૬૪૨

ઉદાહરણ ૧૩ : ૩૫૭ + ૧૬૮

	૧	૧	
	૩	૫	૭
+	૧	૬	૮
	૫	૨	૫

સરવાળો = ૫૨૫

મહાવરો ૫

૧. સરવાળા કરો :

(૧) ૫૭૬ + ૧૪૯	(૨) ૨૯૮ + ૩૦૬	(૩) ૧૬૮ + ૩૫૫	(૪) ૩૯૬ + ૧૬૫

(૫) ૬૫૭ + ૫૮	(૬) ૪૮૭ + ૩૨૫	(૭) ૩૧૯ + ૨૮૯	(૮) ૭૧૬ + ૧૮૫

૨. **સરવાળા કરો :**

(૧) ૮૦૯ + ૯૨ (૨) ૬૮૯ + ૧૬૩ (૩) ૧૪૩ + ૬૮૭

(૪) ૭૫૮ + ૬૭ (૫) ૩૭૪ + ૧૮૬ (૬) ૪૨૭ + ૨૭૩

◆ **ત્રણ અંકની ત્રણ સંખ્યાઓના વદીવાળા સરવાળા :**

ખાલી જગ્યા પૂરો :

(૧) ૫ દશક + ૭ દશક = ૧૨ દશક = ૧ સો ૨ દશક	
(૨) ૯ દશક + ૪ દશક = _____ દશક	= _____ સો _____ દશક
(૩) ૬ દશક + ૫ દશક = _____ દશક	= _____ સો _____ દશક
(૪) ૮ દશક + ૬ દશક = _____ દશક	= _____ સો _____ દશક
(૫) ૯ દશક + ૪ દશક = _____ દશક	= _____ સો _____ દશક

• **દશકના સ્થાને વદી આવે તેવા સરવાળા :**

ઉદાહરણ ૧૪ : સરવાળા કરો : ૧૫૪ + ૨૧૩ + ૩૧૬

	સો	દશક	એકમ
		(૧)	
	૧	૫	૪
+	૨	૧	૩
+	૩	૧	૬
	૬	૮	(૧)૩

		(૧)	
	૧	૫	૪
+	૨	૧	૩
+	૩	૧	૬
	૬	૮	૩

સરવાળો = ૬૮૩

ઉદાહરણ ૧૫ : ૨૩૯ + ૨૧૩ + ૧૦૮

	(૨)
	૨ ૩ ૯
+	૨ ૧ ૩
+	૧ ૦ ૮
	૫ ૬ ૦

સરવાળો = ૫૬૦

મહાવરો ૬

૧. સરવાળા કરો :

(૧)	(૨)	(૩)	(૪)	(૫)
૨ ૩ ૪	૪ ૫ ૦	૫ ૦ ૭	૪ ૩ ૪	૩ ૧ ૫
+ ૧ ૨ ૩	+ ૧ ૦ ૪	+ ૧ ૪ ૩	+ ૧ ૨ ૯	+ ૧ ૩ ૭
+ ૩ ૧ ૪	+ ૨ ૧ ૮	+ ૨ ૪	+ ૨ ૦ ૮	+ ૨ ૧ ૯

૨. સરવાળા કરો :

(૧) ૧૪૦ + ૨૧૪ + ૪૦૮ (૨) ૨૦૮ + ૧૩૬ + ૧૨

(૩) ૧૪૫ + ૨૧૨ + ૩૨૬ (૪) ૩૦૯ + ૧૪૨ + ૧૪૬

(૫) ૫૧૩ + ૨૦૭ + ૧૪૬ (૬) ૪૯ + ૨૦૪ + ૪૫૮

- **સોનાં સ્થાને વદી આવે તેવા સરવાળા :**

ઉદાહરણ ૧૬ : સરવાળા કરો : ૩૨૬ + ૧૪૦ + ૬૨

	સો	દશક	એકમ
	(૧)		
	૩	૨	૬
+	૧	૪	૦
+		૬	૨
	૫	(૧)૨	૮

	(૧)		
	૩	૨	૬
+	૧	૪	૦
+		૬	૨
	૫	૨	૮

સરવાળો = ૫૨૮

ઉદાહરણ ૧૭ : ૨૯૦ + ૧૫૭ + ૩૬૨

②
૨ ૯ ૦
+ ૧ ૫ ૭
+ ૩ ૬ ૨
૮ ૦ ૯

સરવાળો = ૮૦૯

મહાવરો ૭

૧. સરવાળા કરો :

(૧) ૨ ૦ ૩ + ૧ ૬ ૦ + ૩ ૭ ૫	(૨) ૫ ૪ ૦ + ૨ ૭ ૩ + ૮ ૪	(૩) ૪ ૭ ૦ + ૩ ૫ + ૧ ૪ ૨	(૪) ૪ ૦ ૬ + ૧ ૯ ૧ + ૩ ૪ ૦	(૫) ૨ ૪ ૪ + ૨ ૯ ૩ + ૦ ૭ ૨

૨. સરવાળા કરો :

(૧) ૨૪૨ + ૧૨૩ + ૩૪૪ (૨) ૨૦ + ૧૭૨ + ૪૫

(૩) ૩૭૪ + ૬૦ + ૩ (૪) ૧૩૭ + ૫૨ + ૪૦

- **દશકના અને સોના સ્થાને વદી આવે તેવા સરવાળા :**

ઉદાહરણ ૧૮ : સરવાળા કરો : ૧૨૪ + ૩૪૫ + ૬૮

	સો	દશક	એકમ
	①	①	
	૧	૨	૪
+	૩	૪	૫
+		૬	૮
	૫	① ૩	① ૭

	①	①	
	૧	૨	૪
+	૩	૪	૫
+		૬	૮
	૫	૩	૭

સરવાળો = ૫૩૭

ઉદાહરણ ૧૯ : ૨૪૬ + ૧૩૭ + ૩૪૫

	① ①
	૨ ૪ ૬
+	૧ ૩ ૭
+	૩ ૪ ૫
	૭ ૨ ૮

સરવાળો = ૭૨૮

મહાવરો ૮

૧. સરવાળા કરો :

(૧)	(૨)	(૩)	(૪)	(૫)
૨ ૫ ૪	૧ ૯ ૮	૩ ૪ ૮	૧ ૬ ૮	૩ ૭ ૮
+ ૧ ૫ ૩	+ ૧ ૪ ૦	+ ૧ ૪ ૦	+ ૩ ૦	+ ૨ ૪ ૯
+ ૩ ૬ ૪	+ ૪ ૮	+ ૧ ૩ ૬	+ ૮ ૫	+ ૧ ૭ ૭

૨. સરવાળા કરો :

(૧) ૧૫૬ + ૨૬૪ + ૫૩૯ (૨) ૧૪૭ + ૩૪૫ + ૨૪૦ (૩) ૩૬૫ + ૬૫ + ૩૭

(૪) ૪૭૧ + ૨૧૮ + ૧૬૩ (૫) ૨૩૦ + ૪૩૧ + ૯૯ (૬) ૫૩૬ + ૮૭ + ૨૮૨

- **રોજિંદા જીવનને સ્પર્શતા વ્યવહારુ કોયડા (મૌખિક) :**

- **પ્રવૃત્તિ ૩ :** આપેલાં ચિત્રો જુઓ અને પ્રશ્નોના જવાબ આપો :

(૧) વિશ્વા પાસે કેટલા ફુગ્ગા છે ?
(૨) અનિલ પાસે કેટલા ફુગ્ગા છે ?
(૩) વિશ્વા અને અનિલ પાસેના ફુગ્ગાની કુલ સંખ્યા જાણવા શું કરશો ?
(૪) વિશ્વા અને અનિલ પાસે કુલ કેટલા ફુગ્ગા છે ?

મહાવરો ૯

મૌખિક ગણતરી કરીને જવાબ આપો :

(૧) એક વર્ગમાં ૨૦ છોકરા અને ૩૦ છોકરીઓ છે. આ વર્ગની કુલ સંખ્યા કેટલી ? ....
(૨) એક ભરવાડ પાસે ૩૦૦ ઘેટાં અને ૪૦૦ બકરીઓ છે. ભરવાડ પાસે કુલ કેટલાં પશુઓ છે ? ....
(૩) દૂધની ડેરીમાં ૬૦૦ લિટર ભેંસનું દૂધ અને ૩૦૦ લિટર ગાયનું દૂધ ભરાયું, તો કુલ કેટલા લિટર દૂધ ભરાયું ? ....

• **પ્રવૃત્તિ ૪ :** બકુલાબહેન બજારમાંથી ખરીદી કરીને આવ્યાં છે. તેમની ખરીદીનું બિલ અહીં આપેલ છે :

શ્રી જલારામ કિરાણા સ્ટોર્સ

મીનાબજાર, કપડવંજ — કેશમેમો/ક્રેડિટમેમો
મેસર્સ : બકુલાબહેન પરમાર — બિલ નં. : ૭૨
ગામ : કપડવંજ — તા. ૧૨-૧૨-૨૦૧૩

નં.	વિગત	જથ્થો	દર ₹	કુલ રકમ ₹
૧	ખાંડ	૫ કિલોગ્રામ	૩૦	૧૫૦
૨	કોલ્હાપુરી ગોળ	૪ કિલોગ્રામ	૩૨	૧૨૮
૩	કપડાં ધોવાના સાબુ	૮ નંગ	૮	૬૪
૪	નાહવાના સાબુ	૬ નંગ	૧૩	૭૮
૫	સિંગતેલ	૫ કિલોગ્રામ	૭૫	૩૭૫
			કુલ	૭૯૫

સહી : સંજય ભાવસાર

(૧) બકુલાબહેને ખરીદ કરેલ ગોળ અને ખાંડની કુલ કિંમત કેટલી થશે ? ....

(૨) ખાંડ અને કપડાં ધોવાના સાબુની કુલ કિંમત કેટલા રૂપિયા થશે ? ....

(૩) નાહવાના સાબુ અને ધોવાના સાબુની કુલ કિંમત કેટલી થશે ? ....

(૪) સિંગતેલ, ગોળ અને નાહવાના સાબુની કુલ કિંમત કેટલી થશે ? ....

(૫) ખાંડ, ગોળ અને સિંગતેલની કુલ કિંમત કેટલી થશે ? ....

(૬) બકુલાબહેને વેપારીને કુલ કેટલા રૂપિયા આપ્યા હશે ? ....

◆ **જુઓ અને સમજો :**

ઉદાહરણ ૨૦ : એક વાડીમાં ૩૭૫ છોડ કેળના અને ૨૧૫ છોડ પપૈયાના છે. આ બંને પ્રકારના છોડ મળીને કુલ કેટલા છોડ થશે ?

સમજૂતી : કુલ છોડ એટલે બંને પ્રકારના છોડનો સરવાળો

```
      ૧
    ૩ ૭ ૫   કેળનાં છોડ
+   ૨ ૧ ૫   પપૈયાનાં છોડ
---------
    ૫ ૯ ૦   કુલ છોડ
```

કુલ ૫૯૦ છોડ થશે.

મહાવરો ૧૦

૧. એક ગામમાં ૪૧૫ પુરુષો અને ૩૦૨ સ્ત્રીઓ છે. આ ગામનાં પુરુષો અને સ્ત્રીઓ મળીને કુલ કેટલી વ્યક્તિઓ થાય ?

૨. ગુજરાતીના એક પુસ્તકમાં ૨૧૮ પાનાં છે. પર્યાવરણના એક પુસ્તકમાં ૧૩૬ પાનાં છે. બંને પુસ્તકનાં મળીને કુલ કેટલા પાનાં થાય ?

૩. વિજ્ઞાનમેળો જોવા માટે ૪૩૮ છોકરાઓ અને ૨૩૦ છોકરીઓ આવી હતી. આ વિજ્ઞાનમેળો જોવા કુલ કેટલા બાળકો આવ્યાં હતાં ?

૪. રતનપુર પ્રાથમિક શાળામાં ૨૨૫ કુમાર અને ૨૨૮ કન્યાઓ અભ્યાસ કરે છે, તો આ શાળાની કુલ સંખ્યા કેટલી થાય ?

ઉદાહરણ ૨૧ : એક જંગલમાં ૩૧૨ લીમડાનાં, ૨૬૮ બાવળનાં અને ૧૫૦ બોરડીનાં ઝાડ છે. જંગલમાં ત્રણેય પ્રકારનાં મળીને કુલ કેટલા ઝાડ છે ?

(**સમજૂતી :** કુલ ઝાડ એટલે ત્રણેય પ્રકારનાં ઝાડની સંખ્યાનો સરવાળો)

	૧ ૧	
	૩ ૧ ૨	લીમડાનાં ઝાડ
+	૨ ૬ ૮	બાવળનાં ઝાડ
+	૧ ૫ ૦	બોરડીનાં ઝાડ
	૭ ૩ ૦	કુલ ઝાડ

કુલ ૭૩૦ ઝાડ છે.

મહાવરો ૧૧

૧. એક વેપારીએ ૩૨૦ ગૂણ ચોખા, ૨૪૦ ગૂણ મકાઈ અને ૩૪૭ ગૂણ બાજરી ખરીદી. વેપારીએ અનાજની કુલ કેટલી ગૂણ ખરીદી ?

૨. એક શાળામાં ૩૬૫ છોકરાઓ, ૩૮૧ છોકરીઓ અને ૨૧ શિક્ષકો છે. આ શાળામાં વિદ્યાર્થીઓ અને શિક્ષકો મળીને કુલ કેટલી વ્યક્તિઓ થઈ ?

૩. દૂધની ડેરીમાં સોમવારે ૩૫૦ લિટર, મંગળવારે ૨૭૫ લિટર અને બુધવારે ૨૮૨ લિટર દૂધ આવ્યું. આ ડેરીમાં ત્રણેય દિવસનું કુલ કેટલા લિટર દૂધ આવ્યું ?

સ્વાધ્યાય

૧. સરવાળા કરો :

(૧) ૨૦૦ + ૧૦ + ૪૦	(૨) ૭૦ + ૪૦૦ + ૧૧૦	(૩) ૩૦૦ + ૨૦૦ + ૪૦૦	(૪) ૧૦૦ + ૮૦ + ૫૦૦	(૫) ૩૦૦ + ૨૦ + ૬૦૦

૨. સરવાળા કરો :

(૧) ૪ ૬ ૫ + ૧ ૦ ૮	(૨) ૧ ૪ ૨ + ૨ ૮ ૧	(૩) ૩ ૬ ૮ + ૨ ૪ ૬	(૪) ૬ ૮ ૬ + ૨ ૩ ૫

(૫) ૩ ૦ ૬ + ૧ ૪ ૫ + ૨ ૪	(૬) ૧ ૪ ૨ + ૨ ૫ ૪ + ૨ ૩ ૦	(૭) ૩ ૫ ૬ + ૧ ૮ ૦ + ૧ ૭	(૮) ૨ ૮ ૯ + ૭ ૩ + ૩ ૬

૩. સરવાળા કરો :

(૧) ૨૫૪ + ૩૦ (૨) ૩૧૨ + ૨૨૪ + ૩૧ (૩) ૫૪ + ૧૦૫ + ૩૧૩

(૪) ૧૬૦ + ૭૧ + ૨૩૪ (૫) ૨૭૫ + ૪૬ + ૩૮૯ (૬) ૩૨૫ + ૨૨૫ + ૧૨૫

(૭) ગ્રામવનમાં ૩૫૦ લીમડાનાં અને ૪૮૫ બાવળનાં વૃક્ષો છે. ગ્રામવનમાં કુલ કેટલાં વૃક્ષો છે ?

(૮) એક દુકાનદારે ૪૦૦ લીટીવાળી, ૩૭૦ કોરી અને ૧૫૮ ખાનાંવાળી નોટબુક વેચી, તો તેણે કુલ કેટલી નોટબુક વેચી ?

(૯) એક બરણીમાં ૨૫૪ સફેદ લખોટીઓ, ૨૭૭ લાલ લખોટીઓ અને ૮૦ લીલી લખોટીઓ છે, તો બરણીમાં કુલ કેટલી લખોટીઓ હશે ?

(૧૦) મુનપુર ગામમાં ૩૪૩ પુરુષો, ૩૬૫ સ્ત્રીઓ અને ૧૯૨ બાળકો છે, તો ગામની કુલ વસતિ કેટલી થાય ?

જવાબ

મહાવરો ૧

૩. (૧) ૧૦ (૨) ૫૦૦ (૩) ૪૦૦ (૪) ૪૦૦ (૫) ૯૦૦

મહાવરો ૨

૧. (૧) ૯૯૮ (૨) ૭૪૭ (૩) ૭૯૫ (૪) ૮૮૯

૨. (૧) ૪૩૭ (૨) ૧૫૫ (૩) ૪૭૭ (૪) ૫૬૮ (૫) ૩૯૮ (૬) ૭૫૬

મહાવરો ૩

૧. (૧) ૩૮૧ (૨) ૪૫૪ (૩) ૨૪૫ (૪) ૭૬૫ (૫) ૬૪૨ (૬) ૮૯૮ (૭) ૬૬૦ (૮) ૯૦૭

૨. (૧) ૭૯૨ (૨) ૪૬૩ (૩) ૧૬૪ (૪) ૯૯૧ (૫) ૭૮૬ (૬) ૯૯૦

મહાવરો ૪

૧. (૧) ૫૫૯ (૨) ૮૧૭ (૩) ૪૩૮ (૪) ૫૨૩ (૫) ૪૧૯

૨. (૧) ૮૦૮ (૨) ૪૦૬ (૩) ૬૨૯ (૪) ૫૬૮ (૫) ૭૨૮ (૬) ૯૦૨

મહાવરો ૫

૧. (૧) ૭૨૫ (૨) ૬૦૪ (૩) ૫૨૩ (૪) ૫૬૧

(૫) ૭૧૫ (૬) ૮૧૨ (૭) ૬૦૮ (૮) ૯૦૧

૨. (૧) ૯૦૧ (૨) ૮૫૨ (૩) ૮૩૦ (૪) ૮૨૫ (૫) ૫૬૦ (૬) ૭૦૦

મહાવરો ૬

૧. (૧) ૬૭૧ (૨) ૭૭૨ (૩) ૬૭૪ (૪) ૭૭૧ (૫) ૬૭૧

૨. (૧) ૭૬૨ (૨) ૩૫૬ (૩) ૬૮૩ (૪) ૫૯૭ (૫) ૮૬૬ (૬) ૭૧૧

મહાવરો ૭

૧. (૧) ૭૩૮ (૨) ૮૯૭ (૩) ૬૪૭ (૪) ૯૩૭ (૫) ૬૦૯

૨. (૧) ૭૦૯ (૨) ૨૩૭ (૩) ૪૩૭ (૪) ૨૨૯

મહાવરો ૮

૧. (૧) ૭૭૧ (૨) ૩૮૬ (૩) ૬૨૪ (૪) ૨૮૩ (૫) ૮૦૪

૨. (૧) ૯૫૯ (૨) ૭૩૨ (૩) ૪૬૭ (૪) ૮૫૨ (૫) ૭૬૦ (૬) ૯૦૫

મહાવરો ૧૦

૧. (૧) ૭૧૭ વ્યક્તિઓ (૨) ૩૫૪ પાનાં (૩) ૬૬૮ બાળકો (૪) ૪૫૩ બાળકો

મહાવરો ૧૧

૧. (૧) ૯૦૭ ગૂણ (૨) ૭૬૭ વ્યક્તિઓ (૩) ૯૦૭ લિટર

સ્વાધ્યાય

૧. (૧) ૨૫૦ (૨) ૫૮૦ (૩) ૯૦૦ (૪) ૬૮૦ (૫) ૯૨૦

૨. (૧) ૫૭૩ (૨) ૪૨૩ (૩) ૬૧૪ (૪) ૯૨૧ (૫) ૪૭૫ (૬) ૬૨૬
(૭) ૫૫૩ (૮) ૩૯૮

૩. (૧) ૨૮૪ (૨) ૫૬૭ (૩) ૪૭૨ (૪) ૪૬૫ (૫) ૭૧૦ (૬) ૬૭૫
(૭) ૮૩૫ વૃક્ષો (૮) ૯૨૮ નોટબુક (૯) ૬૧૧ લખોટી (૧૦) ૯૦૦ વ્યક્તિઓ

પુનરાવર્તન : ૧ (Revision : 1)

૧. યોગ્ય રીતે જોડકાં જોડો :

અ	બ
(૧) સાતસો સત્તાવન	(૧) ૭૮૭
(૨) સાતસો સિત્યાસી	(૨) ૭૫૭
(૩) પાંચસો પંચાવન	(૩) ૧૪૯
(૪) છસો બાર	(૪) ૫૫૫
(૫) એકસો ઓગણપચાસ	(૫) ૬૧૨

૨. લીટી દોરેલા અંકની સ્થાનકિંમત લખો :

(૧) ૮<u>૪</u>૧ .... (૨) <u>૪</u>૫૮ .... (૩) ૪૫<u>૬</u> ....

(૪) ૬૨<u>૭</u> .... (૫) <u>૫</u>૦૭ .... (૬) ૨<u>૩</u>૧ ....

૩. આપેલા ખાનામાં વચ્ચેની સંખ્યા લખો :

(૧) ૪૨૪ ☐ ૪૨૬ (૨) ૩૯૯ ☐ ૪૦૧ (૩) ૬૨૧ ☐ ૬૨૩

(૪) ૫૦૫ ☐ ૫૦૭ (૫) ૪૬૮ ☐ ૪૭૦ (૬) ૭૭૬ ☐ ૭૭૮

૪. ત્રણ અંકની સૌથી મોટી સંખ્યા અને ત્રણ અંકની સૌથી નાની સંખ્યા કઈ છે?

૫. ૮૫૨, ૮૯, ૪૦૭, ૧૨૦ને ચડતા ક્રમમાં અને ઊતરતા ક્રમમાં લખો.

ચડતો ક્રમ	________, ________, ________, ________
ઊતરતો ક્રમ	________, ________, ________, ________

૬. બેકી સંખ્યા ફરતે ○ કરો :

૨૨૮, ૪૧૭, ૨૮૧, ૮૦, ૩૨૯, ૨૭૬, ૯૦૪

૭. સંખ્યાઓની વચ્ચેના □માં > કે < સંકેત યોગ્ય રીતે દર્શાવો :

(૧) ૮૧ □ ૭૯ (૨) ૩૪૫ □ ૬૦૧ (૩) ૧૨૮ □ ૧૩૨

૮. મૌખિક ગણતરી કરીને ખાલી જગ્યામાં જવાબ લખો :

(૧) ૬૦૦માં ૩૦૦ ઉમેરીએ, તો .... થાય.

(૨) ૪૫૦માં ૫૦ ઉમેરીએ, તો .... થાય.

(૩) ૮૦૦માં ૧૩૦ ઉમેરીએ, તો .... થાય.

૯. નીચેના દાખલા ગણો :

(૧) ૩૫૪ + ૧૨૨	(૨) ૪૦૪ + ૨૧૮	(૩) ૨૭૫ + ૩૦૪	(૪) ૪૫૬ + ૩૦૮ + ૧૨૦	(૫) ૫૩૮ + ૨૪૧ + ૧૯૧

(૬) ૨૭૩ + ૧૮૦ + ૨૪	(૭) ૩૨૭ + ૧૦૫ + ૧૭૦	(૮) ૧૨૮ + ૧૫૬ + ૩૪૯	(૯) ૪૨૭ + ૨૫૨ + ૧૩૪	(૧૦) ૩૩૪ + ૨૪૪ + ૩૪૭

૧૦. મેધાવી પાસે ૨૭૫ રૂપિયા હતા. તેના પપ્પાએ તેના જન્મદિવસે તેને ૧૫૧ રૂપિયા આપ્યા. હવે તેની પાસે કુલ કેટલા રૂપિયા થયા ?

૧૧. માલતીબહેને ૧૭૮ રૂપિયાના મગ ખરીદ્યા. ૩૭૦ રૂપિયાના મસાલા અને ૨૨૮ રૂપિયાની ખાંડ ખરીદી. તેમણે કુલ કેટલા રૂપિયાની ખરીદી કરી ?

૧૨. નૈનેશે ૨૩૦ રૂપિયાનું શર્ટ, ૩૨૫ રૂપિયાનું પૅન્ટ અને ૫૫ રૂપિયાનો બેલ્ટ ખરીદ્યાં, તો કુલ કેટલા રૂપિયાની ખરીદી કરી કહેવાય ?

૧૩. રમાબહેને શાળા દ્વારા કરવામાં આવેલા પ્રવાસમાં ૧૨૦ રૂપિયાનો નાસ્તો અને ૨૦૦ રૂપિયાની વસ્તુઓની ખરીદી કરી, તો કુલ કેટલા રૂપિયાનો ખર્ચ કર્યો કહેવાય ?

૧૪. કેના પાસે ૩૨૫ રૂપિયા હતા. દિવાળીના દિવસે તેની પાસે બીજા ૨૫૦ રૂપિયા આવ્યા, તો હવે તેની પાસે કુલ કેટલા રૂપિયા થયા ?

૧૫. હર્ષિલે ૪૫૦ રૂપિયાનું પેન્ટ અને ૩૮૦ રૂપિયાનું શર્ટ ખરીદ્યાં, તો તેણે કુલ કેટલા રૂપિયાની ખરીદી કરી ?

૧૬. સલમાએ ૭૨૫ રૂપિયાનો ફેન્સી ડ્રેસ અને ૧૮૦ રૂપિયાની ઘડિયાળ ખરીદી, તો તેણે કુલ કેટલા રૂપિયાની ખરીદી કરી કહેવાય ?

જવાબ

૧. (૧) ૭૫૭ (૨) ૭૮૭ (૩) ૫૫૫ (૪) ૬૧૨ (૫) ૧૪૯

૨. (૧) ૪૦ (૨) ૪૦૦ (૩) ૬ (૪) ૭ (૫) ૫૦૦ (૬) ૩૦

૩. (૧) ૪૨૫ (૨) ૪૦૦ (૩) ૬૨૨ (૪) ૫૦૬ (૫) ૪૬૯ (૬) ૭૭૭ **૪.** ૯૯૯, ૧૦૦

૫. **ચડતો ક્રમ :** ૮૯, ૧૨૦, ૪૦૭, ૮૫૨; **ઊતરતો ક્રમ :** ૮૫૨, ૪૦૭, ૧૨૦, ૮૯

૬. ૨૨૮, ૮૦, ૨૭૬, ૯૦૪ **૭.** (૧) > (૨) < (૩) <

૮. (૧) ૯૦૦ (૨) ૫૦૦ (૩) ૯૩૦

૯. (૧) ૪૭૬ (૨) ૬૨૨ (૩) ૫૭૯ (૪) ૮૮૪ (૫) ૯૭૦ (૬) ૪૭૭ (૭) ૬૦૨ (૮) ૬૩૩ (૯) ૮૧૩ (૧૦) ૯૨૫

૧૦. ૪૨૬ રૂપિયા **૧૧.** ૭૭૬ રૂપિયા **૧૨.** ૬૧૦ રૂપિયા **૧૩.** ૩૨૦ રૂપિયા

૧૪. ૫૭૫ રૂપિયા **૧૫.** ૮૩૦ રૂપિયા **૧૬.** ૯૦૫ રૂપિયા

૪ બાદબાકી (Subtraction)

- યાદ કરીએ :
- પ્રવૃત્તિ ૧ :

તૈયબપુરા પ્રાથમિક શાળાનાં ૩૨ બાળકોને લઈ ૩ શિક્ષકો એક નાની બસમાં પ્રવાસે જાય છે. એક બગીચા આગળ તેમની બસ આવે છે, ત્યાં બીજી એક શાળાનાં બાળકો મોટી બસમાં પ્રવાસે આવ્યાં છે. શીલા કહે, ''અરે ! પેલી બસનાં બાળકો કરતાં આપણે ઓછાં બાળકો છીએ.'' કોમલ અને શીલા, મોટી બસના કંડક્ટરને બાળકો અને શિક્ષકોની સંખ્યા પૂછે છે. કંડક્ટરે કહ્યું, ''મારી બસમાં ૪૮ બાળકો અને ૪ શિક્ષકો છે.''

(૧) મોટી બસનાં બાળકોની સંખ્યા કેટલી છે ? ....

(૨) નાની બસમાં કેટલાં બાળકો છે ? ....

(૩) મોટી બસ કરતાં નાની બસમાં કેટલાં બાળકો ઓછાં છે ? ....

(૪) નાની બસમાં બાળકો અને શિક્ષકોની કુલ સંખ્યા કેટલી છે ? ....

(૫) મોટી બસમાં બાળકો અને શિક્ષકોની કુલ સંખ્યા કેટલી છે ? ....

- અજય પ્રવાસમાં ૧૫૦ રૂપિયા લઈને આવ્યો છે.

(૧) અજયે ૫૦ રૂપિયાનો નાસ્તો કર્યો. હવે તેની પાસે કેટલા રૂપિયા વધ્યા ?

....

(૨) વધેલા રૂપિયામાંથી ૩૦ રૂપિયાનાં રમકડાં લીધાં. હવે તેની પાસે કેટલા રૂપિયા વધ્યા ?

....

(૩) પછી તેણે ૭૦ રૂપિયાનાં પુસ્તકો ખરીદ્યાં. હવે તેની પાસે કેટલા રૂપિયા વધ્યા ?

....

• પ્રવૃત્તિ ૨ :

અહીં રેલગાડીનું ચિત્ર આપેલ છે અને ડબા પર તેમાં બેઠેલાં બાળકોની સંખ્યા લખેલી છે, તે જોઈને જવાબ આપો :

(૧) પહેલા ડબામાં કેટલાં બાળકો છે ? ....

(૨) બીજા ડબામાં કેટલાં બાળકો છે ? ....

(૩) પહેલા ડબા કરતાં બીજા ડબામાં કેટલાં બાળકો ઓછાં છે ? ....

(૪) ત્રીજા ડબામાં કેટલાં બાળકો છે ? ....

(૫) ચોથા ડબામાં કેટલાં બાળકો છે ? ....

(૬) ચોથા ડબા કરતાં ત્રીજા ડબામાં કેટલાં બાળકો ઓછાં છે ? ....

(૭) પહેલા ડબામાં ત્રીજા ડબા કરતાં કેટલાં બાળકો ઓછાં છે ? ....

◆ જુઓ અને સમજો :

ઉદાહરણ ૧ : ૫૦ – ૩૦

= ૫ દશક – ૩ દશક

= ૨ દશક

= ૨૦

> એકમના સ્થાનમાં શૂન્ય હોય તેવી બે સંખ્યાઓની બાદબાકી કરતી વખતે માત્ર દશકના સ્થાનનાં અંકની બાદબાકી કરવાની હોય છે અને એકમના સ્થાનમાં શૂન્ય મુકાય છે.

ઉદાહરણ ૨ : ૭૦૦ – ૩૦૦
= ૭ સો – ૩ સો
= ૪ સો
= ૪૦૦

એકમ અને દશકના સ્થાનમાં શૂન્ય હોય તેવી બે સંખ્યાઓની બાદબાકી કરતી વખતે માત્ર સોનાં સ્થાનના અંકોની બાદબાકી કરવાની હોય છે અને દશક તથા એકમના સ્થાનમાં શૂન્ય મુકાય છે.

મહાવરો ૧

૧. મૌખિક ગણતરી કરીને જવાબ લખો :

(૧) ૬૦ – ૨૦ = ...
(૨) ૯૦ – ૩૦ = ...
(૩) ૩૦૦ – ૨૦૦ = ...
(૪) ૮૦૦ – ૩૦૦ = ...
(૫) ૯૦૦ – ૪૦૦ = ...
(૬) ૭૦૦ – ૫૦૦ = ...

૨. બાદબાકી કરો :

(૧)	(૨)	(૩)	(૪)
૭૦ – ૨૦	૮૦૦ – ૪૦૦	૫૦૦ – ૨૦૦	૭૦૦ – ૬૦૦

◆ **બે કે ત્રણ અંકવાળી સંખ્યાઓની દશકા વગરની બાદબાકી :**

ઉદાહરણ જુઓ અને તે મુજબ આકૃતિઓ દોરીને બાદબાકી કરો :

ઉદાહરણ ૩ : ૩૪૩ – ૧૨૧ = ...

	સો	દશક	એકમ	સો	દશક	એકમ
	૩	૪	૩	૧૦૦ ૧૦૦ ~~૧૦૦~~	૧૦ ૧૦ ~~૧૦~~ ~~૧૦~~	~~૧~~ ૧ ૧
–	૧	૨	૧			
	૨	૨	૨	૨ સો	૨ દશક	૨ એકમ બાકી રહ્યા.

ઉદાહરણ ૪ : ૫૪૬ − ૨૧૪

	સો	દશક	એકમ
	૫	૪	૬
−	૨	૧	૪
	૩	૩	૨

```
  ૫ ૪ ૬
− ૨ ૧ ૪
  ૩ ૩ ૨
```

બાદબાકી = ૩૩૨

ઉદાહરણ ૫ : ૭૪૮ − ૩૬

```
  ૭ ૪ ૮
− ૦ ૩ ૬
  ૭ ૧ ૨
```

બાદબાકી = ૭૧૨

મહાવરો ૨

૧. બાદબાકી કરો :

(૧)	(૨)	(૩)	(૪)
....	....	....	....
૪૫૮	૮૬૫	૫૩૬	૭૦૪
− ૧૨૫	− ૫૦૨	− ૪૦૨	− ૩૦૨

૨. બાદબાકી કરો :

(૧) ૬૪૫ − ૩૪ = ...

(૨) ૭૬૪ − ૪૩૨ = ...

(૩) ૮૪૭ − ૫૦૬ = ...

(૪) ૪૩૭ − ૩૭ = ...

◆ બે કે ત્રણ અંકની સંખ્યાઓની દશકાવાળી બાદબાકી :

ઉદાહરણ ૬ : ૨૪૨ − ૧૨૩ = ...

સો	દશક	એકમ	સો	દશક	એકમ
	→	૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ૧ ~~૧~~		૩	૧૨ ~~૧૦~~
૧૦૦ ~~૧૦૦~~	~~૧૦~~ ~~૧૦~~ ~~૧૦~~ ૧૦	~~૧~~ ~~૧~~	૨ −૧	~~૪~~ ૨	~~૨~~ ૩
૧ સો	૧ દશક	૯ એકમ	૧	૧	૯

- અહીં ૨ એકમમાંથી ૩ એકમ બાદ કરવાના શક્ય નથી, જેથી ૪ દશકમાંથી એક દશક એકમના સ્થાનમાં લઈ જતાં ૧૨ એકમ થાય છે. ૧૨ એકમમાંથી ૩ એકમ બાદ કરતાં ૯ એકમ વધે છે.

ઉદાહરણ ૭ : ૩૨૪ − ૧૪૨

સો	દશક	એકમ	સો	દશક	એકમ
→	૧૦ ૧૦ ૧૦ ૧૦ ૧૦ ૧૦ ૧૦ ૧૦ ~~૧૦~~ ~~૧૦~~		૨	૧૨	
~~૧૦૦~~ ~~૧૦૦~~ ૧૦૦	~~૧૦~~ ~~૧૦~~	૧ ૧ ~~૧~~ ~~૧~~	~~૩~~ −૧	~~૨~~ ૪	૪ ૨
૧ સો	૮ દશક	૨ એકમ	૧	૮	૨

- અહીં ૨ દશકમાંથી ૪ દશક બાદ કરવાના શક્ય નથી, જેથી ૩ સોમાંથી એક સોને દશકમાં લઈને તેના દસ દશક બનાવેલ છે. ૨ દશક હતા અને બીજા ૧૦ દશક લઈ ૧૨ દશકમાંથી ૪ દશક બાદ કરેલ છે.

ઉદાહરણ ૮ : ૪૬૨ − ૧૧૫

	સો	દશક	એકમ
		૫	૧૨
	૪	~~૬~~	~~૨~~
−	૧	૧	૫
	૩	૪	૭

```
  ૫ ૧૨
 ૪ ૬ ૨
−૧ ૧ ૫
 ૩ ૪ ૭
```

બાદબાકી = ૩૪૭

ઉદાહરણ ૯ : ૫૦૬ − ૭૩

```
 ૪ ૧૦
 ૫ ૦ ૬
−  ૭ ૩
 ૪ ૩ ૩
```

બાદબાકી = ૪૩૩

મહાવરો ૩

૧. બાદબાકી કરો :

(૧)	(૨)	(૩)	(૪)	(૫)
૩ ૪ ૫	૫ ૩ ૭	૩ ૪ ૫	૬ ૭ ૩	૯ ૧ ૮
− ૨ ૧ ૭	− ૪ ૭	− ૨ ૦ ૯	− ૫ ૨ ૪	− ૬ ૫ ૫

૨. બાદબાકી કરો :

(૧)	(૨)	(૩)	(૪)	(૫)
૫ ૬ ૨	૩ ૦ ૪	૫ ૪ ૧	૩ ૭ ૦	૮ ૧ ૦
− ૨ ૧ ૪	− ૨ ૩	− ૨ ૧ ૪	− ૨ ૫	૫ ૩ ૯

૩. બાદબાકી કરો :

(૧) ૬૪૫ − ૨૭ = ...

(૨) ૬૫૦ − ૩૫ = ...

(૩) ૪૬૨ − ૧૧૫ = ...

(૪) ૫૮૪ − ૨૨૯ = ...

(૫) ૨૩૫ – ૫૯ = ...

(૬) ૪૧૨ – ૧૦૭ = ...

(૭) ૫૪૩ – ૨૬૩ = ...

(૮) ૬૭૦ – ૧૯૦ = ...

ઉદાહરણ ૧૦ : વાર્તાની એક ચોપડીનાં કુલ પાનાં ૮૦ છે. હેમંતે એક દિવસમાં આ ચોપડીમાંથી ૨૬ પાનાં વાંચ્યા. હેમંતને હવે કેટલાં પાનાં વાંચવાના બાકી રહ્યાં ?

(**સમજૂતી :** વાંચવાનાં બાકી પાનાંની સંખ્યા મેળવવા કુલ પાનાંની સંખ્યામાંથી વાંચેલાં પાનાંની સંખ્યા બાદ કરવી પડે.)

	૭ ૧૦	
	~~૮~~ ~~૦~~	કુલ પાનાંની સંખ્યા
–	૨ ૬	વાંચેલાં પાનાંની સંખ્યા
	૫ ૪	વાંચવાનાં બાકી પાનાંની સંખ્યા

હેમંતને ૫૪ પાનાં વાંચવાના બાકી રહ્યાં.

ઉદાહરણ ૧૧ : એક જંગલમાં ૨૪૨ વૃક્ષો હતાં. વાવાઝોડાને લીધે ૧૫૭ વૃક્ષો પડી ગયાં. હવે જંગલમાં કેટલાં વૃક્ષો બાકી રહ્યાં ?

	૧૩	
	૧ ~~૩~~ ૧૨	
	~~૨~~ ~~૪~~ ~~૨~~	કુલ વૃક્ષોની સંખ્યા
–	૧ ૫ ૭	પડી ગયેલાં વૃક્ષોની સંખ્યા
	૦ ૮ ૫	બાકી રહેલાં વૃક્ષોની સંખ્યા

જંગલમાં ૮૫ વૃક્ષો બાકી રહ્યાં.

ઉદાહરણ ૧૨ : જોસેફ પાસે કુલ ૯૦૦ રૂપિયા હતા. તેમાંથી તેણે ૪૮૫ રૂપિયાના બૂટ ખરીદ્યા. હવે તેની પાસે કેટલા રૂપિયા બાકી રહ્યા ?

	૯	
	૮ ~~૧૦~~ ૧૦	
	~~૯~~ ~~૦~~ ૦	કુલ રૂપિયા હતા.
–	૪ ૮ ૫	રૂપિયાના બૂટ ખરીદ્યા.
	૪ ૧ ૫	બાકી રહેલા રૂપિયા

જોસેફ પાસે ૪૧૫ રૂપિયા બાકી રહ્યા.

મહાવરો ૪

૧. શાળાના પુસ્તકાલયમાં ૬૫૨ પુસ્તકો છે. વૅકેશન પડતાં તેમાંથી ૨૧૮ પુસ્તકો બાળકો વાંચવા લઈ ગયાં. હવે પુસ્તકાલયમાં કેટલાં પુસ્તકો બાકી રહ્યાં ?

૨. હેમા ભરવાડ પાસે ૨૦૬ ઘેટાં હતાં. તેમાંથી તેમણે ૧૭૭ ઘેટાં તેમના નાના ભાઈને આપ્યાં. હવે હેમા ભરવાડ પાસે કેટલા ઘેટાં બાકી રહ્યાં ?

૩. શબ્બીરભાઈ ૫૦૦ રૂપિયા લઈને બજારમાં ગયા. ત્યાં તેમણે ૩૪૫ રૂપિયાની ખરીદી કરી. તેમની પાસે હવે કેટલા રૂપિયા બાકી રહ્યાં ?

૪. એક શાળામાં ૪૦૦ વિદ્યાર્થીઓ હતા. તેમાંથી આઠમું ધોરણ પાસ થઈને ૮૬ વિદ્યાર્થીઓ બીજી શાળામાં ગયા. હવે શાળામાં કેટલા વિદ્યાર્થીઓ બાકી રહ્યા ?

૫. ગોવિંદભાઈએ ૩૬૫ રૂપિયાનું બિયારણ ખરીદ્યું. વેપારીને તેમણે ૫૦૦ રૂપિયા આપ્યા. વેપારી ગોવિંદભાઈને કેટલા રૂપિયા પાછા આપશે ?

- **સાદું રૂપ આપો :**

ઉદાહરણ ૧૩ : ૨૫૦ + ૩૬૨ − ૧૪૬ = ...

```
      ૧                  ૧૦
                       ૫ ૦̸ ૧૨
    ૨ ૫ ૦              ૬̸ ૧̸ ૨̸
  + ૩ ૬ ૨            − ૧ ૪ ૬
  -------            -------
    ૬ ૧ ૨              ૪ ૬ ૬
```

ઉદાહરણ ૧૪ : ૩૮૪ − ૧૬૭ + ૩૦૩ = ...

```
      ૭ ૧૪               ૧
    ૩ ૮̸ ૪̸              ૨ ૧ ૭
  − ૧ ૬ ૭            + ૩ ૦ ૩
  -------            -------
    ૨ ૧ ૭              ૫ ૨ ૦
```

મહાવરો ૫

સાદું રૂપ આપો :

(૧) ૪૫૪ + ૩૪૭ – ૫૯૪

(૨) ૩૨૬ – ૧૪૨ + ૧૩૫

(૩) ૫૦૦ + ૩૯૯ – ૬૭

(૪) ૫૩૨ – ૧૧૬ + ૪૮૫

- **વ્યાવહારિક ઉદાહરણો :**

ઉદાહરણ ૧૫ : એક વેપારી પાસે તેલના ૪૫૦ ડબા હતા. એક દિવસે તેણે તેલના ૨૬૫ ડબા વેચ્યા. ત્યાર પછીના દિવસે તેણે તેલના બીજા ૨૭૫ ડબા ખરીદ્યા. હવે તેની પાસે તેલના કુલ કેટલા ડબા થયા ?

સમજૂતી : ડબા વેચ્યા, એટલે બાદબાકી કરવી પડે.

ડબા ખરીદ્યા, એટલે સરવાળો કરવો પડે.

એટલે કે ૪૫૦ – ૨૬૫ + ૨૭૫નું સાદું રૂપ આપવું પડે.

```
     ૧૪
   ૩ ~~૪~~ ૧૦
   ~~૪~~ ~~૫~~ ૦    ડબા હતા.
 –  ૨  ૬  ૫    ડબા વેચ્યા.
 ─────────
    ૧  ૮  ૫    ડબા બાકી રહ્યા.
```

```
    ૧  ૧
    ૧  ૮  ૫    ડબા બાકી.
 +  ૨  ૭  ૫    ડબા ખરીદ્યા.
 ─────────
    ૪  ૬  ૦    ડબા થયા.
```

ઉદાહરણ ૧૬ : જમણવારમાં ૭૦૦ વ્યક્તિઓને આમંત્રણ આપ્યું. તેમાંથી ૯૫ વ્યક્તિઓ જમવા આવી નહિ. જમનારામાં ૩૮૬ પુરુષો છે, તો જમણવારમાં કેટલી સ્ત્રીઓ જમી હશે ?

(**સમજૂતી :** ૯૫ વ્યક્તિ જમવા આવી નહિ, તેથી પહેલાં ૭૦૦માંથી ૯૫ બાદ કરવાથી જમનારની સંખ્યા જાણી શકાશે. જમનારામાંથી ૩૮૬ પુરુષો બાદ કરવાથી સ્ત્રીઓની સંખ્યા મળશે.)

એટલે કે ૭૦૦ – ૯૫ – ૩૮૬નું સાદું રૂપ આપવું પડે.

૯ ૬ ~~૧૦~~ ૧૦ ~~૭~~ ~~૦~~ ૦ વ્યક્તિઓને આમંત્રણ આપ્યું. – ૯ ૫ વ્યક્તિઓ આવી નહિ. ૬ ૦ ૫ વ્યક્તિઓ જમવા આવી.	૯ ૫ ~~૧૦~~ ૧૫ ~~૬~~ ~~૦~~ ~~૫~~ જમનાર કુલ વ્યક્તિ – ૩ ૮ ૬ જમનાર પુરુષો ૨ ૧ ૯ જમનાર સ્ત્રીઓ

૨૧૯ સ્ત્રીઓ જમણવારમાં જમી હશે.

મહાવરો ૬

૧. જયાબહેને એક દુકાનમાંથી ૪૪૦ રૂપિયાની તુવેરદાળ અને ૧૬૮ રૂપિયાની ખાંડ ખરીદી, તેમણે દુકાનદારને ૭૦૦ રૂપિયા આપ્યા. દુકાનદાર તેમને કેટલા રૂપિયા પાછા આપશે ?

૨. શાળામાંથી છોકરાઓ, છોકરીઓ અને શિક્ષકો મળીને ૩૪૫ જણાં પ્રવાસમાં ગયાં. જો તેમાં ૧૫૮ છોકરાઓ અને ૧૮૦ છોકરીઓ હોય, તો શિક્ષકોની સંખ્યા શોધો.

૩. એક વેપારીએ ૨૮૫ ગૂણ ઘઉં અને ૨૩૬ ગૂણ ચોખા ખરીદ્યા. તેમાંથી તેણે ઘઉં તથા ચોખા બંને મળીને ૨૪૦ ગૂણ અનાજ વેચ્યું. હવે તેની પાસે કેટલી ગૂણ અનાજ વધ્યું હશે ?

૪. એક ખેડૂત ૯૦૦ રૂપિયા લઈને શહેરમાં ખરીદી કરવા ગયો. તેણે ૩૪૦ રૂપિયાનું બિયારણ અને ૨૪૮ રૂપિયાનું ખાતર ખરીદ્યું. હવે તેની પાસે કેટલા રૂપિયા વધ્યા હશે ?

સ્વાધ્યાય

૧. બાદબાકી કરો :

(૧) ૭૦ – ૪૦	(૨) ૯૦૦ – ૨૦૦	(૩) ૬૦૦ – ૧૦૦
(૪) ૮૦૦ – ૫૦૦	(૫) ૫૦૦ – ૩૦૦	(૬) ૭૦૦ – ૧૦૦

૨. બાદબાકી કરો :

(૧) ૬૮ – ૩૨	(૨) ૮૦ – ૫૫	(૩) ૪૮૬ – ૧૪૨
(૪) ૭૫૩ – ૩૭૬	(૫) ૮૫૩ – ૨૭૧	(૬) ૬૩૨ – ૪૮૦

૩. સાદું રૂપ આપો :

(૧) ૩૨૫ + ૩૪૧ – ૯૩ (૨) ૫૪૫ – ૩૪૮ + ૫૫૩ (૩) ૪૦૦ – ૯૯ + ૧૦૮

(૪) ૬૨૧ – ૨૩૫ + ૧૮૯ (૫) ૮૨૬ – ૨૦૯ – ૩૪૫ (૬) ૭૦૫ – ૧૩૫ – ૪૯૯

૪. શાળામાં મધ્યાહ્નભોજનમાં સોમવારે ૩૭૦ બાળકોએ અને મંગળવારે ૨૯૬ બાળકોએ ભોજન લીધું. સોમવાર કરતાં મંગળવારે કેટલાં ઓછાં બાળકોએ ભોજન લીધું ?

૫. શાળામાં એક પંખો લાવવા માટે સરપંચે ૬૦૦ રૂપિયા અને તલાટીએ ૧૫૧ રૂપિયા ભેટ રૂપે આપ્યા. પંખાની કિંમત ૯૫૦ રૂપિયા છે. હવે પંખો ખરીદવા કેટલા રૂપિયા ઓછા પડશે ?

૬. ઉમંગે ૩૦૦ પાનાંની નોટબુક ખરીદી. તેમાં તેણે ૧૨૯ પાનાંમાં ગણિતના દાખલા ગણ્યા. હવે તેની નોટબુકનાં કેટલાં પાનાં કોરાં રહ્યાં હશે ?

૭. શાળામાં પાણીની ટાંકી રિપેર કરવા માટે ગામના દાતા દ્વારા રૂપિયા ૬૦૦ દાન આપવામાં આવ્યું. શાળાના શિક્ષકો દ્વારા આ ફાળામાં વધુ ૨૦૦ રૂપિયા જમા કરાવવામાં આવ્યા. ટાંકી રિપેર કરવા માટેનો કુલ ખર્ચ રૂપિયા ૯૦૦ થતો હોય, તો બીજા કેટલા રૂપિયાની જરૂરિયાત રહેશે ?

૮. મનહરભાઈ દ્વારા શાળાનાં બાળકો માટે ૨૦૦ નોટબુક આપવામાં આવી. શાળા દ્વારા બાળકોને ૧૫૯ નોટબુકનું વિતરણ કરવામાં આવ્યું, તો કેટલી નોટબુક વધી હશે ?

૯. જલ્પા પાસે ૨૦૦ રૂપિયા હતા. તેમાંથી તેણે ૬૪ રૂપિયાની ખાંડ અને ૬૨ રૂપિયાની તુવેરદાળ ખરીદી, તો હવે તેની પાસે કેટલા રૂપિયા વધ્યા હશે ?

૧૦. એક વિદ્યાર્થીના જન્મદિવસે શાળામાં ૯૦૦ ચૉકલેટો આવી. આમાંથી ૩૬૫ ચૉકલેટો છોકરાઓને અને ૩૮૦ ચૉકલેટો છોકરીઓને વહેંચી, તો કેટલી ચૉકલેટ વધી હશે ?

૧૧. ગામના એક દાતા તરફથી શાળામાં ૫૫૦ નોટબુક દાનમાં આપવામાં આવી. તેમાંથી ૨૨૫ નોટબુક ધોરણ ૧થી ૫નાં બાળકોને અને ૩૧૫ નોટબુક ધોરણ ૬થી ૮નાં બાળકોને વહેંચતાં કેટલી નોટબુક બાકી રહેશે ?

જવાબ

મહાવરો ૧

૧. (૧) ૪૦ (૨) ૬૦ (૩) ૧૦૦ (૪) ૫૦૦ (૫) ૫૦૦ (૬) ૨૦૦

૨. (૧) ૫૦ (૨) ૪૦૦ (૩) ૩૦૦ (૪) ૧૦૦

મહાવરો ૨

૧. (૧) ૩૩૩ (૨) ૩૬૩ (૩) ૧૩૪ (૪) ૪૦૨

૨. (૧) ૬૧૧ (૨) ૩૩૨ (૩) ૩૪૧ (૪) ૪૦૦

મહાવરો ૩

૧. (૧) ૧૨૮ (૨) ૪૯૦ (૩) ૧૩૬ (૪) ૧૪૯ (૫) ૨૬૩

૨. (૧) ૩૪૮ (૨) ૨૮૧ (૩) ૩૨૭ (૪) ૩૪૫ (૫) ૨૭૧

૩. (૧) ૬૧૮ (૨) ૬૧૫ (૩) ૩૪૭ (૪) ૩૫૫
(૫) ૧૭૬ (૬) ૩૦૫ (૭) ૨૮૦ (૮) ૪૮૦

મહાવરો ૪

(૧) ૪૩૪ પુસ્તકો (૨) ૨૯ ઘેટાં (૩) ૧૫૫ રૂપિયા
(૪) ૩૧૪ વિદ્યાર્થીઓ (૫) ૧૩૫ રૂપિયા

મહાવરો ૫

(૧) ૨૦૭ (૨) ૩૧૯ (૩) ૮૩૨ (૪) ૯૦૧

મહાવરો ૬

(૧) ૯૨ રૂપિયા (૨) ૭ શિક્ષકો (૩) ૨૮૧ ગુણ (૪) ૩૧૨ રૂપિયા

સ્વાધ્યાય

૧. (૧) ૩૦ (૨) ૭૦૦ (૩) ૫૦૦ (૪) ૩૦૦ (૫) ૨૦૦ (૬) ૬૦૦

૨. (૧) ૩૬ (૨) ૨૫ (૩) ૩૪૪ (૪) ૩૭૭ (૫) ૫૮૨ (૬) ૧૫૨

૩. (૧) ૫૭૩ (૨) ૭૫૦ (૩) ૪૦૯ (૪) ૫૭૫ (૫) ૨૭૨ (૬) ૭૧

૪. ૭૪ બાળકો

૫. ૧૯૯ રૂપિયા

૬. ૧૭૧ પાનાં

૭. ૧૦૦ રૂપિયા

૮. ૪૧ નોટબુક

૯. ૭૪ રૂપિયા

૧૦. ૧૫૫ ચૉકલેટ

૧૧. ૧૦ નોટબુક

પ્રવૃત્તિ :

૧	૨	૪	૮	૧૬

પાંચ અંકકાર્ડ આપેલાં છે. આ પાંચ અંકકાર્ડના ઉપયોગથી ઉદાહરણમાં દર્શાવ્યા પ્રમાણે ૧થી ૩૧ સંખ્યા બનાવો.

દા.ત., ૧ + ૨ + ૪ + ૮ = ૧૫

૫ ગુણાકાર (Multiplication)

- **યાદ કરીએ :**

(૧) ઘડિયાને આધારે જવાબ આપો :

૧.

ત્રણ તરી ....

૨. 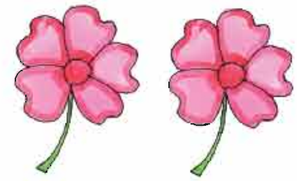

પાંચ દૂ ....

૩. 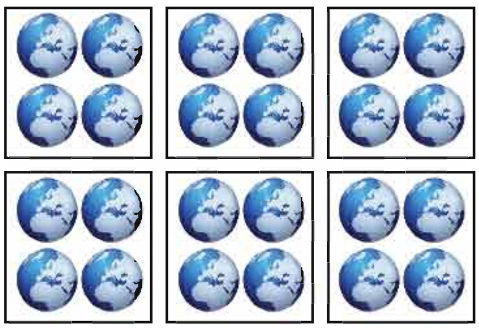

ચાર છક ....

૪. 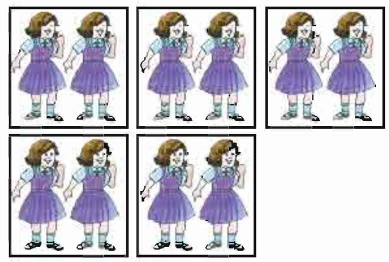

બે પંચા ....

(૨) ઘડિયાને આધારે જવાબ આપો :

(૧) પાંચ કૂતરાના પગ કેટલા ?

....

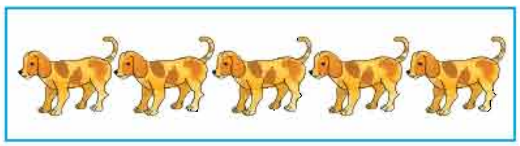

(૨) ત્રણ કાગડાના પગ કેટલા ?

....

(૩) ચાર બકરીના પગ કેટલા ?

....

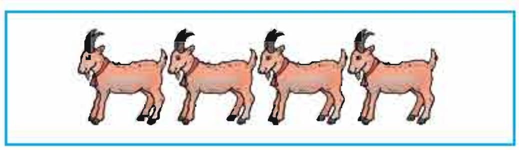

(૪) ત્રણ હાથની આંગળીઓ કેટલી ? ....

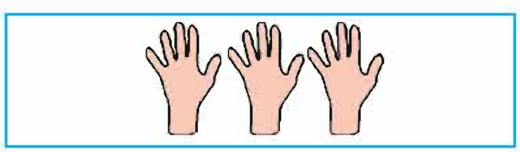

૩. જુઓ, સમજો અને લખો :

૦, ૨, ...૪...., ...૬...., ..., ..., ..., ..., ..., ..., ...

૦, ૩, ..., ...૯...., ..., ...૧૫...., ..., ..., ..., ...

- **ગુણાકાર :**

- **પ્રવૃત્તિ ૧ : જુઓ, સમજો અને તે પ્રમાણે કરો :**

(૧) 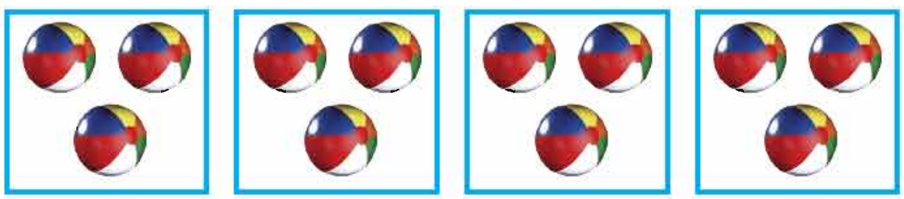

ત્રણ દડાનાં ચાર જૂથ એટલે ૩ + ૩ + ૩ + ૩ = ૧૨

તેથી ૩ × ૪ = ૧૨

(૨) ઉપર મુજબ બાકી વિગતો લખો :

પાંચ તારાનાં ૪ જૂથ એટલે .... + ... + ... + ... = ...

તેથી .... × ૪ = ૨૦

- **જુઓ, સમજો**

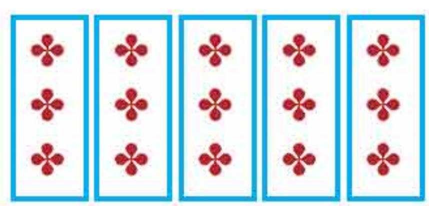

- અહીં ત્રણ-ત્રણનાં પાંચ જૂથ છે.
- કુલ ૩ + ૩ + ૩ + ૩ + ૩ = ૧૫ થાય.

- **એકની એક સંખ્યાનો ફરી-ફરી સરવાળો કરવામાં આવે ત્યારે આવા સરવાળાને પુનરાવર્તી સરવાળો કહેવાય છે.**

- અહીં ૩નો ૫ વાર પુનરાવર્તી સરવાળો થાય છે.

- પુનરાવર્તી સરવાળાને ગુણાકાર સ્વરૂપે દર્શાવી શકાય છે. તેને ૩ × ૫ વડે દર્શાવાય છે. અહીં **'×'ની નિશાની એ ગુણાકારનો સંકેત છે.** આમ, **પુનરાવર્તી સરવાળો એટલે ગુણાકાર.**
- ૩ ના ૫ વાર પુનરાવર્તી સરવાળાને ટૂંકમાં ૩ પાંચ વાર એમ કહીશું.
- ૩ પાંચ વાર ને પાંચ વાર ૩ એમ પણ કહેવાય.
- ૩ × ૫ = ૧૫ને ત્રણ ગુણ્યા પાંચ બરાબર પંદર વંચાય.

(૧)

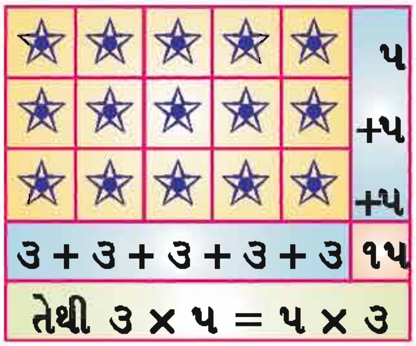

(૨) બાજુના ચિત્ર મુજબ લખો.

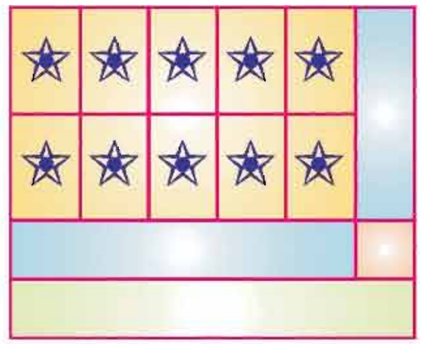

(૩) 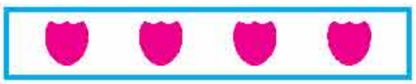 = ૪ અહીં ૧ ચાર વાર = ૪ એક વાર

૧ + ૧ + ૧ + ૧ = ૪, તેથી ૧ × ૪ = ૪ × ૧

હવે તમે કહો ૧ × ૧ = ... ; ૧ × ૨ = ... ; ૧ × ૩ = ... ;

૧ × ૪ = ... ; ૧ × ૫ = ...

કોઈ પણ સંખ્યાને ૧ વડે ગુણીએ, તો ગુણાકાર કેટલો મળે છે ? ....

(૪) પહેલા ચોરસની વિગતો સમજો. તે પ્રમાણે બીજા ચોરસની વિગત પૂરી કરો :

૦ + ૦ + ૦ = ૦	૦ + ૦ + ૦ + ૦ = ૦	૦ + ૦ + ૦ + ૦ + ૦ = ૦
↓	↓	↓
તેથી ૦ × ૩ = ૦	તેથી	તેથી
↓	↓	↓
૩ × ૦ = ૦		

- કોઈ પણ સંખ્યાને શૂન્ય વડે ગુણતાં જવાબ શૂન્ય મળે છે.
- ઘડિયાની રચના (૬, ૭, ૮ અને ૯નો ઘડિયો)

બીજા ધોરણમાં તમે ૨, ૩, ૪, ૫ અને ૧૦ના ઘડિયા શીખી ગયા છો. આપણે ૬નો ઘડિયો બનાવીએ.

૬નો ઘડિયો	સરવાળો	ગુણાકાર	વાંચન
૬	૬	૬ × ૧ = ૬	છ એકા છ
૬ + ૬	૧૨	૬ × ૨ = ૧૨	છ દૂ બાર
૬ + ૬ + ૬	૧૮	૬ × ૩ = ૧૮	છ તરી અઢાર
૬ + ૬ + ૬ + ૬	૨૪	૬ × ૪ = ૨૪	છ ચોક ચોવીસ
૬ + ૬ + ૬ + ૬ + ૬	૩૦	૬ × ૫ = ૩૦	છ પંચાં ત્રીસ
૬ + ૬ + ૬ + ૬ + ૬ + ૬	૩૬	૬ × ૬ = ૩૬	છ છક છત્રીસ
૬ + ૬ + ૬ + ૬ + ૬ + ૬ + ૬	૪૨	૬ × ૭ = ૪૨	છ સત્તાં બેતાળીસ
૬ + ૬ + ૬ + ૬ + ૬ + ૬ + ૬ + ૬	૪૮	૬ × ૮ = ૪૮	છ અઠ્ઠાં અડતાળીસ
૬ + ૬ + ૬ + ૬ + ૬ + ૬ + ૬ + ૬ + ૬	૫૪	૬ × ૯ = ૫૪	છ નવાં ચોપન
૬ + ૬ + ૬ + ૬ + ૬ + ૬ + ૬ + ૬ + ૬ + ૬	૬૦	૬ × ૧૦ = ૬૦	છ દાન સાઠ

૬	૧૨	૧૮	૨૪	૩૦	૩૬	૪૨	૪૮	૫૪	૬૦

તેવી જ રીતે ૭, ૮ અને ૯ના ઘડિયા જાતે બનાવો.

મહાવરો ૧

૧. આપેલું ઉદાહરણ સમજીને ટપકાંની રચના કરો :

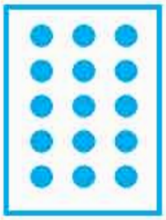

૫ × ૩

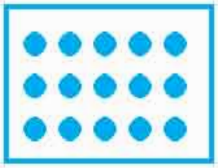

૩ × ૫

૩ × ૪   ૪ × ૩   ૬ × ૨   ૨ × ૬

૨. ખાલી જગ્યા પૂરો :

(૧) આઠ દાન ....

(૨) છ નવાં ....

(૩) નવ ચોક ....

(૪) સાત છક ....

(૫) સાત પંચા ....

(૬) નવ સત્તાં ....

(૭) છ તરી ....

(૮) નવ અઠ્ઠાં ....

૩. ખાલી ખાનામાં સંખ્યા લખો :

(૧)	૭	૧૪	૨૧			૪૨	૪૯	૫૬	૬૩	૭૦
(૨)	૯	૧૮		૩૬		૫૪				
(૩)	૮	૧૬				૪૮				

૪.

બે બકરીના કાન	
સાત ગાયના પગ	
નવ રિક્ષાનાં પૈડાં	

છ ખુરશીના પાયા	
આઠ ભેંસનાં શિંગડાં	
દસ હાથીની સૂંઢ	

- **બે કે ત્રણ અંકની સંખ્યાનો એક અંકની સંખ્યા વડે ગુણાકાર (વદી વગર)**

ઉદાહરણ ૧ : ૨૩ × ૩

	દશક	એકમ
	૨	૩
×		૩
	૬	૯

૩ × ૨ દશક = ૬ દશક

૩ × ૩ એકમ = ૯ એકમ

જાતે ગણો :

(૧) ૨ ૩ × ૨

(૨) ૧ ૩ × ૩

(૩) ૫ ૦ × ૪

(૪) ૧ ૧ × ૫

ઉદાહરણ ૨ : ૩૨૩ × ૨

	સો	દશક	એકમ
	૩	૨	૩
×			૨
	૬	૪	૬

૨ × ૩ સો = ૬ સો

૨ × ૩ એકમ = ૬ એકમ

૨ × ૨ દશક = ૪ દશક

ઉદાહરણ ૩ : ૧૨૩ × ૨

```
  ૧૨૩
×   ૨
-----
  ૨૪૬
```

ગુણાકાર : ૨૪૬

ઉદાહરણ ૪ : ૧૦૧ × ૪

```
  ૧૦૧
×   ૪
-----
  ૪૦૪
```

ગુણાકાર : ૪૦૪

ઉદાહરણ ૫ : ૪૦૦ × ૨

```
  ૪૦૦
×   ૨
-----
  ૮૦૦
```

ગુણાકાર : ૮૦૦

મહાવરો ૨

૧. ગુણાકાર કરો :

(૧) ૨૧ × ૨	(૨) ૩૨ × ૩	(૩) ૨૨ × ૪	(૪) ૬૮ × ૧	(૫) ૪૩ × ૨

૨. ગુણાકાર કરો :

(૧) ૬૨૮ × ૧	(૨) ૩૧૨ × ૩	(૩) ૧૧૧ × ૮	(૪) ૧૦૦ × ૪	(૫) ૪૭૧ × ૨

૩. ગુણાકાર કરો :

(૧) ૨૧ × ૪ (૨) ૨૪ × ૨ (૩) ૧૩ × ૭ (૪) ૨૧૩ × ૩

(૫) ૪૦૧ × ૨ (૬) ૧૦૦ × ૬ (૭) ૫૨ × ૪ (૮) ૩૦૩ × ૩

◆ **જુઓ અને સમજો : બે અંકની સંખ્યાના એક અંકની સંખ્યા વડે ગુણાકાર (વદીવાળા)**

૮ × ૮ એકમ = ૬૪ એકમ

૬ ૪

૬ દશક | ૪ એકમ

૬ × ૭ એકમ = ... એકમ

....

.... દશક | .... એકમ

૯ × ૬ એકમ = ... એકમ	૮ × ૯ એકમ = ... એકમ
....	....
.... દશક .... એકમ	.... દશક .... એકમ

◆ **જુઓ અને સમજો :**

ઉદાહરણ ૬ : ગુણાકાર કરો : ૪૯ × ૨

(૧) ખાનાં પાડીને :

	દશક	એકમ
	૧	
	૪	૯
×		૨
	૯	૧૮

= ૯૮

સમજૂતી :

- ૯ એકમ × ૨ = ૧૮ એકમ
  ૧૮ એકમ = ૧ દશક અને ૮ એકમ
  એકમના ખાનામાં નીચે ૮ લખ્યા.
  ૧ દશક વધ્યો તે વદી છે.
- ૪ દશક × ૨ = ૮ દશક
- ૮ દશક + ૧ દશક (વદી) = ૯ દશક
- આથી દશકના ખાનામાં નીચે ૯ લખ્યા.

(૨) ખાનાં પાડ્યા વગર :

```
  ૧
  ૪૯
× ૨
----
  ૯૮
```

ગુણાકાર = ૯૮

મહાવરો ૩

૧. ગુણાકાર કરો :

(૧) ૨૮ × ૩	(૨) ૧૮ × ૬	(૩) ૩૭ × ૪	(૪) ૧૬ × ૫	(૫) ૨૪ × ૮	(૬) ૩૯ × ૫

ઉદાહરણ ૭ : ગુણાકાર કરો : ૪૬ × ૮

(૧) ખાનાં પાડીને :

	દશક	એકમ
	૪	
	૪	૬
×		૮
	૩૬	૪૮

સમજૂતી :

- ૪ દશક ૬ એકમ

× ૮

૩૨ દશક ૪૮ એકમ

= ૩ સો ૨ દશક ૪ દશક ૮ એકમ

= ૩ સો ૬ દશક ૮ એકમ

= ૩૬૮

(૨) ખાનાં પાડ્યા વગર :

```
  ૪
 ૪૬
× ૮
────
૩૬૮
```

ગુણાકાર = ૩૬૮

મહાવરો ૪

૧. ગુણાકાર કરો :

(૧) ૭૨ × ૮	(૨) ૬૭ × ૪	(૩) ૪૬ × ૯	(૪) ૯૮ × ૩	(૫) ૩૨ × ૯

૨. ગુણાકાર કરો :

(૧) ૯૩ × ૩ (૨) ૬૫ × ૬ (૩) ૮૩ × ૮ (૪) ૭૯ × ૭ (૫) ૬૮ × ૯

◆ ત્રણ અંકની સંખ્યાનો એક અંકની સંખ્યા વડે ગુણાકાર (વદીવાળા)

ઉદાહરણ ૮ : ગુણાકાર કરો : ૨૦૭ × ૪

(૧) ખાનાં પાડીને :

	સો	દશક	એકમ
		૨	
	૨	૦	૭
×			૪
	૮	૨	૨૮

સમજૂતી :

- ૨ સો ૦ દશક ૭ એકમ

× ૪

૮ સો ૦ દશક ૨૮ એકમ

= ૮ સો ૦ દશક ૨ દશક ૮ એકમ

= ૮ સો ૨ દશક ૮ એકમ

= ૮૨૮

(૨) ખાનાં પાડ્યા વગર :

```
 ૨
૨૦૭
× ૪
----
૮૨૮
```

ગુણાકાર = ૮૨૮

મહાવરો ૫

૧. ગુણાકાર કરો :

(૧) ૧૧૦ × ૭　(૨) ૨૧૯ × ૪　(૩) ૩૧૭ × ૩　(૪) ૧૦૫ × ૬

(૫) ૧૧૯ × ૪　(૬) ૧૩૮ × ૭　(૭) ૧૧૧ × ૯　(૮) ૧૧૨ × ૭

(૯) ૧૬૨ × ૫　(૧૦) ૧૦૪ × ૮　(૧૧) ૨૪૨ × ૩　(૧૨) ૧૮૯ × ૫

◆ જુઓ અને સમજો :

ઉદાહરણ ૯ : ગુણાકાર કરો : ૧૪૧ × ૫

(૧) ખાનાં પાડીને :

	સો	દશક	એકમ
	૨		
	૧	૪	૧
×			૫
	૭	૨૦	૫

સમજૂતી :

- ૧ સો ૪ દશક ૧ એકમ

× ૫

૫ સો ૨૦ દશક ૫ એકમ

= ૫ સો ૨ સો ૦ દશક ૫ એકમ

= ૭ સો ૦ દશક ૫ એકમ

= ૭૦૫

(૨) ખાનાં પાડ્યા વગર :

```
 ૨
૧૪૧
× ૫
----
૭૦૫
```

ગુણાકાર = ૭૦૫

ઉદાહરણ ૧૦ : ગુણાકાર કરો : ૧૬૮ × ૪

(૧) ખાનાં પાડીને :

	સો	દશક	એકમ
	૨	૩	
	૧	૬	૮
×			૪
	૬	૨૭	૩૨

સમજૂતી :

- ૧ સો ૬ દશક ૮ એકમ

× ૪

૪ સો ૨૪ દશક ૩૨ એકમ

= ૪ સો ૨૪ દશક ૩ દશક ૨ એકમ

= ૪ સો ૨૭ દશક ૨ એકમ

= ૪ સો ૨ સો ૭ દશક ૨ એકમ

= ૬૭૨

(૨) ખાનાં પાડ્યા વગર :

```
 ૨૩
 ....
 ૧૬૮
 × ૪
 ----
 ૬૭૨
```

ગુણાકાર = ૬૭૨

મહાવરો ૬

૧. ગુણાકાર કરો :

(૧) ૨૪૨ × ૩ (૨) ૧૪૧ × ૭ (૩) ૩૫૧ × ૨ (૪) ૧૬૧ × ૬

(૫) ૪૬૯ × ૨ (૬) ૧૦૨ × ૯ (૭) ૧૫૩ × ૫ (૮) ૨૩૩ × ૪

૨. ગુણાકાર કરો :

(૧) ૨૭૪ × ૩	(૨) ૧૭૭ × ૫	(૩) ૩૭૮ × ૨	(૪) ૨૩૪ × ૪	(૫) ૧૫૯ × ૬

૩. ગુણાકાર કરો :

(૧) ૧૮૯ × ૩ (૨) ૧૦૫ × ૯ (૩) ૨૦૫ × ૪ (૪) ૩૧૮ × ૨

- **એક સોપાનવાળા વ્યવહારુ કોયડાનો મૌખિક ઉકેલ :**
- **કોયડા-ઉકેલ :**

(૧) ચિત્રો જુઓ અને જવાબ આપો :

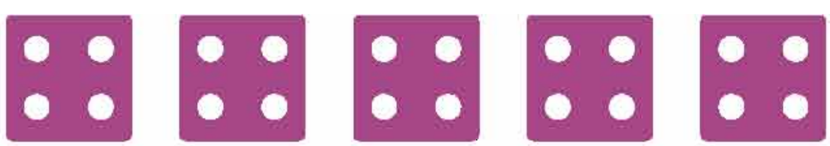

પ્રશ્નો :

(૧) કુલ કેટલાં કાર્ડ છે ? ....

(૨) દરેક કાર્ડ પર કેટલાં ટપકાં છે ? ....

(૩) ૪ ટપકાં કેટલી વાર લીધાં છે ? ....

(૪) પાંચ કાર્ડનાં કુલ ટપકાંની સંખ્યા શોધવા તમે શું કરશો ?

....

(૫) પાંચ કાર્ડનાં કુલ ટપકાંની સંખ્યા કેટલી થશે ? ....

મહાવરો ૭

૧. મૌખિક ગણતરી કરીને જવાબ આપો :

(૧) એક દડાની કિંમત ૫ રૂપિયા છે. આવા ૩ દડાની કિંમત કેટલી થાય ?

....

(૨) એક પૅકેટમાં ૧૦ પેન્સિલ છે. આવાં ૮ પૅકેટની કુલ કેટલી પેન્સિલ થાય ?

....

(૩) એક બાળક દીઠ ૭ ચૉકલેટ વહેંચવી હોય, તો પાંચ બાળકોને વહેંચવા કેટલી ચૉકલેટ જોઈએ ? ....

(૪) ૯ રિક્ષાનાં કુલ પૈડાં કેટલાં થાય ? ....

- **વ્યવહારુ કોયડા :**

અહીં જુદી-જુદી વસ્તુઓની નીચે તેની કિંમત લખેલી છે તે જુઓ. તેના આધારે ગણતરી કરીને જવાબ લખો :

			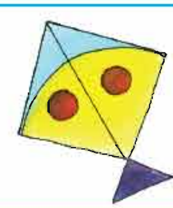	
૧૩૦ રૂપિયા	૨૫ રૂપિયા	૨૮ રૂપિયા	૪ રૂપિયા	૩૨ રૂપિયા

પ્રશ્નો :

(૧) ૫ બૅટ ખરીદવા કેટલા રૂપિયા જોઈએ ? ....

(૨) જયેશે ૮ દડા ખરીદવા કેટલા રૂપિયા આપ્યા હશે ? ....

(૩) ૬ કંપાસની કુલ કિંમત કેટલી થાય ? ....

(૪) ૨૪ પતંગ ખરીદવા કેટલા રૂપિયા આપવા પડે ? ....

(૫) ૪ પુસ્તકો ખરીદવા કેટલા રૂપિયા આપવા પડે ? ....

- **જુઓ અને સમજો :**

ઉદાહરણ ૧૧ : એક દફતરની કિંમત ૧૩૫ રૂપિયા છે. ઈકબાલભાઈ એવાં ૩ દફતર ખરીદે છે, તો કુલ કેટલા રૂપિયા ચૂકવવા પડે ?

સમજૂતી : એક દફતરની કિંમત ૧૩૫ રૂપિયા છે, એવાં ૩ દફતરની કિંમત શોધવા ૧૩૫ રૂપિયા ૩ વાર આપવા પડે, માટે ૧૩૫ને ૩ વડે ગુણવા પડે.

```
  ¹ ¹
  ૧ ૩ ૫
×     ૩
-------
  ૪ ૦ ૫
```

ઈકબાલભાઈએ ૪૦૫ રૂપિયા ચૂકવવા પડે.

મહાવરો ૮

૧. શાળાના દરેક ખંડમાં ૪૮ બાળકો પરીક્ષા આપવા બેઠાં છે. આવાં ૬ ખંડમાં કુલ કેટલાં બાળકો પરીક્ષા આપવા બેઠાં હશે ?

૨. એક બૉક્સમાં ૨૫ કેરી છે. આવાં ૭ બૉક્સમાં કુલ કેટલી કેરી હશે ?

૩. બગીચાની એક લાઈનમાં ૪૯ ઝાડ છે. આવી ૫ લાઈનમાં કુલ ઝાડ કેટલાં થશે ?

૪. એક ખોખામાં ૧૪૪ સાબુ છે. એક વેપારી આવાં ૬ ખોખાં ખરીદે છે. વેપારીએ કુલ કેટલા સાબુ ખરીદ્યા ?

૫. એક કોથળીમાં ૬ દડા છે. એક વેપારી આવી ૫૮ કોથળી ખરીદે છે. વેપારીએ કેટલા દડા ખરીદ્યા ?

સ્વાધ્યાય

૧. કોઠો જુઓ, સમજો અને ગાયના પગની સંખ્યા લખો :

ગાયની સંખ્યા	૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭
કેટલા પગ	૪		૧૨				૨૮

૨. જુઓ, સમજો અને ખાલી ખાનામાં સંખ્યા લખો :

૬નો ઘડિયો

૬		૧૮			૩૬			૫૪	

૮નો ઘડિયો

૮		૨૪						૭૨	

૩. ગુણાકાર કરો :

(૧) ૪૨ × ૩	(૨) ૬૭ × ૬	(૩) ૮૩ × ૭	(૪) ૯૫ × ૫	(૫) ૯૯ × ૪

૪. ગુણાકાર કરો :

(૧) ૧૪૨ × ૭	(૨) ૨૩૪ × ૩	(૩) ૧૮૩ × ૪	(૪) ૧૦૭ × ૯	(૫) ૨૦૬ × ૪

૫. એક શાળામાંથી ૭ બસમાં બેસીને બાળકો પ્રવાસે જાય છે. દરેક બસમાં ૬૨ બાળકો બેઠાં છે, કુલ કેટલા બાળકો પ્રવાસમાં ગયાં ?

૬. જૉસેફે એક દુકાનમાંથી ૮ રૂપિયાની કિંમતવાળાં ૧૦૯ પુસ્તકો ખરીદ્યાં. તેણે દુકાનદારને કેટલા રૂપિયા ચૂકવ્યા હશે ?

૭. એક શાળામાં ૧૫૬ બાળકો છે. સૈનિકફાળામાં દરેક બાળકે ૫ રૂપિયા આપ્યા, કુલ કેટલા રૂપિયા ફાળો થયો ?

૮. એક શાળામાં ૩૨૫ બાળકો છે. શિક્ષકદિન નિમિત્તે દરેક બાળકે ૩ રૂપિયા ફાળો આવ્યો, તો કુલ કેટલા રૂપિયા ફાળો થશે ?

૯. રમેશભાઈ દ્વારા શાળાનાં બાળકો માટે ૯ રૂપિયાના એક એવા ૪૦ કંપાસ ખરીદવામાં આવ્યા, તો રમેશભાઈએ કેટલા રૂપિયાના કંપાસ ખરીદ્યાં ?

૧૦. એક પુસ્તકની કિંમત ૬ રૂપિયા છે. શાળા દ્વારા આવાં ૭૫ પુસ્તકોની ખરીદી કરવામાં આવી, તો શાળાએ કુલ કેટલા રૂપિયાની ખરીદી કરી કહેવાય ?

જવાબ

મહાવરો ૧

૨. (૧) ૮૦ (૨) ૫૪ (૩) ૩૬ (૪) ૪૨
(૫) ૩૫ (૬) ૬૩ (૭) ૧૮ (૮) ૭૨

મહાવરો ૨

૧. (૧) ૪૨ (૨) ૯૬ (૩) ૮૮ (૪) ૬૮ (૫) ૮૬

૨. (૧) ૬૨૮ (૨) ૯૩૬ (૩) ૮૮૮ (૪) ૪૦૦ (૫) ૯૪૨

૩. (૧) ૮૪ (૨) ૪૮ (૩) ૯૧ (૪) ૬૩૯ (૫) ૮૦૨ (૬) ૬૦૦ (૭) ૨૦૮ (૮) ૯૦૯

મહાવરો ૩

૧. (૧) ૮૪ (૨) ૧૦૮ (૩) ૧૪૮ (૪) ૮૦ (૫) ૧૯૨ (૬) ૧૯૫

મહાવરો ૪

૧. (૧) ૫૭૬ (૨) ૨૬૮ (૩) ૪૧૪ (૪) ૨૯૪ (૫) ૨૮૮

૨. (૧) ૨૭૯ (૨) ૩૯૦ (૩) ૬૬૪ (૪) ૫૫૩ (૫) ૬૧૨

મહાવરો ૫

૧. (૧) ૭૭૦ (૨) ૮૭૬ (૩) ૯૫૧ (૪) ૬૩૦ (૫) ૪૭૬ (૬) ૯૬૬

(૭) ૯૯૯ (૮) ૭૮૪ (૯) ૮૧૦ (૧૦) ૮૩૨ (૧૧) ૭૨૬ (૧૨) ૯૪૫

મહાવરો ૬

૧. (૧) ૭૨૬ (૨) ૯૮૭ (૩) ૭૦૨ (૪) ૯૬૬ (૫) ૯૩૮ (૬) ૯૧૮ (૭) ૭૬૫ (૮) ૯૩૨

૨. (૧) ૮૨૨ (૨) ૮૮૫ (૩) ૭૫૬ (૪) ૯૩૬ (૫) ૯૫૪

૩. (૧) ૫૬૭ (૨) ૯૪૫ (૩) ૮૨૦ (૪) ૬૩૬

મહાવરો ૭

(૧) ૧૫ (૨) ૮૦ (૩) ૩૫ (૪) ૨૭

મહાવરો ૮

(૧) ૨૮૮ (૨) ૧૭૫ (૩) ૨૪૫ (૪) ૮૬૪ (૫) ૩૪૮

સ્વાધ્યાય

૩. (૧) ૧૨૬ (૨) ૪૦૨ (૩) ૫૮૧ (૪) ૪૭૫ (૫) ૩૯૬

૪. (૧) ૯૯૪ (૨) ૭૦૨ (૩) ૭૩૨ (૪) ૯૬૩ (૫) ૮૨૪

૫. ૪૩૪ ૬. ૮૭૨ ૭. ૭૮૦ ૮. ૯૭૫ ૯. ૩૬૦ ૧૦. ૪૫૦

પુનરાવર્તન : ૨ (Revision : 2)

૧. કોષ્ટકમાં આપેલી ખાલી જગ્યા પૂરો :

સંખ્યા	સો	દશક	એકમ	સંખ્યાનું શબ્દોમાં લેખન
૬૬૬	૬	૬	૬	છસો છાસઠ
૪૫૦	....	....	....	....
....	૮	૬	૭	....
....	....	....	....	પાંચસો ચોપન
....	....	....	....	બસો આઠ

૨. ૮૧૨, ૬૧૫, ૨૧૩, ૯૦૫, ૪૨૩, ૭૭૫ને ચડતા ક્રમમાં અને ઊતરતા ક્રમમાં લખો :

ચડતા ક્રમમાં :	______, ______, ______, ______, ______, ______
ઊતરતા ક્રમમાં :	______, ______, ______, ______, ______, ______

૩. નીચેના દાખલા ગણો :

(૧) ૨૮૨ + ૫૭૮	(૨) ૩૬૫ + ૧૦૩ + ૨૪	(૩) ૯૪૮ − ૨૧૪	(૪) ૮૦૦ − ૬૦૦

(૫) ૪૫૬ − ૩૧૮	(૬) ૭૦૦ + ૧૦૫ + ૧૬૪	(૭) ૨૪૦ − ૧૮	(૮) ૭૦૮ − ૨૮૦

૪. સાદું રૂપ આપો :

(૧) ૩૧૦ – ૨૫૦ + ૬૨૩ (૨) ૨૨૫ – ૧૧૫ + ૩૪૫ (૩) ૬૩૫ – ૪૮૦ + ૬૮

(૪) ૫૪૦ – ૪૩૫ + ૧૧૫ (૫) ૩૧૪ + ૨૦૮ – ૨૩૬ (૬) ૭૮૯ – ૨૯૩ – ૧૩૯

૫. મૌખિક ગણતરી કરીને જવાબ લખો :

(૧) ૪૦૦માંથી ૨૦૦ બાદ કરીએ, તો કેટલા બાકી રહે ? ....

(૨) ૧૦ને ૫ વડે ગુણીએ, તો કેટલા થાય ? ....

(૩) ૩૦૦માં ૪૦૦ ઉમેરીને ૨૦૦ બાદ કરીએ, તો કેટલા બાકી રહે ? ....

(૪) ૨૦ને ૬ વડે ગુણીએ, તો કેટલા થાય ? ....

(૫) ૧૦૦માં ૩૦૦ ઉમેરીને ૧૦૦ બાદ કરીએ, તો કેટલા બાકી રહે ? ....

૬. ગુણાકાર કરો :

(૧) ૨૩૨ × ૩ (૨) ૨૦૮ × ૨ (૩) ૨૧૯ × ૪ (૪) ૧૫૧ × ૫

(૫) ૨૬૨ × ૩ (૬) ૧૫૩ × ૪ (૭) ૧૧૪ × ૮ (૮) ૧૦૩ × ૯

૭. ફળોની એક વાડીમાં જામફળીનાં અને સીતાફળીના મળીને કુલ ૪૫૦ છોડ છે. તેમાંથી ૨૧૮ છોડ જામફળીનાં છે, તો સીતાફળીનાં છોડ કેટલા હશે ?

૮. એક શાળામાં વિદ્યાર્થીઓ અને શિક્ષકોની કુલ સંખ્યા ૬૧૭ છે. તેમાં ૩૬૦ કુમારો અને ૧૯ શિક્ષકો છે, તો કન્યાઓની સંખ્યા કેટલી હશે ?

૯. કવાયતના મેદાનમાં એક હરોળમાં ૧૭ બાળકો ઊભાં છે. આવી ૬ હરોળમાં કેટલા બાળકો થશે ?

૧૦. એક શાળામાં ૧૫૯ બાળકો ભણે છે. રાષ્ટ્રીય તહેવારની ઉજવણીમાં દરેક બાળક દીઠ વાલીએ ૫ રૂપિયા ફાળો આપ્યો. કુલ કેટલા રૂપિયા ફાળો થયો ?

૧૧. એક શાળામાં પ્રાર્થનાસંમેલનમાં એક હરોળમાં ૨૫ બાળકો બેઠાં છે. આવી ૮ હરોળમાં કુલ કેટલાં બાળકો બેઠાં હશે ?

જવાબ

૨. **ચડતો ક્રમ :** ૨૧૩, ૪૨૩, ૬૧૫, ૭૭૫, ૮૧૨, ૯૦૫

ઊતરતો ક્રમ : ૯૦૫, ૮૧૨, ૭૭૫, ૬૧૫, ૪૨૩, ૨૧૩

૩. (૧) ૮૬૦ (૨) ૪૯૨ (૩) ૭૩૪ (૪) ૨૦૦

(૫) ૧૩૮ (૬) ૯૬૯ (૭) ૨૨૨ (૮) ૪૨૮

૪. (૧) ૬૮૩ (૨) ૪૫૫ (૩) ૨૨૩ (૪) ૨૨૦ (૫) ૨૮૬ (૬) ૩૫૭

૫. (૧) ૨૦૦ (૨) ૫૦ (૩) ૫૦૦ (૪) ૧૨૦ (૫) ૩૦૦

૬. (૧) ૬૯૬ (૨) ૪૧૬ (૩) ૮૭૬ (૪) ૭૫૫

(૫) ૭૮૬ (૬) ૬૧૨ (૭) ૯૧૨ (૮) ૯૨૭

૭. ૨૩૨ ૮. ૨૩૮ ૯. ૧૦૨

૧૦. ૭૯૫ ૧૧. ૨૦૦

ગણિત

ધોરણ 3

(દ્વિતીય સત્ર)

૬ સમય (Time)

- યાદ કરીએ :
- રવિવાર, ______ , ______ , બુધવાર, ______, ______, શનિવાર
- ઉપરની યાદીના આધારે ખાલી જગ્યા પૂરો :

(૧) અઠવાડિયાનો ત્રીજો વાર ________ છે.

(૨) અઠવાડિયાનો પાંચમો વાર ________ છે.

(૩) અઠવાડિયાનો બીજો વાર ________ છે.

(૪) અઠવાડિયાનો છેલ્લો વાર ________ છે.

(૫) અઠવાડિયામાં ________ વાર આવે છે.

- કયો વાર આવશે ?

(૧) રવિવાર પછી ________ (૨) રવિવાર પહેલા ________

(૩) બુધવાર પછી ________ (૪) બુધવાર પહેલા ________

(૫) સોમવાર પછી બે દિવસે ________

(૬) ગુરુવાર પછી બે દિવસે ________

(૭) સોમવાર પછી સાત દિવસે ________

- કહો જોઈએ :

(૧) આજે કયો વાર છે ? ________

(૨) ગઈ કાલે કયો વાર હતો ? ________

(૩) આવતી કાલે કયો વાર હશે ? ________

(૪) પરમ દિવસે કયો વાર હશે ? ________

● મનપસંદ મહિના :

એક દિવસ આયુષ, દક્ષ અને મીના મનપસંદ મહિના વિશે વાત કરી રહ્યાં હતાં.

મારા મનપસંદ મહિના મે અને જૂન છે, જેમાં કેરી ખાવા મળે છે.

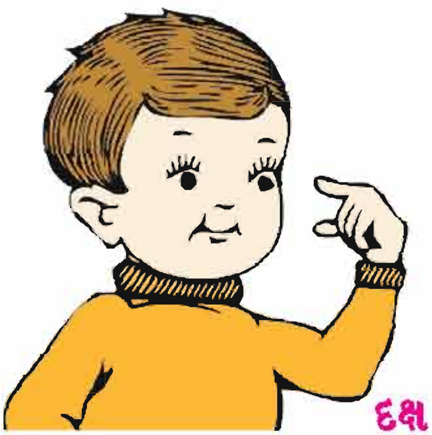

મારા મનપસંદ મહિના ઑક્ટોબર અને નવેમ્બર છે, જેમાં ફટાકડા ફોડવા મળે છે.

મને જાન્યુઆરી મહિનો વધુ ગમે છે, કારણકે તેમાં પતંગ ચગાવવાની મજા પડે છે.

● તમારો મનપસંદ મહિનો કયો છે ? ________________

● શા માટે ? ____

☞ અંગ્રેજી મહિનાનાં નામ દર્શાવતું કેલેન્ડર :

જાન્યુઆરી ૨૦૧૨

રવિવાર	સોમવાર	મંગળવાર	બુધવાર	ગુરુવાર	શુક્રવાર	શનિવાર
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭
૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪
૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧
૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮
૨૯	૩૦	૩૧				

ફેબ્રુઆરી ૨૦૧૨

રવિવાર	સોમવાર	મંગળવાર	બુધવાર	ગુરુવાર	શુક્રવાર	શનિવાર
			૧	૨	૩	૪
૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧
૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮
૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫
૨૬	૨૭	૨૮	૨૯			

માર્ચ ૨૦૧૨

રવિવાર	સોમવાર	મંગળવાર	બુધવાર	ગુરુવાર	શુક્રવાર	શનિવાર
				૧	૨	૩
૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦
૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭
૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪
૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧

એપ્રિલ ૨૦૧૨

રવિવાર	સોમવાર	મંગળવાર	બુધવાર	ગુરુવાર	શુક્રવાર	શનિવાર
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭
૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪
૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧
૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮
૨૯	૩૦					

મે ૨૦૧૨

રવિવાર	સોમવાર	મંગળવાર	બુધવાર	ગુરુવાર	શુક્રવાર	શનિવાર
		૧	૨	૩	૪	૫
૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨
૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯
૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬
૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧		

જૂન ૨૦૧૨

રવિવાર	સોમવાર	મંગળવાર	બુધવાર	ગુરુવાર	શુક્રવાર	શનિવાર
					૧	૨
૩	૪	૫	૬	૭	૮	૯
૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬
૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩
૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦

જુલાઈ ૨૦૧૨

રવિવાર	સોમવાર	મંગળવાર	બુધવાર	ગુરુવાર	શુક્રવાર	શનિવાર
૧	૨	૩	૪	૫	૬	૭
૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪
૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧
૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮
૨૯	૩૦	૩૧				

ઑગસ્ટ ૨૦૧૨

રવિવાર	સોમવાર	મંગળવાર	બુધવાર	ગુરુવાર	શુક્રવાર	શનિવાર
			૧	૨	૩	૪
૫	૬	૭	૮	૯	૧૦	૧૧
૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮
૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫
૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	૩૧	

સપ્ટેમ્બર ૨૦૧૨

રવિવાર	સોમવાર	મંગળવાર	બુધવાર	ગુરુવાર	શુક્રવાર	શનિવાર
						૧
૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮
૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫
૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨
૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯
૩૦						

ઑક્ટોબર ૨૦૧૨

રવિવાર	સોમવાર	મંગળવાર	બુધવાર	ગુરુવાર	શુક્રવાર	શનિવાર
	૧	૨	૩	૪	૫	૬
૭	૮	૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩
૧૪	૧૫	૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦
૨૧	૨૨	૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭
૨૮	૨૯	૩૦	૩૧			

નવેમ્બર ૨૦૧૨

રવિવાર	સોમવાર	મંગળવાર	બુધવાર	ગુરુવાર	શુક્રવાર	શનિવાર
				૧	૨	૩
૪	૫	૬	૭	૮	૯	૧૦
૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫	૧૬	૧૭
૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨	૨૩	૨૪
૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯	૩૦	

ડિસેમ્બર ૨૦૧૨

રવિવાર	સોમવાર	મંગળવાર	બુધવાર	ગુરુવાર	શુક્રવાર	શનિવાર
						૧
૨	૩	૪	૫	૬	૭	૮
૯	૧૦	૧૧	૧૨	૧૩	૧૪	૧૫
૧૬	૧૭	૧૮	૧૯	૨૦	૨૧	૨૨
૨૩	૨૪	૨૫	૨૬	૨૭	૨૮	૨૯
૩૦	૩૧					

તહેવારનું નામ	મહિનાનું નામ

- **ખૂટતા મહિનાનાં નામ લખો :**

જાન્યુઆરી, ફેબ્રુઆરી, ________, ________, મે, ________,

જુલાઈ, ________, સપ્ટેમ્બર, ________, ________, ડિસેમ્બર

- **કૅલેન્ડરના આધારે નીચેના પ્રશ્નોના જવાબ લખો :**

(૧) વર્ષનો પહેલો મહિનો કયો છે ? ________

(૨) એપ્રિલ પછી કયો મહિનો આવે છે ? ________

(૩) ઑગસ્ટ પહેલાં કયો મહિનો આવે છે ? ________

(૪) જૂન પછીનો ત્રીજો મહિનો કયો છે ? ________

(૫) ડિસેમ્બરના ત્રણ મહિના પહેલાં કયો મહિનો આવે છે ? ________

(૬) વર્ષનો છેલ્લો મહિનો કયો છે ? ________

ત્રીસ દિવસના મહિના ચાર,
સાત પર છે એકત્રીસનો ભાર,
સૌથી નાનો ફેબ્રુઆરી આવે,
ક્યારેક-ક્યારેક કૂદકો લગાવે.

રમત :

- હાથની મૂઠી વાળી આંગળીઓના ટેકરાવાળા ભાગ પર આંગળી મૂકી ક્રમશઃ મહિનાનાં નામ બોલો.
- જે મહિનાનું નામ ટેકરાવાળા ભાગ પર આવે, તે મહિનામાં ૩૧ દિવસ હોય તેમ સમજવું. જે મહિનાનું નામ ખાડાવાળા ભાગ પર આવે, તે મહિનામાં ૩૦ દિવસ હોય તેમ સમજવું.
- ફેબ્રુઆરી મહિનામાં ૨૮ કે ૨૯ દિવસ હોય છે.

જુઓ અને સમજો :

મહિનાનાં નામ	દિવસોની સંખ્યા
જાન્યુઆરી	૩૧
ફેબ્રુઆરી	૨૮ કે ૨૯
માર્ચ	૩૧
એપ્રિલ	૩૦
મે	૩૧
જૂન	૩૦
જુલાઈ	૩૧
ઑગસ્ટ	૩૧
સપ્ટેમ્બર	૩૦
ઑક્ટોબર	૩૧
નવેમ્બર	૩૦
ડિસેમ્બર	૩૧

☞ **ચાલુ વર્ષના કેલેન્ડરમાંથી શોધીને પ્રશ્નોના જવાબ લખો :**

- એક વર્ષમાં કેટલા મહિના હોય છે ? ____________
- જે મહિનામાં ૩૦ દિવસ આવતા હોય, તે મહિનાઓની યાદી બનાવો. _________ ____
- જે મહિનામાં ૩૧ દિવસ આવતા હોય, તે મહિનાઓની યાદી બનાવો. _________ ____
- ફેબ્રુઆરી મહિનામાં કેટલા દિવસ છે ? ____________
- કયા-કયા મહિનામાં પાંચ ગુરુવાર આવે છે ? ______________________ ____
- પાંચ રવિવાર આવતા હોય, તે મહિનાનાં નામ લખો :________________ ____

☞ કેલેન્ડરમાંથી નીચે આપેલી તારીખો શોધો :

૨૬ જાન્યુઆરી

૧૫ ઑગસ્ટ

૨૫ ડિસેમ્બર

૨ ઑક્ટોબર

- ચાલુ વર્ષ દરમિયાન જેની ઉજવણી કરવામાં આવે છે, તેવા તહેવારો અહીં આપેલ છે. કેલેન્ડર જોઈ નીચેનું કોષ્ટક પૂર્ણ કરો :

તહેવારનું નામ	તારીખ	મહિનો	વાર
દિવાળી			
રક્ષાબંધન			
ગાંધીજયંતી			
નાતાલ			
સ્વાતંત્ર્યદિન			
પ્રજાસત્તાક દિન			
ઉત્તરાયણ			
હોળી			
ઈદેમિલાદ			
ગુરુનાનક જયંતી			
મહાવીરજયંતી			
પતેતી			

- ચાલુ વર્ષના કૅલેન્ડરમાંથી તમારો જન્મદિવસ આવતો હોય, તે માસનું કૅલેન્ડર બનાવો.

જન્મદિવસનાં ખાનાંમાં મનપસંદ રંગ પૂરો :

માસ : .... વર્ષ : ....

રવિવાર	સોમવાર	મંગળવાર	બુધવાર	ગુરુવાર	શુક્રવાર	શનિવાર

ઉપર આપેલ કૅલેન્ડર પરથી નીચેના પ્રશ્નોના જવાબ આપો :

- મહિનાની ચોથી તારીખે કયો વાર છે ? ____________
- મહિનો કયા વારે પૂરો થાય છે ? ____________
- ૨૦મી તારીખે કયો વાર આવે છે ? ____________
- આ વાર મહિનામાં કઈ-કઈ તારીખે આવે છે ?

  ____
- મહિનામાં કેટલા ગુરુવાર છે ? ____________
- આ મહિનામાં કયા-કયા વાર પાંચ વખત આવે છે ? ____________

☞ શાળાએ કોણ વહેલું પહોંચે છે ?

રોહન અને રોમા ૧૦ વાગ્યે ઘરથી શાળાએ જવા નીકળે છે. બંનેની ઝડપ સરખી છે. બંને વચ્ચે થયેલ સંવાદ નીચે પ્રમાણે છે :

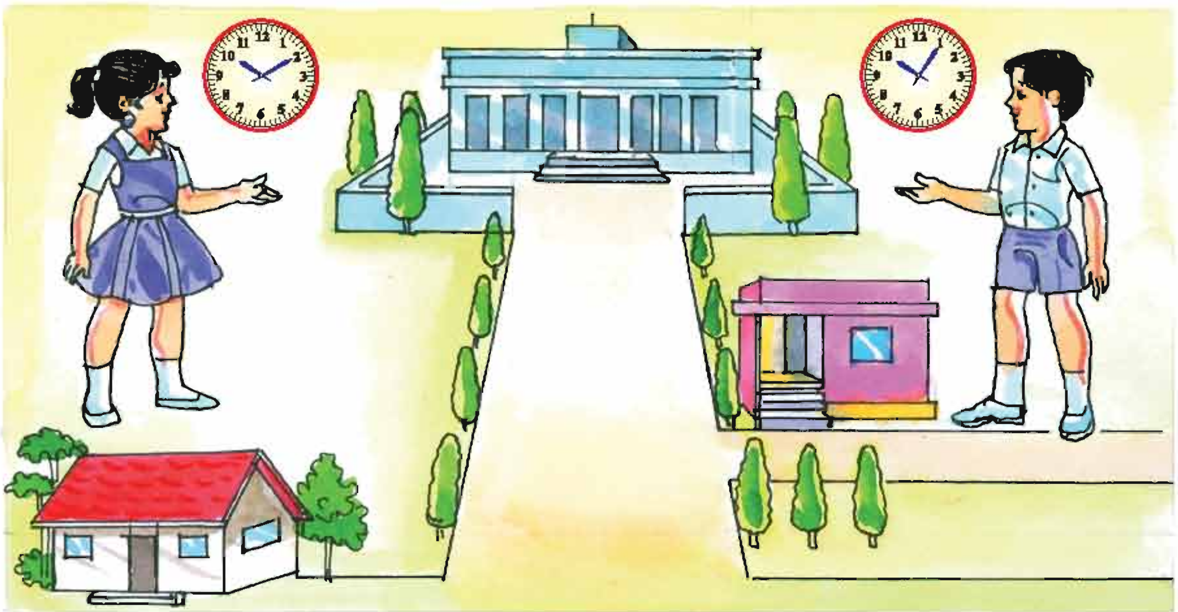

રોહન : મારે શાળાએ પહોંચવા માટે પાંચ મિનિટ ચાલવું પડે છે.

રોમા : મારે શાળાએ પહોંચવા માટે બે મિનિટ ચાલવું પડે છે. હું તો તારા કરતાં વહેલી શાળાએ પહોંચું છું.

રોહન : આવું ના હોઈ શકે. તારું ઘર તો શાળાથી દૂર છે. હું તારાથી પહેલા શાળાએ પહોંચું છું.

રોમા : ઊભો રહે. હું ઘડિયાળમાં સમય જોઈને કહું છું. હું શાળાએ જવા દસ વાગ્યે નીકળું છું. હું જ્યારે શાળાએ પહોંચું છું, ત્યારે મિનિટ-કાંટો ૨ પર હોય છે. એટલે હું ૨ મિનિટમાં શાળાએ પહોંચું છું.

રોહન : તું ખોટી છે. તું દસ અને દસ મિનિટે શાળાએ પહોંચે છે.

રોમા : કેવી રીતે ?

રોહન : મિનિટ-કાંટો ૨ ઉપર હોય એટલે ૧૦ મિનિટ થાય. કેમકે ૧૨થી ૨ અંક સુધી દસ કાપા છે. તેથી ૧૦ કાપા એટલે ૧૦ મિનિટ થાય. તું સંખ્યાઓની વચ્ચે રહેલા નાનાં નાનાં કાપાઓ જોઈ રહી છે, તે મિનિટ દર્શાવે છે.

રોમા : હવે સમજ પડી. હું શાળાએ જવા માટે ૧૦ વાગ્યે નીકળું છું. ૧૦ વાગ્યાને ૧૦ મિનિટે શાળાએ પહોંચું છું, કારણકે મિનિટ-કાંટો દસમા કાપા પર છે.

ઘડિયાળમાં કલાક-કાંટો નાનો હોય છે અને મિનિટ-કાંટો મોટો હોય છે.

- જ્યારે મિનિટ-કાંટો ૧૨ ઉપર હોય ત્યારે કલાક-કાંટો જે અંક ઉપર હોય, તે અંક જેટલા વાગ્યા કહેવાય.

મિનિટ-કાંટો ૧૨ ઉપર છે અને કલાક-કાંટો ૨ ઉપર છે, તેથી ૨ વાગ્યા છે, તેમ કહેવાય.

મિનિટ-કાંટો ૧૨ ઉપર છે અને કલાક-કાંટો ૫ ઉપર છે, તેથી ૫ વાગ્યા છે, તેમ કહેવાય.

મિનિટ-કાંટો ૧૨ ઉપર છે અને કલાક-કાંટો ૧૦ ઉપર છે, તેથી ૧૦ વાગ્યા છે, તેમ કહેવાય.

મિનિટ-કાંટો ૨ ઉપર છે અને કલાક-કાંટો ૧૦ અને ૧૧ની વચ્ચે છે, તેથી ૧૦ને ૧૦ વાગ્યા છે, તેમ કહેવાય.

મિનિટ-કાંટો ૯ ઉપર છે અને કલાક-કાંટો ૭ અને ૮ની વચ્ચે છે, તેથી ૭ને ૪૫ વાગ્યા છે, તેમ કહેવાય.

મિનિટ-કાંટો ૩ ઉપર છે અને કલાક-કાંટો ૧૧ અને ૧૨ની વચ્ચે છે, તેથી ૧૧ને ૧૫ વાગ્યા છે, તેમ કહેવાય.

ઘડિયાળ જોઈ સમય લખો :

વાગ્યા છે.	વાગ્યા છે.	વાગ્યા છે.	વાગ્યા છે.

સાચા સમય પર ○ કરો :

	સપના	વાચા	યશ
	૧૦:૧૨	૧૨:૧૦	૧૦:૦૦
	૬:૧૨	૧૨:૩૦	૬:૦૦
	૬:૧૫	૩:૩૦	૬:૦૩
	૧૦:૧૫	૧૦:૪૫	૯:૫૦

કલાક-કાંટો તથા મિનિટ-કાંટો દોરો :

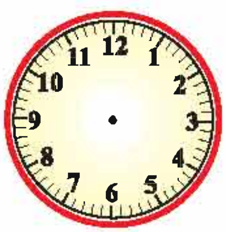
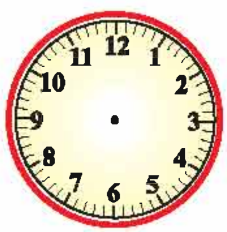
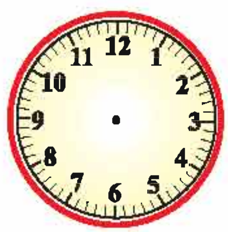
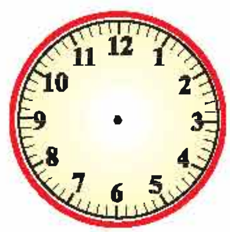

૮:૦૦	૨:૨૫	૪:૩૦	૧૦:૦૦

☞ રમત :

રહીમ અને સ્મિત રમત રમી રહ્યા છે.

સ્મિત

તારી ઘડિયાળનો સમય હું બતાવું ?

હા, બતાવ. લે આ રહી ઘડિયાળ.

રહીમ

૭ કલાક અને ૧ મિનિટ થઈ છે.

ના, ખોટું છે. જો ૧૨ના કાંટા પરથી ૧ના કાંટા સુધી કેટલા કાપા છે ?

પાંચ કાપા છે.

તો પાંચ મિનિટ થઈ કહેવાય. ૧૨ પછી ૧ કાપો ૧ મિનિટ બતાવે છે. બીજો કાપો ૨ મિનિટ બતાવે છે. એ મુજબ ૧ ઉપર મિનિટ-કાંટો છે જે પાંચ કાપા બતાવે છે, તેથી પાંચ મિનિટ થઈ છે. તેથી ૭ કલાક ને પાંચ મિનિટ થઈ કહેવાય. તેને ૭:૦૫ એમ પણ લખાય. હવે ખબર પડી ?

હા, ખબર પડી.

હવે ચાલ આ રમકડાની ઘડિયાળ પર પ્રયત્ન કરીએ. જો મિનિટ-કાંટો ૬ પર હોય, તો કેટલી મિનિટ થાય ?

ત્રીસ મિનિટ

ખૂબ સરસ. બીજી રીતે ઝડપથી પણ સમય કહી શકાય.

એક અંકથી બીજા અંક સુધી ૫ કાપા છે, તેથી પાંચ મિનિટ થાય,
તેથી ૧ ઉપર મિનિટ-કાંટો હોય, તો ૫ મિનિટ
૨ ઉપર મિનિટ-કાંટો હોય, તો ૧૦ મિનિટ
૩ ઉપર મિનિટ-કાંટો હોય, તો ૧૫ મિનિટ

હવે મને બધું બરાબર સમજાઈ ગયું.

☞ જુઓ અને સમજો :

મિનિટ-કાંટાનું સ્થાન	મિનિટ
૧ અંક પર	૧ × ૫ = ૫ મિનિટ
૨ અંક પર	૨ × ૫ = ૧૦ મિનિટ
૩ અંક પર	૩ × ૫ = ૧૫ મિનિટ
૪ અંક પર	૪ × ૫ = ૨૦ મિનિટ
૫ અંક પર	૫ × ૫ = ૨૫ મિનિટ
૬ અંક પર	૬ × ૫ = ૩૦ મિનિટ
૭ અંક પર	૭ × ૫ = ૩૫ મિનિટ
૮ અંક પર	૮ × ૫ = ૪૦ મિનિટ
૯ અંક પર	૯ × ૫ = ૪૫ મિનિટ
૧૦ અંક પર	૧૦ × ૫ = ૫૦ મિનિટ
૧૧ અંક પર	૧૧ × ૫ = ૫૫ મિનિટ
૧૨ અંક પર	૧૨ × ૫ = ૬૦ મિનિટ

☞ સામાન્ય વાતચીતમાં સમય નીચે પ્રમાણે બોલાય છે :

સમય	ટૂંકમાં લખાય	બોલવાની રીત
૫ કલાક ૧૫ મિનિટ	૫:૧૫	પાંચ ને પંદર / સવા પાંચ
૧ કલાક ૩૦ મિનિટ	૧:૩૦	એક ને ત્રીસ / દોઢ
૨ કલાક ૩૦ મિનિટ	૨:૩૦	બે ને ત્રીસ / અઢી
૩ કલાક ૩૦ મિનિટ	૩:૩૦	ત્રણ ને ત્રીસ / સાડા ત્રણ
૬ કલાક ૩૫ મિનિટ	૬:૩૫	છ ને પાંત્રીસ
૮ કલાક ૪૫ મિનિટ	૮:૪૫	આઠ ને પિસ્તાળીસ / પોણા નવ / નવમાં પંદર ઓછી
૭ કલાક ૧૫ મિનિટ	૭:૧૫	સાત ને પંદર / સવા સાત
૯ કલાક ૨૦ મિનિટ	૯:૨૦	નવ ને વીસ
૧૨ કલાક ૪૫ મિનિટ	૧૨:૪૫	બાર ને પિસ્તાળીસ / પોણો / એકમાં પંદર ઓછી

સાચા સમય પર ○ કરો :

	૨:૦૫	૨:૦૩	૨:૧૫
	૧૨:૦૦	૧૨:૦૫	૧૧:૫૫
	૪:૪૦	૪:૦૪	૪:૨૦
	૭:૦૦	૧૨:૦૭	૧૨:૩૫
	૯:૪૦	૭:૪૫	૮:૪૫

નીચે આપેલી ઘડિયાળમાં સમય દર્શાવો :

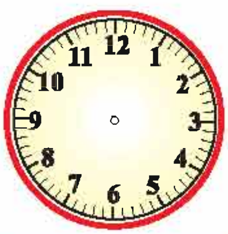

૪:૦૦

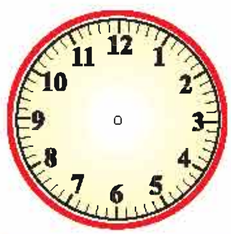

૬:૫૦

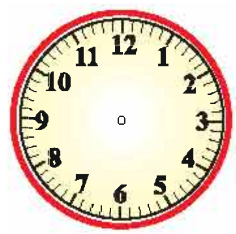

૮:૦૦

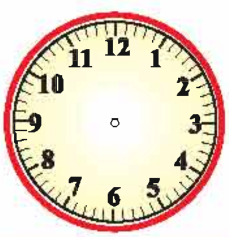

૨:૨૦

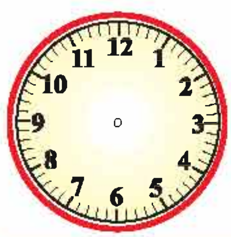

૫:૨૫

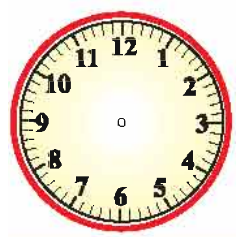

૧૦:૦૦

☞ સમય દર્શાવો :

તમારો સૂવાનો સમય	તમારો ઊઠવાનો સમય	તમારો જમવાનો સમય	તમારો ગૃહકાર્ય કરવાનો સમય
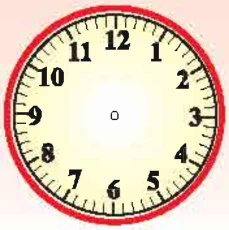	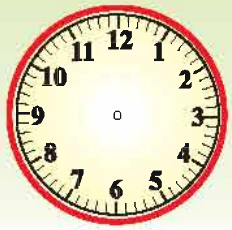	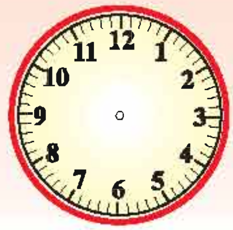	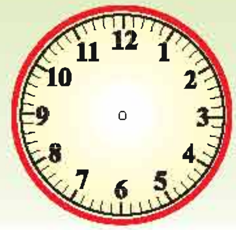

- નીચેની ઘડિયાળમાં સમય દર્શાવો :

૫ કલાક ને ૨૦ મિનિટ	૮ કલાક ને ૪૦ મિનિટ
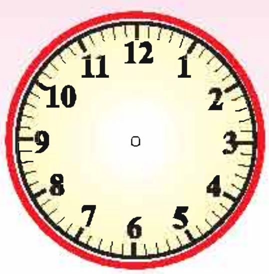	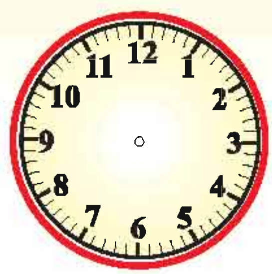
૧૦ કલાક ને ૫૫ મિનિટ	૩ કલાક ને ૩૫ મિનિટ
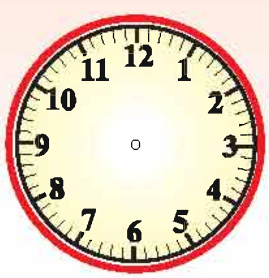	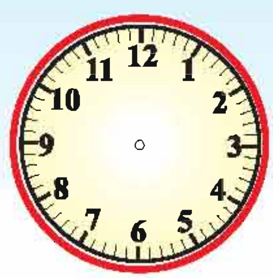

☞ શોધો અને લખો :

- પહેલી ઘડિયાળમાં બતાવેલ સમય કરતાં બીજી ઘડિયાળમાં બતાવેલા સમય સુધી પહોંચવામાં મિનિટ-કાંટાને કેટલો સમય થશે ?

(૧) થી

________ મિનિટ

(૨) થી

________ મિનિટ

(૩) થી

________ મિનિટ

(૪) થી

________ મિનિટ

☞ કલાક-મિનિટના સરવાળા :

(૧) ૩ કલાક ૫ કલાક

  ૩ કલાક
\+ ૫ કલાક
―――――
  ૮ કલાક

(૨) ૨૦ મિનિટ ૧૫ મિનિટ

  ૨૦ મિનિટ
\+ ૧૫ મિનિટ
―――――
  ૩૫ મિનિટ

(૩) ૩ કલાક ૧૦ મિનિટ અને ૨ કલાક ૨૫ મિનિટ

	કલાક	મિનિટ
	૩	૧૦
+	૨	૨૫
	૫	૩૫

૫ કલાક ૩૫ મિનિટ

(૪) ૭ કલાક ૩૦ મિનિટ અને ૪ કલાક ૧૫ મિનિટ

	કલાક	મિનિટ
	૭	૩૦
+	૪	૧૫
	૧૧	૪૫

૧૧ કલાક ૪૫ મિનિટ

મહાવરો ૧

૧. સરવાળા કરો :

(૧)

	કલાક	મિનિટ
	૪	૧૫
+	૮	૨૦

(૨)

	કલાક	મિનિટ
	૭	૩૦
+	૯	૨૫

(૩)

	કલાક	મિનિટ
	૧૧	૨૦
+	૫	૦૫

(૪)

	કલાક	મિનિટ
	૯	૪૦
+	૬	૧૫

(૫)

	કલાક	મિનિટ
	૧૨	૩૦
+	૯	૨૦

(૬)

	કલાક	મિનિટ
	૧	૫૦
+	૧૧	૦૫

૨. સરવાળા કરો :

(૧) ૫ કલાક અને ૧૦ કલાક

(૨) ૧૩ કલાક અને ૬ કલાક

(૩) ૭ કલાક અને ૧૪ કલાક

(૪) ૮ કલાક અને ૧૬ કલાક

(૫) ૧૦ મિનિટ અને ૩૦ મિનિટ

(૬) ૨૫ મિનિટ અને ૨૦ મિનિટ

(૭) ૧૫ મિનિટ અને ૪૫ મિનિટ

(૮) ૩૫ મિનિટ અને ૧૦ મિનિટ

સ્વાધ્યાય

૧. નીચેની ખાલી જગ્યા પૂરો :

(૧) ઘડિયાળમાં ____________ કાંટો નાનો હોય છે.

(૨) ઘડિયાળમાં ____________ કાંટો મોટો હોય છે.

(૩) એક અઠવાડિયાના ____________ દિવસ હોય છે.

(૪) માર્ચ મહિના પછી ____________ મહિનો આવે છે.

(૫) એક વર્ષના ____________ મહિના હોય છે.

૨. નીચે આપેલાં ચિત્રોમાં બતાવ્યા મુજબનો સમય તેની નીચેના ખાનામાં લખો :

(૧)	(૨)	(૩)
(૪)	(૫)	(૬)

૩. સરવાળા કરો :

(૧) ૧૧ કલાક અને ૧૩ કલાક	(૨) ૧૨ કલાક અને ૧૬ કલાક

(૩) ૮ કલાક અને ૧૮ કલાક	(૪) ૧૭ કલાક અને ૧૪ કલાક
(૫) ૧૦ કલાક અને ૧૬ કલાક	(૬) ૧૩ કલાક અને ૧૭ કલાક

૪. સરવાળા કરો :

(૧) ૨૦ મિનિટ અને ૩૮ મિનિટ	(૨) ૨૩ મિનિટ અને ૧૩ મિનિટ
(૩) ૧૧ મિનિટ અને ૪૮ મિનિટ	(૪) ૩૦ મિનિટ અને ૨૮ મિનિટ

(૫) ૩૫ મિનિટ અને ૧૫ મિનિટ	(૬) ૧૪ મિનિટ અને ૩૬ મિનિટ

૫. સરવાળા કરો :

(૧)

	કલાક	મિનિટ
	૮	૨૫
+	૫	૩૦

(૨)

	કલાક	મિનિટ
	૧૮	૧૦
+	૯	૪૦

(૩)

	કલાક	મિનિટ
	૧૨	૧૫
+	૭	૨૫

(૪)

	કલાક	મિનિટ
	૧૩	૦૫
+	૧૨	૩૦

(૫)

	કલાક	મિનિટ
	૧૫	૧૫
+	૬	૧૫

(૬)

	કલાક	મિનિટ
	૨૨	૩૫
+	૮	૨૦

જવાબ

મહાવરો ૧

૧. (૧) ૧૨ કલાક ૩૫ મિનિટ
(૨) ૧૬ કલાક ૫૫ મિનિટ
(૩) ૧૬ કલાક ૨૫ મિનિટ
(૪) ૧૫ કલાક ૫૫ મિનિટ
(૫) ૨૧ કલાક ૫૦ મિનિટ
(૬) ૧૨ કલાક ૫૫ મિનિટ

૨. (૧) ૧૫ કલાક (૨) ૧૯ કલાક (૩) ૨૧ કલાક (૪) ૨૪ કલાક
(૫) ૪૦ મિનિટ (૬) ૪૫ મિનિટ (૭) ૬૦ મિનિટ (૮) ૪૫ મિનિટ

સ્વાધ્યાય

૧. (૧) કલાક (૨) મિનિટ (૩) સાત (૪) એપ્રિલ (૫) ૧૨

૨. (૧) ૧:૩૦ (૨) ૩:૩૫ (૩) ૨:૧૫ (૪) ૫:૩૫ (૫) ૭:૧૦ (૬) ૬:૦૫

૩. (૧) ૨૪ કલાક (૨) ૨૮ કલાક (૩) ૨૬ કલાક (૪) ૩૧ કલાક
(૫) ૨૬ કલાક (૬) ૩૦ કલાક

૪. (૧) ૫૮ મિનિટ (૨) ૩૬ મિનિટ (૩) ૫૯ મિનિટ (૪) ૫૮ મિનિટ
(૫) ૫૦ મિનિટ (૬) ૫૦ મિનિટ

૫. (૧) ૧૩ કલાક ૫૫ મિનિટ (૨) ૨૭ કલાક ૫૦ મિનિટ
(૩) ૧૯ કલાક ૪૦ મિનિટ (૪) ૨૫ કલાક ૩૫ મિનિટ
(૫) ૨૧ કલાક ૩૦ મિનિટ (૬) ૩૦ કલાક ૫૫ મિનિટ

૭ આકારો (Shapes)

- **યાદ કરીએ :**
  - **તમારા વર્ગખંડ અને ઘરમાં તમને જોવા મળતી વિવિધ વસ્તુઓની યાદી બનાવો :**

____

____

____

- **નીચે આપેલાં ચિત્રો જુઓ અને તેમની સપાટી વિશે વિચારો :**

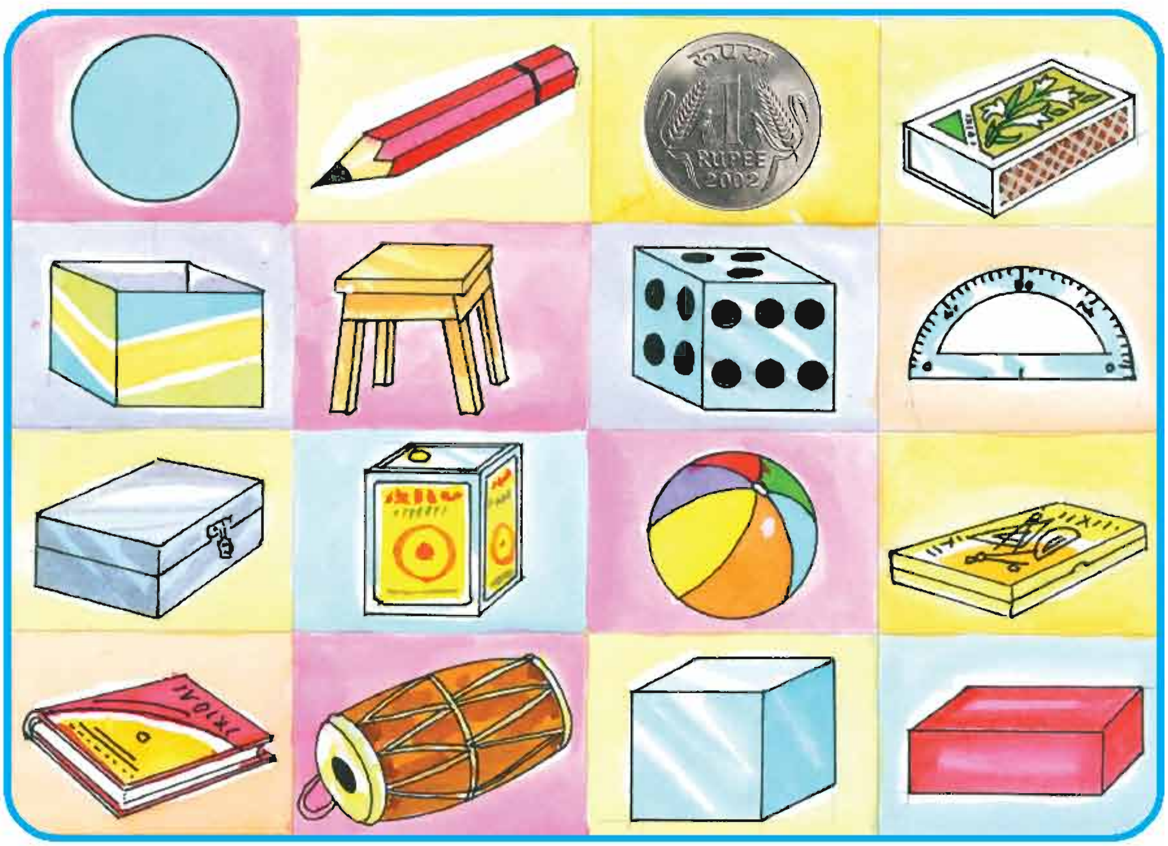

☞ **તમે બનાવેલી યાદી, ચિત્રો અને વસ્તુઓના અવલોકન પરથી નીચેના પ્રશ્નોના જવાબ લખો :**

(૧) જે વસ્તુની સપાટી સમતલ હોય, તેવી વસ્તુનાં નામ લખો.

____

(૨) જે વસ્તુની સપાટી વક્ર હોય, તેવી વસ્તુનાં નામ લખો.

____

(૩) જે વસ્તુમાં સમતલ અને વક્ર એમ બંને સપાટી હોય, તેવી વસ્તુનાં નામ લખો.

____

☞ **હવે, તમે તમારા એક મિત્ર સાથે મળીને પ્રવૃત્તિ કરો :**

(૧) તમે જોયેલી આકારવાળી વસ્તુઓનાં નામ લખો.

____

(૨) તમે જોયેલી 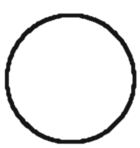 આકારવાળી વસ્તુઓનાં નામ લખો.

____

(૩) તમે જોયેલી 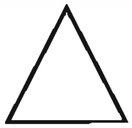 આકારવાળી વસ્તુઓનાં નામ લખો.

---

(૪) શું તમે 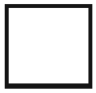 આકારવાળી કોઈ વસ્તુ મેળવી શક્યા ? જો મેળવી શક્યા હોવ, તો તે વસ્તુઓનાં નામ લખો.

☞ ઉપરની આકૃતિઓ અને વસ્તુઓનાં અવલોકન દ્વારા તમે સમજી શક્યા કે 'દરેક વસ્તુને ચોક્કસ આકાર હોય છે.'

- નીચેના આકારો જુઓ અને પાન ૧૦૧ પર આપેલ સૂચના મુજબ કરો :

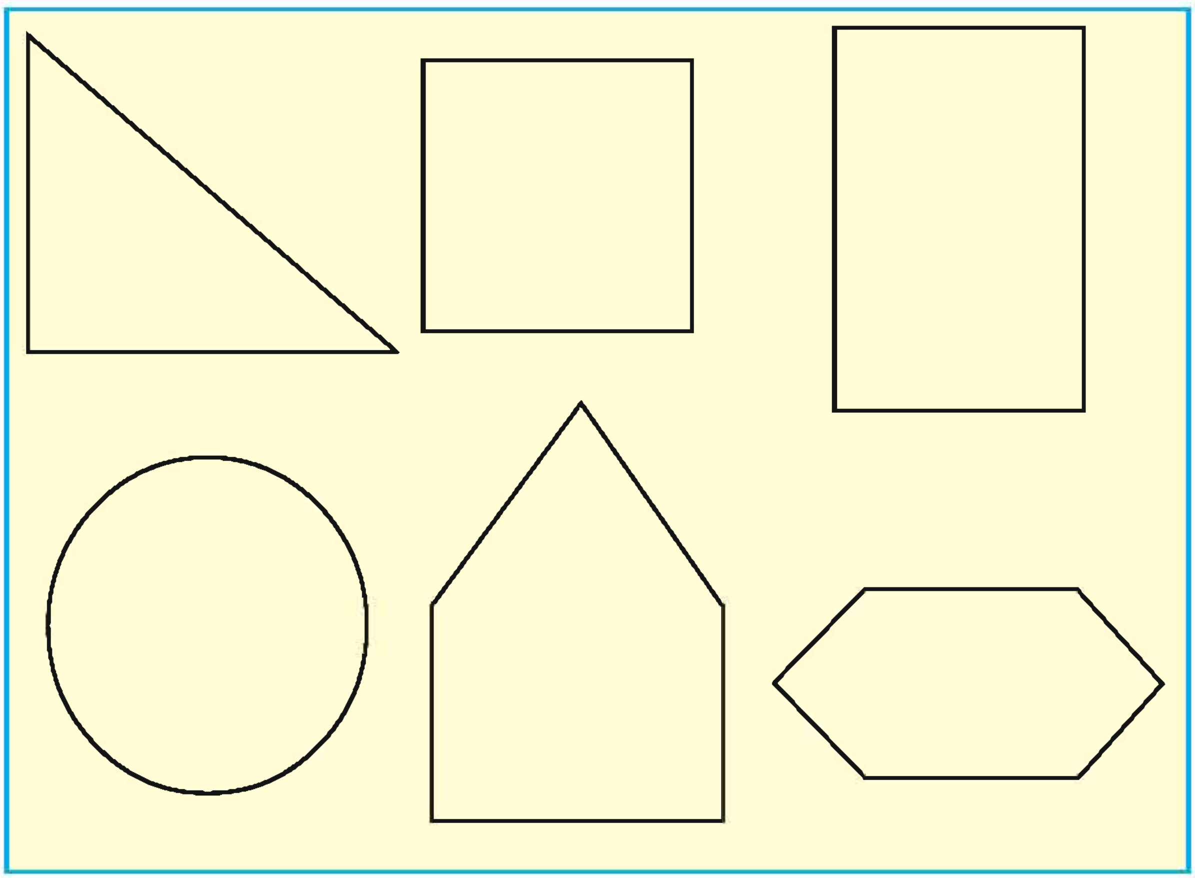

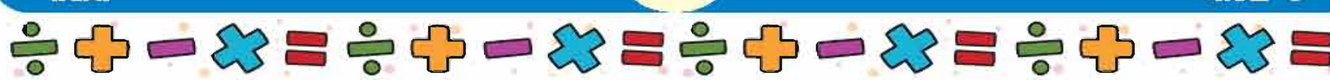

(૧) જે આકાર ત્રણ લીટીને જોડવાથી બન્યો છે, તેમાં તમને સૌથી વધુ ગમતો રંગ પૂરો.

(૨) જે આકાર ચાર લીટીને જોડવાથી બન્યો છે, તેમાં તમારો મિત્ર કહે તે રંગ પૂરો.

(૩) જે આકાર દોરવા પાંચ લીટીઓનો ઉપયોગ થયો છે, તેમાં પોપટી રંગ પૂરો.

(૪) જે આકારમાં છ લીટીઓનો ઉપયોગ થયો છે, તેમાં તમારા અંગૂઠાની છાપ પાડો.

(૫) રૂપિયાના સિક્કા જેવા આકારમાં પીળો રંગ પૂરો.

☞ **નીચે આપેલી લીટીઓનો ઉપયોગ કરી પાન નં. ૧૦૦ મુજબના આકારો બનાવો :**

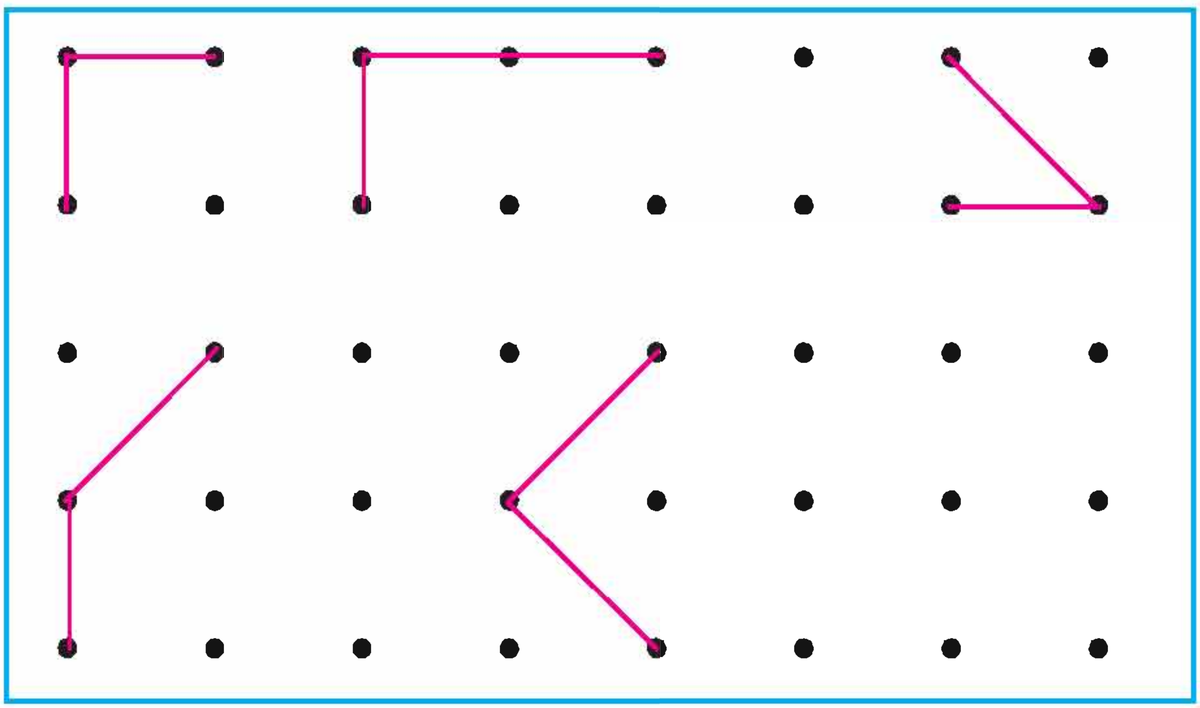

આપણે 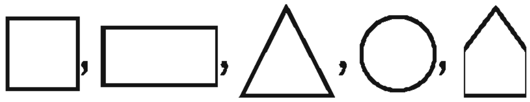 અને જેવા આકારોવાળી વસ્તુઓ આપણી આસપાસ જોઈએ છીએ.

☞ નીચે નાના ચોરસમાં ટપકાંના ઉપયોગ દ્વારા બનાવવામાં આવેલા કાર્ટૂન જેવું જ કાર્ટૂન નીચે આપેલા મોટા ચોરસમાં બનાવો. તેમાં તમને મનગમતા રંગ પૂરો :

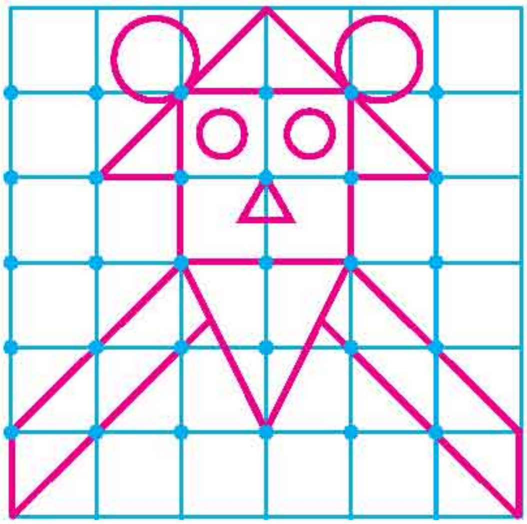

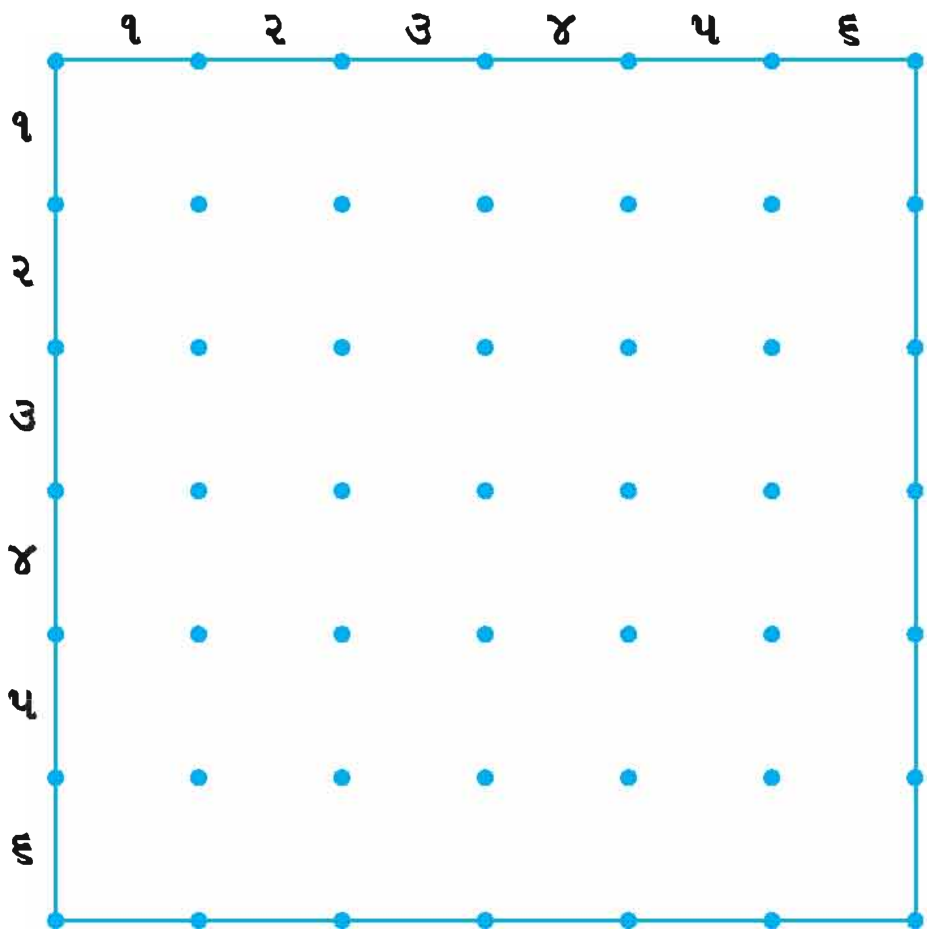

☞ નીચેનાં ચિત્રોનો અભ્યાસ કરો :

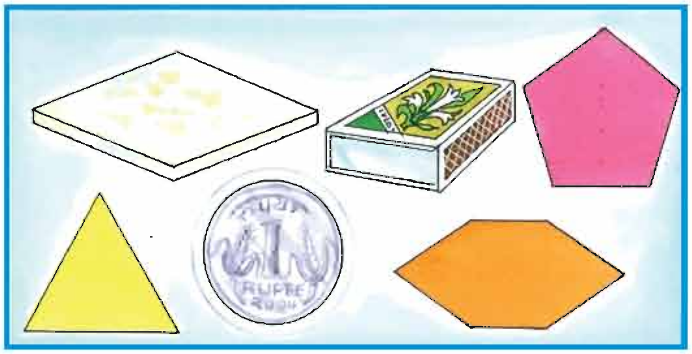

આવી વિવિધ આકારવાળી વસ્તુઓ તમે જોઈ હશે. ત્રણ-ત્રણનાં જૂથમાં તેમની યાદી બનાવો અને જેટલી વસ્તુ મળે તેટલી ભેગી કરો. સમાન આકારના આધારે તેમનું વર્ગીકરણ કરો.

☞ આ વસ્તુઓનાં ચિત્રો છાપાંમાંથી કે અન્ય કોઈ જગ્યાએથી મેળવી અને તે કાપી ગુંદરની મદદથી નીચેનાં ખાનાંમાં ચોંટાડો :

☞ તમે એકઠી કરેલી વસ્તુઓને નીચેનાં ખાનાંમાં મૂકી તેમની આસપાસ પેન્સિલ ફેરવી તે આકારો દોરવાનો પ્રયત્ન કરો :

નવું શીખીએ :

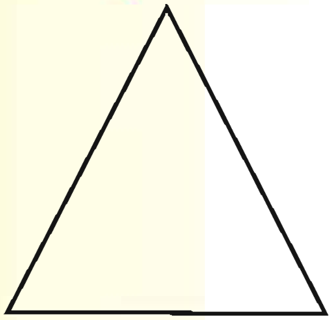

- આ આકૃતિને ત્રિકોણ કહેવામાં આવે છે. તેને ત્રણ બાજુઓ હોય છે.

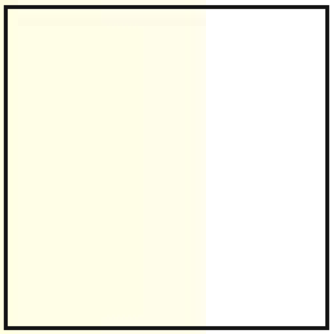

- આ આકૃતિને ચોરસ કહેવામાં આવે છે. તેને કુલ ચાર સરખી બાજુઓ હોય છે.

- આ આકૃતિને લંબચોરસ કહેવામાં આવે છે. તેને પણ ચાર બાજુઓ હોય છે; પરંતુ તેની બે બાજુઓ બીજી બે બાજુઓ કરતાં વધુ લાંબી હોય છે અને તેની સામસામેની બાજુઓ સરખી હોય છે, તેથી તે ચોરસ કરતાં જુદો પડે છે.

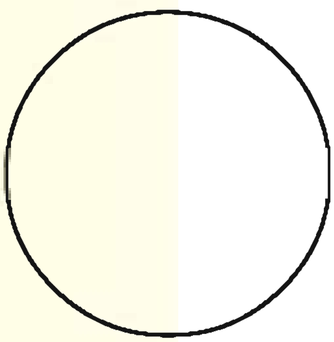

- આવી આકૃતિને વર્તુળ કહેવાય છે.

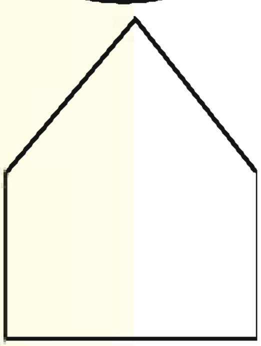

- આવી આકૃતિને પંચકોણ કહેવાય છે, જેમાં પાંચ બાજુઓ હોય છે.

- આ આકૃતિને ષટ્કોણ કહે છે. તેને કુલ છ બાજુઓ હોય છે.

તમારા શિક્ષક તમને જુદી-જુદી પઝલ્સ (કોયડો) આપશે. આ પઝલ્સનો ઉપયોગ કરીને ચોરસ, લંબચોરસ, ત્રિકોણ, વર્તુળ, પંચકોણ અને ષટ્કોણ બનાવો.

દીવાસળીઓનો ઉપયોગ કરી ત્રિકોણ, ચોરસ, લંબચોરસ, વર્તુળ, પંચકોણ અને ષટ્કોણ બનાવવા પ્રયત્ન કરો.

(૧) ઉદાહરણ : 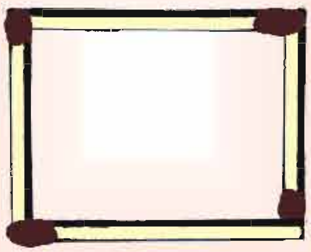	(૨)	(૩)
(૪)	(૫)	(૬)

- ક્યો આકાર બની ન શક્યો?
- કોના ઉપયોગથી આ આકાર દોરી શકાશે ?

સ્વાધ્યાય

૧. પાછળ આપેલી આકૃતિ કયા પ્રાણીની છે, તે કહો. તેનું અવલોકન કરી નીચેના પ્રશ્નોના જવાબ આપો :

(૧) પેટનો ભાગ એ કયો આકાર છે ?

(૨) માથાના ભાગમાં કયા-કયા આકારો છે ?

(૩) સૂંઢમાં કયા-કયા આકારો સમાયેલા છે ?

(૪) શરીરનાં કયાં-કયાં અંગો લંબચોરસ આકારથી બન્યાં છે ?

(૫) આ પ્રાણીનો કાન કયો આકાર સૂચવે છે ?

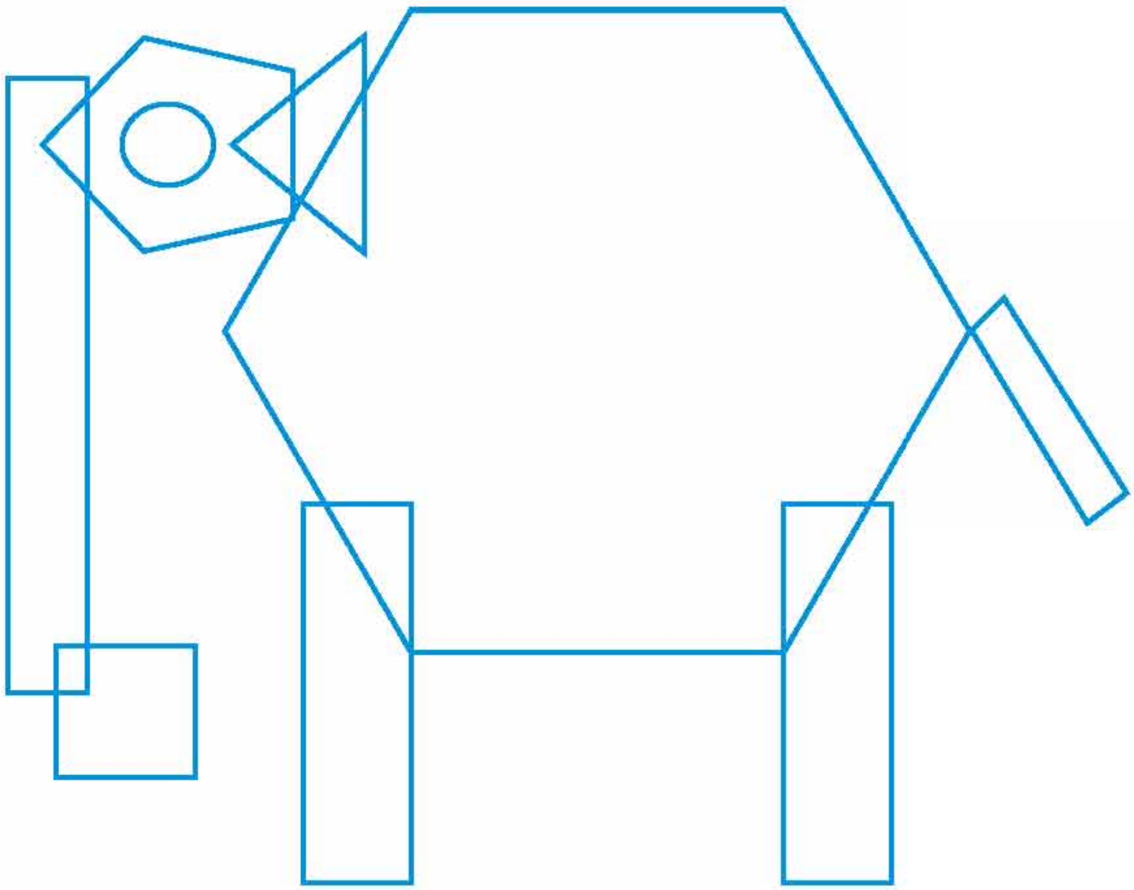

૨. હાથીના ચિત્રમાં નીચેની સૂચના મુજબ રંગ પૂરો :

- પંચકોણ - પીળો
- વર્તુળ - લાલ
- ષટ્કોણ - લીલો
- ચોરસ - વાદળી
- લંબચોરસ - ગુલાબી
- ત્રિકોણ - કાળો

(તમે પોતાની રીતે દરેક આકાર માટે રંગ નક્કી કરીને પણ રંગકામ કરી શકો છો.)

૩. નીચેની આકૃતિમાં સૂચના મુજબ રંગ પૂરો :

- વર્તુળ - લાલ
- ચોરસ - પીળો
- ત્રિકોણ - લીલો
- લંબચોરસ - વાદળી
- પંચકોણ - બદામી
- ષટ્કોણ - કેસરી

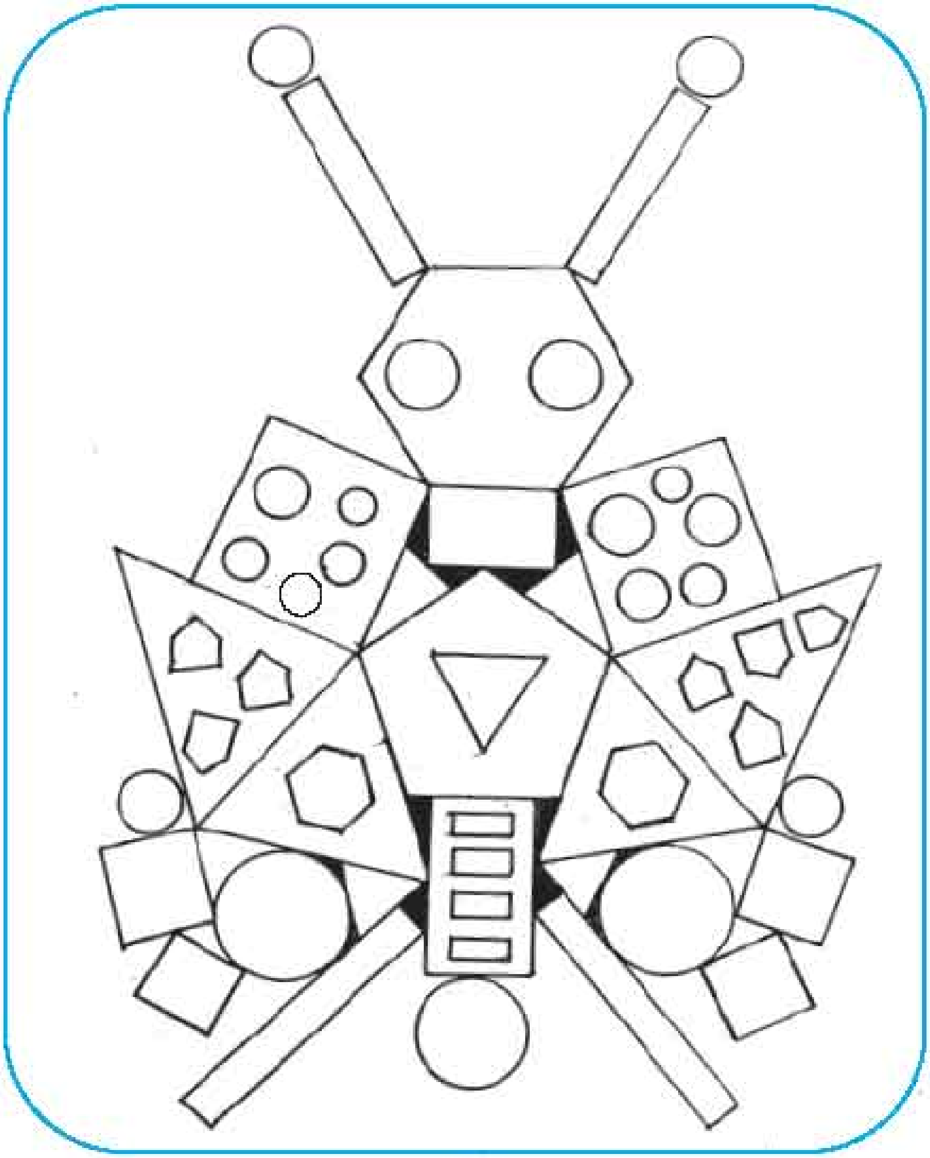

૮ ભાગાકાર (Division)

● **સરખા ભાગ :**

પ્રવૃત્તિ ૧ : ચિત્રો જુઓ, સમજો અને લખો :

(૧)

● કુલ પાંદડાં ____________ છે.

● બે-બે પાંદડાંની ____________ જોડ છે.

(૨)

● પતંગિયાંની કુલ સંખ્યા ____________

● ફૂલની કુલ સંખ્યા ____________

હવે દરેક ફૂલ પર સરખાં પતંગિયાં આવે, તે રીતે ફૂલ પર પતંગિયાંનાં ચિત્રોને જોડો :

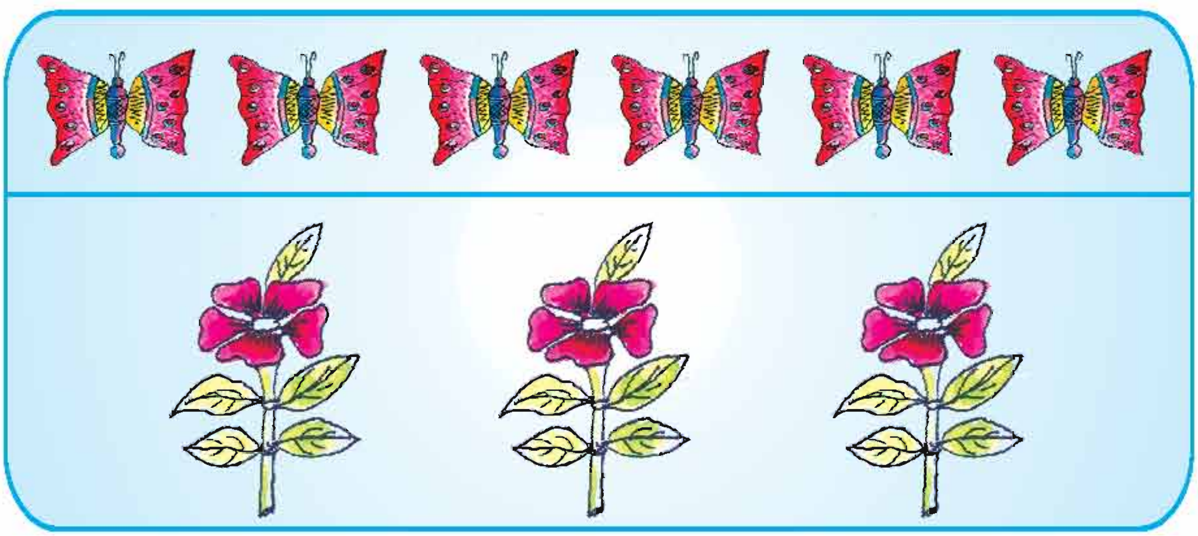

(૩)

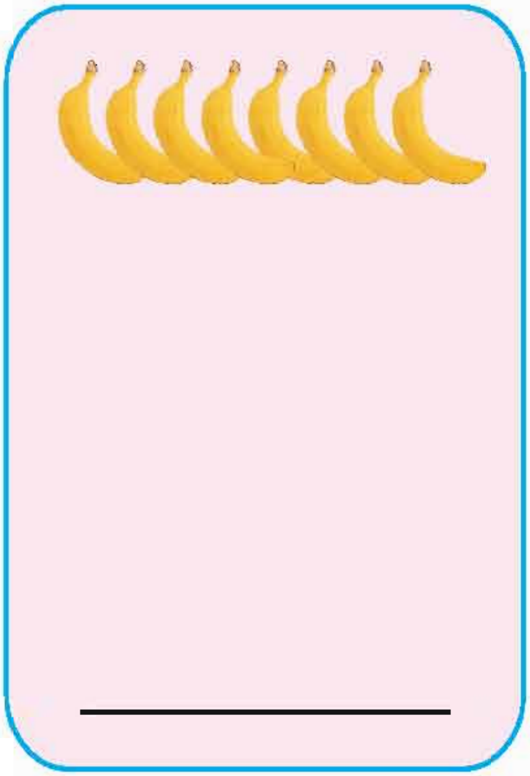

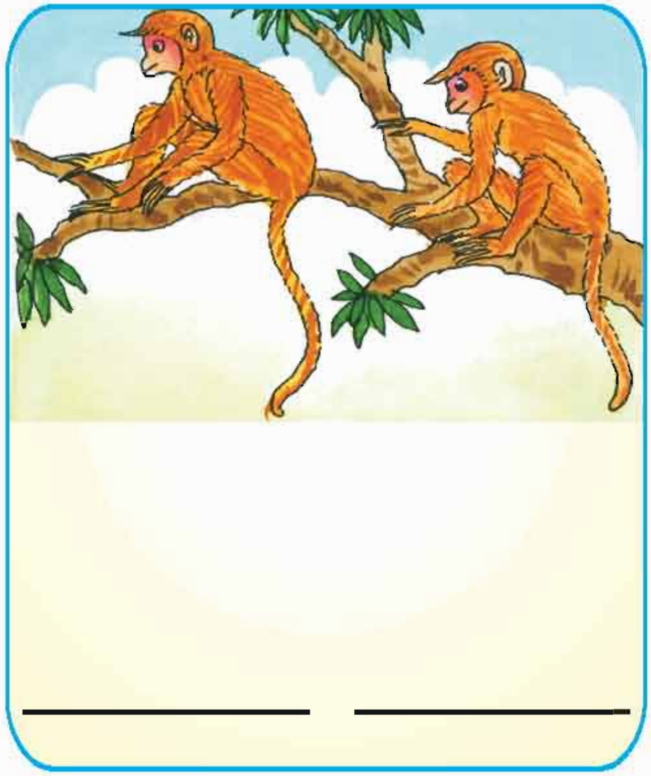

- બંને વાંદરાંને સરખા ભાગે કેળાં વહેંચો. વાંદરાંની નીચે આપેલી લીટી પર કેળાંનાં ચિત્ર દોરો.

પ્રવૃત્તિ ૨ :

- અહીં ચિત્રમાં આપેલી વસ્તુઓ ગણો અને ત્રણ બાળકોને સરખે ભાગે વહેંચો. દરેકને ભાગે કેટલી વસ્તુ આવશે તે લખો :

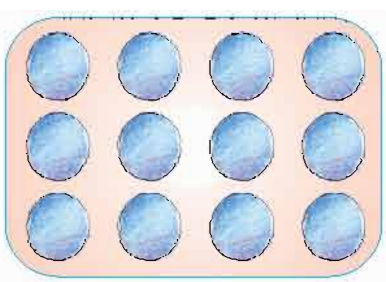

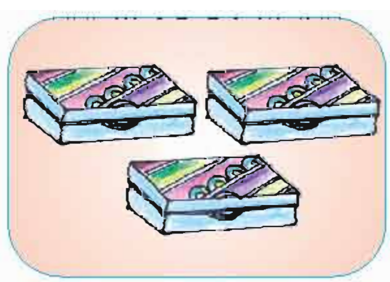

	પહેલા બાળકને મળે.	બીજા બાળકને મળે.	ત્રીજા બાળકને મળે.
પેન્સિલ	________	________	________
લખોટી	________	________	________
કંપાસપેટી	________	________	________

હવે વિચારો,

(૧) કુલ કેટલી પેન્સિલ હતી ? ________

(૨) કુલ પેન્સિલના કેટલા સરખા ભાગ કર્યા ? ________

(૩) દરેકને ભાગે કેટલી પેન્સિલ આવી ? ________

એટલે કે ૯ પેન્સિલના ત્રણ સરખા ભાગ કરતાં દરેકને ભાગે ૩ પેન્સિલ આવે. બરાબરને ?

તેથી ૯ ÷ ૩ = ૩ થાય.

- **'÷' નિશાની ભાગાકારની છે. '÷' ને 'ભાગ્યા' એમ વંચાય.**

હવે તમે કહો જોઈએ :

(૧) દરેકને ભાગે ________ લખોટી આવે તેથી, ૧૨ ÷ ૩ = ________ થાય.

(૨) દરેકને ભાગે ________ કંપાસપેટી આવે તેથી, ૩ ÷ ૩ = ________ થાય.

પ્રવૃત્તિ ૩ :

- કેટલાક મિત્રો ભેગા મળીને કુલ ૬૦ કાંકરા વીણી લાવો. હવે નીચે બતાવ્યા મુજબ આ ૬૦ કાંકરા સરખે ભાગે વહેંચો અને જવાબ લખો :

(૧) ૨ મિત્રોને સરખે ભાગે વહેંચતાં દરેકને ________ કાંકરા મળે, તેથી
૬૦ ÷ ૨ = ________ .

(૨) ૩ મિત્રોને સરખે ભાગે વહેંચતાં દરેકને ________ કાંકરા મળે, તેથી
૬૦ ÷ ________ = ________ .

(૩) ૪ મિત્રોને સરખે ભાગે વહેંચતાં દરેકને ________ કાંકરા મળે, તેથી
________ ÷ ________ = ________ .

(૪) ૫ મિત્રોને સરખે ભાગે વહેંચતાં દરેકને ________ કાંકરા મળે, તેથી
________ ÷ ________ = ________ .

☞ જુઓ, સમજો અને બાકીની વિગતો પૂર્ણ કરો :

(૧) | ★ ★ ★ | ★ ★ ★ | ★ ★ ★ | ★ ★ ★ |

[૧૨] ÷ [૪] = [૩]

(૨) | ❋ ❋ | ❋ ❋ | ❋ ❋ |

[૬] ÷ [૩] = [૨]

(૩) | ◆ ◆ | ◆ ◆ | ◆ ◆ | ◆ ◆ |

[ ] ÷ [ ] = [ ]

(૪) | ❤ ❤ ❤ ❤ ❤ | ❤ ❤ ❤ ❤ ❤ |

[ ] ÷ [ ] = [ ]

મહાવરો ૧

૧. ચિત્રોની ગણતરી કરીને જવાબ લખો:

(૧) 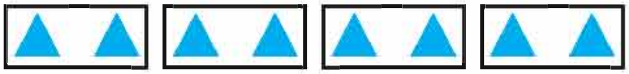

૮ ÷ ૪ = □

(૨)

૧૦ ÷ ૫ = □

(૩)

□ ÷ ૬ = □

(૪)

□ ÷ ૩ = □

૨. કહો જોઈએ...! સરખે ભાગે વહેંચીએ, તો દરેકને કેટલા મળે ?

(૧) ૧૨ પેન ૬ બાળકોને વહેંચતાં દરેકને ______ પેન મળે.

(૨) ૧૬ ચીકુ ૨ બાળકોને વહેંચતાં દરેકને ______ ચીકુ મળે.

(૩) ૨૧ નોટબુક ૩ બાળકોને વહેંચતાં દરેકને ______ નોટબુક મળે.

(૪) ૩૦ પેન્સિલ ૬ બાળકોને વહેંચતાં દરેકને ______ પેન્સિલ મળે.

(૫) ૪૦ ફૂલ ૪ છોકરીઓને વહેંચતાં દરેકને ______ ફૂલ મળે.

☞ **ગુણાકાર-ભાગાકાર :**

- તમારા શિક્ષકની મદદથી મણકાઘોડીમાં મણકા ગોઠવવાની રમત રમો.

☞ જુઓ અને સમજો :

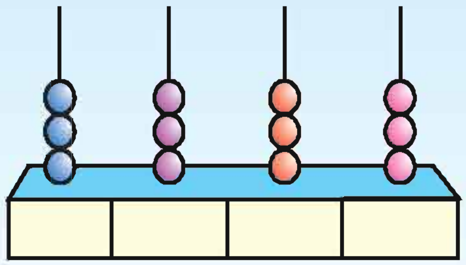

૩ + ૩ + ૩ + ૩ = ૧૨,
તેથી ૩ × ૪ = ૧૨
(૧૨ના ૪ સરખા ભાગ)

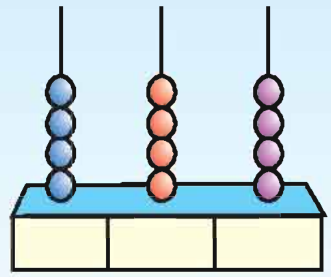

૪ + ૪ + ૪ = ૧૨,
તેથી ૪ × ૩ = ૧૨
(૧૨ના ૩ સરખા ભાગ)

- ૩ × ૪ = ૧૨ એટલે, કે ૧૨ ÷ ૪ = ૩ અને ૧૨ ÷ ૩ = ૪

તે જ રીતે.....

- ૭ × ૫ = ૩૫, તેથી ૩૫ ÷ ૫ = ૭ અને ૩૫ ÷ ૭ = ૫
- ૮ × ૪ = ૩૨, તેથી ૩૨ ÷ ૪ = ______ અને ૩૨ ÷ ૮ = ______
- ૫ × ૫ = ૨૫, તેથી ૨૫ ÷ ૫ = ______

☞ અહીં ૪ મણકા છે. તેને નીચે પ્રમાણે બે રીતે ગોઠવ્યા છે :

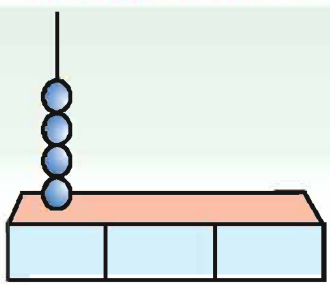

૪ ÷ ૧ = ૪

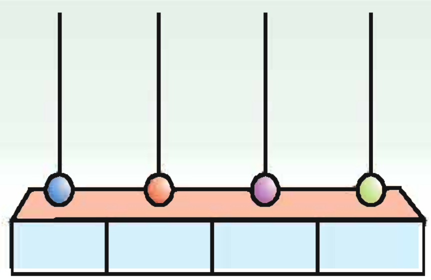

૪ ÷ ૪ = ૧

- ૪ × ૧ = ૪, તેથી ૪ ÷ ૧ = ૪ અને ૪ ÷ ૪ = ૧

તે જ રીતે.....

- ૭ × ૧ = ૭, તેથી ૭ ÷ ૧ = ૭ અને ૭ ÷ ૭ = ૧
- ૧૫ × ૧ = ૧૫, તેથી ૧૫ ÷ ૧ = ૧૫ અને ૧૫ ÷ ૧૫ = ૧

આમ, કોઈ પણ સંખ્યાને ૧ વડે ભાગવાથી ભાગાકારમાં એની એ જ સંખ્યા મળે.

શૂન્ય સિવાયની કોઈ પણ સંખ્યાને એની એ જ સંખ્યા વડે ભાગવાથી ભાગાકાર ૧ મળે.

મહાવરો ૨

૧. ઉદાહરણ મુજબ ખાલી જગ્યા પૂરો :

ઉદાહરણ : ૪ × ૬ = <u>૨૪</u>, તેથી ૨૪ ÷ ૪ = <u>૬</u> અને ૨૪ ÷ ૬ = <u>૪</u>

(૧) ૭ × ૪ = ૨૮, તેથી ૨૮ ÷ ૪ = ______ અને ૨૮ ÷ ૭ = ______

(૨) ૮ × ૬ = ૪૮, તેથી ૪૮ ÷ ૮ = ______ અને ૪૮ ÷ ૬ = ______

(૩) ૭ × ૯ = ૬૩, તેથી ૬૩ ÷ ૭ = ______ અને ૬૩ ÷ ૯ = ______

(૪) ૮ × ૮ = ૬૪, તેથી ૬૪ ÷ ૮ = ______

(૫) ૪ × ૪ = ૧૬, તેથી ૧૬ ÷ ૪ = ______

૨. ખાલી જગ્યા પૂરો :

(૧) ૫ ÷ ૫ = ______

(૨) ૫ ÷ ૧ = ______

(૩) ૯ ÷ ૧ = ______

(૪) ૯ ÷ ૯ = ______

(૫) ૨૦ ÷ ૨૦ = ______

(૬) ૨૦ ÷ ૧ = ______

☞ **ભાગાકાર એટલે પુનરાવર્તી બાદબાકી.**

પ્રવૃત્તિ :

- અહીં રકાબીમાં ૬ લખોટી છે. તેને ત્રણ વાટકામાં સરખા ભાગે મૂકીએ.

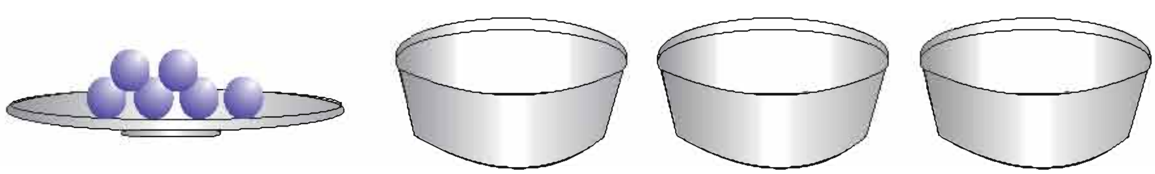

- પ્રથમ ત્રણેય વાટકામાં એક-એક લખોટી મૂકીએ.

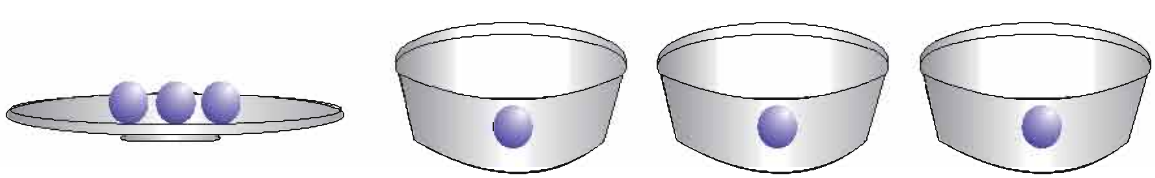

- હવે રકાબીમાં ૩ લખોટી રહી.
- ફરીથી ત્રણેય વાટકામાં એક-એક લખોટી મૂકીએ.

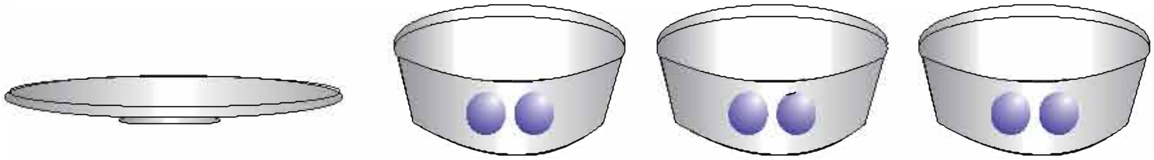

હવે રકાબીમાં એક પણ લખોટી રહેતી નથી.

- આ ક્રિયાને બાદબાકી રૂપે નીચે પ્રમાણે દર્શાવી શકાય :

   ૬ લખોટી
– ૩ લખોટી (દરેક વાટકામાં પહેલી વાર એક-એક લખોટી મૂકતાં)
   ૩ લખોટી (બાકી રહી.)
– ૩ લખોટી (દરેક વાટકામાં બીજી વાર એક-એક લખોટી મૂકતાં)
   ૦ લખોટી (એટલે છેલ્લે લખોટી બાકી રહેતી નથી.)

આમ, છેલ્લે કશું વધે નહિ, તે રીતે ૬માંથી ૩ને બે વાર બાદ કરી શકાય.

૬ ÷ ૩ = ૨ એટલે ૬માંથી ૩ને બે વાર બાદ કરતાં કશું વધતું નથી.

ભાગાકાર એ પુનરાવર્તી બાદબાકી છે.

વિચારો અને કરી જુઓ :

(૧) ૬ ÷ ૨ કરીએ, તો ૬માંથી ૨ને વધુમાં વધુ કેટલી વાર બાદ કરી શકાય ?

(૨) ૧૬ ÷ ૪ = ૪ને પુનરાવર્તી બાદબાકી રૂપે દર્શાવી જુઓ.

   ૧ ૬
–   ૪
______

૧૬ માંથી ૪ને વધુમાં વધુ __________ વાર બાદ કરી શકાય.

મહાવરો ૩

૧. ઉદાહરણ પ્રમાણે પુનરાવર્તી બાદબાકી સ્વરૂપે લખો :

ઉદાહરણ : ૧૫ ÷ ૩ = ૫, તેથી ૧૫માંથી ૩ને પાંચ વાર બાદ કરી શકાય.

(૧) ૩૨ ÷ ૮ = ૪, તેથી...

(૨) ૨૦ ÷ ૨ = ૧૦, તેથી...

(૩) ૪૫ ÷ ૫ = ૯, તેથી...

(૪) ૩૬ ÷ ૬ = ૬, તેથી...

(૫) ૬૩ ÷ ૯ = ૭, તેથી...

૨. ઉદાહરણ મુજબ ખાલી જગ્યા પૂરો :

ઉદાહરણ : ૧૨માંથી ૩ કેટલી વાર બાદ કરી શકાય ? ૪ વાર, તેથી ૧૨ ÷ ૪ = ૩.

(૧) ૧૪માંથી ૭ કેટલી વાર બાદ કરી શકાય ? ___ વાર, તેથી _______.

(૨) ૪૫માંથી ૫ કેટલી વાર બાદ કરી શકાય ? ___ વાર, તેથી _______.

(૩) ૧૮માંથી ૯ કેટલી વાર બાદ કરી શકાય ? ___ વાર, તેથી _______.

(૪) ૪૮માંથી ૬ કેટલી વાર બાદ કરી શકાય ? ___ વાર, તેથી _______.

(૫) ૨૫માંથી ૫ કેટલી વાર બાદ કરી શકાય ? ___ વાર, તેથી _______.

ઘડિયાની મદદથી ભાગાકાર :

ઉદાહરણ ૧ : ૧૮ને ૩ વડે ભાગો.

૩નો ઘડિયો ૧૮ આવે, ત્યાં સુધી બોલીએ, તો ૩ × ૬ = ૧૮

તેથી ૧૮ ÷ ૩ = ૬

આ ભાગાકારને નીચે પ્રમાણે લખાય :

```
      ૬
૩ ) ૧૮
   -૧૮
   ----
    ૦૦
```

ઉદાહરણ ૨ : ૬૦ને ૧૦ વડે ભાગો.

૬૦ને ૧૦ વડે ભાગવા ૧૦નો ઘડિયો ૬૦ આવે ત્યાં સુધી બોલો, તો દસ છક સાઠ, તેથી ૧૦ × ૬ = ૬૦.

તેથી, ૬૦ ÷ ૧૦ = ૬

આ ભાગાકારને નીચે પ્રમાણે લખાય:

```
       ૬
૧૦ | ૬૦
   | -૬૦
   ------
     ૦૦
```

મહાવરો ૪

૧. ઘડિયાનો ઉપયોગ કરીને નીચેના ભાગાકાર કરો :

(૧) ૧૨ ÷ ૨	(૪) ૩૨ ÷ ૪	(૭) ૭૨ ÷ ૮
(૨) ૫૪ ÷ ૬	(૫) ૨૮ ÷ ૭	(૮) ૮૧ ÷ ૯
(૩) ૪૨ ÷ ૭	(૬) ૪૫ ÷ ૫	(૯) ૪૮ ÷ ૬

- **બે અંકની સંખ્યાનો એક અંકની સંખ્યા વડે ભાગાકાર :**

જુઓ અને સમજો :

ઉદાહરણ ૩ : ૪૮ ÷ ૪

- ૪૮ને ૪ વડે ભાગવા ૪૮નો વિસ્તાર કરીને લખીએ,
  તો ૪ દશક ૮ એકમ ÷ ૪ લખીએ અને ભાગાકાર કરીએ.

```
     ૧ દશક  ૨ એકમ
૪ |  ૪ દશક  ૮ એકમ
  - ૪ દશક  ↓
  ----------------
     ૦ દશક  ૮ એકમ
          - ૮ એકમ
          ---------
            ૦ એકમ
```

ભાગાકાર :

૧ દશક + ૨ એકમ = ૧૨

- ૪ દશકને ૪ વડે ભાગીએ, ૧ દશક આવે.
- ૮ એકમને ૪ વડે ભાગીએ, ૨ એકમ આવે.
  ઉપરની બાબતને સંકેતમાં બતાવીએ.
- ૪ દશક ÷ ૪ = ૧ દશક
  અને
  ૮ એકમ ÷ ૪ = ૨ એકમ
- ૪૮ને ૪ વડે ભાગતાં
  ૧ દશક અને ૨ એકમ = ૧૨

હવે દશક અને એકમમાં વિસ્તાર કર્યા વગર ભાગાકાર કરીએ.

- અહીં ભાગાકારની શરૂઆત દશકના અંકથી થશે.

```
    ૧ ૨
 ૪ | ૪ ૮
  – ૪ ↓
   ------
    ૦ ૮
  –   ૮
   ------
      ૦
```

- ૪ દશક ÷ ૪ = ૧ દશક અને ૮ એકમ ÷ ૪ = ૨ એકમ
- હવે જુઓ કોઈ અંક નીચે ઉતારવાનો બાકી રહેતો નથી, તેથી ભાગાકારની ક્રિયા પૂરી થઈ કહેવાય.
- ૪૮ ÷ ૪ = ૧૨

વિચારો : (૪૦ + ૮)ને ૪ વડે ભાગીએ, તો....

```
    ૧ ૦              ૨
 ૪ | ૪ ૦  અને  ૪ | ૮   →    ૪૦ ÷ ૪ = ૧૦
   |–૪ ૦         |–૮      +  ૮ ÷ ૪ =  ૨
  -------       -----    ---------------
     ૦ ૦          ૦        ૪૮ ÷ ૪ = ૧૨
```

મહાવરો ૫

૧. નીચેના ભાગાકાર કરો :

(૧) ૮૪ ÷ ૪ (૨) ૨૮ ÷ ૨ (૩) ૬૪ ÷ ૨ (૪) ૬૩ ÷ ૩

(૫) ૯૩ ÷ ૩ (૬) ૬૬ ÷ ૬ (૭) ૮૮ ÷ ૮ (૮) ૫૫ ÷ ૫

☞ જુઓ અને સમજો :

ઉદાહરણ ૪ : ૫૨ને ૨ વડે ભાગો.

```
 ૫૨ ÷ ૨

    ૨ ૬
  ┌────
૨ │ ૫ ૨
  − ૪ ↓
  ─────
    ૧ ૨
  − ૧ ૨
  ─────
    ૦ ૦
```

ભાગાકાર : ૨૬

સમજૂતી : અહીં ભાગાકારની શરૂઆત દશકથી કરીએ.

- ૫ને ૨ વડે ભાગ ચલાવવા માટે ૨નો ઘડિયો બોલો, તો ૨ × ૨ = ૪, ૨×૩=૬ એ ૫થી વધુ છે, તેથી ૫માંથી ૬ બાદ ન થઈ શકે.
- તેથી ૩ વડે ભાગ ન ચાલે, પરંતુ ૨ વડે ભાગ ચાલે, તેથી ૨ × ૨ = ૪ કરીને ૨ને ૫ની ઉપર લખ્યા.
- ૫ની નીચે ૪ લખ્યા, બાદબાકી કરી પરિણામ ૧ (એક) આવ્યું.
- હવે આગળ ભાગાકાર કરવા ૨ને ૧ની બાજુમાં લખ્યા. અહીં ૨ને નીચે ઉતાર્યા એમ પણ કહેવાય.
- હવે ૧૨ને ૨ વડે ભાગ ચલાવવા ૨નો ઘડિયો બોલો. ૨ × ૬ = ૧૨, તેથી ૬ વડે ભાગ ચાલ્યો કહેવાય.
- ૨ની ઉપર એકમના સ્થાને ૬ લખ્યા. ૧૨ની નીચે ૧૨ લખ્યા ને બાદ કર્યા, પરિણામ ૦ મળ્યું.
- હવે કોઈ અંક ઉતારવાનો બાકી રહેતો નથી, તેથી ભાગાકારની ક્રિયા પૂરી થઈ કહેવાય.
- તેથી ૫૨ ÷ ૨ = ૨૬

```
    ૨ ૬
  ┌────
૨ │ ૫ ૨
  − ૪ ────→ (૨ × ૨૦ = ૪૦)
  ─────
    ૧ ૨
  − ૧ ૨ ──→ (૨ × ૬ = ૧૨)
  ─────
    ૦ ૦
```

ભાગાકાર : ૨૬

મહાવરો ૬

૧. નીચેના ભાગાકાર કરો :

(૧) ૬૪ ÷ ૪ (૨) ૫૭ ÷ ૩ (૩) ૯૧ ÷ ૭ (૪) ૭૨ ÷ ૪

(૫) ૯૬ ÷ ૮ (૬) ૭૫ ÷ ૫ (૭) ૮૪ ÷ ૬ (૮) ૪૮ ÷ ૪

☞ શૂન્યનો શૂન્ય સિવાયની કોઈ સંખ્યા વડે ભાગાકાર :

પ્રવૃત્તિ ૫ :

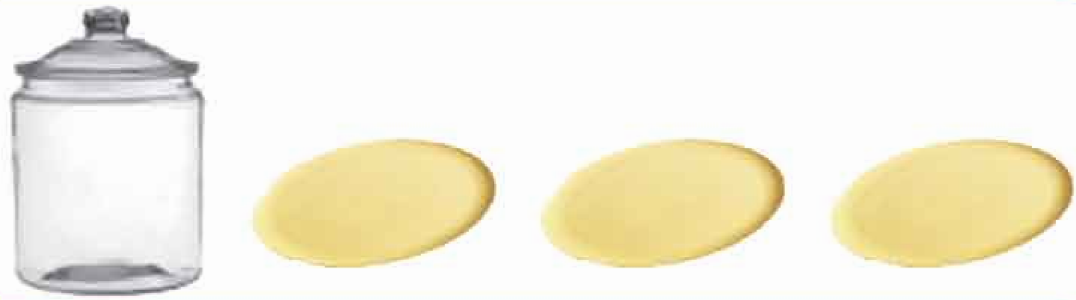

- અહીં ચિત્રમાં કાચની બરણીમાં રહેલા લાડુને ત્રણ થાળીમાં સરખે ભાગે વહેંચો.
- શું થયું ? બરણીમાં કેટલા લાડુ છે ?

એક પણ નહીં. એટલે કે બરણીમાં ૦ લાડુ છે. ૦ લાડુના ત્રણ સરખા ભાગ કરીએ, તો ત્રણેય થાળીમાં ૦ લાડુ જ આવે.

આમ, ૦ ÷ ૩ = ૦

- ૩ વડે ભાગવા ૩નો ઘડિયો બોલવો પડે. ૩ × ૧ = ૩; પરંતુ ૩ એ ૦થી વધારે છે, તેથી ૧ વડે ભાગ ચાલે નહિ.
- ૩ × ૦ = ૦, એટલે કે ભાગાકારમાં શૂન્ય (૦) લખાય.

આપણે ૧થી ૧૦ ઘડિયા શીખી ગયાં છીએ.
૦નો ઘડિયો લઈએ તો....? વિચારો

૦ × ૧ = ૦
૦ × ૨ = ૦
૦ × ૩ = ૦
૦ × ૪ = ૦
૦ × ૫ = ૦
૦ × ૬ = ૦
૦ × ૭ = ૦
૦ × ૮ = ૦
૦ × ૯ = ૦
૦ × ૧૦ = ૦

- શૂન્યને શૂન્ય સિવાયની કોઈ પણ સંખ્યા વડે ભાગતાં ભાગાકાર ૦ (શૂન્ય) આવે.

ઉદાહરણ ૫ : ૪૦ને ૨ વડે ભાગો.

૪૦ ÷ ૨

```
     ૨ ૦
૨ | ૪ ૦
  −૪
  ----
    ૦ ૦
  −   ૦
  ----
    ૦ ૦
```

- ૪ને ૨ વડે ભાગીએ, તો ૨ વડે ભાગ ચાલે, તેથી ૨ને ૪ની ઉપર દશકના સ્થાને લખ્યા.
- ૪ની નીચે ૪ લખ્યા, ૪ માંથી ૪ બાદ કર્યા.
- ૦ને નીચે ઉતારીને ૨ વડે ભાગીએ, તો ભાગાકાર ૦ જ મળે.
- એકમના સ્થાને રહેલા ૦ની ઉપર એકમના સ્થાને ૦ મૂક્યું.

→ દરેક વખતે ૦માંથી ૦ બાદ કરવાની જરૂર નથી.

તેથી

```
     ૨ ૦
૨ | ૪ ૦
  −૪
  ----
    ૦ ૦
```

ભાગાકાર : ૨૦

મહાવરો ૭

૧. નીચેના ભાગાકાર કરો :

(૧) ૬૦ ÷ ૨ (૨) ૬૦ ÷ ૬ (૩) ૩૦ ÷ ૨

(૪) ૮૦ ÷ ૪ (૫) ૯૦ ÷ ૩ (૬) ૫૦ ÷ ૫

(૭) ૭૦ ÷ ૨ (૮) ૪૦ ÷ ૪ (૯) ૯૦ ÷ ૯

સ્વાધ્યાય ૧

૧. જુઓ, સમજો અને કોષ્ટકની વિગત પૂર્ણ કરો :

સંખ્યા	બાદ કરવાની સંખ્યા	વધુમાં વધુ કેટલી વાર બાદ કરી શકાય ?	ભાગાકાર સ્વરૂપ
૩૫	૭	પાંચ વખત	૩૫ ÷ ૭ = ૫
૪૦	૧૦		
૩૬	૬		
૭૨	૯		
૬૪	૮		
૫૬	૭		

૨. નીચેના ભાગાકાર કરો :

(૧) ૩૦ ÷ ૫ (૨) ૫૬ ÷ ૭ (૩) ૬૮ ÷ ૪

(૪) ૭૮ ÷ ૬ (૫) ૭૨ ÷ ૮ (૬) ૯૯ ÷ ૯

(૭) ૬૫ ÷ ૫ (૮) ૮૦ ÷ ૫ (૯) ૮૮ ÷ ૪

- **ત્રણ અંકની સંખ્યાનો એક અંકની સંખ્યા વડે ભાગાકાર :**

**આપણે બે અંકની સંખ્યાના ભાગાકાર શીખ્યા.
તે જ રીતે ત્રણ અંકની સંખ્યાનો ભાગાકાર થાય છે.
ચાલો, જોઈએ.**

ઉદાહરણ ૬ : ૬૩૯ ÷ ૩

```
    ૨૧૩
 ૩ | ૬૩૯
  − ૬
  ----
    ૦૩
  − ૩
  ----
     ૦૯
   − ૯
  ----
      ૦
```

ભાગાકાર : ૨૧૩

ઉદાહરણ ૭ : ૯૦૬ ÷ ૬

```
    ૧૫૧
 ૬ | ૯૦૬
   −૬
  ----
    ૩૦
   −૩૦
  ----
    ૦૦૬
   −  ૬
  ----
      ૦
```

ભાગાકાર : ૧૫૧

આપણો ભાગાકાર સાચો છે કે કેમ ? તાળો મેળવી શકાય.

૬૩૯ ÷ ૩ = ૨૧૩

↓

મળેલ ભાગાકારને જેના વડે ભાગ્યા, તે સંખ્યા વડે ગુણો.

```
  ૨૧૩
×   ૩
-----
  ૬૩૯
```

૨૧૩ × ૩ = ૬૩૯

- ૨૧૩ × ૩ કરતાં ૬૩૯ મળે છે, તેથી ૬૩૯ ÷ ૩ = ૨૧૩, તેથી ભાગાકાર સાચો છે.
- તમે પણ ભાગાકારના દાખલા ગણો, ત્યારે તાળો મેળવો.

મહાવરો ૮

૧. ભાગાકાર કરો :

(૧) ૨૮૨ ÷ ૨ (૨) ૮૮૨ ÷ ૯ (૩) ૬૦૫ ÷ ૫

(૪) ૬૯૩ ÷ ૩ (૫) ૮૦૫ ÷ ૭ (૬) ૯૦૪ ÷ ૮

(૭) ૪૪૪ ÷ ૪ (૮) ૯૪૫ ÷ ૭ (૯) ૭૯૮ ÷ ૬

ઉદાહરણ ૮ : ૪૬૦ને ૫ વડે ભાગો.

```
     ૦૯૨
  ૫ | ૪૬૦
      ૦↓
     ----
      ૪૬
    – ૪૫↓
     ----
      ૦૧૦
     –૧૦
     ----
       ૦૦
```

- ૪૬૦માં સોનાં સ્થાને ૪ છે.
- ૪ને ૫ વડે ભાગવા માટે ૫નો ઘડિયો ૪થી વધે નહિ તેમ બોલો.
- ૫ × ૧ = ૫, જે ૪થી વધી જાય છે, એટલે કે ૧ વડે ભાગ ચાલે નહિ.
- ૦ને સોનાં સ્થાને ૪ની ઉપરના ભાગે લખ્યું.
- ૪માંથી ૦ બાદ કરતાં ૪ મળે.
- ૬ ઉતારતાં ૪૬ મળે.

હવે આગળ મુજબ ભાગાકાર કરતાં ૯૨ મળે.

ભાગાકાર : ૯૨

ઉપરના ઉદાહરણની જેમ જો શરૂઆતમાં જ ૦થી ભાગ ચાલે, તો પ્રથમ અંકમાંથી ૦ બાદ કરવા પડે; પરંતુ શૂન્ય (૦) બાદ કરીએ, તો એનો એ જ અંક મળે છે, તેથી ૦ બાદ કર્યા વગર જ આગળ ચાલીશું. જેમકે,

```
     ૦૯૨                      ૯૨
  ૫ | ૪૬૦                 ૫ | ૪૬૦
      ૦↓                   – ૪૫↓
     ----                   -----
      ૪૬          →          ૦૧૦
    – ૪૫↓                  –  ૧૦
     ----                   -----
      ૦૧૦                     ૦૦
     –૧૦
     ----
       ૦૦
```

ભાગાકાર : ૯૨

મહાવરો ૯

૧. ભાગાકાર કરો :

(૧) ૧૮૬ ÷ ૬ (૨) ૬૬૪ ÷ ૮ (૩) ૬૩૦ ÷ ૭

(૪) ૫૩૬ ÷ ૮ (૫) ૮૪૬ ÷ ૯ (૬) ૧૫૦ ÷ ૫

૨. નીચેનામાંથી કયા-કયા ભાગાકારમાં ભૂલ છે તે શોધો :

(૧)

```
    ૨૯
૭ | ૩૦૧
 − ૧૪
  ----
    ૬૧
 −  ૬૧
  ----
    ૦૦
```

(૨)

```
    ૬૬
૬ | ૩૯૬
 − ૩૬
  ----
    ૩૬
 −  ૩૬
  ----
    ૦૦
```

(૩)

```
    ૯૦
૯ | ૮૦૧
 − ૮૧
  ----
    ૧૧
     ૦
  ----
    ૦૦
```

• જુઓ અને સમજો :

ઉદાહરણ ૯ : ૮૨૮ ÷ ૪ મેળવો.

```
    ૨૦૭
૪ | ૮૨૮
 − ૮↓
  -----
    ૦૨
 −   ૦↓
  -----
     ૨૮
 −   ૨૮
  -----
     ૦૦
```

- ૮ ÷ ૪ = ૨, તેથી ૨ વડે ભાગ ચાલશે. ૨ને સોના સ્થાને ઉપરના ભાગે લખ્યા.
- દશકનો અંક નીચે ઉતાર્યો. ૧ વડે ભાગ ચાલતો નથી, તેથી ૦ વડે ભાગ ચાલશે. ૦ને દશકના સ્થાને ઉપરના ભાગે લખ્યું.
- ૨માંથી ૦ બાદ કરવાથી ૨ મળે. ૮નો અંક નીચે ઉતાર્યો, આથી ૨૮ થયા.
- ૭ વડે ભાગ ચાલશે. ૭ને એકમના સ્થાનની ઉપરના ભાગમાં લખ્યા.

ભાગાકાર : ૨૦૭

અહીં વચ્ચે ૦ વડે ભાગ ચાલે છે, ત્યારે ભાગાકારમાં '૦' લખવું જ જોઈએ. જ્યાં ૨માંથી ૦ બાદ કરીએ, ત્યારે એની એ જ સંખ્યા મળી છે, તેથી બાદ કરવાની ક્રિયા કર્યા વગર જ આગળ ગણતરી કરી શકાય.

```
    ૨૦૭
૪ | ૮૨૮
 − ૮↓↓
  -----
    ૦૨૮
 −   ૨૮
  -----
     ૦૦
```

- વચ્ચે શૂન્ય (૦) થી ભાગ ચાલે, ત્યારે ભાગાકારમાં તો ૦ અચૂક મૂકવું. (૦ ન મૂકીએ તો? વિચારો.)

ભાગાકાર : ૨૦૭

☞ જુઓ અને સમજો :

ઉદાહરણ ૧૦ : ૯૦૦ ÷ ૪ મેળવો.

```
    ૨૨૫
 ૪ ⟌૯૦૦
 − ૮
  ──────
   ૧૦
 −  ૮
  ──────
    ૨૦
 −  ૨૦
  ──────
    ૦૦
```

ભાગાકાર : ૨૨૫

મહાવરો ૧૦

૧. ભાગાકાર કરો :

(૧) ૨૧૬ ÷ ૨   (૨) ૬૧૫ ÷ ૩   (૩) ૯૧૫ ÷ ૩

(૪) ૯૪૫ ÷ ૯   (૫) ૬૩૬ ÷ ૬   (૬) ૮૧૨ ÷ ૪

૨. ભાગાકાર કરો :

(૧) ૫૦૦ ÷ ૪   (૨) ૩૦૦ ÷ ૪   (૩) ૯૦૦ ÷ ૬

☞ જુઓ અને સમજો :

ઉદાહરણ ૧૧ : ૫૬૦ ÷ ૭ શોધો.

```
    ૮૦
 ૭ ⟌૫૬૦
 − ૫૬↓
  ──────
   ૦૦૦
```

- ૫ એ ૭ કરતાં નાના છે, તેથી ૦ વડે ભાગ ચાલે.
- આ ૦ને સોનાં સ્થાને ઉપરના ભાગે લખવાની જરૂર નથી.
- ૫માંથી ૦ પણ બાદ કરવાની જરૂર નથી.
- હવે ૫૬ને ૭ વડે ભાગવા આગળની જેમ ભાગાકાર કરો.
- શૂન્ય (૦) ઉતાર્યા પછી ૦ વડે ભાગ ચાલે છે, તેથી એકમની ઉપરના ભાગે ૦ લખ્યું.

ભાગાકાર : ૮૦

ઉદાહરણ ૧૨ : ૩૦૦ ÷ ૩ શોધો.

```
  ૧૦૦
૩|૩૦૦
 -૩↓↓
 ૦૦૦
```

- ૩ × ૧ = ૩, ૧ વડે ભાગ ચાલ્યો.
- ૩માંથી ૩ બાદ કરો.
- ૦ ઉતારતાં ૦ વડે ભાગ ચાલે.
- ફરી ૦ ઉતારતાં ફરી ૦ વડે ભાગ ચાલે.

ભાગાકાર : ૧૦૦

મહાવરો ૧૧

૧. નીચેના ભાગાકાર કરો :

(૧) ૨૭૦ ÷ ૩　(૨) ૪૮૦ ÷ ૬　(૩) ૪૫૦ ÷ ૫
(૪) ૨૧૦ ÷ ૭　(૫) ૬૩૦ ÷ ૯　(૬) ૪૫૦ ÷ ૯

૨. નીચેના ભાગાકાર કરો :

(૧) ૨૦૦ ÷ ૨　(૨) ૪૦૦ ÷ ૪　(૩) ૬૦૦ ÷ ૩
(૪) ૭૦૦ ÷ ૭　(૫) ૯૦૦ ÷ ૩　(૬) ૮૦૦ ÷ ૨

સ્વાધ્યાય ૨

૧. મૌખિક ગણતરી કરીને જવાબ લખો :

ક્રમ	બાળકોની સંખ્યા	ચૉકલેટની સંખ્યા	દરેકને સરખે ભાગે કેટલી મળે ?
૧	૫	૪૦	
૨	૩	૨૪	
૩	૮	૫૬	
૪	૭	૪૯	
૫	૯	૭૨	
૬	૧૦	૬૦	

૨. નીચેના ભાગાકાર કરો :

(૧) ૩⟌૩૩૯ (૨) ૨⟌૨૨૬ (૩) ૪⟌૩૪૮

(૪) ૫⟌૩૪૦ (૫) ૫⟌૬૦૦ (૬) ૭⟌૭૪૯

☞ વ્યવહારુ કોયડાનો મૌખિક ઉકેલ :

વિચારો અને કહો : ૨૪ ફુગ્ગા ૬ બાળકોને સરખે ભાગે વહેંચો.

- કેટલા ફુગ્ગા છે ? ______________
- બાળકો કેટલાં છે ? ______________
- કેટલા ભાગ કરીશું ? ______________
- તેથી ૨૪ ÷ ______________ = ______________ થશે.
- દરેક બાળકને ______________ ફુગ્ગા મળશે.

વિચારો અને કહો : સરખી કિંમતની ૮ નોટબુક ૪૦ રૂપિયામાં મળતી હોય, તો એક નોટબુકની કિંમત કેટલી થાય ?

- ૪૦ રૂપિયામાં કેટલી નોટબુક મળે ? ______________
- એક નોટબુકની કિંમત શોધવા ૪૦ રૂપિયાના ______________ સરખા ભાગ કરવા પડે.
- તેથી ૪૦ ÷ ______________ = ______________ થાય.
- એક નોટબુકની કિંમત ______________ રૂપિયા થાય.

☞ જુઓ અને સમજો :

ઉદાહરણ ૧૩ : ૩૨ ચીકુ ૪ બાળકોને સરખે ભાગે વહેંચતાં દરેકને ભાગે કેટલાં ચીકુ આવે ?

૩૨ ÷ ૪ = <u>૮</u>

દરેકને ભાગે ૮ ચીકુ આવે.

મહાવરો ૧૨

૧. નીચેના દાખલા મૌખિક રીતે ગણો:

(૧) ૨૮ મણકાના ૭ સરખા ભાગ કરીએ, તો દરેક ભાગમાં કેટલા મણકા આવે ?

(૨) કેટલી ગાયોના પગ ૩૬ થાય ?

(૩) એક વર્ગમાં ૬૦ બાળકો છે. આ બાળકોને ૬-૬ની સંખ્યામાં ઊભાં રાખીએ, તો કેટલી હાર બને ?

(૪) એક ગજરામાં ૮ ફૂલ છે. ૨૪ ફૂલમાંથી આવા કેટલા ગજરા બને ?

સ્વાધ્યાય ૩

૧. નીચેના દાખલા ગણો :

(૧) એક પેનની કિંમત ૧૦ રૂપિયા હોય, તો ૭૦ રૂપિયામાં આવી કેટલી પેન મળે ?

(૨) ગીતા ૬૪ ફૂલમાંથી સરખા ફૂલવાળી ૮ વેણી બનાવે, તો દરેક વેણીમાં કેટલાં ફૂલ આવે ?

(૩) ૫ રૂપિયાની કેટલી નોટો હોય, તો ૪૫ રૂપિયા થાય ?

(૪) જૉસેફનો આજે જન્મદિવસ છે. તેણે આજે ૭૬ ચૉકલેટ લાવીને વર્ગનાં બાળકોને દરેકને સરખી ચૉકલેટ વહેંચી. દરેકને ભાગે ૪ ચૉકલેટ આવી, તો જૉસેફના વર્ગમાં કેટલાં બાળકો હશે ?

(૫) ૯૬ ફુગ્ગા ૬ બાળકોને સરખે ભાગે વહેંચતાં, દરેકને ભાગે કેટલા ફુગ્ગા આવે ?

(૬) ૮૪ પતંગ ૭ બાળકોને સરખે ભાગે વહેંચતાં, દરેકને ભાગે કેટલા પતંગ આવે ?

જવાબ

મહાવરો ૧

૧. (૧) ૨ (૨) ૨ (૩) ૧૨, ૨ (૪) ૯, ૩

૨. (૧) ૨ (૨) ૮ (૩) ૭ (૪) ૫ (૫) ૧૦

મહાવરો ૨

૧. (૧) ૭ અને ૪ (૨) ૬ અને ૮ (૩) ૯ અને ૭ (૪) ૮ (૫) ૪

૨. (૧) ૧ (૨) ૫ (૩) ૯ (૪) ૧ (૫) ૧ (૬) ૨૦

મહાવરો ૩

૧. (૧) ૩૨માંથી ૮ને ચાર વાર (૨) ૨૦માંથી ૨ને દસ વાર
(૩) ૪૫માંથી ૫ને નવ વાર (૪) ૩૬માંથી ૬ને છ વાર
(૫) ૬૩માંથી ૯ને સાત વાર

મહાવરો ૪

૧. (૧) ૬ (૨) ૯ (૩) ૬ (૪) ૮ (૫) ૪ (૬) ૯ (૭) ૯ (૮) ૯ (૯) ૮

મહાવરો ૫

૧. (૧) ૨૧ (૨) ૧૪ (૩) ૩૨ (૪) ૨૧ (૫) ૩૧ (૬) ૧૧
(૭) ૧૧ (૮) ૧૧

મહાવરો ૬

૧. (૧) ૧૬ (૨) ૧૯ (૩) ૧૩ (૪) ૧૮ (૫) ૧૨ (૬) ૧૫
(૭) ૧૪ (૮) ૧૨

મહાવરો ૭

૧. (૧) ૩૦ (૨) ૧૦ (૩) ૧૫ (૪) ૨૦ (૫) ૩૦ (૬) ૧૦
(૭) ૩૫ (૮) ૧૦ (૯) ૧૦

સ્વાધ્યાય ૧

૧. (૧) ચાર વખત, ૪૦ ÷ ૧૦ = ૪
(૨) છ વખત, ૩૬ ÷ ૬ = ૬ (૩) આઠ વખત, ૭૨ ÷ ૯ = ૮
(૪) આઠ વખત, ૬૪ ÷ ૮ = ૮ (૫) આઠ વખત, ૫૬ ÷ ૭ = ૮

૨. (૧) ૬ (૨) ૮ (૩) ૧૭ (૪) ૧૩ (૫) ૯ (૬) ૧૧
(૭) ૧૩ (૮) ૧૬ (૯) ૨૨

મહાવરો ૮

૧. (૧) ૧૪૧ (૨) ૯૮ (૩) ૧૨૧ (૪) ૨૩૧ (૫) ૧૧૫ (૬) ૧૧૩
(૭) ૧૧૧ (૮) ૧૩૫ (૯) ૧૩૩

મહાવરો ૯

૧. (૧) ૩૧ (૨) ૮૩ (૩) ૯૦ (૪) ૬૭ (૫) ૯૪ (૬) ૩૦

મહાવરો ૧૦

૧. (૧) ૧૦૮ (૨) ૨૦૫ (૩) ૩૦૫ (૪) ૧૦૫ (૫) ૧૦૬ (૬) ૨૦૩

૨. (૧) ૧૨૫ (૨) ૭૫ (૩) ૧૫૦

મહાવરો ૧૧

૧. (૧) ૯૦ (૨) ૮૦ (૩) ૯૦ (૪) ૩૦ (૫) ૭૦ (૬) ૫૦

૨. (૧) ૧૦૦ (૨) ૧૦૦ (૩) ૨૦૦ (૪) ૧૦૦ (૫) ૩૦૦ (૬) ૪૦૦

સ્વાધ્યાય ૨

૧. (૧) ૮ (૨) ૮ (૩) ૭ (૪) ૭ (૫) ૮ (૬) ૬

૨. (૧) ૧૧૩ (૨) ૧૧૩ (૩) ૮૭ (૪) ૬૮ (૫) ૧૨૦ (૬) ૧૦૭

મહાવરો ૧૨

૧. (૧) ૪ (૨) ૯ (૩) ૧૦ (૪) ૩

સ્વાધ્યાય ૩

૧. (૧) ૭ પેન (૨) ૮ ફૂલ (૩) ૯ નોટો (૪) ૧૯ બાળકો (૫) ૧૬ ફુગ્ગા
(૬) ૧૨ પતંગ

૯ અપૂર્ણાંક (Fraction)

રવિવારની રજા હતી. જય, ચિન્કી, જાફર અને રજતે વાડીમાં ફરવા જવાનું વિચાર્યું.

જાફર : આપણે શંકરકાકાની વાડીએ જઈએ.

(સૌ મિત્રો શંકરકાકાની વાડીએ પહોંચ્યાં.)

જય : શંકરકાકા, તમારી વાડીમાં તો ઘણાં ચીકુ પાક્યાં છે! અમે સૌ ચીકુ ખાવા આવ્યા છીએ.

શંકરકાકા : લો, આ ચીકુ!

શંકરકાકાએ ચારેય મિત્રોને ચીકુ આપ્યાં. ચારેય મિત્રોએ વિચાર્યું કે આ ચીકુ સરખે ભાગે કેવી રીતે વહેંચીશું?

ચિન્કી : અરે! આ તો સહેલું છે. આપણને કુલ ૧૨ ચીકુ મળ્યાં છે. બધા વારાફરતી એક-એક ચીકુ લઈ લો. છેલ્લે કંઈ ના વધે, એટલે વહેંચાઈ ગયાં.

ચારે મિત્રોના ભાગમાં આવતાં ચીકુ લખો :

જય ☐ , ચિન્કી ☐ , જાફર ☐ , રજત ☐

જય : ચીકુ ખાવાની તો મજા પડી ગઈ.

શંકરકાકા : બાળકો, તમારે મારા ખેતરનું તડબૂચ ખાવું છે ?

(જય, ચિન્કી, જાફર, રજત) : હા... પણ અમે તેને કેવી રીતે વહેંચીશું ?

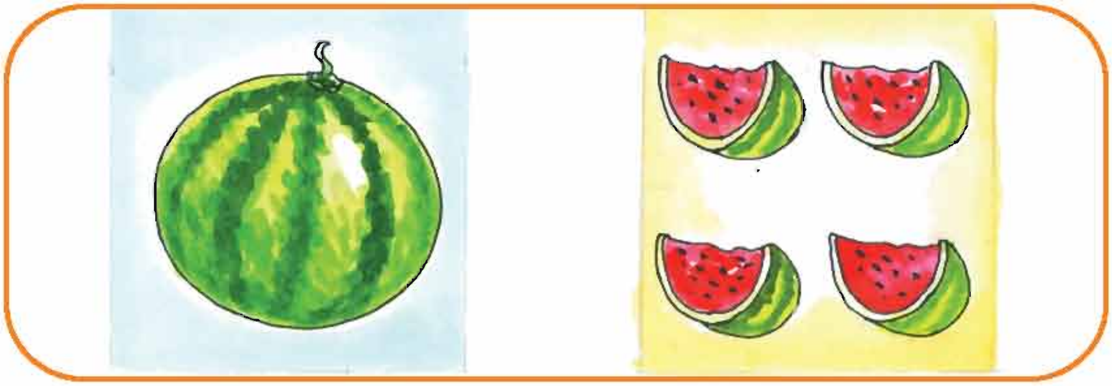

શંકરકાકા : લાવો, હું જ વહેંચી આપું.

(શંકરકાકાએ એક તડબૂચના એક સરખા ચાર ભાગ કરીને વહેંચ્યા.)

- આપેલ વસ્તુની સામે તેનો અડધો ભાગ દર્શાવતી આકૃતિ નીચે ✓ કરો :

(૧)
(૨)

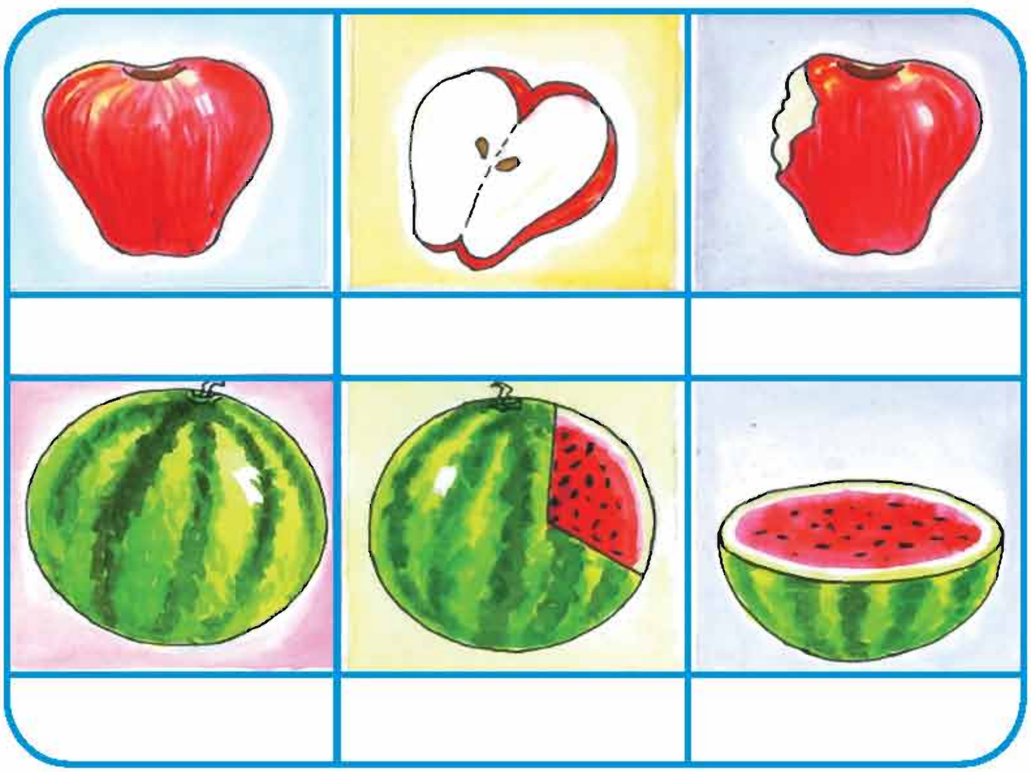

(૩)

(૪)

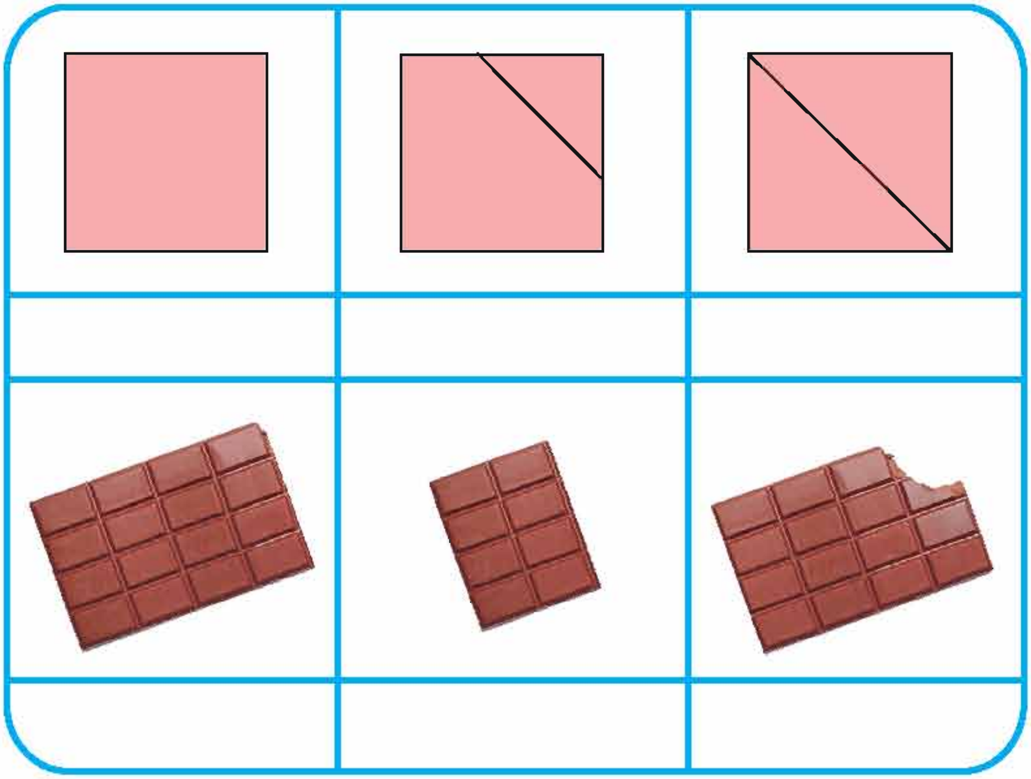

- પાંચ અલગ-અલગ રીતે નીચેની આકૃતિઓના બે સરખા ભાગ કરી બતાવો:

- શું તમે જાતે તપાસી શકશો કે તમે કરેલા સરખા ભાગ બરાબર છે ? વિચારો.

- બે સરખા ભાગવાળી આકૃતિમાં ટપકાં કરો :

(૧)

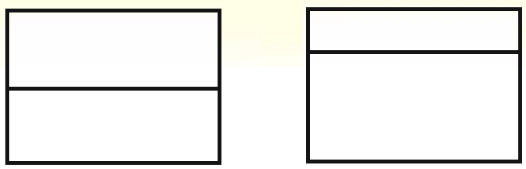

(૨)

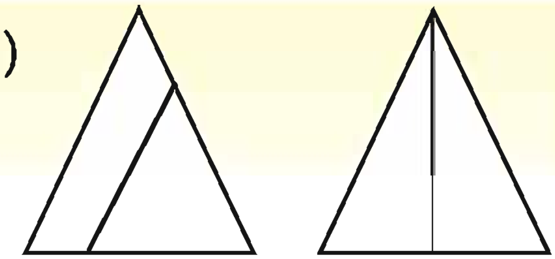

- ત્રણ સરખા ભાગવાળી આકૃતિમાં લીટીઓ દોરો :

(૧)

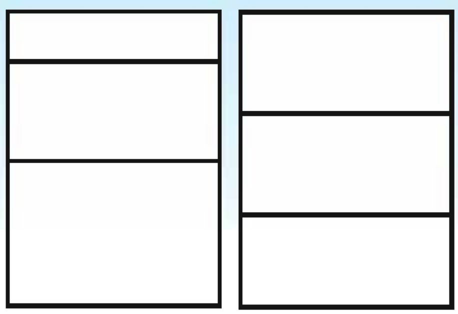

(૨)

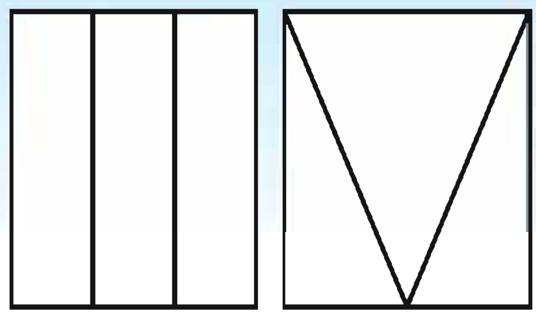

- ચાર સરખા ભાગવાળી આકૃતિમાં રંગ પૂરો:

(૧)

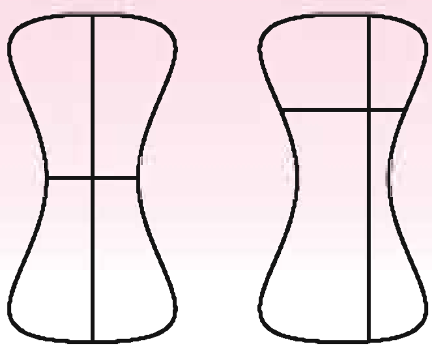

(૨)

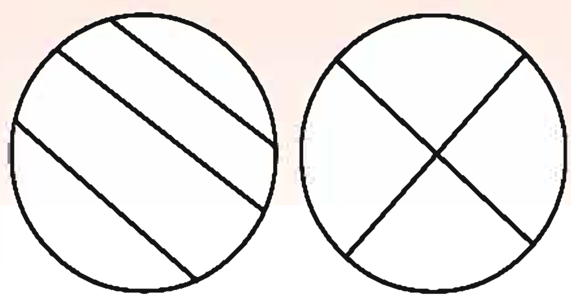

- હવે આપણે એક વસ્તુના સરખા ભાગ કેવી રીતે થાય તે વિશે સમજીએ.
- તમને આપેલ કાગળને વાળીને તમારા શિક્ષકની સૂચના મુજબ તેના ભાગ પાડો.

- નીચેની આકૃતિઓ જુઓ અને એમાંની વિગત સમજો.

- **એક વસ્તુના બે સરખા ભાગ :**

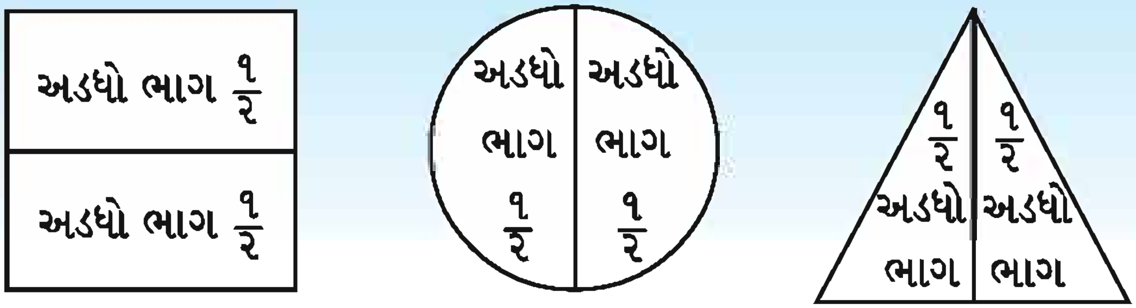

ઉપરની આકૃતિઓમાં એક વસ્તુના બે સરખા ભાગ પાડેલા બતાવ્યા છે. દરેક ભાગ આખી વસ્તુના **અડધા** ભાગનો ખ્યાલ આપે છે.

કોઈ પણ વસ્તુના બે સરખા ભાગ કરીએ, તો દરેક ભાગ આખી વસ્તુનો 'અડધો ભાગ' કહેવાય.

અડધા ભાગને $\frac{૧}{૨}$ લખાય. $\frac{૧}{૨}$ ને 'એક દ્વિતીયાંશ' અથવા 'એક બેઆંશ' એમ વંચાય.

$\frac{૧}{૨}$ અપૂર્ણાંક છે. (અપૂર્ણ એટલે પૂરું નહિ એવું.) $\frac{૧}{૨}$ એટલે એક વસ્તુના બે સરખા ભાગમાંનો એક ભાગ.

- **એક વસ્તુના ત્રણ સરખા ભાગ :**

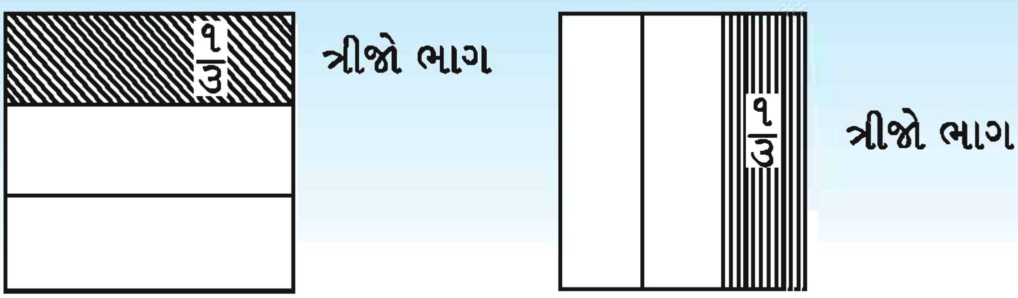

- બંને આકૃતિમાં ત્રણ સરખા ભાગ પાડેલા બતાવ્યા છે.
- દરેક ભાગ આખી આકૃતિનો ત્રીજો ભાગ બતાવે છે.

કોઈ પણ વસ્તુના ત્રણ સરખા ભાગ કરીએ, તો દરેક ભાગ આખી વસ્તુનો ત્રીજો ભાગ કહેવાય.

ત્રીજા ભાગને $\frac{૧}{૩}$ લખાય. $\frac{૧}{૩}$ ને 'એક તૃતીયાંશ' અથવા 'એક ત્રણાંશ' એમ વંચાય.

$\frac{૧}{૩}$ અપૂર્ણાંક છે. $\frac{૧}{૩}$ એટલે એક વસ્તુના ત્રણ સરખા ભાગમાંનો એક ભાગ.

- **એક વસ્તુના ચાર સરખા ભાગ :**

- બંને આકૃતિમાં એક વસ્તુના ચાર સરખા ભાગ પાડેલા બતાવ્યા છે.
- દરેક ભાગ આખી વસ્તુનો ચોથો ભાગ બતાવે છે.

કોઈ પણ વસ્તુના ચાર સરખા ભાગ કરીએ, તો દરેક ભાગ આખી વસ્તુનો ચોથો ભાગ કહેવાય.

ચોથા ભાગને $\frac{૧}{૪}$ લખાય. $\frac{૧}{૪}$ ને 'એક ચતુર્થાંશ' અથવા 'એક ચારાંશ' એમ વંચાય.

$\frac{૧}{૪}$ એટલે એક વસ્તુના ચાર સરખા ભાગમાંનો એક ભાગ.

- તમારા શિક્ષકે તમને આપેલ કાગળના $\frac{૧}{૨}$, $\frac{૧}{૩}$, $\frac{૧}{૪}$ ભાગ કરો.

મહાવરો ૧

૧. આપેલ આકૃતિઓમાં તેની નીચે લખેલ અપૂર્ણાંક પ્રમાણે રંગ પૂરો :

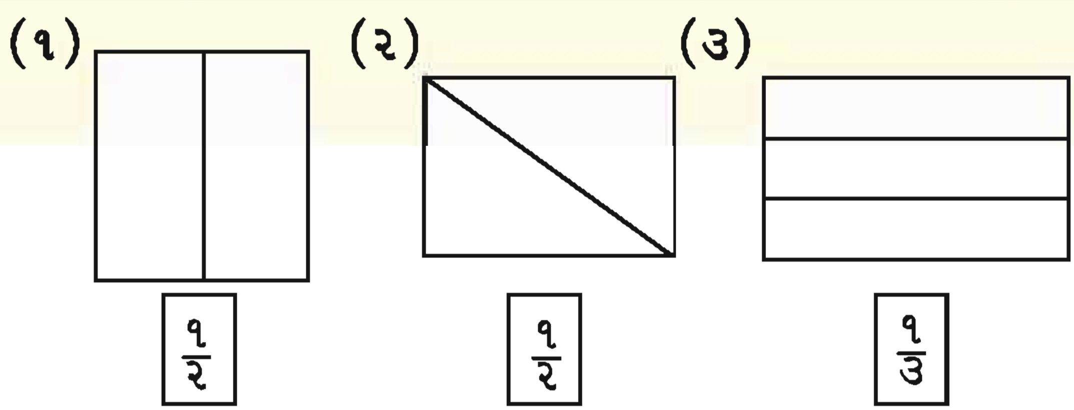

(૪) 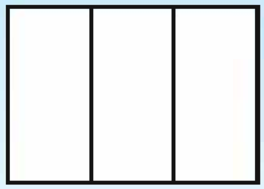 (૫) 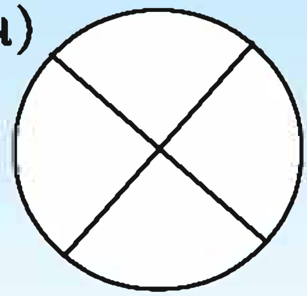 (૬) 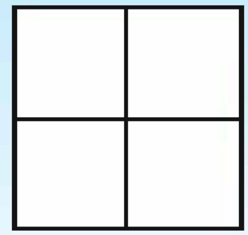

(૪)	(૫)	(૬)
$\frac{૧}{૩}$	$\frac{૧}{૪}$	$\frac{૧}{૪}$

● એક વસ્તુના ભાગ

દ્વિતીયાંશ

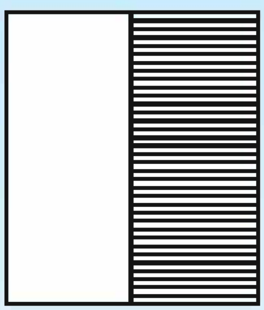

$\frac{૧}{૨}$ (એક દ્વિતીયાંશ) એટલે કે એક વસ્તુના બે સરખા ભાગમાંનો એક ભાગ તેને અડધો ભાગ પણ કહેવાય.

તૃતીયાંશ

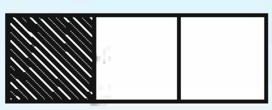

$\frac{૧}{૩}$ (એક તૃતીયાંશ) એટલે કે એક વસ્તુના ત્રણ સરખા ભાગમાંનો એક ભાગ. તેને ત્રીજો ભાગ પણ કહેવાય.

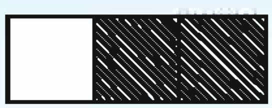

$\frac{૨}{૩}$ (બે તૃતીયાંશ) એટલે કે એક વસ્તુના ત્રણ સરખા ભાગમાંના બે ભાગ.

ચતુર્થાંશ

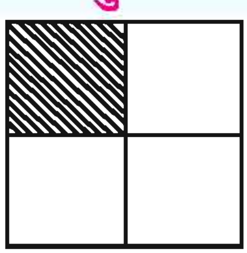

$\frac{૧}{૪}$ (એક ચતુર્થાંશ) એટલે કે એક વસ્તુના ચાર સરખા ભાગમાંનો એક ભાગ. તેને ચોથો ભાગ પણ કહેવાય. તેને 'પા' ભાગ પણ કહેવાય.

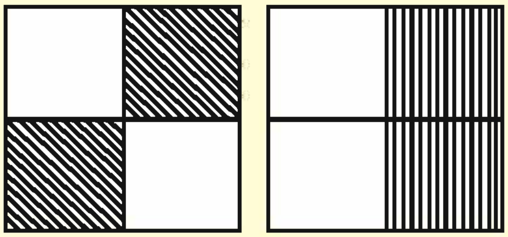

$\frac{૨}{૪}$ (બે ચતુર્થાંશ) એટલે કે એક વસ્તુના ચાર સરખા ભાગમાંના બે ભાગ. તેને અડધો ભાગ પણ કહેવાય.

$\frac{૧}{૨}$ એટલે આખી વસ્તુનો અડધો ભાગ.

$\frac{૨}{૪}$ એટલે પણ આખી વસ્તુનો અડધો ભાગ.

માટે $\frac{૨}{૪} = \frac{૧}{૨}$

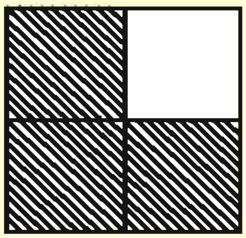

$\frac{૩}{૪}$ (ત્રણ ચતુર્થાંશ) એટલે કે એક વસ્તુના ચાર સરખા ભાગમાંના ત્રણ ભાગ. તેને 'પોણો' ભાગ પણ કહેવાય.

મહાવરો ૨

૧. નીચેની આકૃતિઓમાં લીટીઓ કરેલા ભાગને અપૂર્ણાંકમાં દર્શાવો :

(૧)

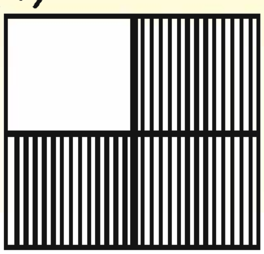

(૨)

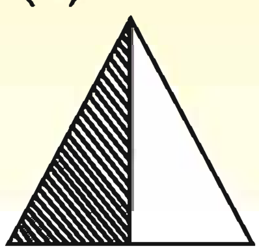

(૩)

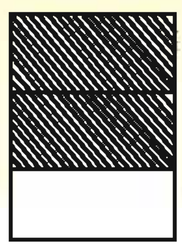

(૪)

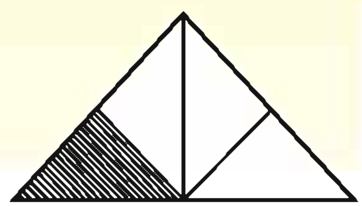

૨. નીચેના અપૂર્ણાંકોને અંકોમાં લખો :

(૧) બે ચતુર્થાંશ ______

(૨) એક તૃતીયાંશ ______

(૩) એક દ્વિતીયાંશ ______

(૪) ત્રણ ચતુર્થાંશ ______

(૫) બે તૃતીયાંશ ______

(૬) એક ચતુર્થાંશ ______

૩. માગ્યા પ્રમાણેના અપૂર્ણાંક અંકમાં લખો :

(૧) એક લાકડીના ત્રણ સરખા ભાગમાંના બે ભાગ ____________

(૨) એક દોરીના ચાર સરખા ભાગમાંના બે ભાગ ____________

(૩) એક સફરજનના ચાર સરખા ભાગમાંનો એક ભાગ ____________

(૪) એક કાગળના ચાર સરખા ભાગમાંના ત્રણ ભાગ ____________

(૫) એક ચીકુના બે સરખા ભાગમાંનો એક ભાગ ____________

સ્વાધ્યાય

૧. નીચેની ખાલી જગ્યાઓ પૂરો :

(૧) એક લાકડીનો $\frac{૧}{૪}$ ભાગ એટલે તેના _____ સરખા ભાગમાંથી _____ ભાગ.

(૨) એક બિસ્કિટનો $\frac{૧}{૨}$ ભાગ એટલે તેના _____ સરખા ભાગમાંથી _____ ભાગ.

(૩) એક દોરીનો $\frac{૩}{૪}$ ભાગ એટલે તેના _____ સરખા ભાગમાંથી _____ ભાગ.

(૪) એક ચૉકલેટનો _______ ભાગ એટલે તેના ૩ સરખા ભાગમાંથી ૧ ભાગ.

(૫) એક કાગળનો _______ ભાગ એટલે તેના ૩ સરખા ભાગમાંથી ૨ ભાગ.

૨. દરેક આકૃતિ ઉપર આપેલા અપૂર્ણાંક જેટલા ભાગમાં રંગ પૂરો :

$\frac{૧}{૪}$

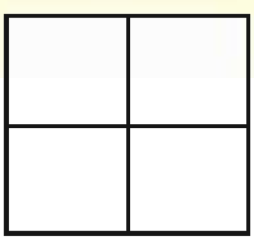

$\frac{૨}{૪}$

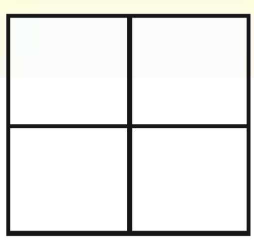

$\frac{૧}{૩}$

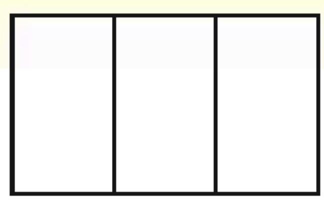

જવાબ

મહાવરો ૨

૧. (૧) ૩/૪ (૨) ૧/૨ (૩) ૨/૩ (૪) ૧/૪

૨. (૧) ૨/૪ (૨) ૧/૩ (૩) ૧/૨ (૪) ૩/૪ (૫) ૨/૩ (૬) ૧/૪

૩. (૧) ૨/૩ (૨) ૨/૪ (૩) ૧/૪ (૪) ૩/૪ (૫) ૧/૨

સ્વાધ્યાય

૧. (૧) ૪, ૧ (૨) ૨, ૧ (૩) ૪, ૩ (૪) ૧/૩ (૫) ૨/૩

પુનરાવર્તન : ૩ (Revision : 3)

૧. નીચે આપેલાં ખાનામાં આપેલાં બિંદુઓનો ઉપયોગ કરીને ત્રિકોણ, ચોરસ, લંબચોરસ, પંચકોણ અને ષટ્કોણ બનાવો :

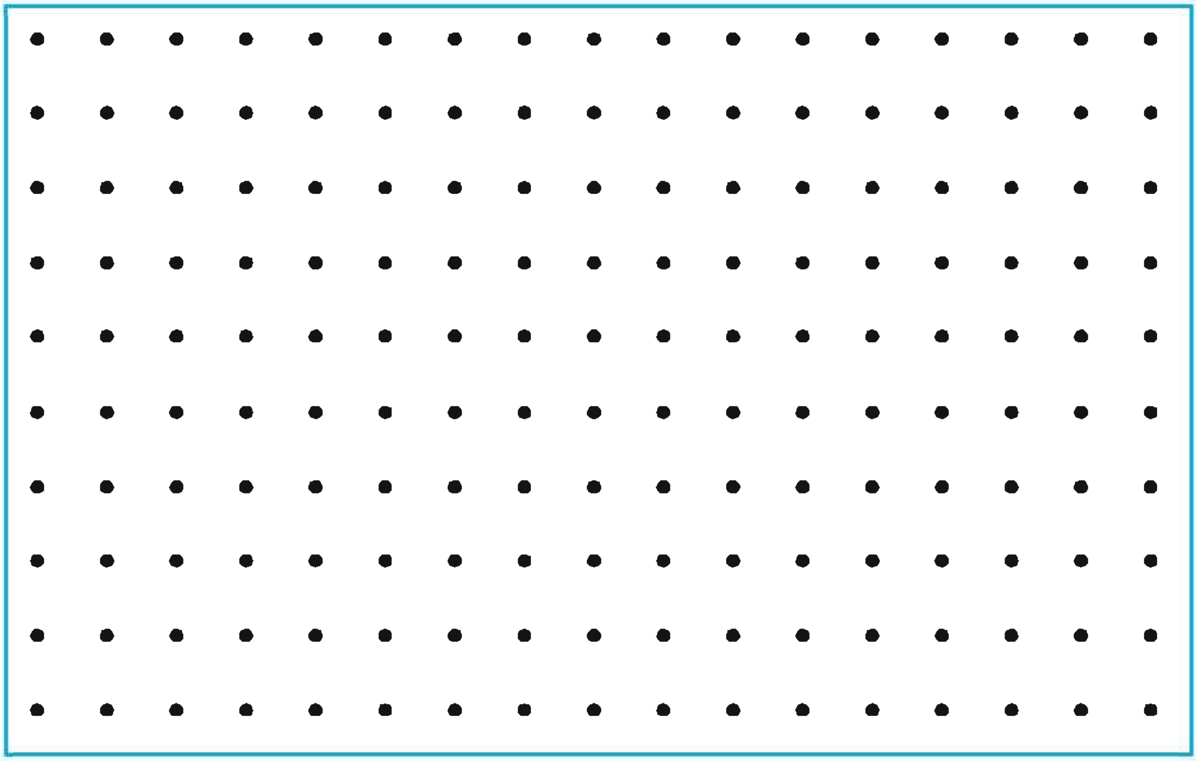

૨. નીચેની ખાલી જગ્યા પૂરો :

(૧) ૧૫ પેન ૩ બાળકોને સરખે ભાગે વહેંચતાં દરેકને ________ પેન મળે.

(૨) ૧૮ ચીકુ ૬ બાળકોને સરખે ભાગે વહેંચતાં દરેકને ________ ચીકુ મળે.

(૩) ૬ × ૮ = ૪૮, તેથી ૪૮ ÷ ૬ = ________ અને ૪૮ ÷ ૮ = ________

(૪) ૨૦માંથી ૫ને ________ વાર બાદ કરી શકાય.

(૫) ૨૭ ÷ ૯ = ૩, તેથી ૨૭માંથી ૯ને ________ વાર બાદ કરી શકાય.

(૬) એક અઠવાડિયાના ________ દિવસ હોય છે.

(૭) ઘડિયાળમાં મિનિટ-કાંટા કરતાં કલાક-કાંટો ________ હોય છે.

(૮) ગુરુવાર પછી ________ વાર આવે છે.

(૯) એક વર્ષમાં ________ મહિના હોય છે.

(૧૦) ડિસેમ્બર મહિના પછી ________ મહિનો આવે છે.

(૧૧) એક કાગળના ચાર સરખા ભાગમાંના ત્રણ ભાગ એટલે ________.

(૧૨) એક સફરજનના ત્રણ સરખા ભાગમાંના બે ભાગ એટલે ________.

(૧૩) એક દોરીના ચાર સરખા ભાગમાંનો એક ભાગ એટલે ________.

(૧૪) એક ચૉકલેટનો ૧/૨ ભાગ એટલે તેના ________ સરખા ભાગમાંનો ________ ભાગ.

(૧૫) એક બિસ્કિટનો ૨/૩ ભાગ એટલે તેના ________ સરખા ભાગમાંના ________ ભાગ.

૩. નીચેનાં ચિત્રો જોઈને આપેલ ખાનાંમાં સમય લખો :

(૧)

(૨)

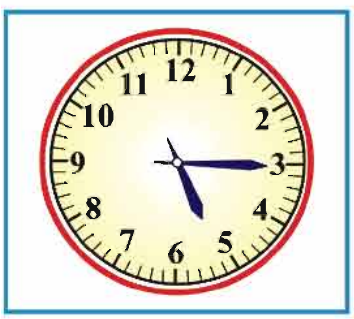

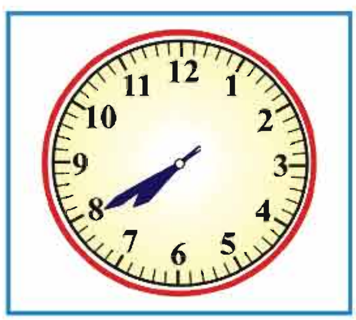

૪. નીચેના ભાગાકાર કરો :

(૧) ૩૬ ÷ ૩ (૨) ૮૦ ÷ ૪ (૩) ૯૫ ÷ ૫ (૪) ૭૭ ÷ ૭

(૫) ૯૭૬ ÷ ૮ (૬) ૭૧૪ ÷ ૬ (૭) ૪૫૦ ÷ ૯ (૮) ૬૦૦ ÷ ૪

૫. નીચેના અપૂર્ણાંકો અંકોમાં લખો :

(૧) બે ચતુર્થાંશ ________

(૨) એક તૃતીયાંશ ________

(૩) એક ચતુર્થાંશ ________

(૪) બે તૃતીયાંશ ________

(૫) એક દ્વિતીયાંશ ________

(૬) ત્રણ ચતુર્થાંશ ________

૬. ચાર અલગ-અલગ રીતે નીચેની આકૃતિઓના ચાર સરખા ભાગ કરી બતાવો :

૭. સરવાળો કરો :

(૧)

	કલાક	મિનિટ
	૫	૫
+	૪	૧૦

(૨)

	કલાક	મિનિટ
	૨	૩૫
+	૧૧	૧૫

(૩)

	કલાક	મિનિટ
	૯	૨૫
+	૩	૩૦

(૪)

	કલાક	મિનિટ
	૧૨	૦૫
+	૬	૪૦

૮. નીચેના દાખલા ગણો :

(૧) ૪૫ ચૉકલેટ ૯ બાળકોને સરખે ભાગે વહેંચતાં દરેકને કેટલી ચૉકલેટ મળે ?

(૨) એક પેનની કિંમત ૮ રૂપિયા હોય, તો ૭૨ રૂપિયામાં આવી કેટલી પેન મળે ?

(૩) ૬૦ પતંગો ૬ બાળકોને સરખે ભાગે વહેંચતાં દરેકને ભાગે કેટલી પતંગ આવે ?

જવાબ

૨. (૧) ૫ (૨) ૩ (૩) ૮, ૬ (૪) ૪ (૫) ૩ (૬) ૭

(૭) નાનો (૮) શુક્રવાર (૯) ૧૨ (૧૦) જાન્યુઆરી (૧૧) $\frac{૩}{૪}$

(૧૨) $\frac{૨}{૩}$ (૧૩) $\frac{૧}{૪}$ (૧૪) ૨, ૧ (૧૫) ૩, ૨

૪. (૧) ૧૨ (૨) ૨૦ (૩) ૧૯ (૪) ૧૧ (૫) ૧૨૨ (૬) ૧૧૯

(૭) ૫૦ (૮) ૧૫૦

૫. (૧) $\frac{૨}{૪}$ (૨) $\frac{૧}{૩}$ (૩) $\frac{૧}{૪}$ (૪) $\frac{૨}{૩}$ (૫) $\frac{૧}{૨}$ (૬) $\frac{૩}{૪}$

૭. (૧) ૯ કલાક ૧૫ મિનિટ (૨) ૧૩ કલાક ૫૦ મિનિટ

(૩) ૧૨ કલાક ૫૫ મિનિટ (૪) ૧૮ કલાક ૪૫ મિનિટ

૮. (૧) ૫ ચૉકલેટ (૨) ૯ પેન (૩) ૧૦ પતંગ

૧૦ નાણું (Currency)

૧	1
૨	2
૩	3
૪	4
૫	5
૬	6
૭	7
૮	8
૯	9
૧૦	10

☞ રૂપિયાનો સંકેત ₹ છે.

નાણું ૧૦ Currency

૫૦ પૈસા | ૨૫ પૈસા | ૨૦ પૈસા | ૧૦ પૈસા | ૫ પૈસા

૩ પૈસા | ૨ પૈસા | ૧ પૈસો | બે આના | કાણો પૈસો

☞ **નોંધ :** ૫૦ પૈસા સિવાયના સિક્કાઓ હાલ વપરાશમાં નથી.

૨ રૂપિયા | ૧ રૂપિયો | ૮ રૂપિયા | ૩ રૂપિયા | ૧૨ રૂપિયા

૨૦ રૂપિયા | ૭ રૂપિયા | ૨૩ રૂપિયા | ૫૦ પૈસા

- આ દુકાનમાંથી મીનાએ ૧ પેન્સિલ ખરીદી અને આપ્યો.
- આ દુકાનમાંથી સમીરાએ ૧ પેન્સિલ ખરીદી અને આપ્યા.
- આ દુકાનમાંથી જિતુએ ૧ સંચો તથા ૧ રબર ખરીદ્યાં અને આપ્યા.
- આ દુકાનમાંથી ભરતે ૧ સંચો તથા ૨ પેન્સિલ ખરીદ્યાં અને આપ્યા.
- આ દુકાનમાંથી ગુંજને ૧ ગુંદરની ટ્યૂબ ખરીદી તથા ૧ પુસ્તક ખરીદ્યું અને આપ્યા.
- આ દુકાનમાંથી પલકે ૧ લંચબૉક્સ ખરીદ્યું અને આપ્યા.

હવે તમે નીચે આપેલી વસ્તુઓની કિંમત ક્યા-ક્યા નોટ-સિક્કા વડે ચૂકવશો, તેના ચિત્ર પર ✔ કરો :

ઉદાહરણ ૧ : ૫ રૂપિયાના વિવિધ રીતે છૂટા આપો :

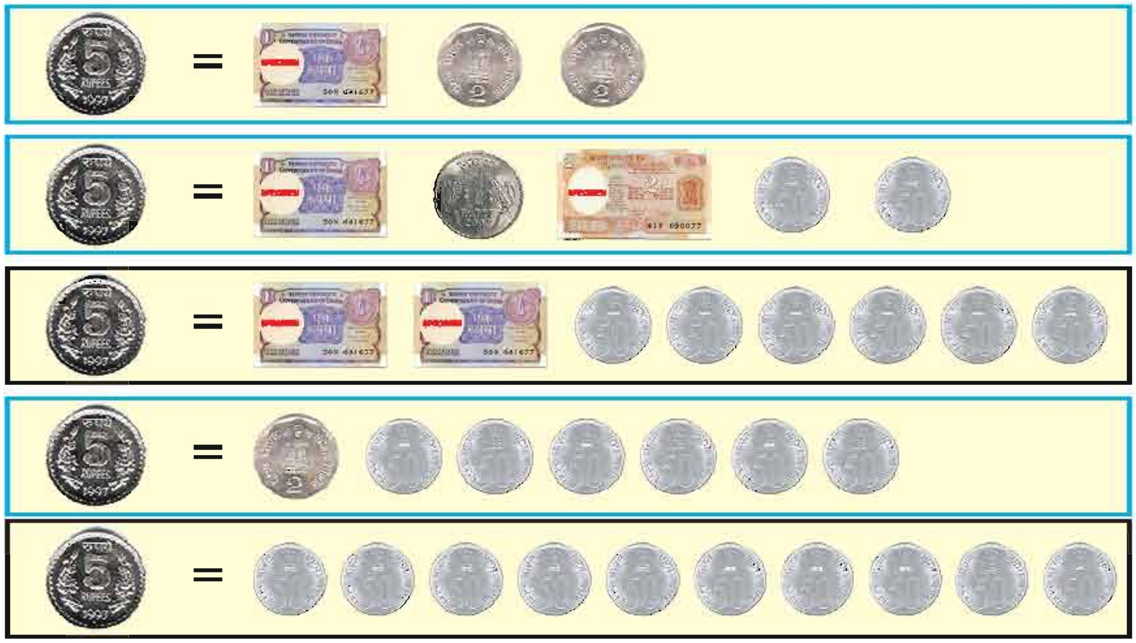

મહાવરો ૧

૧. જોડકાં જોડો :

અ	બ

૨. છૂટા કેવી રીતે આપશો ? જોડકાં જોડો :

અ		બ
(૧)		
(૨)		
(૩)		
(૪)		
(૫)		
(૬)		

૩. ચિત્રના આધારે જવાબ આપો :

૩ રૂપિયા

૧૦ રૂપિયા

૫ રૂપિયા

૬ રૂપિયા

૨ રૂપિયા

૧ રૂપિયો

(૧) ત્રણ બૉલપેનની કિંમત કેટલા રૂપિયા થાય ?

....

(૨) ૧૦ રૂપિયામાં વધુ સંખ્યામાં કઈ વસ્તુ મળશે ?.................

કેટલા નંગ ?.................

(૩) એક નેઈલકટર અને ૧ સાબુ ખરીદીએ, તો કેટલા રૂપિયા આપવા પડે ? ....

(૪) જો તમારી પાસે ૩૦ રૂપિયા હોય અને ચિત્રમાંની બધી જ વસ્તુઓ એક-એક ખરીદો, તો તમારી પાસે કેટલા રૂપિયા બાકી રહે ? ....

૪. સુમન પાસે ૧૦ રૂપિયા હતા. તેમાંથી તેણે ૩ રૂપિયા કબીરને આપ્યા. સુમન પાસે હવે બે સિક્કા બાકી રહ્યા. જો એ બે સિક્કામાંથી એક સિક્કો ૨ રૂપિયાનો હોય, તો બીજો સિક્કો કેટલા રૂપિયાનો હોય ?

૫. વીસ રૂપિયામાં કુલ ૧૧ સિક્કા જોઈએ છે, તો તેમાં કયા મૂલ્યના કેટલા સિક્કા હોય ? જુદી-જુદી રીતે જવાબ લખો.

☞ તમારી ચોપડીના છેલ્લા પાને આપેલી રમત રમો :

જુઓ અને સમજો :

૧ રૂપિયો = ૧૦૦ પૈસા
તે જ રીતે,
૨ રૂપિયા = ૨૦૦ પૈસા
૩ રૂપિયા = ૩૦૦ પૈસા
૫ રૂપિયા = ૫૦૦ પૈસા
૧૦ રૂપિયા = ૧૦૦૦ પૈસા

દોઢ રૂપિયો = ૧ રૂપિયો + ૫૦ પૈસા
= ૫૦ પૈસા + ૫૦ પૈસા + ૫૦ પૈસા
∴ દોઢ રૂપિયો = ૧૫૦ પૈસા
તે જ રીતે,
અઢી રૂપિયા = ૨૫૦ પૈસા
સાડા ત્રણ રૂપિયા = ૩૫૦ પૈસા
સાડા સાત રૂપિયા = ૭૫૦ પૈસા

ઉદાહરણ ૨ : મનોજ પાસે ૬ રૂપિયા હતા. અલીએ તેને અઢી રૂપિયા આપ્યા, તો હવે મનોજ પાસે કુલ કેટલી રકમ થઈ ?

ઉકેલ : અઢી રૂપિયા = ૨ રૂપિયા ૫૦ પૈસા = ૨૫૦ પૈસા

	રૂપિયા	પૈસા
	૬	૦૦
+	૨	૫૦
	૮	૫૦

હવે, મનોજ પાસે કુલ ૮ રૂપિયા અને ૫૦ પૈસા થયા.

ઉદાહરણ ૩ : જુલી પાસે ૨ રૂપિયા અને ૫૦ પૈસા હતા. તેના કાકા તેને ૩ રૂપિયા અને ૫૦ પૈસા આપે છે. હવે જુલી પાસે કુલ કેટલી રકમ થઈ ?

ઉકેલ :

	રૂપિયા	પૈસા
	૧	
	૨	૫૦
+	૩	૫૦
	૬	૧૦૦

૧૦૦ પૈસા = ૧ રૂપિયો

હવે, જુલી પાસે કુલ ૬ રૂપિયા થયા.

ઉદાહરણ ૪ : સરવાળો કરો : ૫૦ પૈસા અને ૨ રૂપિયા ૫૦ પૈસા

ઉકેલ :

	રૂપિયા	પૈસા
	૧	
	૦	૫૦
+	૨	૫૦
	૩	૧૦૦

જવાબ : ૩ રૂપિયા

બીજી રીત :

૨ રૂપિયા ૫૦ પૈસા = ૨૫૦ પૈસા

	૫૦	પૈસા
+	૨૫૦	પૈસા
	૩૦૦	પૈસા

૧૦૦ પૈસા = ૧ રૂપિયો

∴ ૩૦૦ પૈસા = ૩ રૂપિયા

ઉદાહરણ ૫ : બાદબાકી કરો : ૭ રૂપિયા ૫૦ પૈસામાંથી ૨ રૂપિયા ૫૦ પૈસા

	રૂપિયા	પૈસા
	૭	૫૦
–	૨	૫૦
	૫	૦૦

જવાબ : ૫ રૂપિયા

ઉદાહરણ ૬ : ૧૦ રૂપિયાની નોટબુક અને ૧૫ રૂપિયાના કંપાસબૉક્સની કુલ કિંમત કેટલા રૂપિયા થાય ?

ઉકેલ :

	૧૦	રૂપિયાની નોટબુક
+	૧૫	રૂપિયાનો કંપાસબૉક્સ
કુલ	૨૫	રૂપિયા

જવાબ : કુલ કિંમત ૨૫ રૂપિયા થાય.

ઉદાહરણ ૭ : સનીએ ૨૦ રૂપિયાનો ચેવડો અને ૧૮ રૂપિયાના પેંડા લીધા. તેણે દુકાનદારને કેટલા રૂપિયા આપવા પડે ?

ઉકેલ :

	૨૦	રૂપિયાનો ચેવડો
+	૧૮	રૂપિયાના પેંડા
કુલ	૩૮	રૂપિયા

જવાબ : સનીએ કુલ ૩૮ રૂપિયા આપવા પડે.

ઉદાહરણ ૮ : શ્વેતાએ બસકંડક્ટર પાસેથી ૧૭ રૂપિયાની ટિકિટ ખરીદી અને ૨૦ રૂપિયાની નોટ આપી. કંડક્ટર તેને કેટલા રૂપિયા પાછા આપશે ?

ઉકેલ :

	૨૦	રૂપિયા આપ્યા
–	૧૭	રૂપિયા ટિકિટના
	૦૩	રૂપિયા પાછા

જવાબ : કંડક્ટર ૩ રૂપિયા પાછા આપશે.

ઉદાહરણ ૯ : રેશમાએ ૧૮ રૂપિયાનું એક એવાં બે રમકડાં ખરીદ્યાં. તેણે દુકાનદારને ૫૦ રૂપિયા આપ્યા. દુકાનદાર તેને કેટલા રૂપિયા પાછા આપશે?

ઉકેલ :

૧૮	રૂપિયા	પહેલું રમકડું	૫૦	રૂપિયા
+ ૧૮	રૂપિયા	બીજું રમકડું	− ૩૬	રૂપિયા
૩૬	રૂપિયા	કુલ કિંમત	૧૪	રૂપિયા

જવાબ : દુકાનદાર રેશમાને ૧૪ રૂપિયા પાછા આપશે.

મહાવરો ૨

૧. ૨૦ રૂપિયાના બટાકા અને ૧૫ રૂપિયાના ભીંડા ખરીદતાં કુલ કેટલા રૂપિયા આપવા પડે ?

૨. ૧૨ રૂપિયાનું સફરજન અને ૧૦ રૂપિયાનાં કેળાં ખરીદતાં કુલ કેટલા રૂપિયા આપવા પડે ?

૩. ૩૦ રૂપિયાની સ્કેચપેન અને ૧૮ રૂપિયાની નોટબુકની કુલ કિંમત કેટલી ?

૪. બસની એક ટિકિટનું ભાડું ૮ રૂપિયા છે. આવી બે ટિકિટનું કુલ ભાડું કેટલું ?

૫. ૧૩ રૂપિયાની ખરીદી કરી ૨૦ રૂપિયાની નોટ આપતાં દુકાનદાર કેટલા રૂપિયા પાછા આપશે ?

૬. રમીલા પાસે ૫૦ રૂપિયાની એક નોટ છે. તેમાંથી તેણે ૩૩ રૂપિયાનું શાક ખરીદ્યું. હવે તેની પાસે કેટલા રૂપિયા બાકી રહ્યા ?

સ્વાધ્યાય

☞ વસ્તુ અને તેની કિંમત ઉપરના ચિત્રમાં આપેલ છે. તેને ખરીદનારે દુકાનદારને કુલ કેટલા રૂપિયા આપવા પડે, તે લખો :

(૧) સોનલે એક ઢીંગલી અને એક લંચબૉક્સ ખરીદ્યાં. ________

(૨) નિમેષે એક હૉકીસ્ટિક અને એક બૉલ ખરીદ્યાં. ________

(૩) ક્રિષ્નાએ એક બૅટ, એક ક્રિકેટબૉલ અને એક ભમરડો ખરીદ્યાં. ________

(૪) અનવરે ચાર ભમરડા ખરીદ્યા. ________

(૫) વાચાએ એક કંપાસ અને એક સ્કૅચપેનના સેટ ખરીદ્યા. ________

(૬) મેં એક ________ અને એક ________ ખરીદ્યાં. ________

☞ પેન્સિલ વડે ૫૦ પૈસા, ૧ રૂપિયો, ૨ રૂપિયા અને ૫ રૂપિયાના સિક્કાઓની છાપ અહીં મેળવો. આ છાપ કેવી રીતે પાડવી તે શિક્ષક પાસેથી સમજો.

દા.ત.,

મારું હિસાબપત્રક

તારીખ	મળેલ રૂપિયા અને પૈસા	કોની પાસેથી	કરેલ ખર્ચ	ખર્ચની વિગત	બાકી રહેલા રૂપિયા-પૈસા

જવાબ

મહાવરો ૧

૩. (૧) ૯ રૂપિયા (૨) ચૉકલેટ, ૧૦ (૩) ૧૬ રૂપિયા (૪) ૩ રૂપિયા

૪. ૫ રૂપિયાનો સિક્કો હોય.

૫. (૧) ૧ રૂપિયાના ૧૦ અને ૧૦ રૂપિયાનો ૧

(૨) ૨ રૂપિયાના ૯ અને ૧ રૂપિયાના ૨

(૩) ૧ રૂપિયાના ૮, ૫ રૂપિયાના ૨, ૨ રૂપિયાનો ૧

(૪) ૨ રૂપિયાના ૫, ૫ રૂપિયાનો ૧, ૧ રૂપિયાના ૫

(૫) ૫૦ પૈસાના ૬, ૫ રૂપિયાના ૩, ૧ રૂપિયાના ૨

મહાવરો ૨

૧. ૩૫ રૂપિયા ૨. ૨૨ રૂપિયા ૩. ૪૮ રૂપિયા

૪. ૧૬ રૂપિયા ૫. ૭ રૂપિયા ૬. ૧૭ રૂપિયા

સ્વાધ્યાય

૧. ૩૦ રૂપિયા ૨. ૫૨ રૂપિયા ૩. ૫૯ રૂપિયા

૪. ૨૮ રૂપિયા ૫. ૫૫ રૂપિયા

૧૧ લંબાઈ (Length)

☞ જુઓ અને સમજો :

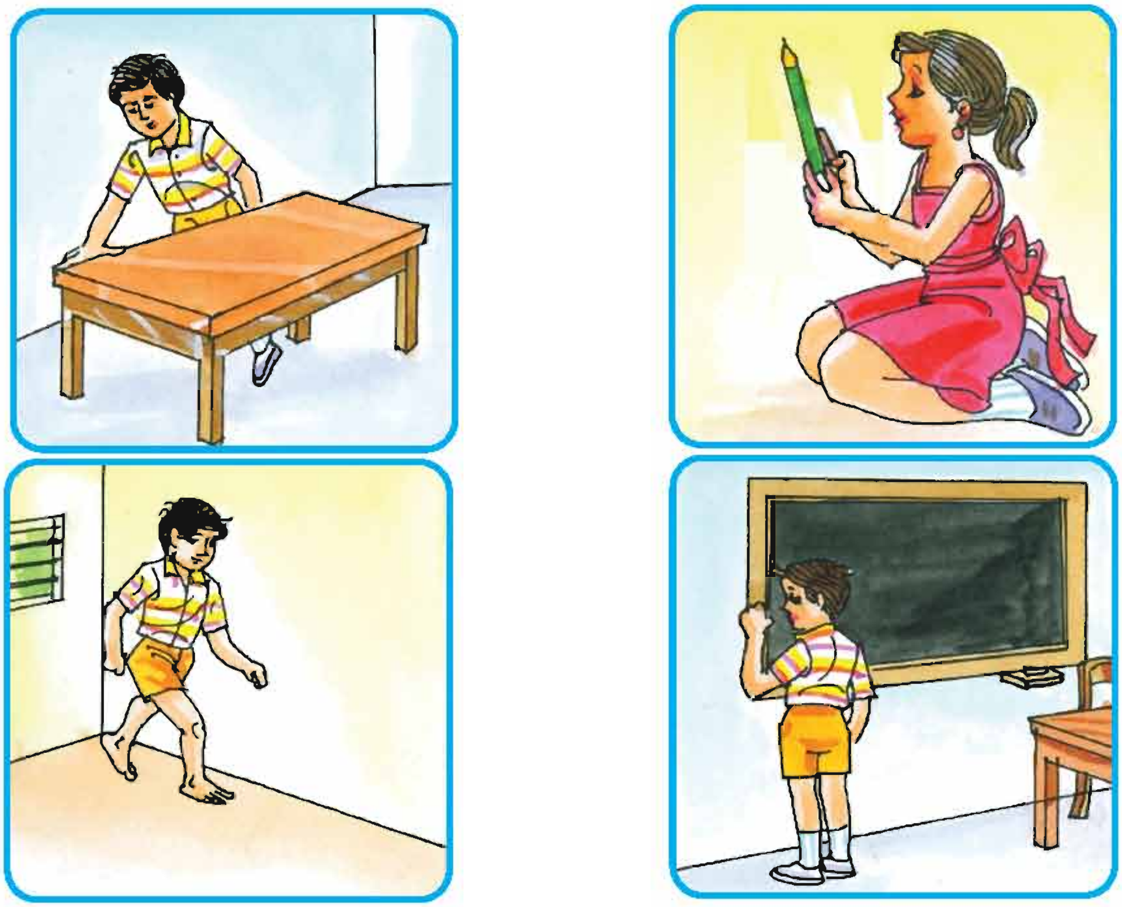

ઉપરનાં ચિત્રો જુઓ અને સમજો. તે પરથી નીચેના પ્રશ્નોના જવાબ આપો :

(૧) તમારા વર્ગખંડના ટેબલની લંબાઈ : .... વેંત

(૨) તમારી પેન કે પેન્સિલની લંબાઈ : .... આંગળ

(૩) તમારા વર્ગખંડના બંને છેડા વચ્ચેનું અંતર : .... ડગલાં

(૪) તમારા વર્ગખંડમાં રહેલા કાળા પાટિયાની પહોળાઈ : .... હાથ

ટેબલ, પેન, પેન્સિલ, વર્ગખંડ કે કાળા પાટિયા જેવી વિવિધ વસ્તુઓની લંબાઈ વેંત વડે, આંગળી વડે, હાથ વડે કે ડગલાં વડે માપી શકાય.

☞ **જુઓ અને સમજો :**

માપપટ્ટી : લંબાઈનું ચોક્કસ માપ જાણવા માટે માપપટ્ટીનો ઉપયોગ કરીએ છીએ.

બાળમિત્રો, સીધી લીટી દોરવા માટે આપણે જે આંકાવાળી પટ્ટી વાપરીએ છીએ, તે પટ્ટીને માપપટ્ટી કહે છે. તમારી કંપાસપેટીમાં પણ તમે આવી માપપટ્ટી રાખતા હશો. તેની આકૃતિ નીચે આપેલી છે તે જુઓ:

- માપપટ્ટીની બંને ધાર સુરેખ (સીધી) છે.
- માપપટ્ટી પર ૧૫ કે ૩૦ સુધીના અંકો લખેલા છે, તે સેન્ટિમીટર દર્શાવે છે.
- માપપટ્ટી ઉપર બીજા ૬ કે ૧૨ સુધીના અંક લખેલા છે, તે ઇંચ દર્શાવે છે.

● સેન્ટિમીટર

☞ **જુઓ અને સમજો :**

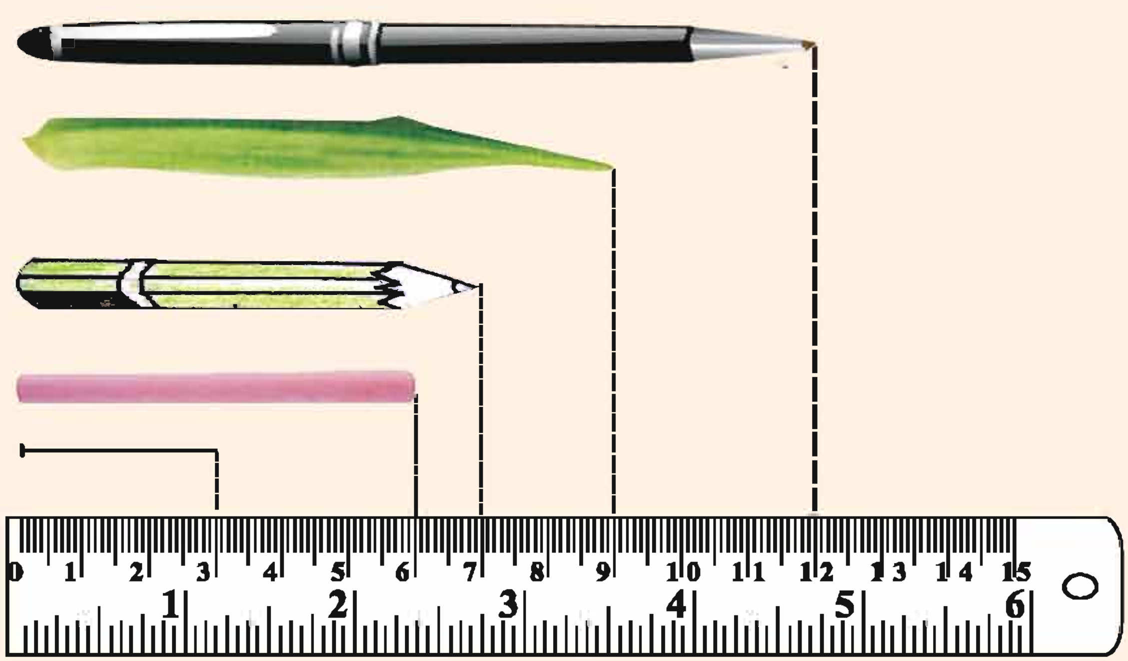

(૧) ટાંકણીની લંબાઈ ________ સેમી છે.

(૨) ચૉકની લંબાઈ ________ સેમી છે.

(૩) પેન્સિલની લંબાઈ ________ સેમી છે.

(૪) બૉલપેનની લંબાઈ ________ સેમી છે.

(૫) ભીંડાની લંબાઈ ________ સેમી છે.

(૬) તમારી પેન્સિલની લંબાઈ ________ સેમી છે.

(૭) સૌથી વધુ લંબાઈ ________ની છે.

આમ, માપપટ્ટી વડે પુસ્તક, દફતરપેટી, પેન્સિલ વગેરેની લંબાઈ માપી શકાય છે.

- ૧૫ સેન્ટિમીટર કરતાં મોટી લંબાઈ માપવા માટે કે દોરવા માટે મોટી માપપટ્ટી વપરાય છે.

☞ **માપન કરતી વખતે.....**

- જે-તે વસ્તુના એક છેડાની ધાર સાથે ૦ (શૂન્ય)નો કાપો બંધબેસતો આવે, તે રીતે માપપટ્ટીનો સેન્ટિમીટર દર્શાવતો ભાગ ગોઠવો.
- તેના બીજા છેડાની ધાર સામે માપપટ્ટીનો કયો આંક આવે છે તે જુઓ.
- ધારની સૌથી નજીક આવતા અંકને વાંચો. તે આંક તે વસ્તુની લંબાઈ સેમીમાં બતાવે છે.

☞ **વિચારો, માપો અને લખો :**

(૧) ૫ સેમીથી ઓછી લંબાઈ ધરાવતી વસ્તુઓ:

__________, __________, __________, __________

(૨) ૫ સેમીથી ૧૦ સેમી વચ્ચે જેની લંબાઈ હોય તેવી વસ્તુઓ :

__________, __________, __________, __________

(૩) ૧૦ સેમી અને ૧૫ સેમી વચ્ચે જેની લંબાઈ હોય તેવી વસ્તુઓ:

__________, __________, __________, __________

મહાવરો ૧

☞ **માપપટ્ટીથી માપીને નીચેની ખાલી જગ્યા પૂરો :**

(૧) ગણિતના પુસ્તકની લંબાઈ __________ સેમી છે.

(૨) ગણિતની નોટબુકની લંબાઈ __________ સેમી છે.

(૩) તમારી સ્લેટની લંબાઈ __________ સેમી અને પહોળાઈ __________ સેમી છે.

(૪) કંપાસપેટીની લંબાઈ __________ સેમી છે.

(૫) તમારી પેનની લંબાઈ __________ સેમી છે.

(૬) તમારી પેન્સિલની લંબાઈ __________ સેમી છે.

☞ મીટર-સેન્ટિમીટર

કાપડની ખરીદી વખતે આપણે દુકાનદારના હાથમાં એક સ્ટીલની મોટી માપપટ્ટી જોઈએ છીએ. તેને મીટરપટ્ટી કહે છે, તેની લંબાઈ એક મીટર હોય છે. અહીં, નીચે મીટરપટ્ટીની આકૃતિ આપેલી છે તે જુઓ.

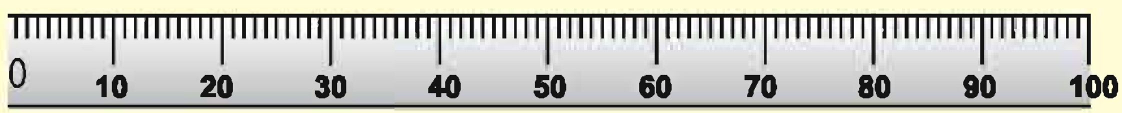

- મીટરપટ્ટી પર ૦થી ૧૦૦ સુધીના અંકો લખેલા હોય છે.
- મીટરપટ્ટી પરના દરેક બે ક્રમિક અંક વચ્ચેનું અંતર સરખું હોય છે. આ અંતર એક સેન્ટિમીટર માપનું હોય છે.
- ૧ મીટર = ૧૦૦ સેન્ટિમીટર
- તેને ૧૦૦ સેન્ટિમીટર = ૧ મીટર પણ કહેવાય.
- સેન્ટિમીટરને ટૂંકમાં સેમી લખાય છે.
- મીટરને ટૂંકમાં મી લખાય છે.
- કાપડની લંબાઈ, ઓરડાની લંબાઈ, ઓસરીની લંબાઈ વગેરે મીટરપટ્ટીથી મપાય છે.

મીટર	સેન્ટિમીટર
૧	૧૦૦
૨	૨૦૦
૪	
૫	
૮	
૯	
૩	
૭	
૬	

સેન્ટિમીટર	મીટર
૧૦૦	૧
૩૦૦	
૫૦૦	
૬૦૦	
૭૦૦	
૨૦૦	
૪૦૦	
૮૦૦	
૯૦૦	

☞ **જુઓ અને સમજો :**

મિત્રો, તમે તમારા શર્ટ કે પૅન્ટ સિવડાવવા દરજી પાસે જાઓ છોને ? તે વખતે દરજી માપ લેવા કાપડની માપપટ્ટીનો ઉપયોગ કરે છે. કારણકે તે કાપડની હોવાથી તેને સરળતાથી વાળીને રાખી શકાય છે. તેની લંબાઈ ૧ મીટર અને ૫૦ સેમી જેટલી હોય છે. તેને મેઝરટેપ પણ કહેવાય છે.

મિત્રો, તમે ઘણી વાર લાકડાનું માપ લેતાં સુથારને જોયા હશે. તેઓ પણ મેઝરટેપ વાપરે છે. તેની લંબાઈ ૨ મીટર કરતાં વધુ હોય છે.

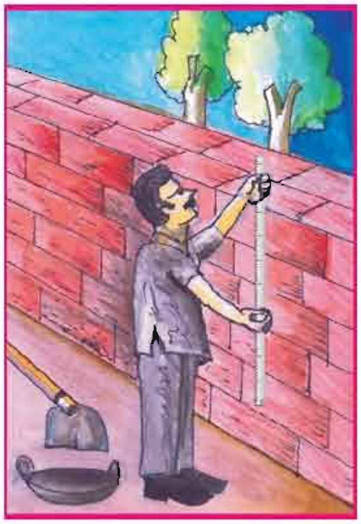

દીવાલ કે ઘર બનાવતી વખતે ચોક્કસ માપ લેવા માટે કડિયો પણ મેઝરટેપનો ઉપયોગ કરે છે.

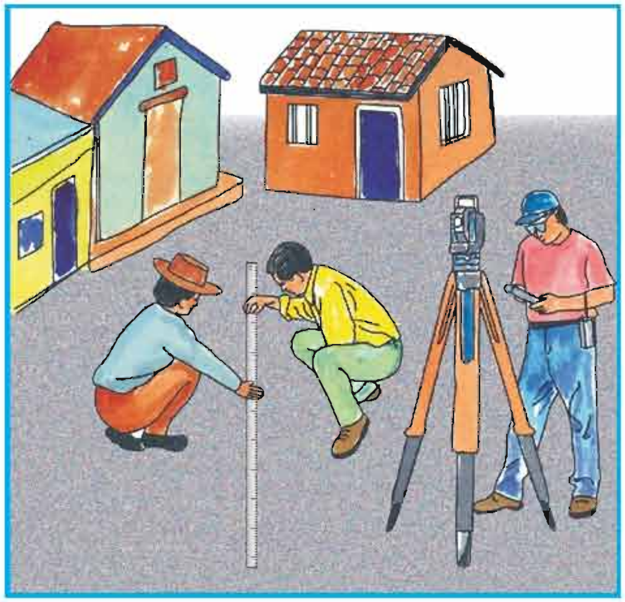

મિત્રો, તમે તમારા ગામ કે શહેરમાં રસ્તાઓ બનાવતાં કૉન્ટ્રાક્ટર કે એન્જિનિયરને જોયા હશે તે પણ ચોક્કસ માપ લેવા મેઝરટેપનો ઉપયોગ કરે છે.

☞ **વિચારો અને લખો :**

ચિત્રમાં દર્શાવેલી વિવિધ વસ્તુઓ પ્રત્યક્ષ હોય, તો તે સરળતાથી માપવા કંપાસપેટીની માપપટ્ટીનો ઉપયોગ કરશો કે મેઝરટેપનો ?

માપપટ્ટીથી			

☞ જુઓ અને સમજો :

લંબાઈના સરવાળા :

ઉદાહરણ ૧ :

(૧) ૭૮ મીટર અને ૫૪ મીટરનો સરવાળો કરો.

	૧	
	૭ ૮	મીટર
+	૫ ૪	મીટર
	૧ ૩ ૨	મીટર

જવાબ : ૧૩૨ મીટર

(૨) ૫૯ સેમી અને ૬૩ સેમીનો સરવાળો કરો.

	૧	
	૫ ૯	સેમી
+	૬ ૩	સેમી
	૧ ૨ ૨	સેમી

જવાબ : ૧૨૨ સેમી

(૩) ૧૬ મીટર ૬૨ સેમી અને ૨૮ મીટર ૪૮ સેમીનો સરવાળો કરો.

	મીટર	સેમી
	૧ ૧	૧
	૧ ૬	૬ ૨
+	૨ ૮	૪ ૮
	૪ ૫	૧ ૦

જવાબ : ૪૫ મીટર ૧૦ સેમી

(૪) ૧૨૫ મીટર ૪૫ સેમી અને ૨૩૬ મીટર ૯૯ સેમીનો સરવાળો કરો.

	મીટર	સેમી
	૧ ૧	૧
	૧૨૫	૪૫
+	૨૩૬	૯૯
	૩૬૨	૪૪

જવાબ : ૩૬૨ મીટર ૪૪ સેમી

મહાવરો ૨

૧. સરવાળા કરો :

(૧) ૩૦ સેમી અને ૪૦ સેમી	(૨) ૪૫ સેમી અને ૨૬ સેમી
(૩) ૪૬ સેમી અને ૪૫ સેમી	(૪) ૫૭ સેમી અને ૧૩ સેમી

૨. સરવાળા કરો :

(૧) ૪૦ મીટર અને ૫૦ મીટર	(૨) ૧૪૫ મીટર અને ૧૩૬ મીટર
(૩) ૮૯ મીટર અને ૩૨ મીટર	(૪) ૧૬૫ મીટર અને ૧૬૩ મીટર

૩. સરવાળા કરો :

(૧) ૪૨ મીટર ૩૦ સેમી અને ૫૬ મીટર ૬૦ સેમીનો સરવાળો કરો.

(૨) ૩૮ મીટર ૬૫ સેમી અને ૫૧ મીટર ૮૩ સેમીનો સરવાળો કરો.

(૩) ૮૫ મીટર અને ૧૯ મીટર ૫૪ સેમીનો સરવાળો કરો.

(૪) ૧૪૦ મીટર ૬૦ સેમી અને ૧૪૨ મીટરનો સરવાળો કરો.

લંબાઈની બાદબાકી :

ઉદાહરણ ૨ :

(૧) ૬૫ સેમીમાંથી ૪૮ સેમી બાદ કરો.

```
    ૫ ૧૫
    ૬ ૫  સેમી
 –  ૪ ૮  સેમી
 ---------
    ૧ ૭  સેમી
```

જવાબ : ૧૭ સેમી

(૨) ૯૦ સેમીમાંથી ૩૫ સેમી બાદ કરો.

```
    ૮ ૧૦
    ૯ ૦  સેમી
 –  ૩ ૫  સેમી
 ---------
    ૫ ૫  સેમી
```

જવાબ : ૫૫ સેમી

(૩) ૧૫૨ મીટરમાંથી ૭૮ મીટર બાદ કરો.

```
      ૧૪
    ૦ ૪ ૧૨
    ૧ ૫ ૨  મીટર
 –    ૭ ૮  મીટર
 -----------
      ૭ ૪  મીટર
```

જવાબ : ૭૪ મીટર

(૪) ૪૦૦ મીટરમાંથી ૧૬૮ મીટર બાદ કરો.

```
    ૩ ૯ ૧૦
    ૪ ૦ ૦  મીટર
 –  ૧ ૬ ૮  મીટર
 -----------
    ૨ ૩ ૨  મીટર
```

જવાબ : ૨૩૨ મીટર

(૫) ૮૪ મીટર ૮૦ સેમીમાંથી
૩૭ મીટર ૩૦ સેમી બાદ કરો.

	મીટર		સેમી	
	૭	૧૪		
	~~૮~~	~~૪~~	૮	૦
−	૩	૭	૩	૦
	૪	૭	૫	૦

જવાબ : ૪૭ મીટર ૫૦ સેમી

(૬) ૪૬૫ મીટર ૬૦ સેમીમાંથી
૧૯૬ મીટર ૪૮ સેમી બાદ કરો.

	મીટર			સેમી	
		૧૫			
	૩	~~૫~~	૧૫	૫	૧૦
	~~૪~~	~~૬~~	~~૫~~	~~૬~~	~~૦~~
−	૧	૯	૬	૪	૮
	૨	૬	૯	૧	૨

જવાબ : ૨૬૯ મીટર ૧૨ સેમી

મહાવરો ૩

૧. બાદબાકી કરો :

(૧) ૭૪ સેમીમાંથી ૩૦ સેમી બાદ કરો.

(૨) ૮૦ સેમીમાંથી ૫૪ સેમી બાદ કરો.

(૩) ૯૫ સેમીમાંથી ૩૭ સેમી બાદ કરો.

(૪) ૮૪ સેમીમાંથી ૫૬ સેમી બાદ કરો.

૨. બાદબાકી કરો :

(૧) ૫૮ મીટરમાંથી ૨૯ મીટર બાદ કરો.

(૨) ૪૨ મીટરમાંથી ૧૯ મીટર બાદ કરો.

(૩) ૨૯૦ મીટરમાંથી ૮૫ મીટર બાદ કરો.

(૪) ૩૭૨ મીટરમાંથી ૧૯૫ મીટર બાદ કરો.

૩. બાદબાકી કરો :

(૧) ૭૧ મીટર ૩૬ સેમીમાંથી ૪૭ મીટર ૧૯ સેમી બાદ કરો.

(૨) ૨૦૭ મીટર ૯૦ સેમીમાંથી ૯૭ મીટર ૮૪ સેમી બાદ કરો.

(૩) ૩૨૫ મીટર ૮૪ સેમીમાંથી ૧૩૫ મીટર ૭૬ સેમી બાદ કરો.

(૪) ૫૪૦ મીટર ૫૦ સેમીમાંથી ૨૯૩ મીટર ૩૭ સેમી બાદ કરો.

સ્વાધ્યાય

૧. ધોરણ ૩ના વિદ્યાર્થીઓએ ૧ મિનિટમાં કાપેલ અંતર નીચેના કોષ્ટકમાં દર્શાવેલ છે, જેને આધારે આપેલ પ્રશ્નોના જવાબ લખો :

બાળકનું નામ	પ્રથમ પ્રયત્ન	બીજો પ્રયત્ન	ત્રીજો પ્રયત્ન
શુભમ	૧૮૦ મીટર	૧૯૫ મીટર	૨૧૦ મીટર
સિમરન	૨૦૦ મીટર	૨૧૫ મીટર	૨૨૭ મીટર
રોનક	૧૭૦ મીટર	૧૭૬ મીટર	૧૮૭ મીટર
રેશમા	૧૮૫ મીટર	૧૮૯ મીટર	૧૯૪ મીટર
માલા	૨૦૯ મીટર	૨૧૨ મીટર	૨૨૪ મીટર

(૧) શુભમ ત્રણેય પ્રયત્નોમાં કુલ કેટલા મીટર દોડ્યો ?

____

(૨) શુભમ બીજા પ્રયત્ન કરતાં ત્રીજા પ્રયત્ને કેટલું વધુ દોડ્યો ?

____

(૩) શુભમ પ્રથમ પ્રયત્નમાં રોનક કરતાં કેટલું વધુ દોડ્યો ?

(૪) સિમરન બીજા પ્રયત્ન કરતાં ત્રીજા પ્રયત્નમાં કેટલું વધુ દોડી ?

(૫) રેશમા પ્રથમ પ્રયત્ન કરતાં બીજા પ્રયત્ને કેટલું વધુ દોડી ?

(૬) બીજા પ્રયત્નમાં માલા રેશમા કરતાં કેટલું વધુ દોડી ?

૨. નીચેના દાખલા ગણો :

(૧) ૬૫ સેમી અને ૨૧ સેમીનો સરવાળો કરો.

(૨) ૧૯૪ મીટરમાંથી ૧૫૬ મીટર બાદ કરો.

(૩) ૭૦ સેમીમાંથી ૩૫ સેમી બાદ કરો.

(૪) ૭૪ મીટરમાંથી ૬૫ મીટર બાદ કરો.

(૫) ૬ મીટર ૫૭ સેમી અને ૧૫ મીટર ૭૯ સેમીનો સરવાળો કરો.

(૬) ૧૮૩ મીટર ૩૫ સેમીમાંથી ૧૭ મીટર ૧૮ સેમી બાદ કરો.

(૭) ૧૩૨ મીટર ૫૩ સેમીમાંથી ૪૪ મીટર ૩૭ સેમી બાદ કરો.

જવાબ

મહાવરો ૨

૧. (૧) ૭૦ સેમી (૨) ૭૧ સેમી (૩) ૯૧ સેમી (૪) ૭૦ સેમી

૨. (૧) ૯૦ મીટર (૨) ૨૮૧ મીટર (૩) ૧૨૧ મીટર (૪) ૩૨૮ મીટર

૩. (૧) ૯૮ મીટર ૯૦ સેમી (૨) ૯૦ મીટર ૪૮ સેમી

(૩) ૧૦૪ મીટર ૫૪ સેમી (૪) ૨૮૨ મીટર ૬૦ સેમી

મહાવરો ૩

૧. (૧) ૪૪ સેમી (૨) ૨૬ સેમી (૩) ૫૮ સેમી (૪) ૨૮ સેમી

૨. (૧) ૨૯ મીટર (૨) ૨૩ મીટર (૩) ૨૦૫ મીટર (૪) ૧૭૭ મીટર

૩. (૧) ૨૪ મીટર ૧૭ સેમી (૨) ૧૧૦ મીટર ૦૬ સેમી

(૩) ૧૯૦ મીટર ૦૮ સેમી (૪) ૨૪૭ મીટર ૧૩ સેમી

સ્વાધ્યાય

૧. (૧) ૫૮૫ મીટર (૨) ૧૫ મીટર (૩) ૧૦ મીટર (૪) ૧૨ મીટર

(૫) ૪ મીટર (૬) ૨૩ મીટર

૨. (૧) ૮૬ સેમી (૨) ૩૮ મીટર (૩) ૩૫ સેમી (૪) ૯ મીટર

(૫) ૨૨ મીટર ૩૬ સેમી (૬) ૧૬૬ મીટર ૧૭ સેમી

(૭) ૮૮ મીટર ૧૬ સેમી

૧૨ વજન (Weight)

ચાલાક ગધેડું

રામુ પાસે એક ગધેડું હતું. તે દરરોજ તેની પીઠ પર મીઠાની બોરીઓ મૂકી બજારમાં તેને લઈ જતો હતો. બજાર જવા માટે તેને વચ્ચે એક નદી ઓળંગવી પડતી હતી.

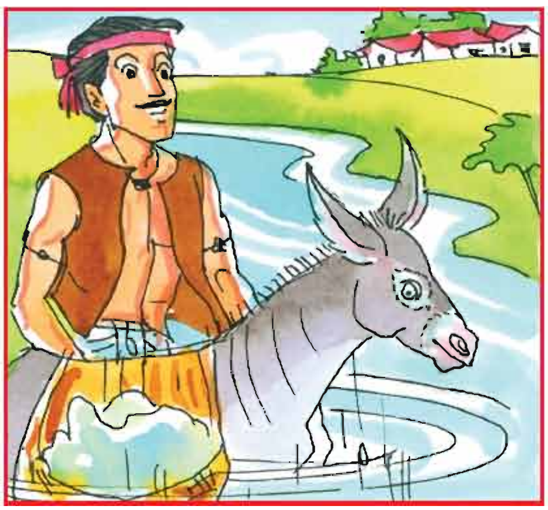

એક દિવસ નદી પસાર કરતાં ગધેડું લપસીને નદીમાં પડી ગયું.

જ્યારે તે ઊભું થયું, તો મીઠાની બોરી તેને હલકી લાગવા માંડી.

વિચારો : ગધેડાને બોરી હલકી કેમ લાગવા માંડી ?

ગધેડું બહુ ખુશ થઈ ગયું અને તેને એક યુક્તિ સૂઝી કે કાલે નદી ઓળંગતાં પાણીમાં ડૂબકી મારવી. ગધેડાએ યુક્તિ મુજબ ડૂબકી મારી.

વિચારો શું થયું હશે ?

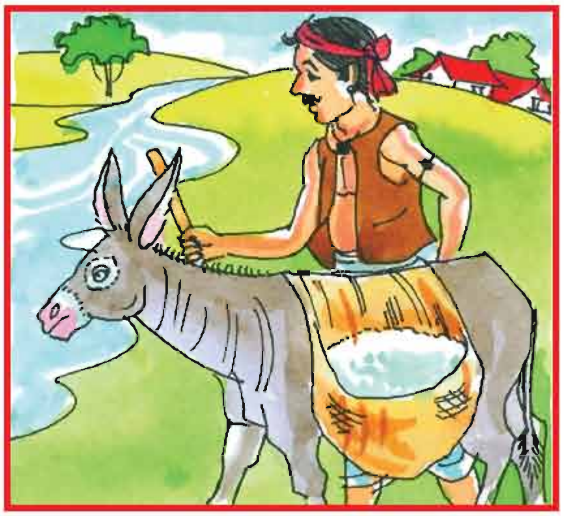

ગધેડું આ રીતે પોતાની યુક્તિ અજમાવતું રહ્યું. એક દિવસ રામુને ગધેડાની ચાલાકી સમજાઈ ગઈ. તેણે આગળના દિવસે મીઠાની જગ્યાએ બોરીઓમાં ઊન ભરી દીધું.

વિચારો : આ વખતે ગધેડું નદીમાં ડૂબકી લગાવશે, તો શું થશે ? શા માટે ?

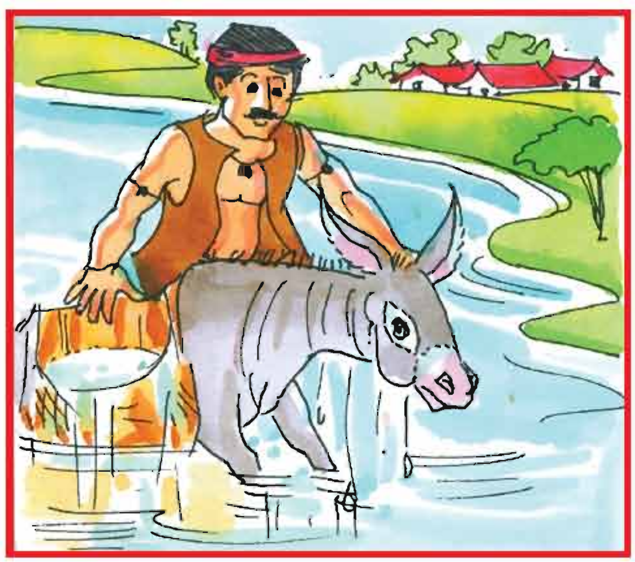

કહો જોઈએ :

(૧) ઊનના બદલે બોરીમાં ખાંડ ભરીએ, તો શું થાય ?

(૨) પથ્થર ભરીએ, તો શું થાય ?

(૩) રેતી ભરીએ, તો શું થાય ?

☞ નીચે આપેલાં પ્રાણી કે પક્ષીનાં નામની સામે આપેલ વસ્તુમાંથી જે-જે વસ્તુ ઉપાડી શકે તે ખાનામાં પીળો રંગ કરો :

ચકલી :	વૃક્ષનું પાંદડું	કપડાંની થેલી	નાની બોરી	લાકડાં
હાથી :	કપડાંની થેલી	નાની બોરી	લાકડાં	વૃક્ષનું પાંદડું
કાગડો :	લાકડાં	કપડાંની થેલી	વૃક્ષનું પાંદડું	નાની બોરી
કૂતરો :	નાની બોરી	વૃક્ષનું પાંદડું	લાકડાં	કપડાંની થેલી

વાંદરાની યુક્તિ

કહો જોઈએ :

(૧) બે બિલાડીઓનો ઝઘડો દૂર કરવા વાંદરાએ કઈ યુક્તિ કરી ?
(૨) વાંદરો ક્યારે-ક્યારે રોટલો ખાઈ જતો હતો ?
(૩) છેલ્લે એક ત્રાજવામાં રોટલો અને બીજા ત્રાજવામાં કશું ન રહેતાં વાંદરાએ કઈ યુક્તિથી રોટલો ખાધો ?
(૪) વાંદરાને તોળતાં નહોતું આવડતું કે ચાલાકીપૂર્વક આવું કરતો હતો ?

ત્રાજવાનો ઉપયોગ કરીને બતાવો, શું ભારે છે ?

(૧) ફૂટબૉલ કે ક્રિકેટનો દડો ? ________________
(૨) તમારું ગણિતનું પુસ્તક કે ગુજરાતીનું પુસ્તક ? ________________
(૩) હથોડી કે પક્કડ ? ________________
(૪) ચૉક કે ડસ્ટર ? ________________
(૫) બૅટ કે સ્ટમ્પ ? ________________

અરે ! આ દુકાનવાળો પણ શાકભાજીવાળાની જેમ વસ્તુ તોળવા ત્રાજવાંનો જ ઉપયોગ કરે છે ને ? મારે પણ વસ્તુનું ચોક્કસ વજન કરવા માટે ત્રાજવાંનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ.

☞ ચીચવાની કમાલ

નીરવને ચીચવા ઉપર હીંચકો ખાવા માટે એક સાથીની જરૂર છે.

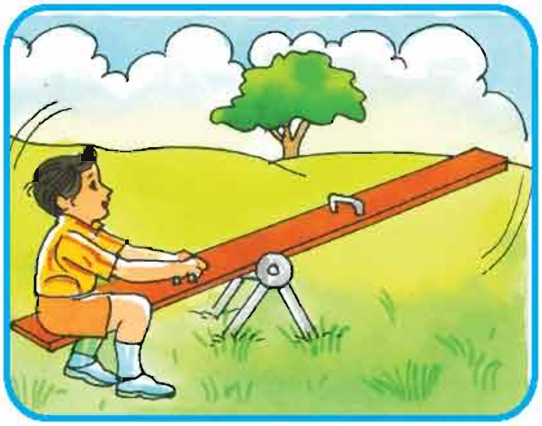

શેફાલી નીરવને મદદ કરવા માટે આવે છે.

છતાં પણ નીરવ વારંવાર નમે છે.
શું તમે કહી શકો છો, આવું કેમ બન્યું ?
નીરવ શેફાલીથી ભારે છે કે હલકો છે. (સાચા જવાબ નીચે લીટી દોરો.)
જેનિફર તેમને મદદ કરવા આવે છે.

શું તમે કહી શકો છો કે નીરવ તરફનો ચીચવાનો છેડો ઉપર કેમ ગયો ? શેફાલી અને જેનિફર બંનેના કુલ વજનથી નીરવ ભારે છે કે હલકો છે? (સાચા જવાબ નીચે લીટી દોરો.) હવે નીરવ પોતાની સાથે તેનો થેલો લઈને આવે છે.

હવે હીંચકો ખાવાની બહુ મજા પડે છે.

કહો જોઈએ :

ચીચવો બંને બાજુ સરખો ક્યારે થાય ?

ઉદાહરણ મુજબ કરો :

તડબૂચ	સફરજન
ડોલ	કપ
ફૂટબૉલ	નાનો દડો
દફ્તર	પુસ્તક
બિસ્કિટ	ચૉકલેટ
બિસ્કિટનાં ૨ પૅકેટ	બિસ્કિટનાં ૨ પૅકેટ

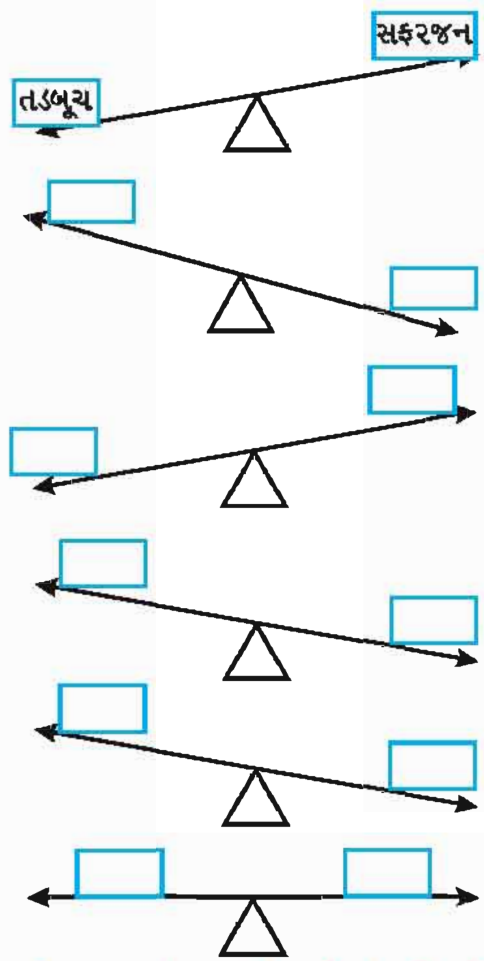

ત્રાજવામાં જે બાજુનું વજન વધારે હોય, તે બાજુનું પલ્લું નમેલું રહે છે. બંને પલ્લાં સરખાં કરવા બંને પલ્લાંમાં સરખું વજન મૂકવું પડે.

☞ **ચાલો બાટ (વજનિયાં) બનાવીએ :**

- ૧ કિલોગ્રામ વસ્તુ લઈ ત્રાજવાની મદદથી એટલા જ કાંકરા કે માટી તોળીને થેલીમાં ભરો.
- ૧ કિલોગ્રામ તોળેલ માટી કે કાંકરામાંથી તોળીને બે થેલીઓમાં અડધા-અડધા કાંકરા કે માટી ભરો.

હવે, આ દરેક થેલી અડધા-અડધા કિલોગ્રામનાં વજનિયાંની બની ગઈ કહેવાય.

કહો જોઈએ :

૧. ત્રાજવામાં ૧ કિલોગ્રામ વસ્તુ તરીકે બીજું શું-શું મૂકી શકાય ?

___

___

૨. ત્રાજવામાં અડધા કિલોગ્રામની વસ્તુ તરીકે બીજું શું-શું મૂકી શકાય ?

___

___

- **ત્રાજવાની મદદથી તમે બનાવેલ થેલીઓનો ઉપયોગ કરી આસપાસની ચીજવસ્તુઓનું વજન કરી નીચેના કોષ્ટકમાં નોંધો :**

વસ્તુનું વજન	વસ્તુનું નામ
૧ કિલોગ્રામથી વધુ	
૧ કિલોગ્રામ	
૧ કિલોગ્રામથી ઓછું	

☞ **અંદાજ લગાવો :** ૧ કિલોગ્રામથી વધારે વજનદાર વસ્તુ પર ◯ કરો અને ૧ કિલોગ્રામથી ઓછા વજનવાળી વસ્તુ પર ☐ કરો :

કેળું	તડબૂચ	ખુરશી	ચંપલ	ટેટી	પંખો	કંપાસ	દફતર

☞ **અંદાજ લગાવી નોંધો :**

૧. અડધા કિલોગ્રામથી ઓછા વજનની વસ્તુ :

________, ________, ________, ________, ________, ________

૨. અડધા કિલોગ્રામથી વધુ વજનની વસ્તુ :

________, ________, ________, ________, ________, ________

☞ **વધારે, ઓછું કે જેટલું ?**

અંદાજ લગાવી નીચેના કોષ્ટકમાં તમારા મિત્રોનાં નામ લખોઃ

તમારાથી વધારે વજન હોય, તેવા મિત્રોનાં નામ	તમારાથી ઓછું વજન હોય, તેવા મિત્રોનાં નામ	તમારા જેટલું વજન હોય, તેવા મિત્રોનાં નામ

વજન કરવા માટે વજનિયાં, ત્રાજવાં અને વજનકાંટાનો ઉપયોગ થાય છે.

તમારા વિસ્તારમાં વજનિયાંને શું કહે છે ? ____________________

ત્રાજવાં અને વજનિયાં

નજીકમાં કબાડીની દુકાન, શાકભાજીની દુકાન, કરિયાણાની દુકાન, સોનીની દુકાન કે મીઠાઈવાળાની દુકાને જઈ ધ્યાનથી જુઓ કે તે કયાં-કયાં વજનિયાં અને ત્રાજવાનો ઉપયોગ કરે છે.

વજનકાંટા/ત્રાજવાં

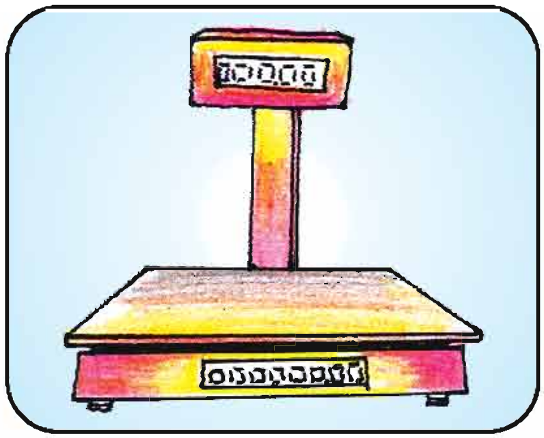

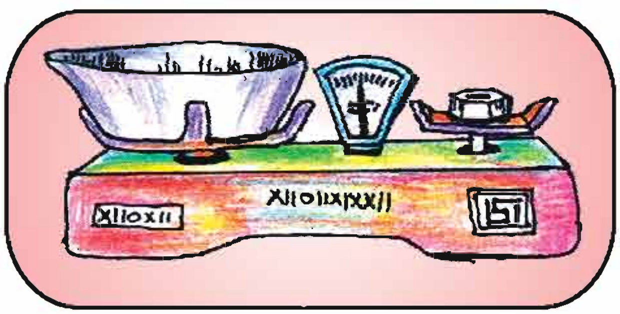

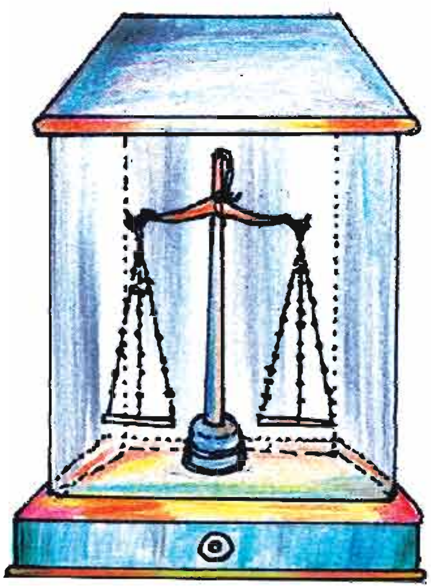

વજનિયાં

કહો જોઈએ :

તમે બજારમાં મમ્મી-પપ્પાની સાથે ખરીદી કરવા જાઓ છો, ત્યારે દુકાનવાળાઓ કયા-કયા પ્રકારનાં ત્રાજવાં અને વજનિયાંનો ઉપયોગ કરે છે ?

ત્રાજવાં અને વજનિયાં વિવિધ પ્રકારનાં હોય છે, જેના દ્વારા વસ્તુનું ચોક્કસ વજન કરી શકાય છે.

કિલોગ્રામ અને ગ્રામનો સંબંધ :

સલમાન બજારમાંથી નીચેની વસ્તુઓ ખરીદીને લાવ્યો :

વસ્તુ	વજન (ગ્રામમાં)
ચણા	૧૦૦
મગ	૧૦૦
તલ	૧૦૦
દાળ	૧૦૦
ચા	૧૦૦
ખાંડ	૧૦૦
ગોળ	૧૦૦
ચોખા	૧૦૦
મરચું	૧૦૦
હળદર	૧૦૦

કહો જોઈએ:

(૧) સલમાને કુલ કેટલા ગ્રામની વસ્તુઓ ખરીદી ? ____________ ગ્રામ

(૨) ૧૦૦૦ ગ્રામને તોળવા માટે કયા વજનિયાનો એક જ વાર ઉપયોગ કરવો પડે ? ____________

- ૧ કિલોગ્રામ = ૧૦૦૦ ગ્રામ
- વજનનો મોટો એકમ કિલોગ્રામ છે. ટૂંકમાં તેને કિગ્રા એમ લખાય.
- વજનનો નાનો એકમ ગ્રામ છે.

સલમાનને ૧ કિલોગ્રામનું વજન કરવું છે તો,

(૧) ૧૦૦ ગ્રામ બિસ્કિટનાં કેટલાં પૅકેટ ભેગાં કરવાં પડે ? ____________

(૨) ૨૦૦ ગ્રામ ચોખાની કેટલી થેલી ભેગી કરવી પડે ? ____________

(૩) ૫૦૦ ગ્રામ ચાનાં કેટલાં પૅકેટ ભેગાં કરવાં પડે ? ____________

(૪) ૫૦ ગ્રામ હળદરનાં કેટલાં પાઉચ ભેગાં કરવાં પડે ? ____________

નીચે આપેલ વસ્તુ-ચિત્રો જુઓ અને સમાન વસ્તુઓના વજનનાં સરવાળા કરો :

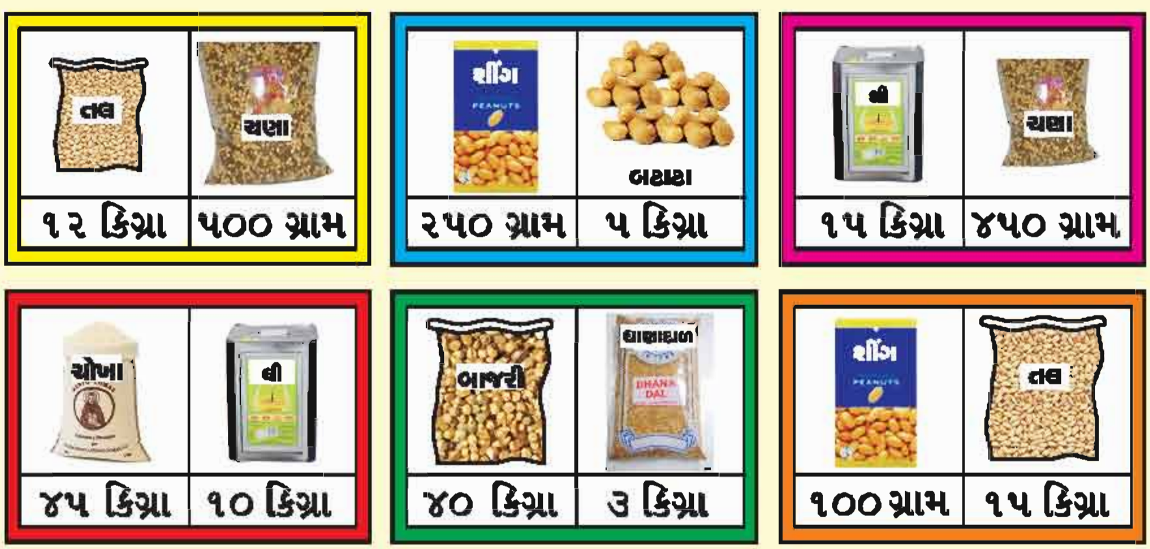

	બટાટા			ચોખા	વરીયાળી
૨૫૦ ગ્રામ	૩ કિગ્રા	૨ કિગ્રા	૩૭ કિગ્રા	૩૦ કિગ્રા	૪૫૦ ગ્રામ

	૧૨	કિગ્રા તલ
+	૧૫	કિગ્રા તલ
	૨૭	કિગ્રા તલ

	૪૦	કિગ્રા બાજરી
+	૩૭	કિગ્રા બાજરી
	૭૭	કિગ્રા બાજરી

		ગ્રામ ચણા
+		ગ્રામ ચણા
		ગ્રામ ચણા

		ગ્રામ વરિયાળી
+		ગ્રામ વરિયાળી
		ગ્રામ વરિયાળી

		કિગ્રા બટાટા
+		કિગ્રા બટાટા
		કિગ્રા બટાટા

		કિગ્રા ચોખા
+		કિગ્રા ચોખા
		કિગ્રા ચોખા

		ગ્રામ શીંગ
+		ગ્રામ શીંગ
		ગ્રામ શીંગ

		કિગ્રા ધાણાદાળ
+		કિગ્રા ધાણાદાળ
		કિગ્રા ધાણાદાળ

		કિગ્રા ઘી
+		કિગ્રા ઘી
		કિગ્રા ઘી

☞ ઉદાહરણ ૧ :

૧. ૨૫૫ કિગ્રા ૧૫૦ ગ્રામ અને ૧૭૭ કિગ્રા ૩૫૦ ગ્રામનો સરવાળો કરોઃ

ઉકેલ :

	કિગ્રા	ગ્રામ
	૧ ૧	૧
	૨૫૫	૧૫૦
+	૧૭૭	૩૫૦
	૪૩૨	૫૦૦

જવાબ : ૪૩૨ કિગ્રા ૫૦૦ ગ્રામ

૨. સરવાળો કરોઃ ૩૨૦ કિગ્રા ૪૩૦ ગ્રામ, ૧૦૫ કિગ્રા ૧૦૦ ગ્રામ અને ૫૫ કિગ્રા ૧૮૫ ગ્રામનો સરવાળો કરો :

ઉકેલ :

	કિગ્રા	ગ્રામ
	૧	૧
	૩૨૦	૪૩૦
+	૧૦૫	૧૦૦
+	૫૫	૧૮૫
	૪૮૦	૭૧૫

જવાબ : ૪૮૦ કિગ્રા ૭૧૫ ગ્રામ

૩. ૩ કિગ્રા ૪૦૦ ગ્રામ અને ૬૫ કિગ્રા ૬૦૦ ગ્રામનો સરવાળો કરોઃ

ઉકેલ :

	કિગ્રા	ગ્રામ
	૧	
	૩	૪૦૦
+	૬૫	૬૦૦
	૬૯	૦૦૦

જવાબ : ૬૯ કિગ્રા

મહાવરો ૧

૧. સરવાળા કરો :

(૧)

	૩૫૦ ગ્રામ ખાંડ
+	૧૬૦ ગ્રામ ખાંડ
+	૧૦૫ ગ્રામ ખાંડ

(૨)

	૪૭૦ ગ્રામ ચા
+	૨૮૦ ગ્રામ ચા
+	૧૫૦ ગ્રામ ચા

(૩)

	કિગ્રા	ગ્રામ
	૫૮૦	૨૧૦
+	૩૪૦	૦૦૦
+	૪૫	૧૯૦

(૪)

	કિગ્રા	ગ્રામ
	૧૦૯	૫૦૦
+	૬૨૨	૨૬૦
+	૭૨	૧૪૦

૨. સરવાળા કરો :

(૧) ૧૦ કિગ્રા ૪૩૦ ગ્રામ અને ૯ કિગ્રા ૨૭૦ ગ્રામ

(૨) ૧૯૫ કિગ્રા ૬૫૦ ગ્રામ અને ૮૦ કિગ્રા ૧૭૦ ગ્રામ

(૩) ૨૨૫ કિગ્રા ૫૦૦ ગ્રામ અને ૧૫૭ કિગ્રા ૧૫૦ ગ્રામ

(૪) ૩૨૦ કિગ્રા ૩૦૦ ગ્રામ અને ૨૧૦ કિગ્રા ૨૦૦ ગ્રામ

(૫) ૧૫૦ કિગ્રા ૪૫૦ ગ્રામ અને ૨૫૦ કિગ્રા ૩૭૦ ગ્રામ

☞ ઉદાહરણ ૨ :

૧. ૯૫ કિગ્રામાંથી ૭૭ કિગ્રા બાદ કરો:

	૮	૧૫	
	~~૯~~	~~૫~~	કિગ્રા
−	૭	૭	કિગ્રા
	૧	૮	કિગ્રા

જવાબ : ૧૮ કિગ્રા

૨. ૫૦૦ ગ્રામમાંથી ૩૬૫ ગ્રામ બાદ કરો :

૪ ૯ ૧૦	
૫ ૦ ૦	ગ્રામ
− ૩ ૬ ૫	ગ્રામ
૧ ૩ ૫	ગ્રામ

જવાબ : ૧૩૫ ગ્રામ

૩. ૩૭૨ કિગ્રા ૮૦૦ ગ્રામ તુવેરમાંથી ૨૩૫ કિગ્રા ૨૫૦ ગ્રામ તુવેર બાદ કરો :

કિગ્રા	ગ્રામ
૬ ૧૨	૭ ૧૦
૩ ૭ ૨	૮ ૦ ૦
− ૨ ૩ ૫	૨ ૫ ૦
૧ ૩ ૭	૫ ૫ ૦

જવાબ : ૧૩૭ કિગ્રા ૫૫૦ ગ્રામ

મહાવરો ૨

૧. બાદબાકી કરો :

(૧) ૪૭૮ કિગ્રામાંથી ૨૮૯ કિગ્રા બાદ કરો.

(૨) ૨૪૫ કિગ્રામાંથી ૧૫૯ કિગ્રા બાદ કરો.

(૩) ૫૫૦ ગ્રામમાંથી ૯૫ ગ્રામ બાદ કરો.

(૪) ૭૪૫ ગ્રામમાંથી ૩૫૦ ગ્રામ બાદ કરો.

(૫) ૩૮ કિગ્રા ૨૬૦ ગ્રામ ચોખામાંથી ૨૭ કિગ્રા ૧૭૦ ગ્રામ ચોખા બાદ કરો.

(૬) ૩૭૫ કિગ્રા ૯૦૦ ગ્રામ મકાઈમાંથી ૩૩૬ કિગ્રા ૮૫૦ ગ્રામ મકાઈ બાદ કરો.

(૭) ૨૮૫ કિગ્રા ૩૦૦ ગ્રામ કેરીમાંથી ૧૮૯ કિગ્રા ૨૯૦ ગ્રામ કેરી બાદ કરો.

(૮) ૪૦૦ કિગ્રા ૮૯૫ ગ્રામ ઘઉંમાંથી ૨૧૦ કિગ્રા ૪૦૫ ગ્રામ ઘઉં બાદ કરો.

સ્વાધ્યાય

૧. સરવાળા કરો :

(૧)

	કિગ્રા	ગ્રામ
	૮૩	૩૦૦
+	૧૬૮	૮૦૦

(૨)

	કિગ્રા	ગ્રામ
	૪૨૫	૨૫૦
+	૩૩૩	૭૧૦

(૩)

	કિગ્રા	ગ્રામ
	૩૩૦	૪૮૦
+	૩૫૨	૨૦૨

(૪)

	કિગ્રા	ગ્રામ
	૨૪૮	૨૮૫
+	૨૬૮	૧૦૮

(૫)

	કિગ્રા	ગ્રામ
	૧૫	૨૫૦
+	૮	૦૭૫
+	૬	૩૦૦

(૬)

	કિગ્રા	ગ્રામ
	૬૦૫	૨૨૫
+	૧૬૮	૦૬૫
+	૯૫	૧૦૦

(૭)

	કિગ્રા	ગ્રામ
	૩૩૦	૪૦૦
+	૧૫૫	૩૫૦
+	૪૫	૦૪૦

(૮)

	કિગ્રા	ગ્રામ
	૨૪૮	૧૫૦
+	૧૫૦	૩૩૦
+	૭૦	૦૩૫

(૯)

	કિગ્રા	ગ્રામ
	૪૫૫	૨૫૦
+	૮૩	૧૪૫
+	૬૦	૪૫૦

(૧૦)

	કિગ્રા	ગ્રામ
	૫૭૫	૨૫૦
+	૪૫	૩૫૦
+	૩૦	૨૫૫

૨. બાદબાકી કરો :

(૧)

	કિગ્રા	ગ્રામ
	૨૩	૮૫૦
−	૧૨	૩૨૦

(૨)

	કિગ્રા	ગ્રામ
	૩૨૩	૭૬૫
−	૧૦૮	૩૨૫

(૩)

	કિગ્રા	ગ્રામ
	૧૯૮	૩૭૯
−	૬૮	૧૬૮

(૪)

	કિગ્રા	ગ્રામ
	૭૬૮	૧૮૨
−	૧૬૪	૧૫૩

(૫)

	કિગ્રા	ગ્રામ
	૧૭૫	૨૧૫
−	૧૨૪	૧૦૩

(૬)

	કિગ્રા	ગ્રામ
	૯૫૭	૨૮૯
−	૪૭	૧૮૯

૩. ૮૬ કિગ્રા ૧૪૦ ગ્રામ બાજરીમાં ૩૪ કિગ્રા ૧૨૦ ગ્રામ બાજરી ઉમેરો.

૪. ૨૧૦ કિગ્રા ૭૬૫ ગ્રામ ભીંડામાંથી ૧૬૮ કિગ્રા ૩૦૫ ગ્રામ ભીંડા બાદ કરો.

૫. ૧૩૫ કિગ્રા ૨૦૮ ગ્રામ વટાણામાં ૨૬૦ કિગ્રા ૩૭૮ ગ્રામ વટાણા ઉમેરો.

૬. ૧૪૮ કિગ્રા ૧૭૫ ગ્રામ લોખંડમાં ૧૪૫ કિગ્રા ૨૫૦ ગ્રામ લોખંડ ઉમેરો.

૭. ૫૦ કિગ્રા ૪૬૫ ગ્રામ જામફળમાંથી ૩૦ કિગ્રા ૩૭૦ ગ્રામ જામફળ બાદ કરો.

૮. ૩૬૫ કિગ્રા ૪૮૦ ગ્રામ ખાતરમાંથી ૨૨૧ કિગ્રા ૨૦૦ ગ્રામ ખાતર બાદ કરો.

૯. ૯૦૦ કિગ્રા ૭૦૦ ગ્રામ મગફળીમાંથી ૭૩૫ કિગ્રા ૫૫૫ ગ્રામ મગફળી બાદ કરો.

૧૦. ૮૦૫ કિગ્રા ૪૫૦ ગ્રામ પપૈયાંમાંથી ૫૭૦ કિગ્રા ૩૮૫ ગ્રામ પપૈયાં બાદ કરો.

જવાબ

મહાવરો ૧

૧. (૧) ૬૧૫ ગ્રામ (૨) ૯૦૦ ગ્રામ (૩) ૯૬૫ કિગ્રા ૪૦૦ ગ્રામ
(૪) ૮૦૩ કિગ્રા ૯૦૦ ગ્રામ

૨. (૧) ૧૯ કિગ્રા ૭૦૦ ગ્રામ (૨) ૨૭૫ કિગ્રા ૮૨૦ ગ્રામ
(૩) ૩૮૨ કિગ્રા ૬૫૦ ગ્રામ (૪) ૫૩૦ કિગ્રા ૫૦૦ ગ્રામ
(૫) ૪૦૦ કિગ્રા ૮૨૦ ગ્રામ

મહાવરો ૨

૧. ૧૮૯ કિગ્રા ૨. ૮૬ કિગ્રા ૩. ૪૫૫ ગ્રામ ૪. ૩૯૫ ગ્રામ
૫. ૧૧ કિગ્રા ૯૦ ગ્રામ ૬. ૩૯ કિગ્રા ૫૦ ગ્રામ ૭. ૯૬ કિગ્રા ૧૦ ગ્રામ
૮. ૧૯૦ કિગ્રા ૪૯૦ ગ્રામ

સ્વાધ્યાય

૧. (૧) ૨૫૨ કિગ્રા ૧૦૦ ગ્રામ (૨) ૭૫૮ કિગ્રા ૯૬૦ ગ્રામ
(૩) ૬૮૨ કિગ્રા ૬૮૨ ગ્રામ (૪) ૫૧૬ કિગ્રા ૩૯૩ ગ્રામ
(૫) ૨૯ કિગ્રા ૬૨૫ ગ્રામ (૬) ૮૬૮ કિગ્રા ૩૯૦ ગ્રામ
(૭) ૫૩૦ કિગ્રા ૭૯૦ ગ્રામ (૮) ૪૬૮ કિગ્રા ૫૧૫ ગ્રામ
(૯) ૫૯૮ કિગ્રા ૮૪૫ ગ્રામ (૧૦) ૬૫૦ કિગ્રા ૮૫૫ ગ્રામ

૨. (૧) ૧૧ કિગ્રા ૫૩૦ ગ્રામ (૨) ૨૧૫ કિગ્રા ૪૪૦ ગ્રામ
(૩) ૧૩૦ કિગ્રા ૨૧૧ ગ્રામ (૪) ૬૦૪ કિગ્રા ૨૯ ગ્રામ
(૫) ૫૧ કિગ્રા ૧૧૨ ગ્રામ (૬) ૯૧૦ કિગ્રા ૧૦૦ ગ્રામ

૩. ૧૨૦ કિગ્રા ૨૬૦ ગ્રામ

૪. ૪૨ કિગ્રા ૪૬૦ ગ્રામ

૫. ૩૯૫ કિગ્રા ૫૮૬ ગ્રામ

૬. ૨૯૩ કિગ્રા ૪૨૫ ગ્રામ

૭. ૨૦ કિગ્રા ૯૫ ગ્રામ

૮. ૧૪૪ કિગ્રા ૨૮૦ ગ્રામ

૯. ૧૬૫ કિગ્રા ૧૪૫ ગ્રામ

૧૦. ૨૩૫ કિગ્રા ૬૫ ગ્રામ

તમારા ઘરે ખરીદવામાં આવતી હોય તેવી વસ્તુઓનાં નામની યાદી બનાવો અને તેમનું વજન પણ નોંધો:

વસ્તુનું નામ	વજન

૧૩ ગુંજાશ (Capacity)

- **યાદ કરીએ :**

બે પાત્રોમાંથી જે પાત્રમાં વધુ પ્રવાહી/પાણી સમાવી શકાય તે પાત્રના ચિત્ર પર ✓ કરો :

(૧)

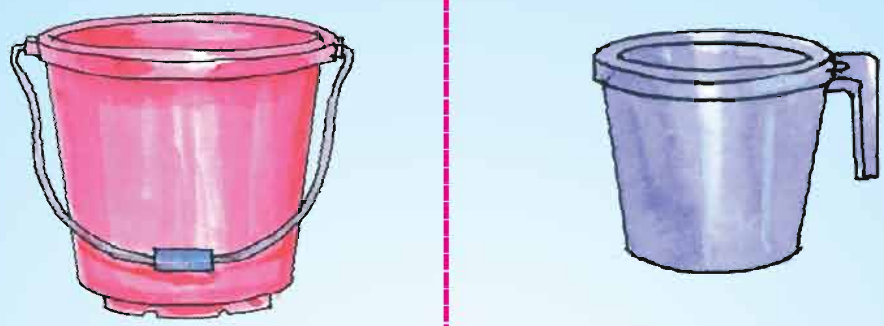

(૨)

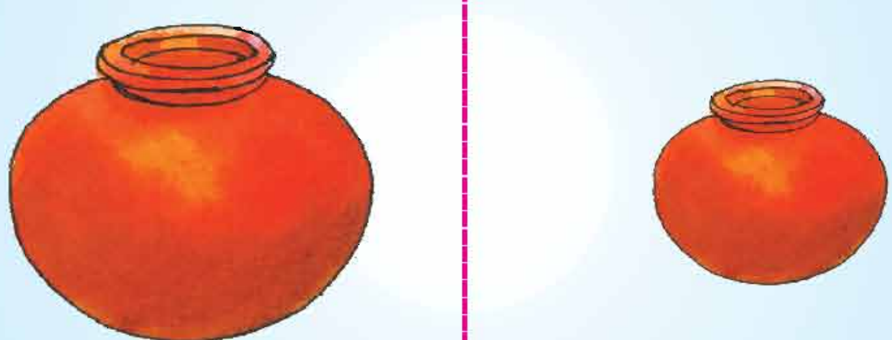

(૩)

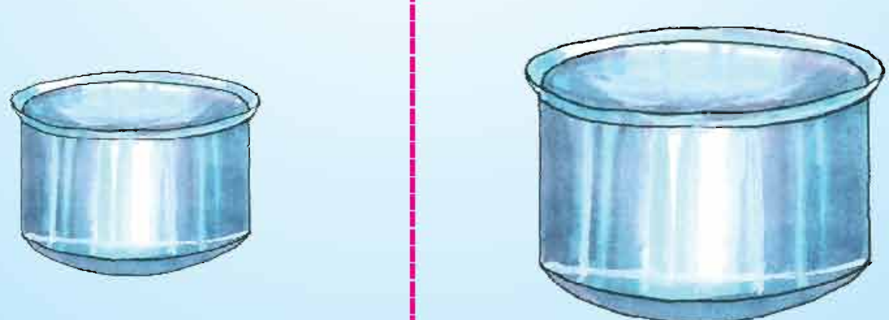

☞ ચાલો માપીએ :

મિત્રો, લોટા, ગ્લાસ, જગ, ડોલ, થાળી, ચમચી, માટલું વગેરે વિવિધ પ્રવાહી સમાવી શકાય તેવી વસ્તુઓ ભેગી કરો. હવે પાંચ-પાંચનાં જૂથમાં વહેંચાઈ જાઓ અને નીચે મુજબ માપન કરીને નોંધો :

ડોલ ________ લોટા પાણીથી ભરી શકાશે.

માટલું ________ ગ્લાસ પાણીથી ભરી શકાશે.

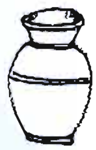 માટલું ________ જગ પાણીથી ભરી શકાશે.

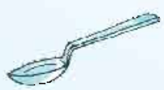 વાડકી ________ ચમચી પાણીથી ભરી શકાશે.

- કાપડની લંબાઈ કે પહોળાઈ માપવા આપણે મીટરપટ્ટીનો ઉપયોગ કરીએ છીએ.
- વજનનું માપન કરવા ત્રાજવાં અને બાટનો ઉપયોગ કરીએ છીએ.

મિત્રો, પાણી, પેટ્રોલ, દૂધ, કેરોસીન, ઑઈલ, તેલ જેવા પ્રવાહીના જથ્થાનું માપન લિટર અને મિલીલિટર (મિલિ)માં દર્શાવાય છે. આ માટે વિવિધ માપિયાં ઉપયોગમાં લેવાય છે.

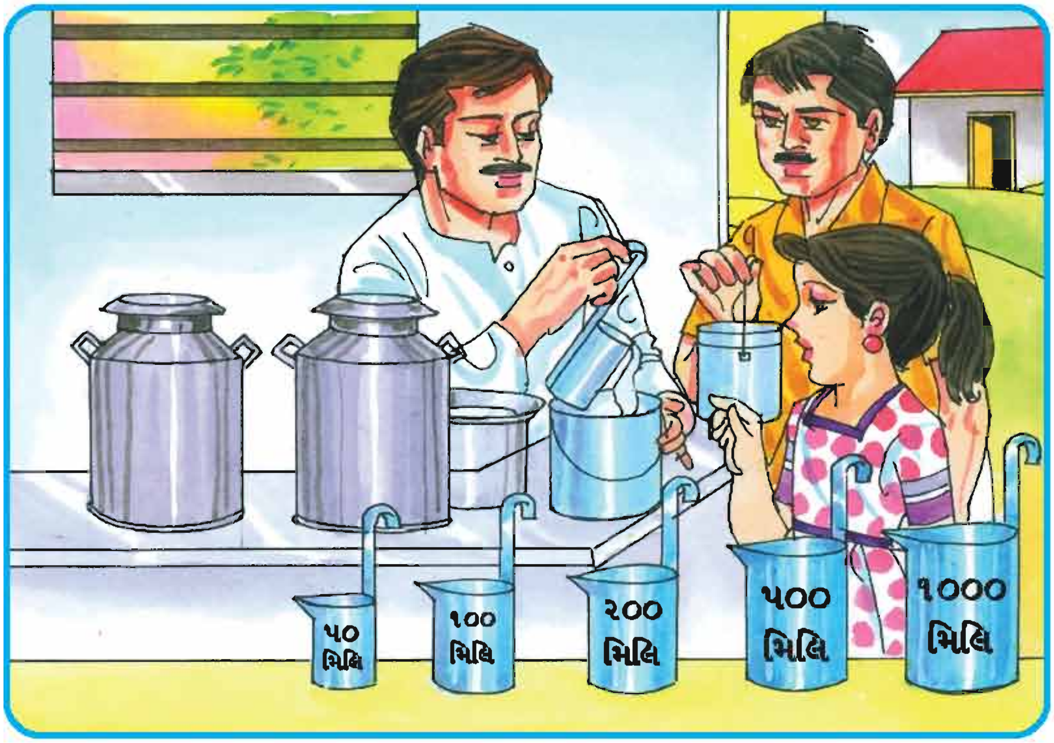

☞ **માપિયાંનાં ચિત્રો જુઓ, સમજો અને ખાલી જગ્યા પૂરો :**

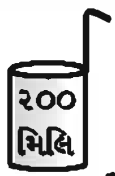

→

___૨___ વખત ભરી શકાય.

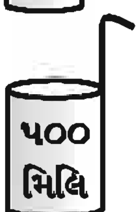

→

________ વખત ભરી શકાય.

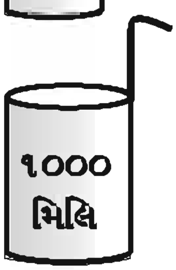

→
______________ વખત ભરી શકાય.

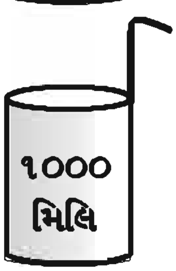

→
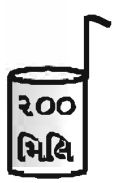

________ વખત ભરી શકાય.

☞ હવે તમે કહી શકો ખરાં ?

(૧) ૧૦૦ મિલિના માપિયા દ્વારા ૧ લિટર દૂધ લેવા માટે આ માપિયું દૂધથી ભરીને કેટલી વખત રેડવું પડશે ? ____________

(૨) ૨૦૦ મિલિના માપિયા દ્વારા ૧ લિટર દૂધ લેવા માટે આ માપિયું દૂધથી ભરીને કેટલી વખત રેડવું પડશે ? ____________

(૩) ૧ લિટર દૂધ લેવા માટે __________ મિલિનાં માપિયાં બે વાર ભરીને દૂધ લેવું પડશે ?

(૪) ૫૦૦ મિલિનાં બે માપિયાં ભરી દૂધ લઈએ, તો કેટલું દૂધ લીધું કહેવાય ? ____________________________

☞ જુઓ અને સમજો :

દૂધનાં માપિયાં **કેરોસીનનાં માપિયાં**

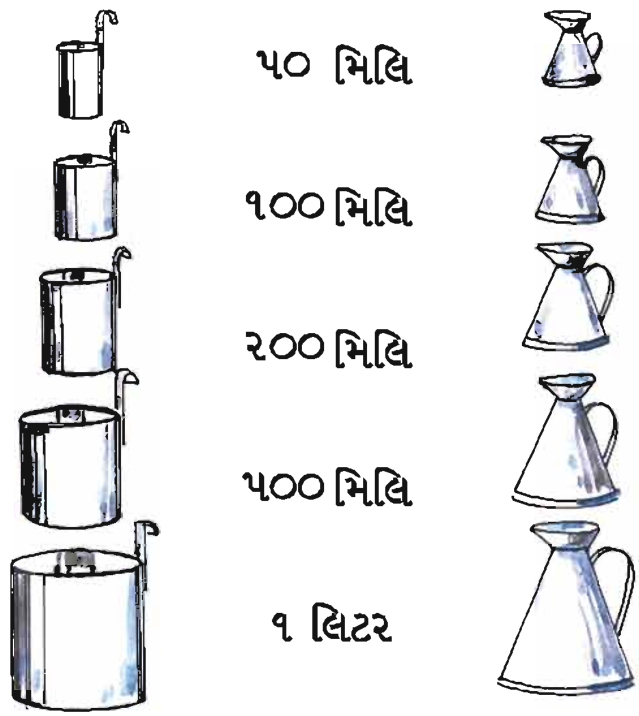

જથ્થો	માપિયું	કેટલી વખત
૧ લિટર	૧૦૦ મિલિ	૧૦
૫૦૦ મિલિ	૧૦૦ મિલિ	
૧ લિટર	૨૦૦ મિલિ	
૧ લિટર	૫૦૦ મિલિ	
૨૦૦ મિલિ	૧૦૦ મિલિ	
૧૦૦ મિલિ	૫૦ મિલિ	
૫૦૦ મિલિ	૫૦ મિલિ	
૧ લિટર	૧ લિટર	

- જે-તે માપ દર્શાવતું માપિયું તેની અંદર તેટલા મિલીલિટર પ્રવાહી જથ્થાને સમાવી શકે છે.

- જે-તે વાસણ વધુમાં વધુ જેટલું પ્રવાહી સમાવી શકે, તે માપને તે વાસણની ગુંજાશ કહે છે.

☞ આટલું યાદ રાખો :

- ગુંજાશનો મોટો એકમ લિટર છે.
- ગુંજાશનો નાનો એકમ મિલીલિટર છે.
- ૧ લિટર = ૧૦૦૦ મિલીલિટર
- મિલીલિટરને ટૂંકમાં મિલિ એમ લખાય છે.

☞ વિચારો અને કહો :

પરેશભાઈ પાસે ફક્ત ૧ લિટર, ૧૦૦ મિલિ અને ૨૦૦ મિલિનાં જ માપિયાં છે. તેઓ ઓછામાં ઓછાં માપિયાંનો ઉપયોગ કરી દૂધ આપવા માગે છે, તો તેમને દૂધ આપવામાં મદદ કરો.

- **કયાં-કયાં માપિયાંનો ઉપયોગ કરશો ?**

(૧) રહીમને ૩૦૦ મિલિ દૂધ આપવા. ____________

____

(૨) પાર્થને ૫૦૦ મિલિ દૂધ આપવા. ____________

____

(૩) વિશ્વાને ૯૦૦ મિલિ દૂધ આપવા. ____________

____

(૪) અબ્દુલને ૮૦૦ મિલિ દૂધ આપવા. ____________

____

(૫) બંસરીને ૧ લિટર દૂધ આપવા. ____________

____

(૬) રુચાને ૧ લિટર ૩૦૦ મિલિ દૂધ આપવા. ____________

____

દૂધ, ઘી, તેલ, છાશ, પાણી, કોપરેલ, ઠંડાં પીણાં જેવી પ્રવાહી વસ્તુઓ હવે પૉલિથીનની કોથળીઓમાં તેમજ બૉટલમાં પણ વેચાય છે, તેના પર તેનું માપ જણાવેલ હોય છે.

તમારા ગામ કે શહેરની દુકાનોમાં કઈ-કઈ પ્રવાહી વસ્તુઓ પૉલિથીનની કોથળીઓમાં તેમજ બૉટલમાં મળે છે, તેની યાદી નીચે આપેલા કોષ્ટકમાં દર્શાવો અને તેના ઉપર જણાવેલ માપ લખો :

વસ્તુ	લિટર કે મિલીલિટર
દૂધની થેલી	૫૦૦ મિલિ

પેટ્રોલ-ડીઝલના જથ્થાનું માપ પેટ્રોલપંપ પર આંકડામાં દર્શાવાય છે.

મિત્રો, તમે મકાનોની છત પર પાણીની ટાંકી જોઈ હશે. તેના પર લખેલી ગુંજાશ જેટલું પાણી તે સમાવી શકે છે.

● ગુંજાશના સરવાળા :

ઉદાહરણ ૧ : નીચેના દાખલા ગણોઃ

(૧) ૨૪ લિટર અને ૪૭ લિટરનો સરવાળો કરો.

	૧	
	૨ ૪	લિટર
+	૪ ૭	લિટર
	૭ ૧	લિટર

જવાબ : ૭૧ લિટર

(૨) ૪૬ લિટર, ૨૩૫ લિટર અને ૧૦૮ લિટરનો સરવાળો કરો.

	૧	
	૪૬	લિટર
+	૨૩૫	લિટર
+	૧૦૮	લિટર
	૩૮૯	લિટર

જવાબ : ૩૮૯ લિટર

(૩) ૧૨૫ મિલિ અને ૩૯૫ મિલિનો સરવાળો કરો.

	૧ ૧	
	૧૨૫	મિલિ
+	૩૯૫	મિલિ
	૫૨૦	

જવાબ : ૫૨૦ મિલિ

(૪) ૪૨૧ લિટર ૨૫૦ મિલિ અને ૩૨૫ લિટર ૬૦૦ મિલિનો સરવાળો કરો.

	લિટર	મિલિ
	૪૨૧	૨૫૦
+	૩૨૫	૬૦૦
	૭૪૬	૮૫૦

જવાબ : ૭૪૬ લિટર ૮૫૦ મિલિ

(૫) ૭ લિટર ૫૦૦ મિલિ અને ૮ લિટર,૪ લિટર ૨૦૦ મિલિ દૂધનો સરવાળો કરો.

	લિટર	મિલિ
	૭	૫૦૦
+	૮	૦૦૦
+	૪	૨૦૦
	૧૯	૭૦૦

જવાબ : ૧૯ લિટર ૭૦૦ મિલિ

(૬) ૧૪ લિટર ૭૦૦ મિલિ, ૮ લિટર ૭૦ મિલિ, ૪ લિટર પેટ્રોલનો સરવાળો કરો.

	લિટર	મિલિ
	૧	
	૧૪	૭૦૦
+	૮	૦૭૦
+	૪	૦૦૦
	૨૬	૭૭૦

જવાબ : ૨૬ લિટર ૭૭૦ મિલિ

મહાવરો ૧

૧. નીચેના સરવાળા કરો :

(૧) ૨૨ લિટર અને ૨૪ લિટર (૨) ૫૫ મિલિ અને ૭૮ મિલિ
(૩) ૧૮૦ લિટર અને ૨૯૦ લિટર (૪) ૩૨૬ મિલિ અને ૫૦૦ મિલિ

૨. નીચેના સરવાળા કરો :

(૧) ૨૩૦ લિટર ૬૦૦ મિલિમાં ૨૦૬ લિટર ૩૫૦ મિલિ ઉમેરો.
(૨) ૩૪૦ લિટરમાં ૩૭૦ લિટર ૭૮૦ મિલિ ઉમેરો.

૩. નીચેના સરવાળા કરો :

(૧) ૮૫ લિટર કેરોસીન
\+ ૯૮ લિટર કેરોસીન

(૨) ૪૨૬ લિટર પેટ્રોલ
\+ ૩૩૮ લિટર પેટ્રોલ

(૩)

	લિટર	મિલિ	
	૮	૩૪૦	પેટ્રોલ
+	૧૩	૫૦૦	પેટ્રોલ
+	૬	૪૦૦	પેટ્રોલ

(૪)

	લિટર	મિલિ	
	૧૨૮	૪૦૦	દૂધ
+	૨૦૭	૦૦૦	દૂધ
+	૧૨૭	૨૫૧	દૂધ

☞ **ગુંજાશની બાદબાકી :**

ઉદાહરણ ૨ : નીચેના દાખલાઓ ગણો :

(૧) ૮૬ લિટરમાંથી ૪૭ લિટર બાદ કરો.

```
  ૭ ૧૬
  ૮ ૬   લિટર
– ૪ ૭   લિટર
  ૩ ૯   લિટર
```

જવાબ : ૩૯ લિટર

(૨) ૪૫૬ મિલિમાંથી ૩૫૯ મિલિ બાદ કરો.

```
    ૧૪
  ૩ ૪ ૧૬
  ૪ ૫ ૬   મિલિ
– ૩ ૫ ૯   મિલિ
  ૦ ૯ ૭   મિલિ
```

જવાબ : ૯૭ મિલિ

(૩) ૪૫૦ લિટરમાંથી ૭૬ લિટર બાદ કરો.

```
        ૧૪
      ૩ ૪ ૧૦
    ─ ─ ─ ─
      ૪ ૫ ૦  લિટર દૂધ
  ─     ૭ ૬  લિટર દૂધ
    ─────────
      ૩ ૭ ૪  લિટર દૂધ
```

જવાબ : ૩૭૪ લિટર

(૪) ૫૬૦ લિટર ૭૦૦ મિલિ ડીઝલમાંથી ૪૪૫ લિટર ૬૭૦ મિલિ ડીઝલ બાદ કરો.

	લિટર	મિલિ
	૫ ૧૦	૬ ૧૦
	૫૬૦	૭૦૦
−	૪૪૫	૬૭૦
	૧૧૫	૦૩૦

જવાબ : ૧૧૫ લિટર ૩૦ મિલિ

મહાવરો ૨

૧. નીચેની બાદબાકી કરો :

(૧) ૭૬ લિટરમાંથી ૪૭ લિટર (૨) ૨૮૦ લિટરમાંથી ૨૦૯ લિટર

૨. નીચેની બાદબાકી કરો :

(૧) ૭૪૦ મિલિમાંથી ૩૩૦ મિલિ (૨) ૪૮૬ મિલિમાંથી ૩૭ મિલિ

૩. નીચેની બાદબાકી કરો :

(૧)

```
    ૮૯૩  લિટર પાણી
  − ૨૦૬  લિટર પાણી
  ──────
```

(૨)

	લિટર	મિલિ	
	૬	૭૦૦	પેટ્રોલ
−	૪	૨૮૦	પેટ્રોલ

(૩)

	લિટર	મિલિ	
	૪ ૭	૮૨૬	દૂધ
−	૩ ૬	૨૭૫	દૂધ

(૪)

	લિટર	મિલિ	
	૩ ૭ ૫	૬૦૦	કેરોસીન
−	૧ ૯ ૬	૩૫૦	કેરોસીન

૪. બાદબાકી કરો:

(૧) ૪૭૦ લિટર ૮૨૫ મિલિમાંથી ૧૪૬ લિટર ૩૭૬ મિલિ બાદ કરો.

(૨) ૪૧૬ લિટર ૮૯૦ મિલિમાંથી ૧૬૮ લિટર બાદ કરો.

સ્વાધ્યાય

૧. નીચેના સરવાળા કરો :

(૧)
```
   ૩૨૭ લિટર
+  ૧૮૫ લિટર
```

(૨)
```
   ૪૭૬ મિલિ
+  ૨૮૦ મિલિ
```

(૩)

	લિટર	મિલિ
	૪	૩૭૬
+	૧૮	૪૩૫

૨. નીચેની બાદબાકી કરો :

(૧)
```
   ૮૬૦ લિટર
−  ૩૮૬ લિટર
```

(૨)
```
   ૯૦૦ મિલિ
−  ૩૭૬ મિલિ
```

(૩)

	લિટર	મિલિ
	૩૪	૮૦૦
−	૯	૦૦૦

૩. નીચેના સરવાળા કરો :

(૧)

	લિટર	મિલિ	
	૭	૩૫૦	દૂધ
+	૧૯	૪૩૦	દૂધ
+	૮	૫૫૦	દૂધ

(૨)

	લિટર	મિલિ	
	૪૦	૩૬૦	દૂધ
+	૨૫	૩૦૦	દૂધ
+	૧૬	૦૦૦	દૂધ

૪. નીચેની બાદબાકી કરો :

(૧)

	લિટર	મિલિ	
	૧૮	૯૫૦	કેરોસીન
−	૯	૫૦૦	કેરોસીન

(૨)

	લિટર	મિલિ	
	૭૬૦	૫૦૦	પાણી
−	૨૮૯	૩૨૫	પાણી

૫. જુઓ અને લખો :

૮ રૂપિયા	૯ રૂપિયા	૧૨ રૂપિયા	૨ રૂપિયા	૨૨ રૂપિયા	૪૦ રૂપિયા

૧૮ રૂપિયા	૧ રૂપિયો	૭૦ રૂપિયા	૨૬ રૂપિયા	૧૬૦ રૂપિયા	૪૦ રૂપિયા

- મારે ૩૧ રૂપિયાની વસ્તુઓ લેવી છે, તો કઈ-કઈ વસ્તુઓ લઈ શકાશે ? અને કુલ કેટલું પ્રવાહી મળશે ?
- મારે ૯૫૦ મિલિ વસ્તુઓ ખરીદવી છે, તો મને કઈ-કઈ વસ્તુઓ મળશે?

  ____

- હું ઘીની એક થેલી અને દૂધની એક થેલી લઉં, તો મારી પાસે કેટલું પ્રવાહી થશે? ____________. કેટલા રૂપિયા આપવા પડશે ? ____________
- કોપરેલની બૉટલ કરતાં પાણીની બૉટલમાં કેટલા મિલીલિટર પ્રવાહી વધારે છે ? ________________________
- જો હું મારા ચાર મિત્રો માટે ૨૫૦ મિલિના પાણીનાં પાઉચ લઉં, તો મારી પાસે કેટલું પાણી થશે ? ____________. કેટલા રૂપિયા આપવા પડશે ? ________________________

જવાબ

મહાવરો ૧

૧. (૧) ૪૬ લિટર (૨) ૧૩૩ મિલિ (૩) ૪૭૦ લિટર (૪) ૮૨૬ મિલિ

૨. (૧) ૪૩૬ લિટર ૯૫૦ મિલિ (૨) ૭૧૦ લિટર ૭૮૦ મિલિ

૩. (૧) ૧૮૩ લિટર (૨) ૭૬૪ લિટર

(૩) ૨૮ લિટર ૨૪૦ મિલિ (૪) ૪૬૨ લિટર ૬૫૧ મિલિ

મહાવરો ૨

૧. (૧) ૨૯ લિટર (૨) ૭૧ લિટર

૨. (૧) ૪૧૦ મિલિ (૨) ૪૪૯ મિલિ

૩. (૧) ૬૮૭ લિટર (૨) ૨ લિટર ૪૨૦ મિલિ

(૩) ૧૧ લિટર ૫૫૧ મિલિ (૩) ૧૭૯ લિટર ૨૫૦ મિલિ

૪. (૧) ૩૨૪ લિટર ૪૪૯ મિલિ (૨) ૨૪૮ લિટર ૮૯૦ મિલિ

સ્વાધ્યાય

૧. (૧) ૫૧૨ લિટર (૨) ૭૫૬ મિલિ (૩) ૨૨ લિટર ૮૧૧ મિલિ

૨. (૧) ૪૭૪ લિટર (૨) ૫૨૪ મિલિ (૩) ૨૫ લિટર ૮૦૦ મિલિ

૩. (૧) ૩૫ લિટર ૩૩૦ મિલિ (૨) ૮૧ લિટર ૬૬૦ મિલિ

૪. (૧) ૯ લિટર ૪૫૦ મિલિ (૨) ૪૭૧ લિટર ૧૭૫ મિલિ

પુનરાવર્તન : ૪ (Revision : 4)

૧. નીચેની ખાલી જગ્યા પૂરો :

(૧) ૨૮ કે ૨૯ દિવસ ____________ માસના હોય છે.

(૨) નવેમ્બર માસના ____________ દિવસો હોય છે.

(૩) સ્વાતંત્ર્યદિન ____________ માસમાં આવે છે.

(૪) પ્રજાસત્તાક દિન ____________ માસમાં આવે છે.

(૫) ૫ ÷ ૫ = ____________

(૬) ૯ ÷ ૧ = ____________

(૭) ૩૫ માંથી ૭ને વધુમાં વધુ ____________ વાર બાદ કરી શકાય.

(૮) ૪૮ ચૉકલેટ ૭ મિત્રોને સરખે ભાગે વહેંચતાં દરેકને ભાગે ____________ ચૉકલેટ આવે.

૨. યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરી ખાલી જગ્યા પૂરો :

(૧) ગુંજાશનો નાનો એકમ ____________ છે.

(અ) લિટર (બ) મિલીલિટર (ક) સેન્ટિમીટર (ડ) મીટર

(૨) ગુંજાશનો મોટો એકમ ____________ છે.

(અ) મીટર (બ) સેન્ટિમીટર (ક) લિટર (ડ) મિલીલિટર

(૩) ૧ લિટર = ____________ મિલીલિટર

(અ) ૧૦૦ (બ) ૧ (ક) ૧૦ (ડ) ૧૦૦૦

(૪) ૭ લિટર + ૫ લિટર = ____________

(અ) ૧૨ મિલીલિટર (બ) ૨ લિટર (ક) ૧૨ લિટર (ડ) ૧૨ મીટર

(૫) ૬૦૦ મિલીલિટર – ૨૦૦ મિલીલિટર = ____________

(અ) ૪૦૦ મિલીલિટર (ક) ૪૦૦ લિટર

(બ) ૮૦૦ મિલીલિટર (ડ) ૪૦૦ મીટર

૩. ઈસવીસનના વર્ષમાં ૩૦ દિવસવાળા માસનાં નામ લખો :

(૧) ______ (૨) ______ (૩) ______ (૪) ______

૪. સાચા વિકલ્પો પર (●) કરો :

(૧) ૧ કિલોગ્રામ એટલે ?

( ) ૧૦૦૦ ગ્રામ ( ) ૧ ગ્રામ ( ) ૧૦૦ ગ્રામ ( ) ૧૦૦૦ કિગ્રા

(૨) કિલોગ્રામને ટૂંકમાં કેવી રીતે લખાય છે ?

( ) કિગ્રા ( ) કિલોગ્રામ ( ) ગ્રામ ( ) કિલો અને ગ્રામ

(૩) વજનનો નાનો એકમ કયો છે ?

( ) કિલોગ્રામ ( ) ગ્રામ ( ) કિલો ( ) ગ્રામકિલો

(૪) ૩૦૦ ગ્રામ + ૨૫૦ ગ્રામ એટલે કેટલા ગ્રામ ?

( ) ૩૦૦ ગ્રામ ( ) ૨૫૦ ગ્રામ ( ) ૫૦૦ ગ્રામ ( ) ૫૫૦ ગ્રામ

૫. નીચે આપેલ દાખલા ગણો :

(૧)

	કલાક	મિનિટ
	૯	૪૫
+	૪	૧૦

(૨)

	કલાક	મિનિટ
	૧૨	૩૫
+	૨	૦૫

(૩)

	કલાક	મિનિટ
	૧૭	૩૦
+	૮	૨૦

(૪)

કલાક	મિનિટ
૫	૧૫
+ ૭	૨૫

(૫)

કલાક	મિનિટ
૧૦	૧૮
+ ૯	૩૫

(૬)

કલાક	મિનિટ
૯	૨૨
+ ૬	૩૭

(૭)

મીટર	સેમી
૫૪	૬૮
+ ૧૫	૩૬

(૮)

મીટર	સેમી
૨૫	૫૬
+ ૫૬	૭૧

(૯)

લિટર	મિલિ
૫	૬૦૦
+ ૭	૩૦૦
+ ૩	૫૦૦

(૧૦)

લિટર	મિલિ
૨૨	૫૦૦
+ ૩	૦૫૦
+ ૪	૦૦૦

(૧૧)

કિગ્રા	ગ્રામ
૨૪૦	૬૦૦
+ ૩૧૫	૦૦૦

(૧૨)

કિગ્રા	ગ્રામ
૫૭૫	૧૩૦
+ ૨૦૫	૮૫૫

(૧૩)

કિગ્રા	ગ્રામ
૬૫	૨૫૦
+ ૨૬૮	૪૨૫

(૧૪)

કિગ્રા	ગ્રામ
૧૦૯	૫૪૫
+ ૭૦૧	૧૬૦

૬. બાદબાકી કરો :

(૧)

મીટર	સેમી
૨૯	૩૫
– ૨૪	૧૮

(૨)

મીટર	સેમી
૮૦	૫૪
– ૩૫	૨૮

(૩)

કિગ્રા	ગ્રામ
૭૫	૧૯૫
– ૫૫	૧૩૫

(૪)

કિગ્રા	ગ્રામ
૮૩૨	૫૫૦
– ૨૬૫	૨૭૫

(૫)

કિગ્રા	ગ્રામ
૨૦૦	૩૦૦
– ૧૭૨	૧૫૦

(૬)

કિગ્રા	ગ્રામ
૯૪૫	૪૯૦
– ૭૭૭	૩૮૫

(૭)

	લિટર	મિલિ
	૫૮	૩૨૫
−	૨૫	૫૦૦

(૮)

	લિટર	મિલિ
	૫૬૩	૬૦૦
−	૧૮૫	૨૫૦

૭. નીચેના ભાગાકાર કરોઃ

(૧) ૫૬ ÷ ૮ (૨) ૨૨૮ ÷ ૨ (૩) ૩૫૬ ÷ ૪ (૪) ૨૦૩ ÷ ૭

૮. ૫ રૂપિયાની કેટલી નોટો મળીને ૪૫ રૂપિયા થાય ?

૯. કેટલી રિક્ષાનાં પૈડાં ૨૭ થાય ?

૧૦. શક્ય હોય એટલી રીતે ૧૦ રૂપિયાના છૂટા આપો, જેમાં ૫૦ પૈસા, ૧ રૂપિયો, ૨ રૂપિયા અને ૫ રૂપિયાના ઓછામાં ઓછા એક-એક સિક્કા હોય.

૧૧. ૨૦ રૂપિયાના છૂટા આપો : જેમાં ફક્ત એક જ મૂલ્યના સિક્કા હોય. (દા.ત., માત્ર ૨ રૂપિયાના ૧૦ સિક્કા)

૧૨. માપો અને જવાબ આપોઃ

(૧) લોખંડના સળિયાની લંબાઈ ____________ સેમી

(૨) પેન્સિલની લંબાઈ ____________ સેમી

(૩) બૉલપેનની લંબાઈ ____________ સેમી

૧૩. નીચેની આકૃતિમાં સૂચના મુજબ રંગ પૂરો :

ત્રિકોણ - લાલ રંગ વર્તુળ - લીલો રંગ ચોરસ - પીળો રંગ

પંચકોણ - કેસરી રંગ ષટ્કોણ - વાદળી રંગ લંબચોરસ - ગુલાબી રંગ

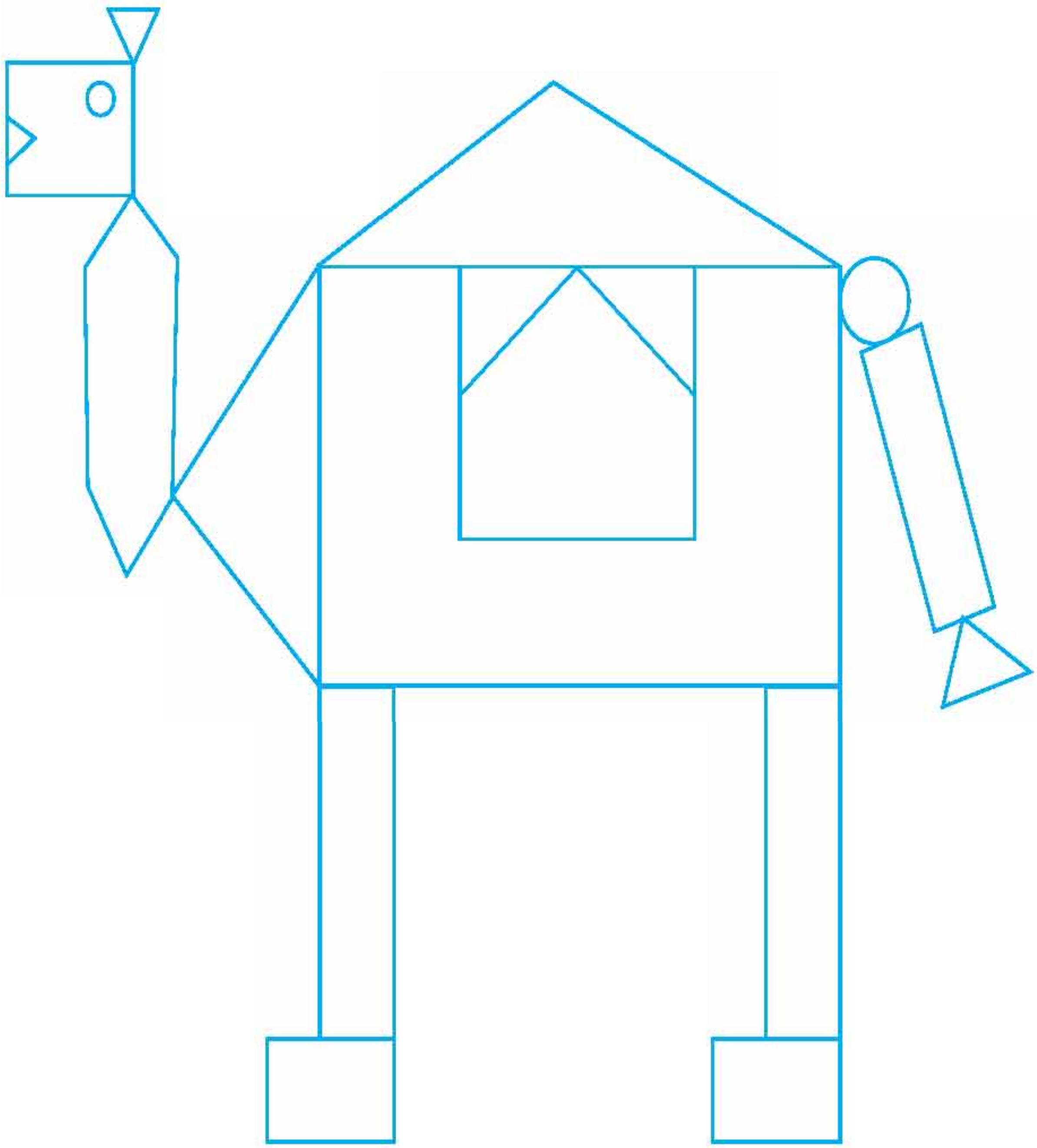

૧૪. ઉદાહરણમાં દર્શાવ્યા મુજબ રંગ કરેલા ભાગને સાચો બને તે રીતે જોડો :

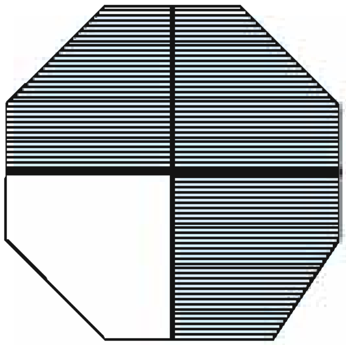

એક ચતુર્થાંશ — ૧/૨

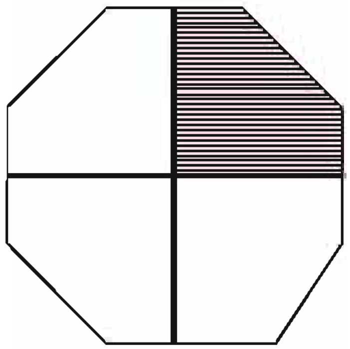

એક દ્વિતીયાંશ — ૧/૪

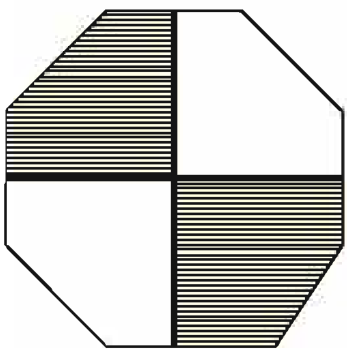

ત્રણ ચતુર્થાંશ — ૩/૪

૧૫. નીચે આપેલ આકૃતિઓમાં તેમની નીચે લખેલ અપૂર્ણાંક મુજબ રંગ પૂરો :

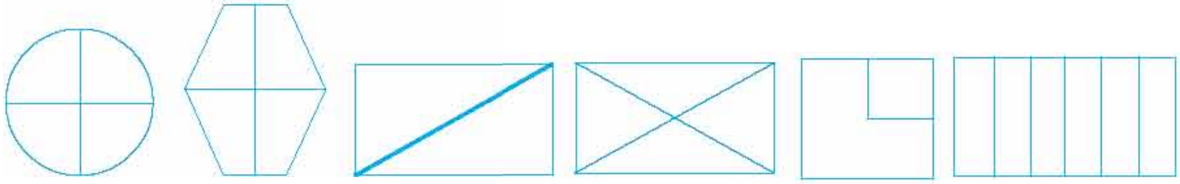

૧/૪ ૩/૪ ૧/૨ ૧/૪ ૩/૪ ૧/૨

જવાબ

૧. (૧) ફેબ્રુઆરી (૨) ૩૦ (૩) ઑગસ્ટ (૪) જાન્યુઆરી
(૫) ૧ (૬) ૯ (૭) ૫ (૮) ૮

૨. (૧) મિલીલિટર (૨) લિટર (૩) ૧૦૦૦ (૪) ૧૨ લિટર
(૫) ૪૦૦ મિલીલિટર

૩. એપ્રિલ, જૂન, સપ્ટેમ્બર, નવેમ્બર

૪. (૧) ૧૦૦૦ ગ્રામ (૨) કિગ્રા (૩) ગ્રામ (૪) ૫૫૦ ગ્રામ

૫. (૧) ૧૩ કલાક ૫૫ મિનિટ (૨) ૧૪ કલાક ૪૦ મિનિટ
(૩) ૨૫ કલાક ૫૦ મિનિટ (૪) ૧૨ કલાક ૪૦ મિનિટ
(૫) ૧૯ કલાક ૫૩ મિનિટ (૬) ૧૫ કલાક ૫૯ મિનિટ
(૭) ૭૦ મીટર ૦૪ સેમી (૮) ૮૨ મીટર ૨૭ સેમી
(૯) ૧૬ લિટર ૪૦૦ મિલિ (૧૦) ૨૯ લિટર ૫૫૦ મિલિ
(૧૧) ૫૫૫ કિગ્રા ૬૦૦ ગ્રામ (૧૨) ૭૮૦ કિગ્રા ૯૮૫ ગ્રામ
(૧૩) ૩૩૩ કિગ્રા ૬૭૫ આમ (૧૪) ૮૧૦ કિગ્રા ૭૦૫ ગ્રામ

૬. (૧) ૫ મીટર ૧૭ સેમી (૨) ૪૫ મીટર ૨૬ સેમી
(૩) ૨૦ કિગ્રા ૬૦ ગ્રામ (૪) ૫૬૭ કિગ્રા ૨૭૫ ગ્રામ
(૫) ૨૮ કિગ્રા ૧૫૦ ગ્રામ (૬) ૧૬૮ કિગ્રા ૧૦૫ ગ્રામ
(૭) ૩૨ લિટર ૮૨૫ મિલિ (૮) ૩૭૮ લિટર ૩૫૦ મિલિ

૭. (૧) ૭ (૨) ૧૧૪ (૩) ૮૯ (૪) ૨૯

૮. ૯ નોટો **૯.** ૯ રિક્ષાનાં